

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI

AZƏRBAYCAN AVTOMOBİL YOLLARI DÖVLƏT AGENTLİYİ

Regional Yollar və İnkişaf Layihəsi

Ətraf Mühit və Sosial Çərçivə Sənədlərinin (ƏMSÇS)
hazırlanması

**Ətraf Mühit və Sosial İdarəetmə üzrə
Çərçivə (ƏMSİÇS)**

Mart 2021

Mündəricat

QISA XÜLASƏ	1
1. LAYİHƏNİN TƏSVİRİ	4
1.1. Ümumi məlumat	4
1.2. Layihə və onun komponentlərinin ətraflı təsviri	4
1.3. Layihə Ərazisinin təsviri.....	8
1.4. ƏMSİÇS-nin Məqsədi və Əhatə dairəsi	14
1.5. ƏMSİÇS-nin tətbiqi.....	16
1.6. ƏMSİÇS-nin yenidən baxılması / dəyişdirilməsi	16
2. İNSTİTUSİONAL VƏ HÜQUQİ ÇƏRÇİVƏ	18
2.1. Milli Ətraf Mühit Qanunları, Qaydaları, Təlimatları və Standartları.....	18
2.2. Ətraf Mühit, Sosial Müdafiə və Torpaq Məsələlərinə dair Milli Qanunlar, Əsasnamələr və Standartlar	18
2.3. Milli Qanunvericilikdə İnstitusional Məsuliyyət	30
2.4. Tətbiq olunan Dünya Bankının Ətraf Mühit və Sosial Standartları (ƏMSS)	31
2.5. Ziddiyyətlərin Təhlili: DB ƏMSÇ və Azərbaycan Qanun və Qaydaları.....	38
3. POTENSIAL ƏTRAF MÜHİT VƏ SOSIAL RİSKLƏR / TƏSİRLƏR VƏ YUMŞALDICI TƏDBİRLƏR	42
3.1. Alt komponent 1.1 Təsirlər, Risklər və Azaldıcı Tədbirlər	43
3.2. Alt komponent 3.1-in təsirləri, riskləri və risklərin azaldılması tədbirləri	76
3.3. İİÇV / QİÇS -in qarşısının alınması və gender əsaslı zorakılıq (GƏZ)	76
3.3.1. İİÇV- QİÇS -in qarşısının alınması.....	77
3.3.2. Gender Əsaslı Zorakılıq.....	78
4. ƏTRAF MÜHİT VƏ SOSIAL İDARƏETMƏ PROSEDURLARI	79
4.1. Təklif olunan fəaliyyətlər	79
4.2. Yoxlama, Təsdiqləmə və İş həcmnin müəyyənləşdirilməsi	79
4.3. Kiçik miqyaslı müdaxilələr üçün ƏMSİP-nin yoxlama vərəqələrinin və Yenikənd-Biləsuvar İkinci dərəcəli Yolun bərpası üçün Sahə üzrə Xüsusi Ətraf Mühit və Sosial İdarəetmə Planının (ƏMSİP) hazırlanması və həyata keçirilməsi	79
4.3.1. ƏMSİP-nin məzmunu və xülasəsi.....	80
4.3.2. Sənədlərin hazırlanması üzrə öhdəliklər və Tender Sənədləri.....	80
4.3.3. ƏMSİP Tətbiqinə Nəzarət və Monitoring Öhdəliyi.....	81
4.3.4. Potensialın Qiymətləndirilməsi və Ehtiyaclar	81
4.4. İnstitusional razılaşmalar	82
4.4.1. Azərbaycan Avtomobil Yolları Dövlət Agentliyi (AAYDA).....	82
4.4.2. Müfəssəl Layihə İcrası və Nəzarət (MLİN) Məsləhətçisi	82
4.4.3. Tikinti İşləri Podratçısı.....	83
4.4.4. Maliyyə Nazirliyi	83
4.4.5. Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi	83
5. MƏŞVƏRƏTLƏR VƏ MARAQLI TƏRƏFLƏRİN CƏLB OLUNMASI	85

5.1. Layihənin hazırlanması zamanı məsləhətləşmələr	86
5.2. Layihənin icrası zamanı məsləhətləşmələr	86
5.3. Maraqlı tərəflərə geri hesabat vermək	86
6. ŞİKAYƏTLƏRİN HƏLLİ	88
6.1. Şikayətlərin Baxılması Mexanizmi	88
6.2. Şikayətlərin qeydiyyatı	89
7. NƏZARƏT VƏ HESABAT	90
7.1. Daxili Monitoring	90
8. BÜDCƏ	91
Əlavə 1: Tikinti və bərpa işləri üçün ƏMSİP-nin yoxlama vərəqəsi.....	93
Əlavə 2: Nümunə şans tapmaq proseduru.....	99
Əlavə 3: Ətraf mühit və sosial yoxlama vərəqəsinin şablonu.....	102
Əlavə 4: İctimai Müzakirələrin Xülasəsi	105

Təsvirlərin siyahısı

Təsvir 1: Regional Yollar və İnkişaf layihəsinin xəritəsi	4
---	---

Cədvəllərin siyahısı

Cədvəl 1: RYİL üzrə Komponentlər	5
Cədvəl 2: Demografiya və əmək haqqı	9
Cədvəl 3: Ümumi məhsul buraxılışı	10
Cədvəl 4: Kənd təsərrüfatı istehsalı	10
Cədvəl 5: Təhsil və sağlamlıq haqqında məlumatlar	10
Cədvəl 6: Gender üzrə Sahibkarlıq	11
Cədvəl 7: BTİE sistemlərinin göstəriciləri	13
Cədvəl 8: Ətraf və Sosial Mühitin Müdafiəsi və Yolların Bərpası üzrə Torpaq Məsələləri haqqında Müvafiq Qanunlar və Əsasnamələr	19
Cədvəl 9: Beynəlxalq razılaşma və konvensiyalar	28
Cədvəl 10: Ətraf Mühit və Sosial Qiymətləndirilmədə nəzərdə tutulan DB ƏMSÇ və Azərbaycan Respublikasının Siyasəti	39
Cədvəl 11: Potensial mənfi ekoloji və sosial risklər və təsirlər və təsirləri azaltma tədbirləri	46
Cədvəl 12: ƏMSİÇS Tətbiqi üçün Təxmini Büdcə	91

İxtisarlər

AAYL	Azərbaycan Avtomobil Yolları Layihəsi
MLİNM	Müfəssəl Layihənin İcrası və Nəzarəti üzrə Məsləhətçi
SƏTƏM	Sağlamlıq, Əməyin Təhlükəsizliyi və Ətraf Mühit
ƏSMÖP	Ətraf və Sosial məsələləri üzrə Öhdəlik Planı
ƏMSÇS	Ətraf Mühit və Sosial Çərçivə Sənədi
ƏMSİÇS	Ətraf Mühit və Sosial İdarəetmə üzrə Çərçivə Sənədi
ƏMSTQ	Ətraf Mühit, Sağlamlıq və Təhlükəsizlik Qaydaları
ƏMSİP	Ətraf Mühit və Sosial İdarəetmə Planı
ƏMSS	Ətraf Mühit və Sosial Standart
GƏZ	Gender Əsaslı Zorakılıq
İQ	İstixana Qazları
AH	Azərbaycan Hökuməti
ŞBM	Şikayətlərin Baxılması Mexanizmi
ƏİP	Əməyin İdarəedilməsi Prosedurları
ÇİB	Çoxtərəfli İnkişaf Bankı
ETSN	Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi
MSTK	Meliorasiya və Su Təsərrüfatı Komitəsi
SN	Səhiyyə Nazirliyi
LTMQŞ	Layihə Təsirinə Məruz Qalan Şəxs
LKS	Layihənin Konsept Sənədi
RƏİ	Regional Əlaqələndirmə və İnkişaf
YMZ	Yolun Mühafizə Zolağı
KSÇS	Köçürülmə Siyasəti üzrə Çərçivə Sənədi
YİÖQ	Yol İstifadəçisindən Ödəniş Qəbulu
AAYDA	Azərbaycan Avtomobil Yolları Dövlət Agentliyi
DGMEK	Dövlət Geologiya və Mineral Ehtiyatlar Komitəsi
CİZ	Cinsi İstismar və Zorakılıq
MTCOP	Maraqlı Tərəflərin Cəlb Olunması Planı
BTİO	Bərk Tullantıların İdarə Olunması
TY	Texniki Yardım
TT	Texniki Tapşırıq

Ölçü vahidləri

°C	- Selsi dərəcəsi
km	- kilometer
km/s	- saatda km
km ²	- kvadrat kilometr
m	- metr
m ³	- kub metr
mm	- millimetr

QISA XÜLASƏ

Layihənin təsviri

Regional Əlaqələndirmə və İnkişaf Layihəsinin məqsədi təhlükəsiz, səmərəli və iqlimə davamlı nəqliyyat bağlantısı yaratmaq və Salyan-Biləsuvar dəhlizi boyunca bazara çıxışı təkmilləşdirməkdir. Azərbaycan Avtomobil Yolları Dövlət Agentliyi (AAYDA), Dünya Bankının maliyyələşdirilməsi ilə aşağıdakı əsas komponentlərdən ibarət Salyan və Biləsuvar rayonlarını hədəf alan Regional Yolların Tikintisi və İnkişaf Layihəsi (layihə) üçün planlaşdırma işlərinə başladı: (i) Yolların əlaqələndirilməsi (ii) Yol Sektorunun Davamlılığı; (iii) Yerli İnkişaf və Logistika; və (iv) Layihə idarəetməsi və təsirin qiymətləndirilməsi. Yenikənd-Biləsuvar yolunun bərpa-tikinti işlərinə iqlim dəyişikliyinə təsirlərinə qarşı dayanıqlılığı artırmaq üçün yol işlərində iqlimə davamlı dizayn və mühəndislik həlli tətbiq ediləcəkdir.

ƏMSİÇS-nin məqsədi

Bu ƏMSİÇS sənədi layihə üçün ətraf mühit və sosial riskləri və təsirləri qiymətləndirmək məqsədilə prinsiplər, qaydalar, təlimat və prosedurlar müəyyənləşdirir. ƏMSİÇS mənfi riskləri və təsirləri azaltmaq, yumşaltmaq və / və ya aradan qaldırmaq üçün tədbirlər və planlar barədə məlumat verir, bu cür tədbirlərə sərf edilən vəsaitin qiymətləndirilməsi və büdcələşdirilməsi üçün müddəaları müəyyən edir və layihə riskləri və təsirlərinin həllinə cavabdeh olan agentlik və ya qurumlar barədə məlumat verir. Bu bilgiler Dünya Bankının Ətraf Mühit və Sosial Çərçivə (ƏMSÇ) sənədi və prosedurları daxilində verilir. ƏMSÇ sənədi həmçinin tikinti ərazisində təhlükəsizlik və nəqliyyatın idarəedilməsi, COVID-19 və ötürülən xəstəliklərin qarşısını almaq kimi əhəlinin sağlamlığı və təhlükəsizliyi ilə əlaqəli aspektləri və ƏMSÇ prosesi çərçivəsində müəyyən ediləcək sahəyə xas digər riskləri əhatə edir.

ƏMSİÇS aşağıdakıları təqdim edir:

- Layihənin təsviri haqqında qısa məlumat;
- Layihəyə rəhbərlik edən institusional və hüquqi çərçivə və DB ƏMSİÇS, o cümlədən qanunvericilik və prosedurlarda olan boşluqların təhlili;
- Potensial ətraf mühit və sosial risklər və təsirlər və qabaqlayıcı tədbirlər;
- Potensialın və ehtiyacları qiymətləndirilməsi daxil olmaqla, ƏMSİP-lərin yoxlanılması və hazırlanması üçün ƏMSİÇS prosedurları;
- ƏMSİÇS və digər sənədlərin tətbiqi üçün təşkilati razılaşmalar;
- Maraqlı Tərəflərin Cəlb Olunması Prosesi
- Şikayətlərin baxılması mexanizmi;
- Monitoring və Hesabat; və
- Büdcə.

Bu ƏMSİÇS sənədi tikinti və bərpa işləri və tapıntılarla əlaqədar prosedurlar üçün ƏMSİP yoxlama vərəqələrinin şablon variantlarını əlavə edir.

Potensial təsirlər və qabaqlayıcı tədbirlər

RYİL-də müəyyən edilmiş əsas infrastruktur alt komponent 1.1 - mövcud yol oxu civarında Yenikənd-Biləsuvar yolunun bərpası və kiçik miqyaslı seçilmiş yol bazarı və aqro-logistika obyektlərinin təkmilləşdirilməsinə kiçik miqyaslı investisiyaları nəzərdə tutan alt komponent 3.1-dir. Layihə, daha yaxşı əlaqə sayəsində inkişaf etmiş əlaqələndirmə, malların daşınması üçün daha çox seçim və nəqliyyat təhlükəsizliyinin artırılması (inkişafı) vasitəsiylə hər iki bölgədəki icmalara əhəmiyyətli fayda gətirəcək. Layihə fəaliyyətinin növünü nəzərə alaraq, təsirlər müvəqqəti olacaq, aradan qaldırılacaq və ƏMSİP-nin icrası zamanı müvafiq şəkildə həll ediləcəkdir.

Alt komponent 1.1 üçün (Yenikənd Biləsuvar yolunun bərpası) Hissə 3, Cədvəl 11-də potensial layihə riskləri və qabaqlayıcı tədbirlər təqdim edilir. Bu layihə üçün təsirlər ümumilikdə torpaq işləri,

mövcud yol örtüyünün sökülməsi, tikinti zolağında olan obyektlərin çıxarılması və ya yerdəyişməsi, alt və alt qat laylarının və asfalt örtüyünün döşənməsi, zəruri su yolu keçidlərinin genişləndirilməsi və yol alətlərinin quraşdırılması nəticəsində yaranacaqdır. Karxana və daş karyerlərindən materialların çıxarılmasında, asfalt və sement beton zavodlarının qurulmasında, asfalt qarışığının istehsalı zamanı emissiyanın əmələ gəlməsi nəticəsində, eyni zamanda işləmə və qarışıq hazırlanması zamanı bitumun axması baş verdikdə qaçılmaz təsirlər gözənilə bilər. Beton işləri zamanı sement tozları havanı çirkəndirə bilər və sement zavodunun digər fəaliyyətləri torpaq və suyun çirkənlənməsinə səbəb ola bilər.

Alt komponent 3.1 üçün əlaqəli təsirlər və risklər əhəmiyyətsiz olacağından, AAYDA (Məsləhətçilərinin dəstəyi ilə) layihə işləri və fəaliyyətləri üçün Əlavə 1-də göstərilən nümunə əsasında ƏMSİP yoxlama vərəqələrini hazırlayacaqdır. Bu cür iş, fiziki işlərin həyata keçirilməsi ilə əlaqədar avadanlıqların quraşdırılmasından kiçik həcmli təmir işlərinə qədər müəyyən ehtiyaclardan asılı olaraq müəyyən ətraf mühit və sosial təsirləri və riskləri özündə cəmləşdirə bilər və az miqdarda tullantıların və səs-küyün yaranması da daxil olmaqla işdə sağlamlıq və təhlükəsizlik və icma təhlükəsizliyi tədbirlərini həyata keçirilməsini tələb edə bilər.

ƏMSİÇS Prosedurları

ƏMSİÇS-in məqsədi, AAYDA-nı, Müfəssəl Layihə İcrası və Nəzarət (MLİN) Məsləhətçisini, əlaqədar dövlət nazirliklərini, habelə podratçıları RYİL-in alt komponent 1.1 üçün razılaşdırılmış ətraf mühit və sosial prosedurlar barədə məlumatlandıran bir rəhbər sənəd quraraq potensial mənfi təsirləri idarə etməkdir. Alt komponent 3.1 üçün layihə tələblərinin bir hissəsi olaraq yoxlama vərəqəsi hazırlanacaqdır.

ƏMSİÇS, yoxlama və miqyaslandırma prosedurlarını, habelə tələb olunan məlumatlar, öhdəliklər və potensial ehtiyacları və ƏMSİP monitorinqindən məsul layihə işçiləri üçün lazımlı təlimlər daxil olmaqla, ƏMSİP-nin hazırlanması üçün ətraflı addımları təsvir edir. Layihə üçün AAYDA və hökumət səviyyəsində, eləcə də məsləhətçilər və podratçılar üçün təşkilati razılaşmalar bu sənədin Hissə 4.4-də təsvir edilmişdir.

Məşvərətlər və maraqlı tərəflərin cəlb olunması

RYİL, layihənin maraqlı tərəflərin cəlb olunması planına (MTCOP) uyğun olaraq məşvərətlərlə və maraqlı tərəflərin iştirakı ilə məşğul olacaqdır. MTCOP layihə icmalarının və digər layihəyə maraqlı tərəflərin də məlumatlandırılmasını və layihənin bütün mərhələlərində iştirakını təmin etməyə çalışacaqdır. ƏMSİÇS, AAYDA veb saytında və Dünya Bankının veb saytında açıqlanacaqdır.

Şikayətlərin baxılması

Şikayət mexanizminin narahatlıqları dərhal və effektiv şəkildə, mədəni cəhətdən uyğun və layihədən təsirlənən bütün tərəflər üçün asanlıqla əldə edilə bilən şəffaf şəkildə, heç bir xərc ödəmədən və cəzasız həll etməsi yollarını müəyyən edir. Şikayətlər, kiminsə Layihənin cəmiyyətə, ətraf mühitə və ya həyat keyfiyyətinə zərərli təsir göstərdiyinə inandığı təqdirdə verilə bilər. ŞBM, layihənin MTCOP-də və bu sənədin Bölmə 6-da ətrafı təsvir edilib.

RYİL-də ilk növbədə yol işlərinin həyata keçirilməsinə dair şikayətlərin (ətraf mühit və sosial təsirlər, sağlamlıq, yol təhlükəsizliyi və s. ilə birlikdə) ŞBM-də ətraflı şəkildə göstərildiyi kimi həll edilməsi nəzərdə tutulur. İşçilərlə əlaqəli hər hansı mübahisələr Əməyin İdarəetmə Proseduru sənədində əksini tapmışdır.

Monitorinq və hesabatların verilməsi

Monitorinq qabaqlayıcı tədbirlərin həyata keçirilməsini və təsirli olmasını təmin edir. AAYDA-LİQ (MLİN ilə birlikdə) DB-yə təqdim olunan hesabatlarla birlikdə RYİL üçün monitorinq və yoxlama protokolu hazırlayacaqdır. Əlavə olaraq, ətraf mühitin idarəedilməsi fəaliyyətləri və layihə ilə əlaqəli hadisələr / qəzaların hesabatı Daxili İzləmə Sisteminin bir hissəsini təşkil etməlidir. AAYDA-LİQ

MLİN-in köməyi ilə Podratçının ƏMSİP-yə riayət etməsinə nəzarət edəcəkdir. Bu məqsədlər üçün aylıq və rüblük hesabat hazırlanacaqdır.

Büdcə

ƏMSİÇS-nin icra dəyərinə heyətin maliyyələşdirilməsi, ezamiyyətlər, məsləhətləşmələr, tərcümələr, təlimlər və s. daxil olmaqla xüsusi sahə əsaslı ekoloji və sosioloji sənədlərin hazırlanması daxil ediləcəkdir. Göstəricilərin ümumi dəyəri 251,350 ABŞ dolları (Cədvəl 12) təşkil edir, və əlavə olaraq ƏMSİP və KP-də xüsusi qabaqlayıcı tədbirlərin xərcləri (varsa). Vəsaitlər, DB ilə həmkarları tərəfindən birgə maliyyələşdirilməklə, layihə idarəetmə komponentindən əldə ediləcəkdir.

1. LAYİHƏNİN TƏSVİRİ

1.1. Ümumi məlumat

Yollar Azərbaycanda dominant nəqliyyat növü kimi tanınır və milli iqtisadiyyatda onların rollarının vacib olacağı gözlənilir. Məhz bu səbəbdən də Azərbaycan Hökuməti (AH) daha yüksək hərəkətililik, etibarlılıq və təhlükəsizliyi təmin etmək üçün yol şəbəkəsinin həcminə və keyfiyyətinə diqqəti artırmaq istəyir. Çoxtərəfli İnkişaf Bankının köməyi sayəsində Azərbaycanda yol sektoru əvvəlki illərdə əsas yolların yenidən qurulması ilə başlayaraq inkişaf etmişdir. Əvvəlki illərdə Dünya Bankı ilə Azərbaycan Hökuməti birlikdə Magistral (M) yolu olaraq təyin olunan əsas yollardan başlayaraq ölkənin yol şəbəkəsini yaxşılaşdırmağa yönəlmiş bir yol proqramı həyata keçirirdi. M magistral yollarının yenilənməsi/təkmilləşdirilməsinin tamamlanması sona çatmağa doğru olduğundan, növbəti addım olaraq ikinci və üçüncü dərəcəli yol şəbəkələri və ya yerli yolların (Y yollar) da yenidənqurulması nəzərdə tutulmuşdur.

Yol nəqliyyatının iqtisadiyyatda mühüm rolunu davam etdirmək üçün ikinci dərəcəli və yerli yolların bərpası gündəlikdə vacib bir məsələyə çevrilir. Bəzi bölgələrdə ikinci dərəcəli və yerli yollar yol sektorunun inkişafının diqqət yetirilməsi gereken əsas boşluqlarıdır. Bu, təklif olunan Layihənin həll edəcəyi əsas infraquruluşlardan biridir. Bu məqsədlə, Azərbaycan Hökuməti, Azərbaycan Avtomobil Yolları Dövlət Agentliyi (AAYDA) vasitəsi ilə Dünya Bankı tərəfindən maliyyələşdiriləcək Regional Yollar və İnkişaf Layihəsinin (RYİL) planlaşdırılmasına başlamışdır. Bu layihə Yenikənd-Biləsuvar yol dəhlizinin bərpası və yenidən qurulması, köməkçi aqro-logistika infraquruluşunun inkişafı, yol sektoru daxilində maliyyə davamlılığı və əməliyyat səmərəliliyinin təmin edilməsi üçün texniki yardım və institusional inkişaf dəstəyini əhatə edir.

Layihə, ölkənin sosial-iqtisadi problemlili, və inkişaf etməkdə olan Aran iqtisadi regionundakı Salyan və Biləsuvar rayonlarında, layihənin aşağıda göstərilən məsələləri azalda biləcəyi bölgədə yerləşir: (i) əhəlinin rifah və həyat səviyyələri respublika ortalamasının altındadır; (ii) yaxşı ödənişli iş yerlərinin və ticarət imkanlarının olmaması; (iii) infraquruluş və xidmətlərin çatışmazlığı; (iv) nominal orta aylıq əmək haqqı ölkə ortalamasından təxminən yüzə 40 faiz aşağıdır; və (v) bölgə əhəlisinin əhəmiyyətli bir hissəsi sosial cəhətdən həssas olaraq qalır və yoxsulluq həddinə düşmə riski altındadır. RYİL xəritəsi aşağıda göstərilmişdir.

RYİ layihəsinin xəritəsi:

Təsvir 1: RYİ layihəsinin xəritəsi

1.2. Layihə və onun komponentlərinin ətraflı təsviri

Regional Yollar və İnkişaf Layihəsinin inkişaf məqsədi Salyan-Biləsuvar yol dəhlizi boyunca təhlükəsiz, səmərəli və iqlimə davamlı nəqliyyat əlaqəsini təmin etmək və bazara çıxışı

yaxşılaşdırmaqdır. Bu, Azərbaycan Respublikası üçün Hökumət və Bankın yoxsulluğun azaldılmasına yönələn və nəqliyyat şəbəkələrinin post-COVID-19 pandemiyası dövründə yerli inkişaf və iqtisadiyyatın bərpası üçün imkan rolunu əks etdirən ilk təşəbbüslərdən biri olacaqdır. Bu cür yanaşma, yolun sərmayələrini iqtisadi, sosial siyasət və regional inkişafıla sıx birləşdirərək sektorlar arası ölçüləri nümayiş etdirir.

Layihə aşağıdakı üç fəaliyyət sahəsini maliyyələşdirəcək:

- (i) İlk fəaliyyət sahəsi yol infrastrukturuna və köməkçi aqro-logistika infrastrukturuna investisiyaların qoyuluşunu əhatə edəcəkdir. Bu investisiyalar, modernləşdirilmiş/ təkmilləşdirilmiş yol infrastrukturunun sosial-iqtisadi inkişafa təsirini maksimum dərəcədə artırmaq üçün yolların və bazarın əlçatanlığının dəstəklənməsinə kömək edəcəkdir. Qısa və orta müddətə etibarlı və dayanıqlı yol infrastrukturunu ilə təkmilləşdirilmiş logistikanın birləşməsi ondan faydalanan icmalarda məhsuldarlığın, yeni məşğulluq imkanlarının və ev gəlirlərinin artması üçün şərait yaradacaqdır.
- (ii) İkinci sahə, yerli icmalar üçün gəlir gətirmə imkanlarını yaxşılaşdırmaq məqsədilə yol kənarındakı obyektlərin (bazar yerləri, logistika obyektləri və digərləri arasında) dizaynını və təşkilini, yerli sahibkarlara bacarıqların artırılması üçün təlimlərin keçirilməsini dəstəkləyəcəkdir. Əvvəlki fəaliyyətlərin dizaynı/layihəsi, layihə üzrə investisiyaların həyata keçiriləcəyi yerləri və əsas tipini müəyyənləşdirmək və prioritetləşdirmək üçün icmanın səfərbər edilməsinə əsaslanacaqdır. Yol kənarındakı obyektlərin layihələndirilməsinin vacib tərəfi, bu obyektlərin ədalətli idarəetməsini və onların uzun müddətli istismarını və fəaliyyətini təmin edəcək uyğun idarəetmə modelinin yaradılmasına dəstək olmasıdır.
- (iii) Üçüncü sahə, yol istifadəçilərindən ödənişin qəbul edilməsi variantlarını təqdim etmək məqsədilə TD vasitəsilə yol sektoru daxilində maliyyənin davamlılığını və əməliyyat səmərəliliyini dəstəkləyəcək və bununla da yolların saxlanması və istismarı üçün yeni gəlir mənbələrinin inkişafına imkan yaradacaqdır. Bu fəaliyyət sahəsi çərçivəsində, həm də ağır nəqliyyat vasitələrinin həddindən artıq yüklənməsinin qarşısını almaqla pisləşən/korlanan yol şəbəkəsi problemini həll etmək üçün texniki dəstək (məsləhət) göstəriləcəkdir. Yolun istismar və xərclərinin lazımi səviyyədə olmasını təmin edən əlavə gəlir mənbələrinə və əməliyyat təkmilləşdirilmələrinə sahib olmaq, bu layihə və digər yol investisiyaları çərçivəsində təqdim olunan yol infrastrukturunun uzunmüddətli dayanıqlılığının/davamlılığının təmin olunmasına kömək edəcəkdir.

Regional Yollar və İnkişaf Layihəsinin məqsədlərinə uyğun olaraq dörd (4) komponentin aşağıdakı şəkildə həyata keçirilməsi nəzərdə tutulur:

Cədvəl 1: RYİL üzrə Komponentlər

Komponent		Alt/subkomponent
S/s	Adı	
1	Yolların əlaqələndirilməsi	1.1 Regional yolların bərpası
		1.2 Tikintiyə Texniki Nəzarət
		1.3 Gələcək investisiyaların layihəsi
2	Yol sektorunun dayanıqlılığı	2.1 Yol şəbəkəsinin idarə edilməsi sisteminin inkişafı
		2.2 Yol istifadəçiləri üçün ödəniş modellərinin hazırlanması
		2.3 Yol oxunun həddindən artıq yüklənməsinin qarşısını alan sistemlərin inkişafı
3	Yerli inkişaf və logistika	3.1 Yol kənarı logistika və bazar obyektlərinin inkişafı
		3.2 Məsləhət və təlim təşəbbüsləri
4	Layihənin idarə edilməsi və Təsirlərin Qiymətləndirilməsi	4.1 Layihə idarəetmə Qrupuna dəstək
		4.2 Nəticənin ölçülməsi və Təsirin Qiymətləndirilməsi

Komponent 1 - Yolların əlaqələndirilməsi

Alt komponent 1.1 – Regional yolların bərpası. Bu alt komponent, M3 yolunun 31.9 və 103.3 km arasındakı seçilmiş hissələrinin (ilkin/mövcud yol oxu) bərpasını maliyyələşdirəcəkdir. Yol kənarındakı bazarların və logistik obyektlərin tikintisinin dəyəri də bu komponent çərçivəsində maliyyələşdiriləcəkdir (Komponent 3-də planlaşdırılmasına və layihələndirilməsinə baxmayaraq).

Yol hissəsi yerli/milli yol təsnifatına uyğun olaraq II dərəcəli/kateqoriyalı yol kimi mövcud yol oxu boyunca yenidən qurulacaqdır. Yolun 54.4 km ilə 60.0 km arasındakı hissə Salyan şəhərinin sərhədlərinə düşür və fiziki vəziyyəti daha yaxşı olduğu üçün daha yüngül bərpa işlərinin görülməsi nəzərdə tutulur. Yolun Salyan şəhəri sərhədləri daxilində km 54.4 ilə km 60.0 arasındakı bəzi hissələri mövcud texniki xüsusiyyətlərinə görə daha yüngül bərpa işlərinin görülməsini nəzərdə tutur. Layihə, əhalinin sıx yerləşdiyi yaşayış ərazilərinə düzgün xidmət göstərmək və M3 avtomobil yoluna etibarlı bir alternativ təmin etmək üçün dayanıqlı/davamlı bir yol təmin edəcəkdir. Xüsusilə, yol, drenaj sistemlərinin həcmnin artırılması və körpülərin daşqın risklərinə uyğunlaşdırılması və digər dayanıqlıq həlləri daxil olmaqla, iqlimə davamlılıq tədbirləri ilə təkmilləşdiriləcəkdir. Artan təhlükəsizlik məsələləri təkmilləşdirilmiş çiyinləri, yüksək torpaq yatağı və viraj hissələrindəki qoruyucuları, təkmilləşdirilmiş lövhələri və s. əhatə edəcəkdir. Yerli sakinlərin ehtiyaclarının son dizaynda/layihədə nəzərə alınmasını və yerli icmaların, xüsusən də avtobus dayanacaqlarının yeri, keçidlərin və/və ya digər giriş nöqtələrinin yerləşməsi kimi məsələlərlə bağlı məlumatlandırmanı/əks əlaqəni təmin edə bilməsi üçün yolun bərpası layihəsi ilə bağlı məsləhətləşmələr aparılacaqdır.

Alt komponent 1.2 – Tikintiyə Texniki Nəzarət. Bu alt komponent, 1.1 alt komponentində yolun bərpası üçün tələb olunan texniki nəzarət xərclərini maliyyələşdirəcəkdir.

Alt komponent 1.3 - Gələcək investisiyaların layihəsi. Bu alt komponent, M3 magistral yolunun (mövcud yol oxu) qalan hissələrinin bərpası üçün tələb olunan texniki dizayn, ətraf mühit və sosial tədqiqatların həyata keçirilməsi ilə bağlı xərcləri maliyyələşdirəcəkdir.

Komponent 2 – Yol sektorunun dayanıqlılığı

Alt komponent 2.1 – Yol şəbəkəsinin idarə edilməsi sistemləri. Hazırkı Texniki Dəstək ağıllı nəqliyyat sistemlərinin (ANS) tətbiqi yolu ilə şəbəkənin idarə edilməsi və əməliyyat səmərəliliyini artırmaq üçün nəzərdə tutulur. TD, elektron ödənişlərin yığılması və ağır nəqliyyat vasitələrinin monitorinqi daxil olmaqla, şəbəkə daxilində idarəetmə sisteminin ehtiyaclarını və imkanlarını, habelə yol şəbəkəsinə təsir edəcək hava və geoloji təhlükələr barədə erkən xəbərdarlıq sistemləri daxil olmaqla digər Ağıllı nəqliyyat sistemləri (ANS) modullarını araşdıracaqdır. Alt komponent 2.1, alt komponentlər 2.2 və 2.3 üçün konteksti və arxitekturanı təyin edəcəkdir.

Alt komponent 2.2 – Yol istifadəçiləri üçün ödəniş modellərinin hazırlanması. Texniki Dəstək (TD), elektron ödəniş sistemi, yol vinqeti və digər oxşar sistemlərdən istifadə edərək Yol istifadəçilərinə ödəniş tətbiq olunması (YİÖTO) sistemlərinin inkişafına xüsusi diqqət yetirəcəkdir. Texnologiya ödənişli tarifləri fərqləndirmək üçün yeni üsullar təklif edir ki, bu yollara ən çox ziyan vuran və ya daha çox emissiya edən nəqliyyat vasitələrinin daha çox pul ödəməsinə imkan verir və bu da araşdırılacaqdır. Bu araşdırmada, texniki-iqtisadi əsaslandırma, yol istifadəçilərinə ödəniş tətbiq olunması (YİÖTO) texnologiyasının seçimi, ofis üçün tələbləri, idarəetmə, ödənişlərin toplanması və mühasibatı, ödəmə istəyi, tənzimləmə məsələləri, ünsiyyət kampaniyaları/ məlumatlandırma, texniki şərtlər və digər aspektlər nəzərə alınmalıdır.

Alt komponent 2.3 – Yol oxunun həddindən artıq yüklənməsinin qarşısını alan sistemlərin inkişafı. Ağır nəqliyyat vasitələrinin həddindən artıq yüklənməsinə nəzarət etməklə, hərəkət çəkisi (HÇ) texnologiyası və digər nəqliyyat idarəetmə sistemləri vasitəsilə yolun vaxtından əvvəl aşınmasının qarşısını alan sistemlərə xüsusi diqqət ayırmaqla bağlı Texniki Dəstək göstərilməsi. Bu araşdırma, texniki-iqtisadi əsaslandırma, texnologiya seçimi, ofis üçün tələbləri, idarəetmə, icra və tənzimləmə məsələləri, texniki şərtlər və s. daxil olmaqla müfəssəl sənədlərin hazırlanmasını əhatə edəcəkdir.

Komponent 3 – Yerli inkişaf və logistika

Alt komponent 3.1 – Yol kənarı logistika və bazar obyektlərinin inkişafı. Bu alt komponent yol kənarı bazarın və logistika obyektlərinin planlaşdırılması, inkişafı və onların icrasına

rəhbərlik etmək üçün TD-in maliyyəsini təmin edəcəkdir. İnvestisiya qoyuluşu yerli icmalarla və yerli hakimiyyət orqanlarının fəal iştirakı ilə planlaşdırma nəticəsində müəyyən ediləcək və layihələndiriləcəkdir. Vacib cəhət, faydalanan qruplar tərəfindən ədalətli istifadəni təmin edən və obyektin uzunmüddətli saxlanması və istismarını təmin edən, obyektləri idarə etmək üçün uyğun bir modelin hazırlanmasına dəstək olacaqdır. Layihə yol kənarındakı mövcud bazarların və logistika obyektlərinin yaxşılaşdırılmasına və / və ya seçilmiş ərazilərdə layihə yolu boyunca yeni obyektlərin yaradılmasına təsir edəcək. Alt komponentin fəaliyyətinin bir hissəsi olaraq qəbul edilən obyektlər kiçik bazarları, satış nöqtələrini, anbarları, soyuducu anbarları, qablaşdırma və paylama obyektlərini əhatə edəcək, lakin bunlarla məhdudlaşmayacaqdır.

Alt komponent 3.2 – Məsləhət və təlim təşəbbüsləri. Tədris planının hazırlanması və daha sonra layihə ərazisində fəaliyyət göstərən kiçik kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalçılarına və aqro-logistika üçün xüsusi təlim və məsləhət xidmətləri göstərilməsi üçün TD-nin maliyyələşdirilməsi; məsələn, Salyandan Bakıya orqanik/üzvi qida məhsulları tədarük edən müəssisələr. Fəaliyyətlərə təhlükəsiz şəkildə işləmək və pandemiyanın yayılmasının qarşısını almaq üçün strategiyalar daxildir. Fermer qadınların və qadın sahibkarların ehtiyaclarına xüsusi diqqət yetiriləcək, lakin təlim layihə ərazisində yaşayan icmalardakı hər kəs üçün açıq olacaqdır. Alt komponent, birgə ehtiyacların qiymətləndirilməsi və icmanın səfərbərlik işi ilə müəyyən ediləcək fermerlər, kooperativlər və iş qrupları kimi yerli faydalananların ehtiyaclarına uyğunlaşdırılacaqdır. Məsləhətçi və təlim təşəbbüsləri alt komponent 3.1 ilə də uyğunlaşdırılacaqdır. Məsləhət xidmətləri və təlimlər icma və kooperativ inkişafı, biznesin inkişafını, markalaşma, rəqəmsal savadlılıq (məsələn, e-ticarət və e-xidmət platformaları və tətbiqetmələrinin istifadəsində) və bu kimi sahələri əhatə edəcəkdir. Bəzi təlim fəaliyyətləri qadın sahibkarların ehtiyaclarına uyğunlaşdırılacaq və faydalananların ən azı 50 faizi qadınlar olacaqdır.

Komponent 4: Layihənin İdarə Edilməsi və Təsirləri. Maliyyələşdirmə, heyətin xərcləri, əlavə əməliyyat xərcləri, layihənin həyata keçirilməsini və icraçı təşkilatın idarəetmə qabiliyyətini dəstəkləmək üçün fərdi məsləhətçilərin xərcləri və maliyyə auditi xərcləri də daxil olmaqla müxtəlif layihə idarəetmə funksiyalarını dəstəkləyəcəkdir. Əlavə əməliyyat xərcləri AAYDA və LİQ işçiləri üçün təlim, ofis sahəsi və avadanlıqları, ofis üçün istehlak materialları, layihəni həyata keçirmək üçün tələb olunan nəqliyyat və sahə səfərləri, texniki, təhlükəsizlik və etibarlı aspektlərin idarə olunması üçün məsləhətçi köməyi, idarələrarası koordinasiya; nəticələrin monitorinqi; tamamlama icmalları, təsirlərin qiymətləndirilməsi və nəticələrin monitorinqi və s. üçün də maliyyələşməni də əhatə edəcəkdir. Bu komponent, həmçinin Layihə Fəaliyyəti üzrə Təlimatının (POM) hazırlanmasını maliyyələşdirəcək və ilk növbədə layihə üzrə podratçıları və yerli icmaları hədəf alan COVID-19 təcili yardım planının hazırlanmasını dəstəkləyəcəkdir.

Alt komponent 1.1 çərçivəsində həyata keçirilən layihədən əldə olunan iqlimdən faydalanmanın bir hissəsi olaraq, daha yüksək yay istiliyinə, artan intensivliyə və müddətə səbəb olacağı gözlənilən iqlim dəyişikliyinə təsirlərinə (çayda daşqınlara səbəb ola biləcək yağışların düşmə potensialı, yanğın riskinin artması gözlənilir) qarşı davamlılığı artırmaq üçün, yol işləri iqlimə davamlı dizayn və mühəndisi layihəni əhatə edəcəkdir. Belə ki, bərpa olunan köhnə M3 yolu yerli nəqliyyatın hərəkəti üçün daha yaxşı əlaqə və girişi təmin edəcək və layihələndirilən yol fəvqəladə vəziyyətlərdə nəqliyyatın yeni M3 yolundan yönləndirilməsi/yayındırması üçün istifadə edilə bilər.

Yolun bərpası üzrə mühəndisi layihədə, suyun yığılması/toplanması üçün nəzərdə tutulmuş boru kəmərləri və yan drenajları, həmçinin yağıntı və axıntı haqqında məlumatlar da nəzərə alınacaqdır. Körpü infrastrukturunu kənar və orta dayaqların lazımi dərəcədə qorunması, eroziyaya qarşı və ən yüksək daşqın axınlarına uyğun su yolu olan ərazilərlə dizayn ediləcəkdir. Eynilə, boru kəmərlərinin giriş və çıxış yerlərində eroziyadan qorunma təmin ediləcəkdir. Yığılan suların yolun əsas layı və əsasın alt laylarına daxil olmasının qarşısını almaq üçün tərs yan kanallarn səviyyəsi yol yatağından aşağıda layihələndirilməlidir. Zəlzələ və artan yağışlar sürüşməyə həssaslığı artırır; bununla birlikdə, aşağı seysmik təhlükə və sürüşmə həssaslığına qarşı davamlılığı təmin etmək məqsədilə mühəndisi layihə standartları və uyğun keyfiyyətdə materiallar tətbiq ediləcəkdir. Yanğın təhlükəsi, tüstü, toz və yolun bağlanması səbəbindən, əlaqələrin qısa müddətli kəsilməsinə təsir edə bilər. Yol

örtüyü və yol kənarındakı avadanlıqlar yanğından da zədələnə bilər, lakin bunlar yenidən üzlənmə yolu ilə düzəldilə bilər və ya davamlı bir təsir olmadan dəyişdirilə bilər.

Bu əlavə mülahizələrə/məsələlərə əsasən ümumən ictimaiyyət daha yaxşı əlaqələndirmədən və daha davamlı yollardan faydalanacaq ki, bu da hərəkətililiyin artması, malların daşınması üçün daha çox imkanlar yaradacaq və nəqliyyat təhlükəsizliyini artıracaqdır. Mövcud yararsız yol şəbəkəsi artıq nəzərdə tutulan xidməti göstərə bilmir və planlaşdırılmış bərpa işləri ilə bu iki rayonun nəqliyyat sistemləri yaxşılaşacaq, iqtisadiyyatı inkişaf etdiriləcək və yaşayış standartlarını yaxşılaşdıracaqdır.

1.3. Layihə Ərazisinin təsviri

RYİ Layihəsi Salyan və Biləsuvar rayonları daxilində həyata keçiriləcəkdir. Layihə ərazisi paytaxt Bakıdan 150 km cənub-şərqdə yerləşir, bölgəyə yeni M3 avtomobil yolu ilə getmək olar. Hər iki rayon mərkəzi köhnə M3 yolu boyunca yerləşirlər. Layihənin 1.1 alt-komponenti bu köhnə M3 dəhliz yolunun bərpasını nəzərdə tutur. Alt-komponent 1.1 (Yenikənd - Biləsuvar regional yolun bərpası) və Alt-komponent 3.1 (yol kənarında mövcud bazar və logistika obyektlərinin yaxşılaşdırılması və / və ya layihə yolu, yeni Yenikənd-Biləsuvar yolu boyunca yenilərinin yaradılması) nəzərə alaraq, nəzərdə tutulan Layihə Sahəsi, ümumilikdə rayonlara gözlənilən müsbət təsirlərlə nəticələnən ikinci dərəcəli yol oxu dəhlizidir. Yenikənd-Biləsuvar yol dəhlizi daxilində Km 38 + 410 sağda, və Km 80 + 800 solda tapılan II Dünya müharibəsi abidəsi var – və bunlardan başqa heç bir mədəni irs sahəsi və ya obyekt aşkarlanmamışdır.

Salyan rayonunun ümumi sahəsi 1600 km²-dir. Rayon Kür-Araz ovalığında, ölkənin cənub-şərqindəki Muğan çölündə yerləşir. Azərbaycanın əsas çaylarından biri olan Kür çayı rayon ərazisindən və rayonun mərkəzi olan Salyan şəhərinin özündən keçir. Salyan rayonunda 54.373.5 hektarlıq "Şirvan" milli parkı yerləşir. Salyanda əsas bitki örtüyü yarımsəhra və səhra növlərinə aiddir və bunlar, əsasən, sərv, yabanı gül, yosun, böyürtkən və s. ibarətdir. Salyandakı iqlim əsasən yerli çöl iqlimi hesab olunur. Orta illik hərərət 15.2 ° C olmaqla, orta hesabla 288 mm-ə qədər az miqdarda yağıntı olur.

Muğan düzünün cənub-qərb və cənub hissəsini tutan Biləsuvar rayonu, Salyanın cənub-qərbində yerləşir, ümumi sahəsi 1358 km²-təşkil edir. İqlimi yağıntıların orta illik səviyyəsi 260 mm təşkil edərək Salyana bənzəyir. Biləsuvar rayonu ərazisinin böyük hissəsi dəniz səviyyəsindən aşağıda yerləşir və 542 hektarlıq meşə təşkil edir.

Yenikənd-Biləsuvar dəhlizinin təsir dairəsi daxilində, ümumi layihə dövründə tanınması və nəzərə alınması lazım olan qoruma statusu və ya əhəmiyyəti olan sahələr var. Layihə yoluna ən yaxın məsafələri olan bu sahələr aşağıdakılardır:

- Şirvan Milli Parkı - sahəsi 54,373,5 hektar, (sol tərəfdə yerləşir, layihə yolunun Km 49 + 800-dən 1,2 km məsafədə, əkin sahələri və tikililərlə həmsərhəddir);
- Durovdağ palçıq vulkanı - qorunan bir təbiət abidəsi (sol tərəfdə, km 69 + 300, Kür çayının şərqində və Salyan şəhərinin 16.2 km məsafəsində yerləşir);
- Qızıl-Ağac Dövlət Təbiət Qoruğu - beynəlxalq əhəmiyyətli Ramsar bataqlıq ərazisidir: təbiəti qorumaq və elmi tədqiqat üçün təyin olunmuş dövlətə məxsus, ciddi qorunan ərazidir (sol tərəfdə, layihə yolunun Km 81 + 000-dən 26 km məsafədə, Şorsulun cənub-şərqində yerləşir);
- Təxminən 8.000 hektar olan Mahmudçala bataqlıq ərazisi və Mühüm Ornitoloji Ərazilər (MOƏ) (ABB AZ045) (layihə yolunun Km 90 + 700-dən Km 92 + 900-a qədər sol tərəfini əhatə edir, təxminən 2.2 km); və
- Akçala (Novogolovka-chala) bataqlığı - təqribən 15.000 hektar ərazisi və Mühüm Ornitoloji Ərazilər (ABB AZ047) (sol tərəfdə, layihə yolunun Km 90 + 000-dən 10 km məsafədə, Mahmudçala bataqlığının cənubunda).

Hal-hazırda layihə təsvirlərində nəzərdə tutulduğu kimi, tikinti işləri mövcud dəhliz daxilində, heç bir "ərazi götürülmədən" məhdudlaşdırılmalıdır. Mahmudçala bataqlığının yaxınlığında köhnə yol mövcud yol oxu civarında bərpa ediləcəkdir. Mahmudçala bataqlıq sahələrindəki potensial təsirlərin azaldılması müvafiq ƏMSİP-də müəyyənləşdirilmişdir və müfəssəl layihə hazır olduqdan sonra və

müvafiq inşaat işləri təklif sənədləri tamamlanmadan əvvəl daha da incələnəcəkdir. Şirvan milli parkı yenidənqurma işlərinə təhkim zolağı kimi xidmət edən əkin sahələri və tikililər ilə həmsərhəddir. Beləliklə, bu bölgəyə təsir əgər olarsa minimal olacaqdır. Ekoloji həssas bölgələrin qalan hissəsi təsir dairəsindən uzaqdadır. Ayrıca, bu ƏMSİÇS biomüxtəliflik və təbii ehtiyatlara ciddi təsirlərə səbəb ola biləcək fəaliyyətlərdən qaçınmaq üçün bir yoxlama mexanizmi təmin edir.

Salyan rayonunda əkinçiliyin əsasını pambıqçılıq, taxılçılıq, tərəvəzçilik və heyvandarlıq təşkil edir. Bostan, üzümçülük (süfrə növləri)¹ və bağçılıq kimi quru subtropik meyvələrin yetişdirilməsi vacib əkin sahələrindəndir. Hal-hazırda ölkədə satılan beluga, nərə balığı, stellate nərə balığı, qızıl balıq, yayın balığı və göyərçin balığı kimi balıqların çoxu Salyana məxsusdur.

Biləsuvar, taxılçılıq və pambıqçılıqla² yanaşı, iri maldarlıq sektoru olan, kənd təsərrüfatı bitkilərini yetişdirən bir bölgədir. 2018-ci ildə Biləsuvarlı fermerlər 800 tondan çox nar yığdılar ki, bunların da 50% -i xarici bazarlara³ satıldı.

Araşdırma ərazisinin çox hissəsinin yerləşdiyi Salyan və Biləsuvar kimi əkinçilik rayonlarının iqtisadiyyatı səmərəli yol şəbəkəsi sayəsində ticarətin genişləndirilməsi ilə daha da inkişaf edə bilər. Bölgələr daxilində yenidən qurulan marşrut bu iqtisadiyyatların əkinçilik sektorlarına daha əlverişli çıxışı təmin edəcəkdir.

Maliyyə məsələləri ilə bağlı əsas qərarları kişiler verir, onlar da ailəyə başçılıq edir. Ailə tərkibi 2-8 üzv arasında dəyişir. Ailə üzvlərinə adətən ailə başçısı və arvadı, evli/subay olan övladları və nəvələri daxildir. Ailə başçısının yaşı 38-72 yaş arasında dəyişir. Ailə başçısının ən yüksək təhsil səviyyəsi ümumitəhsil orta məktəb təhsilidir, lakin bəzən universitet təhsili olan ailə başçıları da təsadüf edilir. Ailə üzvlərinin miqrasiyası aşağı görünür; lakin bu real vəziyyəti göstərə bilməz, çünki kənddəki bir sıra yetkin yaşda olan kişi ailə üzvləri adətən qıraqda, adətən, Bakıda iş tapır, amma Bakıya köçdüyü bildirilmir. Azərbaycan Respublikası Dövlət Statistika Komitəsindən həm Salyan, həm də Biləsuvar rayonu üçün əldə olunmuş demografik və əmək haqqı üzrə 2018-ci ilin statistik məlumatları aşağıda təqdim olunur:

Cədvəl 2: Demografiya və əmək haqqı

Göstərici	Salyan	Biləsuvar
Əhali	138,600	103,800
Kişi	69,300	52,400
Qadın	69,300	51,400
Hər km2 əhalinin sıxlığı	87	76
Məşqulluq		
İşçilərin sayı	14,200	8,100
Sənayedə işləyənlərin sayı	2,061	1,333
Tikintidə işləyənlərin sayı	138	196
Orta aylıq nominal əmək haqqı	363.9 manat	298.7 manat
Orta aylıq nominal əmək haqqı (sənaye)	863.8 manat	326.2 manat
Orta aylıq nominal əmək haqqı (tikinti)	324.3 manat	277.9 manat
İşləyən əhalinin sayı	65,100	47,100
Dövlət qulluqçularının sayı	209	200

Araşdırılan ərazinin çox hissəsinin yerləşdiyi Salyan və Biləsuvar kimi kənd təsərrüfatı rayonlarının iqtisadiyyatı səmərəli yol şəbəkəsi sayəsində ticarətin genişləndirilməsi yolu ilə yaxşılaşdırıla bilər. Bölgələr daxilində yenidən qurulan marşrut bu iqtisadiyyatların əkinçilik sektorlarına daha yaxşı çıxış

¹ Wikipedia.org. "Salyan District, Azerbaijan". Götürüldü: https://en.wikipedia.org/wiki/Salyan_District,_Azerbaijan

² Wikipedia.org. "Bilasuvar District". https://en.wikipedia.org/wiki/Bilasuvar_District

³ Fresh Plaza, October 4, 2019. "Azerbaijan: Bilasuvar region exports pomegranates to Russia". Götürüldü: <https://www.freshplaza.com/article/9150290/azerbaijan-bilasuvar-region-exports-pomegranates-to-russia/>

təmin edəcəkdir. Dövlət Statistika Komitəsindən bəzi iqtisadi məlumatlar 2018-ci il üçün aşağıda göstərilmişdir:

Cədvəl 3: Ümumi məhsul buraxılışı

Göstərici	Səlyan	Biləsuvar
İqtisadiyyatın əsas sahələrində adambaşına düşən mal və xidmətlərin buraxılışı (manat)	2948.8	3039.6
İqtisadiyyatın əsas sahələrində məhsulun həcmi indeksi (manat)	89.90%	110.40%
Əhalinin gəliri (milyon manat)	370.4	344.6

Dövlət Statistika Komitəsindən alınan Səlyan və Biləsuvar kənd təsərrüfatı məlumatları aşağıda göstərilmişdir:

Cədvəl 4: Kənd təsərrüfatı istehsalı

Göstərici	Səlyan	Biləsuvar
Taxıl və quru paxlalıların istehsalı (ton)	59,788	87,229
Pambıq istehsalı (ton)	10,356	22,732
Toxum üçün günəbaxan istehsalı (ton)	5	1,080
Kartof istehsalı (ton)	5,094	6,994
Tərəvəz istehsalı (ton)	34,805	55,174
Qarpız və yemiş istehsalı (ton)	12,188	1,525
Meyvə və giləmeyvə istehsalı (ton)	3,370.70	7,176.40
Mal-qara və camış (baş)	62,663	40,113
Qoyun-keçi ehtiyatı (baş)	185,770	139,369
Quşçuluq ehtiyatı (baş)	676,624	375,058
Ət istehsalı (kəsilmiş çəkiddə) (ton)	7,294	4,562
Süd istehsalı (ton)	49,957	27,105
Yumurta istehsalı (min ədəd)	34,865	15,509
Yun istehsalı (yağlı çəkiddə) (ton)	347	310
Nar istehsalı (ton)	2,175	3,601
Zeytun istehsalı (ton)	42.2	0.7
Fındıq istehsalı (ton)	0.6	29.3
Arı ailələrinin ehtiyatları (ədəd)	306	2,480
Buğda istehsalı (ton)	29,163	45,328
Alma istehsalı (ton)	68.3	235.4

Araşdırılan yaşayış məntəqələrinin əsas sosial infrastrukturuna gəldikdə, onlar ümumi olaraq, kəndlərdə və ya yaxınlıqdakı şəhər mərkəzlərində mövcuddur. Məktəblər və poliklinikalar piyada məsafəsindədir. Kəndlərə aparən və ya kənd daxilindəki yolların çoxu asfaltlanmır və ya bərbad vəziyyətdədir. Bu cür yollar quraq yay aylarında kəndlilər üçün toz mənbəyidir. Nəmli payız, qış və yaz aylarında onlar palçıq və bununla əlaqədar narahatlıq mənbəyidir (avtomobil sürmək və ya üzərində hərəkət etmək çətindir, insanlar ayaqqabıları ilə evlərinə palçıq aparırlar). İctimai nəqliyyat sistemi yalnız böyük yollarda və dəmir yolu şəbəkələrində mövcuddur: insanlar bunlardan xüsusi ehtiyacları olduqda (məsələn, xəstəxana ziyarətləri, və ya böyük şəhər mərkəzlərinə) və ya Bakıya getmək üçün (məsələn, toylara, qohumlarını ziyarət etməyə) istifadə edirlər. Dövlət Statistika Komitəsindən təhsil və səhiyyə ilə bağlı əldə olunan bəzi məlumatlar 2018-ci il üçün aşağıda göstərilmişdir:

Cədvəl 5: Təhsil və sağlamlıq haqqında məlumatlar

Göstərici	Səlyan	Biləsuvar
<u>Təhsil və Mədəniyyət</u>		
Ölkənin şəhər və rayonlarına görə məktəbəqədər təhsil müəssisələrinin sayı (sayı)	17	11

ƏTRAF MÜHİT VƏ SOSIAL İDARƏETMƏ ÜZRƏ ÇƏRÇİVƏ SƏNƏDİ (ƏMSİÇS)

Göstərici	Salyan	Biləsuvar
İlin əvvəlində məktəbəqədər təhsil müəssisələrində uşaq sayı (sayı)	799	505
Ölkənin şəhər və rayonlarına görə tədris ilinin əvvəlindəki ümumi təhsil müəssisələrinin sayı (sayı)	54	37
Ölkənin şəhər və rayonları üzrə tədris ilinin əvvəlində gündüz ümumi təhsil müəssisələrində təhsil alanların sayı	20,725	16,234
İctimai kitabxanaların sayı	44	30
Klubların sayı	29	17
Muzeylərin sayı	3	3
Gündəlik ümumi təhsil müəssisələrinin məktəbə hazırlıq qruplarındakı uşaq sayı	1,662	1,382
Sağlamlıq və İdman		
10 000 əhaliyə düşən həkim sayı (nəfər)	18	10
10 000 əhaliyə düşən orta tibb işçilərinin sayı (nəfər)	54.3	30.5
10 000 əhaliyə düşən xəstəxana sayı (ədəd)	36.3	17.7

Bölgədəki qadınlara son illərdə iş imkanları yaradılmışdır. 2017-ci ildə Birləşmiş Millətlər Təşkilatının İnkişaf Proqramı (BMİP), Ailə, Qadın və Uşaq Problemləri üzrə Dövlət Komitəsi (AQUPDK) və Coca-Cola Fondunun⁴ ortaqlığı nəticəsində Azərbaycanın Salyan rayonunda bir Qadın Resurs Mərkəzi açılmışdır. Eyni zamanda, Azərbaycanın Biləsuvar rayonunda keçirilən bir əmək yarmarkası 70-dən çox iş axtaran qadını və təxminən 20 yerli şirkəti⁵ bir araya gətirmişdir. Tədbir, iş axtaran qadınları təhsil və bacarıqlarına görə potensial işverənlərlə əlaqələndirmək və yerli işsiz qadınlara iş tapmaqda və iqtisadi hüquqlarından daha aktiv istifadə etməkdə yardım etmək məqsədi daşıyırdı. Salyan və Biləsuvarada mövcud (2018) sahibkarlıq vəziyyəti aşağıda göstərilmişdir (Dövlət Statistika Komitəsindən)

Cədvəl 6: Gender üzrə Sahibkarlıq

Göstərici	Salyan	Biləsuvar
Qeydiyyatda alınmış fərdi sahibkarların sayı	11,497	13,755
Qeydiyyatdan keçən qadın fərdi sahibkar	2,005	3,077
Qeydiyyatdan keçən kişi fərdi sahibkar	9,492	10,678

Maliyyə məsələləri ilə bağlı əsas qərarları kişilər verir, onlar da ailəyə başçılıq edir. Ailə tərkibi 2-8 üzv arasında dəyişir (orta hesabla 4-5 nəfər). Ailə üzvlərinə adətən ailə başçısı və arvadı, evli/subay olan övladları və nəvələri daxildir. Ailə başçısının yaşı 38-72 yaş arasında dəyişir. Ailə başçısının ən yüksək təhsil səviyyəsi ümumi təhsil orta məktəb təhsilidir, lakin bəzən universitet təhsili olan ailə başçıları da təsadüf edilir. Ailə üzvlərinin miqrasiyası aşağı görünür; lakin bu real vəziyyəti göstərə bilməz, çünki kənddəki bir sıra yetkin yaşda olan kişi ailə üzvləri adətən qıraqda, adətən, Bakıda iş tapır, amma Bakıya köçdüyü bildirilmir.

Buna baxmayaraq, ailə başçısı işsiz olan ailələr üçün yoxsulluq riskinin daha yüksək olduğu aşkardır. Layihənin həyata keçirilməsinin ən müsbət sosial təsirləri arasında, layihənin icrası zamanı və başa çatdıqdan sonra ətraf yaşayış məntəqələrində yoxsulluğun azaldılması ehtimalı olmasıdır. Bir neçə il tikinti işlərində yerli əhəlinin imkan və bacarıqlarına görə yüzlərlə iş yerləri ilə təmin olunması gözlənilir. İstismar mərhələsində avtomobil yolu boyunca müxtəlif yerlərdə yanacaq doldurma məntəqələri və istirahət zonaları yaradıla bilər. Bunlar da iş imkanlarını təmin edəcəkdir.

⁴ Birləşmiş Millətlər Təşkilatı Azərbaycanda, Oktyabr 20, 2017. "BMTİP, Azərbaycan Hökuməti, "Coca-Cola Salyan rayonunda Qadın Resurs Mərkəzi açır". Götürüldü: <http://unazerbaijan.org/en/undp-government-of-azerbaijan-coca-cola-open-women-resource-centre-in-salyan-district/>

⁵ Birləşmiş Millətlər Təşkilatı Azərbaycanda, Noyabr 18, 2017. "AB, BMTİP, Dövlət və vətəndaş cəmiyyəti Biləsuvar da keçirilən əmək yarmarkasına dəstəkləyir". Götürüldü: <http://unazerbaijan.org/en/eu-undp-government-and-civil-society-support-job-fair-in-bilasuvard/>

2020 ilin Oktyabr ayında Yenikənd-Biləsuvar layihə yolundan 3 km məsafədə yerləşən 14 kəndin⁶ sosial və iqtisadi şəraitinin araşdırılmasını tələb edən bir sosial-iqtisadi araşdırma⁷də aparılmışdır. Araşdırılan kəndlərdə əsas sosial-iqtisadi məlumatlardan bəziləri aşağıdakılardır:

14 nümunə olaraq araşdırılan Layihə kəndlərində 11.792 ailədə 51.546 nəfər (25.657 kişi və 25.889 qadın) yaşayır. İki rayon şəhərləri Salyan və Biləsuvarın ümumi əhalisi 72.000 nəfərdir (32.500 Biləsuvar və 39.600 Salyan). Ən böyük kənd Biləsuvar rayonundakı Xırmandalı kəndidir, 10.418 nəfər (2318 ailə) əhalisi var; və ən kiçik kənd 157 ailənin yaşadığı və 831 sakini olan Göyçü kəndidir. Bir ailədə orta hesabla dörd nəfər yaşayır.

11.792 ailədən 1.049 (8.89%) ailə başçısı tək qadın olan ailələrdir, 9.42% isə yoxsul⁸ sayılır.

Araşdırılan kəndlərin hamısında elektrik enerjisi, qaz təchizatı, suvarma və içməli su təchizatı qənaətbəxş səviyyədədir. Bununla bərabər, su təmizləyici qurğulardan ümumi su kranları ilə təmin olunan içməli su, kəndlərdəki bütün ev təsərrüfatlarının ehtiyaclarını tam təmin etmir, çünki su bulaqları bir çox evlərdən çox uzaqda yerləşir və su qısa müddətə verilir, bu səbəbdən kəndlilər bulaqlardan su gəldiyi müddətdə ev təsərrüfatlarının ehtiyacları üçün kifayət qədər su yığmalı olurlar. Təmizlənmiş suya çıxışı olmayan ev təsərrüfatları içmək üçün kanaldan və ya çay suyundan istifadə edirlər.

Demək olar ki, bütün kəndlərdə (Göyçü istisna olmaqla) məktəb və tibbi məntəqə var. Yalnız beş kənddə uşaq bağçası var və qadınlar uşaqlarını bağçaya aparmaq üçün tez-tez qonşu kəndlərə və ya rayon mərkəzinə getməli olurlar.

Kəndlərin əksəriyyətində bir mədəniyyət mərkəzi və kiçik sayda baqqal mağazaları var. 14 kənddən 12-sində ictimai nəqliyyat mövcuddur. Yalnız Həsənli və Yenikənd kəndlərində ictimai nəqliyyat yoxdur və kəndlilər şəxsi avtomobillərdən və taksi xidmətlərindən istifadə edirlər.

Yerli hakimiyyət orqanlarının statistik məlumatlarına əsasən, tədqiq olunan bütün kəndlərdə əsas iqtisadi fəaliyyətlər əkinçilik, heyvandarlıq və bəzi meyvə istehsalıdır.

Əsas məhsullar taxıl, yonca, pambıq, tərəvəz və meyvələrdir. Kənd təsərrüfatlarında heyvandarlıq üstünlük təşkil edir. Kəndlilər inəkləri və xırdabuynuzlu heyvanları süd və süd məhsulları, həmçinin ət istehsalı üçün saxlayırlar. Bir çox ev təsərrüfatları yumurta və ət üçün əsasən toyuq olan çox sayda quş saxlayır və bunlar adətən qadınlar tərəfindən yol kənarında satılır. Xüsusilə Şorsulu və Boranikənd kəndlərində balıqçılıq inkişaf etdirilərkən, arı saxlayan bir neçə ev var. Kiçik müəssisələr daha çox Xırmandalı, Boranikənd və Şorsulu kimi daha böyük kəndlərdə cəmləşmişdir. Ümumilikdə bu 14 kənddə 230 kiçik müəssisə var.

Layihə ərazisindəki qeyri-mütənasib şəkildə təsirə məruz qalan və ya layihə faydalarından tam şəkildə faydalanmaq üçün maneələrlə qarşılaşa biləcək potensial həssas və zəif qruplar arasında, digərlərlə bərabər qadınlar və ailə başçısı qadın olan ailələr, gənclər, qocalar (xüsusilə tək yaşayan insanlar), yoxsul və işsizlər və onların ailələri, əlillər və onlara qulluq edənlər, qaçqınlar, miqrantlar, etnik azlıqlar (layihə ərazisində olmasa da) və məcburi köçkünlər vardır. Layihə, bu qrupların ehtiyaclarının, narahatlıqlarının və səslerinin məsləhətləşmələrdə və layihə qərarlarında bərabər şəkildə təmsil olunmasını, layihə haqqında məlumatları ədalətli bir şəkildə əldə edə bilmələrini və layihədən faydalanmaq imkanlarını təmin etmək üçün fərqli tədbirlər görəcəkdir. Bununla bağlı tədbirlər hazırkı ƏMSİÇS-də və həmçinin layihənin Köçürülmə Siyasəti üzrə Çərçivə Sənədində (KSÇS), Əməyin İdarəedilməsi Prosedurları (LMP) və Maraqlı Tərəflərin Cəlb Olunması Planında (MTCOP) təsvir edilmişdir.

Layihənin 1.1 alt komponentinin həyata keçirilməsi yerli və regional iqtisadi inkişaf üçün gözlənilən müsbət sıçrayışlarla regional və yerli səviyyədə yol infrastrukturunun mövcud şəraitini yaxşılaşdıracaqdır. Bərpa olunmuş yol infrastrukturunu əlavə olaraq ictimai obyektlərə və xidmətlərə gediş-gəlişi artıracaq, ictimai nəqliyyatı inkişaf etdirəcək, səyahət səmərəliliyi və şəhər və kənd əhalisi üçün ictimai təhlükəsizliyi artıracaqdır. Layihənin 3.1 alt komponenti üzrə yol boyunca bazarın və

⁶ Salyan kəndləri: Marışlı, Həsənli, Arbatan, Göyçü, Qızılağac, Sarvan, Boranikənd, Şorsulu, Çuxanlı, Seyidsadıqlı, Yenikənd; Biləsuvar kəndləri: Bəydili, Xırmandalı, Ashaghy Cürelə

⁷ Okt. 2020. AAYDA. M3 Salyan-Biləsuvar Dəhlizi boyunca yerləşən ərazilər üçün Sosial-iqtisadi Araşdırmanın hazırlanması (İlkin variant)

⁸ Yoxsulluq meyarları Azərbaycan Respublikasının yaşayış minimumu Qanunu ilə müəyyən edilmiş ölkə üçün yaşayış minimumu (2020 il üçün aylıq 190 AZN) ilə müəyyən edilir

köməkçi aqro-logistika infrastrukturunun sınaqdan keçirilməsi zəruri dəstək fəaliyyətləri ilə yanaşı yerli məhsulların bazarda əlverişliliyini artıracaq və ərazidə kiçik kənd təsərrüfatı istehsalçıların gəlirlərini artıracaqdır.

Bütün bu müsbət sosial-iqtisadi inkişaf yol infrastrukturunu bərpa edildikdən sonra gözlənilir. Bununla birlikdə, Layihə fəaliyyətinin ətraf mühitə yalnız müsbət təsiri olmasına böyük diqqət yetirilməlidir. Yol infrastrukturunun inkişafı, adətən, müəyyən edilmiş layihə ərazisi daxilində yaşayan faunaya ən çox təsir edir; areal itkisi və sərbəst hərəkətə maneə, yaşayış yerlərinin az olması, qida və öz fauna növü mənsublarına daha az çatmaq imkanı kimi populasianın bölünməsinə gətirib çıxaran təsirlər. Nəticədə fauna populyasiya sayının⁹ azalmasına şərait yaranır.

Biləsuvar bölgəsində ən çox yayılmış fauna növlərinə tülkü, boz dovşan, qaban, çaqqal və qırqovul, göyərçinlər və ev quşları¹⁰, Salyan bölgəsində isə ərazidəki fauna populyasiyalarının bir qisminə olan antilop, balıqlar, dovşan, bülbül, bildirçin, göyərçin, leylək, canavar və çaqqal¹¹ aiddir. Salyanda yerləşən Şirvan Milli Parkı həm də ceyran növlərini qorumaq, ekoloji monitorinq aparmaq, əhalini ekoloji baxımdan maarifləndirmək, turizmin və istirahətin¹² inkişafı üçün hər cür şərait yaratmaq üçün yaradılmış ərazidir. Ceyranlar IUCN Qırmızı Siyahısında Həssas (VU) (IUCN SSC Antelope Specialist Group 2017) kateqoriyasına daxil edilmişdir. Azərbaycanın Qırmızı Kitabında “qoruma tədbirləri olmadan tükənə bilən global aralığın kənarında yayılmış növlər” kimi qeyd edilmişdir.

Salyan və Biləsuvar rayonları üzrə bərk tullantıların idarə edilməsi (BTİE) sistemləri ilə əlaqədar olaraq, mövcud məlumat birbaşa müvafiq rayon İcra Hakimiyyətinin işçilərindən alınmış və aşağıda təqdim edilmişdir.

Cədvəl 7: BTİE sistemlərinin göstəriciləri

Xüsusiyyətlər	Salyan¹³	Biləsuvar¹⁴
Tullantılar atılan sahənin təsviri və yeri	Çuxanlı kəndi ərazisində mərkəzi zibillik sahəsi	Biləsuvar şəhərinin yaxınlığında və Yuxarı Ağal kəndi ərazisində mərkəzi zibillik sahəsi
Zibillik sahəsinin ərazisi (hektarla)	5	10
Zibillik sahəsində olan avadanlıq	Yox	Yox
Zibil toplandığı ərazilər / kəndlər	Mərkəzləşdirilmiş zibil toplanması yalnız Salyan şəhərini əhatə edir Kəndlər zibil toplanmasını və utilizasiyasını təsadüfi bir şəkildə təşkil edir (zibilin böyük hissəsi əvvəlcə qazılmış çuxurlara basdırılır) Kəndlər zibillərini mərkəzi zibil sahəsinə daşıyırlarsa, atılması üçün əlavə ödəniş edirlər	Mərkəzləşdirilmiş zibil toplanması yalnız Biləsuvar şəhərini əhatə edir Yalnız Bəydili kənd bələdiyyəsinin zibili kənddən zibil sahəsinə daşımaq üçün traktoru var
Toplama üçün yük maşınlarının / avadanlıqların sayı	7 maşın və 1 traktor	Bir traktor və bir zibil maşını var Bəydili kəndində traktor var
Toplama tezliyi	Gündə bir dəfə	Gündə bir dəfə
Fərdi evlərdə və ya digər ərazilərdə zibil çeşidlənməsi varmı (varsa, qeyd edin)	Yox	Yox
Təkrar emal edilə bilən materialları alan / satan / istifadə edən şəxslər varmı?	Mərkəzdə olan şəxslər metal və plastik yığmaq üçün zibilləri sıralayırlar	

⁹ Quintero, J. Green Roads: Davamlı Yol İnkişafına Doğru.

¹⁰ Ulduz Tourism. “Biləsuvar Rayonu”. Götürüldü: <https://ulduztourism.az/en/azerbaijan/aze-cities/bilasuvardistrict>

¹¹ Ulduz Tourism. “Salyan Rayonu”. Götürüldü: <https://ulduztourism.az/en/azerbaijan/aze-cities/salyan-district>

¹² Wikipedia.org. “Salyan Rayonu, Azərbaycan”. Retrieved from: https://en.wikipedia.org/wiki/Salyan_District,_Azerbaijan

¹³ Məlumat Salyan şəhər Mənzil kommunal təsərrüfat istehsalat birliyinin rəhbəri Elməddin Kazımov tərəfindən verilib

¹⁴ Məlumat Biləsuvar şəhər İcra Hakimiyyətinin nümayəndəsi Qabil Xanməmmədov tərəfindən verilmişdir

Xüsusiyyətlər	Salyan ¹³	Biləsuvar ¹⁴
Rayonda kompostlama işləri varmı?	Yox	Yox
Hər rayonda zibil ilə normal mübarizə üsulları hansılardır?	Şəxslər tərəfindən çeşidləndikdən sonra, zibil materiallarının qalan hissəsi əvvəlcə qazılmış çuxurlara basdırılır	Şəxslər tərəfindən çeşidləndikdən sonra zibil materiallarının qalan hissəsi yandırılır

Yuxarıda göstərilən məlumatlara əsasən, hər iki böyük şəhərin (Salyan və Biləsuvar) müvafiq olaraq tullantı sahələrinə sahib olduqları, lakin əsasən zibil atılan ərazilər kimi istifadə edildiyi müşahidə olunur. Standart minimumlaşdırma, ayırma və səmərəli təkrar emal praktikasına uyğun olaraq heç bir səmərəli BTİE sistemi qurulmayıb. Zibil toplama fəaliyyətləri bəzi kəndlər və mərkəzi şəhərlərdə toplanılan və ya öz toplama və öz-özünə nəql edilməklə məhdudlaşır. Biləsuvarda zibilin yandırılması da bildirilir ki, bu da yaxşı bir BTİE sisteminin aşağı səviyyədə başa düşülməsini göstərir.

1.4. ƏMSİÇS-nin Məqsədi və Əhatə dairəsi

Dünya Bankının Azərbaycanın yol proqramının həyata keçirilməsinə dəstək verməyə dair davamlı öhdəliyinin bir hissəsi olaraq, RƏİL, 2018-ci ilin oktyabrında qüvvəyə minən DB ƏMS Çərçivəyə müvafiq olaraq hazırlanmışdır. Həmin sənəd əsasında bu ƏMSİÇS sənədi hazırlanmış, layihə üçün ətraf mühit və sosial riskləri və təsirləri qiymətləndirmək məqsədilə prinsiplər, qaydalar, təlimat və prosedurlar müəyyənləşdirilmişdir. ƏMSS1-də qeyd edildiyi kimi, layihə bir proqramdan və / və ya bir sıra alt layihələrdən ibarət olduğu zaman ƏMSİÇS riskləri və təsirləri araşdıran bir alətdir, və proqram və ya alt layihə detalları müəyyənləşdirilənə qədər risklər və təsirlər tam müəyyən edilə bilməz – beləliklə, ƏMSİÇS, hər hansı ƏMSİP –dan əvvəl hazırlanan bir ilkin sənəd halını alır.

ƏMSİÇS mənfi riskləri və təsirləri azaltmaq, yumşaltmaq və / və ya aradan qaldırmaq üçün tədbirlər və planlar barədə məlumat verir, bu cür tədbirlərə sərf edilən vəsaitin qiymətləndirilməsi və büdcələşdirilməsi üçün müddəaları müəyyən edir və layihə riskləri və təsirlərinin həllinə cavabdeh olan agentlik və ya qurumlar barədə məlumat verir. Bu bilgiler Dünya Bankının Ətraf Mühit və Sosial Çərçivənin (ƏMSÇ) Ətraf Mühit və Sosial Standartı (ƏMSS) 1 - "Ətraf Mühit və Sosial Risklərin və Təsirlərin Qiymətləndirilməsi və İdarə Edilməsi" sənəd və prosedurları daxilində verilir. Hazırkı ƏMSÇ sənədi, alt komponent 1.1 altında yolların bərpası ilə əlaqədar və alt komponent 3.1 altındakı Bazar və Logistik Təsislərin tətbiqi ilə əlaqədar təsirləri özündə birləşdirir. ƏMSÇ sənədi tikinti ərazisində təhlükəsizlik və nəqliyyatın idarəedilməsi, COVID-19 və ötürülən xəstəliklərin qarşısını almaq kimi əhəlinin sağlamlığı və təhlükəsizliyi ilə əlaqəli aspektləri və ƏMSÇ prosesi çərçivəsində müəyyən ediləcək sahəyə xas digər riskləri əhatə edir.

Bu ƏMSÇ müvafiq ƏMSS ilə əlaqəli məsələləri aşağıdakı kimi həll edir:

➤ **ƏMSS 1 Ətraf Mühit və Sosial Risklərin və Təsirlərin Qiymətləndirilməsi və İdarə edilməsi.**

▪ **Alt Komponentlər 1.1 və 3.1 üzrə**

- Azərbaycanda mövcud Ətraf Mühit və Sosial Qiymətləndirmə siyasətlərinə, qanuni və inzibati şərtlərə ümumi baxış.
- Coğrafiya, iqlim (iqlim dəyişikliyindən asılı olaraq yağıntı miqdarında dəyişiklik), biomüxtəliflik, landşaft, ətraf mühitin həssaslığı, sosial-iqtisadi göstəricilər və s. daxil olmaqla Layihə ərazisinin əsas ətraf mühit və sosial şəraitinin qiymətləndirilməsi.
- Layihə fəaliyyətləri ilə qeyri-mütənəssib şəkildə təsir göstərə bilən və ya layihədən ədalətli şəkildə faydalanmaq üçün maneələrlə qarşılaşa biləcək həssas və imkansız qrupların müəyyənləşdirilməsi və həssas əhali üçün bu cür maneələrin azaldılması və ya aradan qaldırılması üçün layihə fəaliyyətlərinin təklifi.
- Potensial ekoloji və sosial risklərin və təsirlərin müəyyənləşdirilməsi və qiymətləndirilməsi və layihənin bütün mərhələlərində müəyyən edilmiş fəaliyyətlər üçün (dizayn və həyata keçirmə yolu ilə monitoring və qiymətləndirməyə qədər) müəyyən ediləcək təsirlərin azaldılması məqsədilə ümumi tədbirlərin müəyyənləşdirilməsi üçün ƏMSİP təlimatları və nəticələrin qiymətləndirilməsi. Nəticələrə daxildir:

- ekoloji və sosial risklərin və təsirlərin müəyyənləşdirilməsinə dair təlimatlar;
- təsirlərin yumşaldılması tədbirlərinin və monitoring fəaliyyətlərinin hazırlanması ;
- ƏMSİP-lərin tətbiqi üçün vəzifə və öhdəliklərin müəyyənləşdirilməsi;
- əməyin idarə edilməsinə dair tələblərinin təfərrüatı;
- maraqlı tərəflərin iştirakı;
- alternativlərin xərcləri və faydalarının qiymətləndirilməsi; və
- ƏMSİP-lərin tətbiqi üçün təxmin edilən xərclərin daxil edilməsi.
-
- ƏMSİP-nin icrası üçün büdcələrin hazırlanmasına dair rəhbərlik :
 - maliyyə öhdəliklərinin açıq şəkildə açıqlanması;
 - təklif olunan təsir azaltma tədbirlərinin həyata keçirilməsi üçün xərclərin müəyyənləşdirilməsi və xülasəsi; və
 - planlaşdırma, icra, monitoring və qiymətləndirmə daxil olmaqla bütün Layihə mərhələləri üçün ətraflı hesablanan büdcələrin və gözlənilməz vəziyyətlərin hazırlanmasına dair rəhbərlik.

▪ **Alt komponentlər 1.1 və 3.1 üzrə**

- İkincili və ilkin məlumatlardan əldə edilən fəaliyyətlərlə əlaqəli ətraf mühit və sosial təsir növlərin və risklərin ümumi qiymətləndirilməsi (məsələn, fokus qrup müzakirələri və layihə sahəsindəki əsas məlumatverici müsahibələr daxil olmaqla ərazi araşdırmaları)
- Uyğun olmayan fəaliyyətlər xaricində ekoloji cəhətdən labüd araşdırma səviyyəsini müəyyənləşdirmək üçün seçim meyarlarının müəyyənləşdirilməsi, o cümlədən hər bir potensial fəaliyyət növü üçün yerinə yetiriləcək ətraf mühit və sosial qiymətləndirmə prosedurlarının təfərrüatları və prosedurlar üzrə ətraflı təlimat.

➤ **ƏMSS 2 Əmək və İş şəraiti (alt komponentlər 1.1 və 3.1 üzrə)**

- Birbaşa işçilər və müqaviləli işçilər barədə lazımi mülahizələri nəzərə almaqla, ƏMSÇ aşağıdakıları əhatə edəcəkdir :
 - Maliyyələşdiriləcək fəaliyyət növlərinin hər birində əməyin idarə olunması tələblərini ətraflı şəkildə əks etdirən layihənin Əməyin İdarəedilməsi Prosedurlarının (ƏİP) xülasəsi və istinad (ƏMSİP-nin tələblərinin bir hissəsi olaraq) ;
 - Tikinti işlərinə başlamazdan əvvəl istər Sifarişçi, istərsə də Podratçı tərəfindən hazırlanmalı olan xüsusi sənədlər (ƏMSS yoxlama vərəqələri, davranış qaydaları; təhlükəsizlik üzrə təlimlər və s.) daxil olmaqla Ətraf Mühitin Sağlamlığı və Təhlükəsizliyinə dair təlimatlar;
 - Təlimatların və ƏMSİÇS-ə əsaslanan sosial və ətraf mühitə təsirin azaldılması tədbirlərinin Layihə tərəfindən maliyyələşdirilən podrat müqavilələrinə daxil edilməsinə dair təlimatlar. Bütün inşaat işləri müqavilələrində Gender əsaslı Zorakılıq / Cinsi İstismar və Təhqirin qarşısının alınmasına dair tədbirləri əhatə edən müəsisədə davranış qaydaları yer alacaqdır; və
 - Xüsusi olaraq layihə işçiləri üçün - birbaşa işçilər üçün (AAYDA işçiləri) AAYDA daxilində qəbul ediləcək və əlaqələndirilən işçilər üçün (bütün inşaat işləri podratçıların, alt podratçıların və məsləhətçilərinin) podratçı və ya məsləhətçi şirkəti daxilində qəbul edilməsi üçün şikayətlərin baxılması mexanizmi (ŞBM) .

➤ **ƏMSS 3 Resursların Səmərəliliyi və Çirklənmənin Qarşısının Alınması və İdarə Edilməsi. (1.1 və 3.1 alt komponentləri üçün)**

- ƏMSİÇS sənədi resursların səmərəliliyi, çirklənmənin qarşısının alınması və idarə olunması, risklərin və təsirlərin qiymətləndirilməsi (təklif olunan qabaqlayıcı tədbirləri ilə) barədə müzakirələri əhatə edir; və xüsusi ƏMSİP-nin tərkibinə daxil edir.

➤ **ƏMSS 4 İcma Sağlamlığı və Təhlükəsizliyi. (1.1 və 3.1 alt komponentləri üçün)**

- ƏMSİÇS tikinti və təmir işləri zamanı gözlənilən ətraf icmaların sağlamlığı və təhlükəsizliyinə mümkün mənfi təsirləri və bu təsirlərin qarşısını almaq və azaltmaq üçün tətbiq ediləcək tədbirləri müəyyənləşdirir.
- ƏMSİÇS, layihə fəaliyyətləri nəticəsində işçi qüvvəsinin axını, gender əsaslı zorakılıq / cinsi istismar və təhqir, cinsi təcavüz ilə əlaqəli potensial risklər və təsirlər barədə, həmçinin təhlükəsizlik qüvvələrinin istifadəsi ilə əlaqədar ətraflı məlumat verir.

- **ƏMSS 5 Torpaqların alınması, torpaqdan istifadəyə dair məhdudiyyətlər və məcburi köçürülmə. (1.1 və 3.1 alt komponentlər üçün)**
- RƏİ Layihəsi nəzticəsində torpaqalma, torpaqdan istifadə məhdudiyyətləri və məcburi köçürülmə olmasa belə Layihənin qiymətləndirilməsindən əvvəl, ƏMSS5 əsasən hər hansı təsir ehtimalı olması ilə əlaqədar təsirlərin idarə olunması üçün KSÇS sənədi hazırlanır.
- Layihənin Qiymətləndirilməsi ilə təsdiqlənəcək və açıqlanacaq KSÇS sənədi, Layihənin gedində köçürülmə təsirləri meydana gələcəyi təqdirdə yerinə yetiriləcək prosedurları, o cümlədən əraziyə məxsus Köçürülmə Fəaliyyət Planlarının hazırlanması və həyata keçirilməsinə dair müddəti müəyyənləşdirir.

ƏMSS 6 Bioloji Müxtəlifliyin Qorunması və Canlı Təbii Sərvətlərin Davamlı İdarə Edilməsi. (alt komponentlər 1.1 və 3.1 üçün)

- Layihənin yaxınlığında mühafizə olunan ərazilər, ekoloji cəhətdən yüksək dəyəri olan yerlər və təbii su hövzələri mövcud olduğu üçün, ƏMSİÇS tətbiq ediləcək bir sıra ekoloji və sosial müşahidə meyarlarını təmin edir. Bu, bioloji müxtəlifliyə və təbii ehtiyatlara təsir edən risklərin qarşısını almaq və ya kiçik miqyasda olmasını təmin etmək üçün layihə fəaliyyətinin Layihə ərazisindəki biomüxtəlifliyə və canlı təbii ehtiyatlara mənfi təsir göstərməməsinə təmin edəcəkdir.
- **ƏMSS 8 Mədəni İrs. (alt komponentlər 1.1 və 3.1 üçün)**
- Əhəmiyyətli arxeoloji və ya mədəni əsərlərin aşkarlandığı təqdirdə, Tapıntılarla əlaqədar prosedurlar layihənin ƏMSİÇS-inə və əraziyə məxsus ƏSMİP-lərin sənədlərinə daxil edilir.
- **ƏMSS 10 Maraqlı tərəflərin iştirakı və məlumatların açıqlanması. (alt komponentlər 1.1 və 3.1 üçün)**
- ƏMSİÇS-nə, layihənin müxtəlif maraqlı tərəflərini (təsirlənmiş qrupları və digər maraqlı tərəfləri), o cümlədən, həssas və zəif qrupları müəyyənləşdirən və onlara çatmaq və onlarla məşğul olmaq, və maraqlı tərəflərin hər bir alt qrupunun münasibətini almaq üçün hazırlanan MTCOP-nin xülasəsi və layihəyə müfəfiq istinadlar daxildir.
- MTCOP, maraqlı tərəflərlə əlaqə qurmaq üçün maneələri müəyyənləşdirir, həmçinin AAYDA-da maraqlı tərəflərlə effektiv əlaqə qurmaq üçün potensialın artırılması ehtiyaclarını əks etdirir. MTCOP -ə aşağıdakılar daxildir:
 - Birbaşa faydalananların və digər maraqlı tərəflərin qeyd edilməsi;
 - İctimaiyyətlə məsləhətləşmələrin aparılması və maraqlı və təsirə məruz qalan tərəflərin iştirakını göstərəcək digər ictimai qeydlərin sənədləşdirilməsinə və digər qeydlərin hazırlanmasına dair rəhbərlik: məsələn, təsirlənmiş maraqlı tərəflərin fikirlərini öyrənmək üçün istifadə olunan sorğu növləri; məsləhətləşmə iclaslarının tarixi və yeri; iştirakçıların siyahısı, mənsubiyyəti, əlaqə ünvanı və xülasəsi; tərəflərin münasibəti və s. birlikdə bunların layihə cizgilərində və ya icrasında necə nəzərə alındığını.
 - Layihə məlumatlarının necə açıqlanacağına dair rəhbərlik;
 - Layihə fəaliyyətləri ilə əlaqədar ətraf mühit və sosial risklər və təsirlərin azaldılması ilə bağlı maraqlı tərəflərə potensialın artırılması üçün bir plan; və
 - Layihə ilə əlaqədar maraqlı tərəflərin narahatlıqlarını, şərhlərini və ya təkliflərini qəbul etməyə / həll etməyə imkan verən şikayətlərin baxılması mexanizmi (ŞBM).

1.5. ƏMSİÇS-nin tətbiqi

ƏMSİÇS bu layihə tərəfindən maliyyələşdiriləcək Komponent 1 (Yolların Əlaqələndirilməsi) və Komponent 3 (Yerli İnkişaf və Logistik) layihəsinin hazırlıq və icra mərhələlərinə inteqrasiya etmişdir. Sahə müəyyənləşdirilməsi, dizaynı, tətbiqi və istifadəsi/ istismarı da daxil olmaqla planlaşdırmadan başlayaraq yuxarıda göstərilən məqsəd və hədəflərə çatmaq üçün layihə müddəti ərzində rəhbər sənəd kimi istifadə ediləcəkdir.

1.6. ƏMSİÇS-nin yenidən baxılması / dəyişdirilməsi

ƏMSİÇS lazım olduqda və tətbiq oluna biləcəyi zaman düzəlişlərə məruz qalacaq bir 'Canlı Sənəd' olaraq qəbul ediləcəkdir. Layihə Komponentlərinin dizaynında gözlənilməz vəziyyətlər və / və ya müvafiq dəyişikliklər qiymətləndiriləcək və müvafiq idarəetmə tədbirləri ƏMSİÇS -nin yenilənməsi

yolu ilə əlavə ediləcəkdir. Düzəlişlər Dünya Bankı ilə razılaşdırılacaq və yenidən işlənmiş ƏMSİÇS yenidən açıqlanacaq və ehtiyac olduqda məsləhətləşmələr aparılacaqdır.

2. İNSTITUSİONAL VƏ HÜQUQİ ÇƏRÇİVƏ

2.1. Milli Ətraf Mühit Qanunları, Qaydaları, Təlimatları və Standartları

Azərbaycan Respublikasının konstitusiyası ətraf mühitin qorunması və təbii sərvətlərə sahiblik prinsiplərini, istifadəsi qaydalarını müəyyənləşdirir. Konstitusiyada nəzərdə tutulduğu kimi, ətraf mühitlə əlaqəli qanunvericilik bazası aşağıdakılardan ibarətdir:

- Təbii qoruqlar, ətraf mühit və biomüxtəliflikdən istifadə və qorunmasının dövlət tənzimlənməsi üçün Milli Məclisin qəbul etdiyi qanunlar
- Prezidentin fərman və sərəncamları, Nazirlər Kabinetinin qərarları
- İcra orqanlarının (Nazirlik və Komitələr) qanunverici aktları
- Azərbaycanın imzaladığı Beynəlxalq Razılaşma və Konvensiyalar

Azərbaycanda ətraf mühitin mühafizəsini tənzimləyən qanun, ətraf mühitin qorunmasının hüquqi, iqtisadi və sosial əsaslarını müəyyənləşdirən 1999-cu il tarixli Ətraf Mühitin Mühafizəsi haqqında Qanundur. Torpaqdan istifadə və inkişafa dair qanunvericilik Torpaq Məcəlləsindən və digər qanunvericilik aktlarından ibarətdir. Təbii ehtiyatların qorunması və davamlı istifadəsi ilə bağlı qanunlara aşağıdakılar daxildir: "Bitkilərin mühafizəsi haqqında qanun" (1996), Meşəçilik Məcəlləsi (1997), Su Məcəlləsi (1997), "Balıqçılıq haqqında Qanun" (1998), "Fauna haqqında Qanun" (1999) və "Yasaqlıqlar haqqında qanun" (2000). Əlavə olaraq, ətraf mühitin mühafizəsi (1999), atmosfer çirklənməsi (2001), pestisidlər və aqrokimyəvi maddələr (1997), sənaye və məişət tullantıları (1998) və su təchizatı və çirkab suları (1999) ilə müəyyən edilmiş ətraf mühit polutantlarını tənzimləyən qanunlar mövcuddur.

Azərbaycanda rəsmi olaraq qorunan ərazilər aşağıdakılardan ibarətdir:

- Milli Parklar, məs. Şirvan Milli Parkı və Hirkan Meşəsi Milli Parkı: təbiətin qorunması, ekoloji maarifləndirmə, elmi, mədəni və digər məqsədlər üçün təyin olunmuş ekoloji, tarixi və estetik dəyərlərə sahib ərazilər. Bütün torpaq və təbii sərvətlər Parkın idarəetmə orqanına aiddir, bəzi iqtisadi fəaliyyətlərə (ekoloji turizm daxil olmaqla) icazə verilir.
- Ciddi şəkildə qorunan Təbiət Qoruqları, məsələn, Qızıl-Ağac Dövlət Təbiət Qoruğu və beynəlxalq əhəmiyyətli Ramsar bataqlıq ərazisi: təbiətin mühafizəsi və elmi tədqiqatlar üçün ayrılmış dövlətə məxsus, ciddi şəkildə qorunan ərazilərdir. Heç bir iqtisadi fəaliyyətə icazə verilmir. Hər birinin idarəetmə planı, həm inkişaf, həm də elmi işçi heyəti var.

Mühafizə zolaqları mühafizə olunan ərazilər, çaylar, su hövzələri kimi digər təbii ərazilər ətrafında müəyyənləşdirilmişdir. Müdafiə səviyyəsi beynəlxalq, milli, regional və ya yerli olaraq müvafiq əhəmiyyətə görə verilir.

2.2. Ətraf Mühit, Sosial Müdafiə və Torpaq Məsələlərinə dair Milli Qanunlar, Əsasnamələr və Standartlar

Əlavə olaraq ətraf mühitlə əlaqəli qanunvericilik bazası ümumi şəkildə aşağıdakılardan ibarətdir:

- Təbii qoruqlar, ətraf mühit və biomüxtəliflikdən istifadə və qorunmasının dövlət tənzimlənməsi üçün Milli Məclisin qəbul etdiyi qanunlar
- Prezidentin fərman və sərəncamları, Nazirlər Kabinetinin qərarları
- İcra orqanlarının (Nazirlik və Komitələr) qanunverici aktları
- Azərbaycanın imzaladığı Beynəlxalq Razılaşma və Konvensiyalar

Aşağıda verilən bəndlər yolların bərpası və təkmilləşdirilməsi ilə əlaqəli hüquqi və tənzimləyici bazanın toplusudur:

Cədvəl 8: Ətraf və Sosial Mühitin Müdafiəsi və Yolların Bərpası üzrə Torpaq Məsələləri haqqında Müvafiq Qanunlar və Əsasnamələr

İstinad edilən mənbələr	Təsvir
12 iyun 2018 il tarixli, 1175-VQ sayılı, <i>Ətraf mühitə təsirin qiymətləndirilməsi haqqında AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ QANUNU</i>	Qanun təsbit edir ki, - ƏMTQ-nin əsas məqsədi bu Qanuna Əlavədə göstərilən fəaliyyətin həyata keçirilməsi zamanı ətraf mühitə və insan sağlamlığına mümkün mənfi təsirlərin aşkarlanması, onların məkana, zamana görə miqyasının və intensivliyinin qiymətləndirilməsi, aradan qaldırılması və ya azaldılması üçün tədbirlərin həyata keçirilməsidir. - zaman və məkan daxilində miqyasının və intensivliyinin qiymətləndirilməsi, aradan qaldırılması və ya azaldılması - ƏMTQ zamanı nəzərdə tutulan fəaliyyətin aşağıdakılara təsiri qiymətləndirilir: atmosfer havasına; yerüstü və yeraltı sulara; su tutarlarının dib səthinə; təbii və süni landşaftlara; yerin təkinə və torpaq qatına; bitki və heyvanlar aləminə; ekoloji sistemlərin vəziyyətinə və bioloji müxtəlifliyə; ekoloji həssas ərazilərə; əhalinin sağlamlığına; sosial-iqtisadi sahəyə (məşğulluğa, təhsilə, səhiyyəyə, yol-nəqliyyat və mühəndis infrastrukturuna); maddi və mədəni irsə; iqlim dəyişmələrinə - müvafiq maraqlı tərəflərin vəzifələri, ətraf mühitin qorunması və ekoloji təhlükəsizlik və dövlət nəzarəti sahələrində beynəlxalq əməkdaşlıq barədə müddəalar.
<i>Ətraf mühitin mühafizəsi haqqında Azərbaycan Respublikası Qanunu (9 fevral 1999-cu il)</i>	Ətraf mühitin mühafizəsi sahəsində dövlətin bütün vəzifələri üçün ümumi struktur: Fəsil I. Ümumi müddəalar Fəsil II Ətraf mühitin mühafizəsi sahəsində hüquqlar və vəzifələr Fəsil III. Təbiətdən istifadə Fəsil IV. Ətraf mühitin, təbii ehtiyatların dövlət kadastı və monitorinqi, standartlaşdırma və sertifikatlaşdırma Fəsil v. Ətraf mühitin mühafizəsi sahəsində iqtisadi tənzimləmə Fəsil vi. Ətraf mühitin ekoloji tarazlığının nizamlanması Fəsil vii. Təsərrüfat və digər fəaliyyət sahələrinə ekoloji tələblər Fəsil viii. Ekoloji ekspertiza Fəsil ix. Ekologiya və ətraf mühitin mühafizəsi sahəsində təhsil, tərbiyə, elmi tədqiqatlar, statistika və informasiya Fəsil x. Ex fəvqəladə ekoloji şərait və ekoloji fəlakət zonaları Fəsil xi. Ətraf mühitin mühafizəsinə nəzarət Fəsil xii. Ekoloji audit və onun həyata keçirilməsi Fəsil xiii. Ətraf mühitin mühafizəsi haqqında qanunvericiliyin pozulmasına görə məsuliyyət, mübahisələrin həlli Fəsil xiv. Ətraf mühitin mühafizəsi sahəsində beynəlxalq əməkdaşlıq
<i>Fəsil 7: Maddələr 35, 36, 37 və 38: Layihə Dizaynı və İstifadəsi zamanı Ekoloji Tələblər</i>	Texniki-iqtisadi əsaslandırma zamanı layihənin aşağıdakılara uyğun olacağı təsdiqlənməlidir. • təbii mühitdə çirkəndiricilərin icazə verilən maksimum axıdılması və tullantıları • icazə verilən maksimum səs-küy və titrəmə səviyyələri və digər zərərli fiziki təsirlər, habelə sağlamlıq normaları və gigiyena standartları
<i>"Ekoloji Təhlükəsizlik haqqında Qanun " (04.08.1999)</i>	Bu qanunun əsas məqsədi – insanın həyat və sağlamlığını, ətraf mühiti, cəmiyyəti, onun maddi və mənəvi dəyərlərini, eyni zamanda atmosfer havasını, kosmik məkanı, su obyektlərini, yerin təkini, torpağı, təbii landşaftları, bitki və heyvanat aləmini təbii və antropogen amillərin təsiri nəticəsində yaranan təhlükələrdən qorumaq üçün hüquqi əsasların yaradılmasıdır.
<i>Maddə 50: Dövlət ekoloji ekspertizası</i>	Hər hansı bir fəaliyyətin göstərilməsi nəticəsində ətraf mühitə dəyən təsirin müəyyən edilməsi, belə təsirlərin nəticələrinin öyrənilməsi, ətraf mühitin tələblərinə və keyfiyyət parametrlərinə müvafiq olaraq mümkün təsirlərin proqnozlaşdırılması.

İstinad edilən mənbələr	Təsvir
<i>Maddə 54: Dövlət Ekoloji Ekspertizasının məqsədləri</i>	Məcburi Dövlət Ekoloji Ekspertizasını tələb edən layihələrin növlərini müəyyən edir, məsələn, sistemli ƏMTQ prosesini aparmaq.
<i>Ekoloji təhlükəsizlik haqqında Azərbaycan Respublikasının qanunu 08.06.1999, və Ekoloji təhlükəsizlik haqqında Qanunun tətbiqi haqqında 172 sayılı qərar 04.08.1999</i>	Bu Qanunun məqsədi insanın həyatını və sağlamlığını, cəmiyyəti, onun maddi və mənəvi dəyərlərini, ətraf mühiti, o cümlədən atmosfer havası, kosmik fəza, su obyektləri, yerin təki, torpaq, təbii landşaft, bitki və heyvanlar aləmini təbii və antropogen amillərin təsiri nəticəsində yaranan təhlükələrdən qorumaq üçün hüquqi əsasları müəyyən etməkdir.
<i>Xüsusi mühafizə olunan təbiət əraziləri və obyektləri haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu 24 Mart 2000</i>	Bu Qanun Azərbaycan Respublikasının ərazisində xüsusi mühafizə olunan təbiət ərazilərinin təşkilinin və mühafizəsinin, xüsusi mühafizə olunan təbiət obyektlərinin qorunmasının hüquqi əsaslarını müəyyən edir. Xüsusi mühafizə olunan təbiət əraziləri - xüsusi ekoloji, elmi, mədəni, estetik və sağlamlaşdırma əhəmiyyəti daşıyan təbiət komplekslərindən və obyektlərindən, nadir və nəsli kəsilmək təhlükəsi qarşısında olan bitki və heyvan növlərinin yayıldığı yerlərdən ibarət olan, təsərrüfat dövriyyəsindən tamamilə və ya qismən, daimi və ya müvəqqəti çıxarılan torpaq, su (akvatoriya) sahələri və onların üzərindəki atmosfer məkanıdır. Azərbaycan Respublikasının ərazisində xüsusi mühafizə olunan təbiət əraziləri və obyektlər onların beynəlxalq, respublika və bölgə əhəmiyyətli göstəricisinə görə xüsusi olaraq fərqləndirilir. Xüsusi mühafizə olunan təbiət ərazilərindən və obyektlərindən Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyində müəyyən edilmiş tələblərə əməl etmək şərti ilə aşağıdakı məqsədlərlə istifadə edilə bilər: • təbiəti mühafizə; • elmi tədqiqat; • ətraf mühitin monitorinqi; • sağlamlaşdırma; • təlim-tərbiyə; • turizm rekreasiya
<i>Ətraf Mühitə dair informasiyanın açıqlanması qanunu Mart 2002 270 - IQ</i>	Bu qanun ekoloji vəziyyət və milli sərvətlərin istifadəsinə dair dəqiq məlumatların dövlət və özünüidarə edən qurumlar tərəfindən müntəzəm olaraq açıqlanmasına dair münasibətləri tənzimləyir. Bu Qanun aşağıdakı mövzulara dair ekoloji informasiyanı açıqlayır: • Torpaq, su, Yer üzü, atmosfer və yaşayan orqanizmlər, • İnsan səhhətinə təsir edən və ya təsir edə biləcək ətraf mühit komponentlərində insanın fəaliyyəti nəticəsində yaranan və ya yarana biləcək dəyişikliklər, • Bu dəyişikliklərin qiymətləndirilməsi, • Ətraf mühitin mühafizəsi, • Səmərəli tədbirlərin tətbiqi və xərclər. Qanuna istinadən informasiyanın yayımlanması qadağa olunmuş və qadağan olunmamış informasiyalara bölünür və qadağan olunan informasiya istisna olmaqla hər bir insan vaxtan asılı olmayaraq şərtsiz informasiya əldə etmək hüququna malikdir.
<i>Sanitariya – epidemioloji salamatlıq haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu, 1993, Fəsil III: Sanitariya – epidemioloji salamatlığın təmin edilməsi sahəsində dövlət orqanlarının, ictimai birliklərin, müəsisələrin, təşkilatların, idarələrin, vəzifəli şəxslərin və vətəndaşların vəzifələri</i>	Qanun iş yerləri və düşərgələrdə (və digər iş yerlərində) müvafiq sanitariya gigiyena, tikinti qaydaları və normalarına uyğun olaraq sağlam və təhlükəsiz şəraitin təmin edilməsi tələblərinə dair ümumi çərçivə maddələrini təqdim edir (xüsusilə 14,15 və 16).

İstinad edilən mənbələr	Təsvir
«Heyvanlar aləmi haqqında» Qanun N. 675-IQ 4 İyun 1999-cu il	Bu Qanun Azərbaycan Respublikasında heyvanlar aləminin mühafizəsinin və istifadəsinin hüquqi əsaslarını müəyyən edir. Heyvanlar aləminin obyektləri Qanunun 4-cü fəsilində açıqlanır. Ümumi olaraq, Heyvanlar aləminin obyektləri faunanın müxtəlif növləri, ibtidai orqanizmlər, onların fəaliyyət nəticələri və müxtəlif yaşayış əraziləridir. Faunanın subyektləri hüquqi şəxslərdir. Qanun (Maddə 5) Heyvanlar aləminin obyektləri üzərində bələdiyyə, dövlət və fərdi mülkiyyət hüquqlarını və qanuna əsasən müvafiq terminləri müəyyən edir. (maddə 26). Təbiətdəki bütün heyvanlar dövlətin əmlakıdır, müxtəlif lisenziyalarla təbiətdən ayrılan heyvanlar hökumət icazəsi ilə bələdiyyə və fərdi mülkiyyətə verilə bilər.
Bitki mühafizəsi haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu” 210 – IQ 3 dekabr 1996-cı il	Bitki mühafizəsi bitkilərin və onların məhsullarının ziyanverici, xəstəlik və alaq otlarından qorunması məqsədilə elmi cəhətdən əsaslandırılmış kompleks tədbirlərin həyata keçirilməsidir. Bitki mühafizəsi aşağıdakılarla təmin edilir: bitkilərin ziyanverici, xəstəlik və alaq otlarının kütləvi çoxalmasının və yayılmasının qarşısının alınmasına, məhsul itkisinə yol verilməsinə, ekoloji təmiz bitkiçilik məhsullarının əldə edilməsinə, ətraf mühitin, əhalinin sağlamlığının, xeyrli fauna və floranın pestisidlərin zərərli təsirindən qorunmasına yönəldilmiş bitki mühafizəsi üzrə tədbirlər sisteminin həyata keçirilməsi, karantin və digər xüsusi təhlükəli ziyanverici obyektlərin təsdiq edilməsi və ləğvi üzrə məqsədli dövlət proqramlarının yerinə yetirilməsi.
Balıqçılıq haqqında AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ QANUNU 457 – İQ 27 mart 1998-ci il	Bu Qanun Azərbaycan Respublikasında balıqçılığın təşkilinin, idarə edilməsinin və balıq ehtiyatlarının artırılmasının, istifadəsinin və mühafizəsinin hüquqi əsaslarını müəyyən edir. Azərbaycan Respublikasında balıq ehtiyatları Azərbaycan Respublikasına mənsubdur. Dövlətin mühüm öhdəliklərindən biri Qırmızı kitaba daxil edilmiş balıq növlərinin, su heyvanlarının və bitkilərinin qorunması üçün xüsusi rejimin, ixtoloji və müvəqqəti qoruyulmuş yaradılmasını, xüsusi qorunan ərazilələrin ayrılmasını təşkil etmək.
Yerin təki haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu № 439-IQ, 13 fevral, 1998	Bu Qanun Azərbaycan Respublikası ərazisində, o cümlədən Xəzər dənizinin (gölünün) Azərbaycan Respublikasına mənsub bölməsində yer təkinin öyrənilməsi (axtarış, kəşfiyyat), onun səmərəli istifadəsi, mühafizəsi və görülən işlərin təhlükəsizliyi ilə əlaqədar münasibətləri tənzimləyir, yerin təkindən istifadədə dövlətin, yer təki istifadəçilərinin və vətəndaşların mənafelərinin qorunmasını təmin edir.
İstifadəyə verilən yer təki sahələri haqqında geoloji informasiyanın və faydalı qazıntı ehtiyatlarının dövlət geoloji ekspertizasının keçirilməsi Qaydaları № 102, 13 fevral 1999	Bu Qaydalar «Yerin təki haqqında» Azərbaycan Respublikasının Qanununa və «Yerin təki haqqında» Azərbaycan Respublikası Qanununun tətbiq edilməsi barədə» Azərbaycan Respublikası Prezidentinin 1998-ci il 27 aprel tarixli 701 nömrəli Fərmanına müvafiq olaraq hazırlanmışdır və Azərbaycan Respublikasında mineral resursların çıxarılmasıyla əlaqədar olmayan yeraltı qurğuların tikintisi və istifadəsi və yerin təki haqqında geoloji informasiyadan istifadənin qayda və şərtlərini müəyyən edir.
“Torpaqların münbitliyi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu № 788-IQ, 30 dekabr 1999-cu il.	Bu Qanun Azərbaycan Respublikasında dövlət, bələdiyyə və xüsusi mülkiyyətdə olan torpaqların münbitliyinin bərpasının, artırılmasının və mühafizəsinin hüquqi əsaslarını müəyyən edir.
Avtomobil yolları haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu: Maddə 39 – Ətraf Mühitin qorunması 10 Mart, 2000.	Avtomobil yollarının tikintisi, yenidən qurulması və təmiri ilə bağlı bütün layihələr üzrə işlərin maliyyələşdirilməsi və yerinə yetirilməsi yalnız dövlət ekoloji ekspertizasının müsbət rəyi alındıqdan sonra həyata keçirilir. Avtomobil yollarının yaradılmasında yeni texnologiyaların, kimyəvi maddələrin tətbiqi xüsusi ekspertizanın onların təbiətə təsiri barədə müsbət rəyindən sonra tətbiq edilir. Avtomobil yollarında işləyən yol təsərrüfatı orqanları ekoloji təhlükəsizlik normalarının tələblərinə riayət etməlidir.

İstinad edilən mənbələr	Təsvir
<i>Azərbaycan Respublikasının "Sənaye və məişət tullantıları üzrə qanunu.</i> No: 514-iQ Qəbul olunub: 30 İyun 1998-ci i	Bu Qanun zərərli qazlar, çirkab suları və radioaktiv tullantılar istisna olmaqla, istehsalat və məişət tullantılarının (bundan sonra - tullantıların) insan sağlamlığına və ətraf mühitə zərərli təsirinin qarşısının alınması, onların təhlükəli təsirinin azaldılması, təbiətdə ekoloji tarazlığın təmin olunması, habelə belə tullantıların təkrar xammal mənbələri kimi təsərrüfat dövriyyəsinə cəlb olunması məqsədilə tullantıların idarə olunması sahəsində Azərbaycan Respublikasının dövlət siyasətini və hüquqi münasibətləri müəyyən edir. - Məsuliyyət və öhdəliklər: - dövlət hakimiyyət orqanlarının vəzifələrinə daxildir: "...müvafiq icra hakimiyyəti orqanları ilə razılaşdırılmaqla tullantıların yerləşdirilməsi, basdırılması və emalı üçün torpaq sahələrinin ayrılması; tullantıların saxlanması, istifadəsi və zərərsizləşdirilməsi üçün obyektlərin dizaynı və tikintisi; tullantıların istifadəsi və yığılma səviyyəsinin azaldılması sahəsində iqtisadi, sosial və hüquqi bazanın təmin edilməsi". - Fəsil 2 (Maddələr 7-14) - Müəssisələrin, avadanlığın və digər qurğuların dizaynı, tikintisi və yenidən qurulması, tullantıların emalı şərtləri, tullantıların emalı yerləri, zərərsizləşdirilməsi, daşınması, eyni zamanda yaşayış sahələrinin məişət tullantılarından təmizlənməsi ilə bağlı tələblər şərh olunur. - Qanunun 9-cu və 10-cu maddələrində tullantıların emalı üçün şərtlər və tullantıların emalı yerlərinə dair tələblər müəyyən edilmişdir. Tullantıların emalı ilə əlaqədar aşağıdakı tələblər digərlərinə paralel olaraq irəli sürülür: - Maddə 11 istinadən icazələrlə əlaqədar: - Tullantıların zərərsizləşdirilməsi ETSN, Səhiyyə Nazirliyi və yerli icra hakimiyyətlərinin icazəsi əsasında həyata keçirilir - Müvafiq orqanların (ETSN, DGMEK, MİK və Yerli İcra Hakimiyyətləri) icazəsi olan xüsusi tədqiqatlar - Maddə 11-ə uyğun olaraq zərərsizləşdirmə müəssisələri üçün: şəhərdə, yaşayış məntəqələrində, kurortda, müalicə / sağlamlıq zonalarında, meşə, istirahət zonası, torpaq, sənaye və içməli su anbarı, mineral ehtiyatlar və mədəni işləri daxilində və ya daxilində olmamalıdır.
<i>"Bələdiyyələrin su təsərrüfatı haqqında" Azərbaycan Respublikasının Qanunu</i> 29 iyun 2001-ci il N. 159-IIQ	Bu Qanun Azərbaycan Respublikasında bələdiyyələrin ərazilərində yerləşən su təsərrüfatı obyektlərinin istifadəsi və onların mühafizəsi ilə əlaqədar bələdiyyələrlə müvafiq icra hakimiyyəti orqanları, hüquqi və fiziki şəxslər arasında münasibətlərin hüquqi əsaslarını müəyyən edir. Bələdiyyə torpaqlarında yerləşən dövlət mülkiyyətində olan yerli əhəmiyyətli su təsərrüfatı obyektləri Azərbaycan Respublikasının Prezidenti tərəfindən müəyyən edilmiş qaydada bələdiyyə mülkiyyətinə verilir. Su təsərrüfatı obyektləri üzərində bələdiyyə mülkiyyəti aşağıdakı şərtlərlə yaradıla bilər: - qanunvericiliklə müəyyən edilmiş qaydada dövlət mülkiyyətində olan su təsərrüfatı obyektlərini bələdiyyə mülkiyyətinə verməklə; - bələdiyyələr tərəfindən yeni su təsərrüfatı obyektləri yaratmaqla; - hüquqi və fiziki şəxslərin mülkiyyətində olan su təsərrüfatı obyektlərini əqdlər əsasında bələdiyyə mülkiyyətinə almaqla; - qanunvericilikdə nəzərdə tutulmuş digər şərtlərlə (Maddə 3).

İstinad edilən mənbələr	Təsvir
<i>“Hidrotexniki qurğuların təhlükəsizliyi haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu</i> 27 dekabr, 2002-ci il N. 412 - HQ	Bu Qanun hidrotexniki qurğuların layihələndirilməsi, tikintisi, istismarı, yenidənqurulması, bərpası, konservasiyası və ləğv edilməsi zamanı onların təhlükəsizliyinin təmin olunması ilə bağlı münasibətləri tənzimləyir, dövlət hakimiyyəti orqanlarının, qurğu mülkiyyətçilərinin və istismarçıların vəzifələrini müəyyənləşdirir. Hidrotexniki qurğular dövlət, bələdiyyə və xüsusi mülkiyyətdə ola bilər. Hidrotexniki qurğular üzrə istismar hüququ Azərbaycan Respublikasının qanunvericiliyi ilə nəzərdə tutulmuş qaydada əldə edilir. Hidrotexniki qurğuların yerləşdiyi ərazilərdə onların təhlükəsizliyi üzrə təsnifatından asılı olaraq müvafiq mühafizə rejimi tətbiq edilir və ətrafında mühafizə zonaları yaradılır. Mühafizə zonalarının ölçüləri, sərhədləri və istifadəsi qaydaları müvafiq icra hakimiyyəti orqanı tərəfindən müəyyən olunur. Dövlət energetika və su nəqliyyatı sistemi müəsisələrinin tərkibində fəaliyyət göstərən hidrotexniki qurğuların, o cümlədən Xəzər dənizinin (gölünün) Azərbaycan Respublikasına mənsub olan bölməsində yerləşən dəniz qurğularının təhlükəsizliyinin təmin olunmasının xüsusiyyətləri müvafiq icra hakimiyyəti orqanı təsdiq edilmiş əsasnamə ilə müəyyən olunur. Partlayış işlərinin aparılması və yeraltı təbii ehtiyatların istismarı, habelə qurğulara və ətraf mühitə fiziki, kimyəvi və bioloji təsir göstərə bilən obyektlərin yerləşdirməsi və fəaliyyət göstərməsi qadağan edilir. Çayların məcralarında, sututarlarda, onlara bitişik sahələrdə və dənizdə hidrotexniki qurğuların təhlükəsizliyinə xələl gətirən hüquqi və fiziki şəxslərin təsərrüfat fəaliyyəti dayandırılmalı və ya məhdudlaşdırılmalıdır.
<i>Tarix və mədəniyyət abidələrinin qorunması haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu (aprel 1998, №470-İQ, Bakı)</i>	Bu qanun tarixi və mədəniyyət abidələrinin qorunması, araşdırılması və istifadəsi ilə əlaqədar məsələləri tənzimləyir. Madde 13. İnşaat və digər təsərrüfat işləri görülməkdə olan aşkar edilən abidələrin qorunması Madde 14. Yeni inşaat sahələrində arxeoloji tədqiqatlar
<i>Yer təki sahəsinə faydalı qazıntıların çıxarılması ilə əlaqədar olmayan yeraltı qurğuları tikmək və istismar etmək məqsədilə “Dağ-mədən ayırması” statusunun verilməsi Qaydaları</i> No. 1; 9 yanvar, 1999-cu il	Bu Qaydalar Azərbaycan Respublikası ərazisində faydalı qazıntıları çıxarmaq, faydalı qazıntıların çıxarılması ilə əlaqədar olmayan yeraltı qurğuları tikmək və istismar etmək hüquqi verən xüsusi razılığa (lisenziyaya) və ya icazə müvafiq olaraq yer təki sahəsinə “dağ-mədən ayırması” statusunun verilməsini müəyyən edir.
<i>Faydalı qazıntılar çıxaran müəsisələrin, dağ-mədən qazmalarının, buruq quyularının və faydalı qazıntıların çıxarılması ilə əlaqədar olmayan yeraltı qurğuların ləğv və konservasiya edilməsi qaydaları</i> No. 2; 9 yanvar 1999-cu il	Bu Qaydalar Azərbaycan Respublikası ərazisində Xəzər dənizinin (gölünün) Azərbaycan Respublikasına mənsub olan bölməsində mülkiyyət formasından asılı olmayaraq faydalı qazıntıların kəşfiyyatı, çıxarılması və faydalı qazıntıların çıxarılması ilə əlaqədar olmayan yeraltı qurğuları tikilməsi və istismarı ilə məşğul olan bütün yer təki istifadəçiləri üçün məcburidir.
<i>1 fevral 1999-cu il tarixli, 618-IG nömrəli Azərbaycan Respublikasının Əmək Məcəlləsi.</i>	Qanun müvafiq hüquq normaları ilə əmək münasibətlərində işçilərin və işəgötürənlərin əmək, sosial, iqtisadi hüquqlarını və bu hüquqlarla bağlı müvafiq təminatların minimum səviyyəsini müəyyən edir;
<i>28 avqust 2018-ci il tarixində yeni Məşğulluq haqqında Azərbaycan Respublikasının Qanunu</i>	Qanunda əsas yenilikləri bir neçə qrupda təsnifləşdirmək mümkündür: • ƏƏSMN-nin mərkəzi elektron informasiya sisteminə məşğulluq alt sisteminin yaradılması;

İstinad edilən mənbələr	Təsvir
	• İş axtaranların və işsizlərin məşğulluq alt sistemində qeydiyyatı və onlara elektron xidmətlər göstərilməsi; • Sığortalıların əmək haqqı maliyyələşdirmə proqramı (subsidiyalı iş); • Məşğulluq fəaliyyətində vasitəçilik edən hüquqi şəxslərin reyestrində qeydiyyatı; • Elektron vakansiya bankının yaradılması və bununla əlaqədar işəgötürənin öhdəlikləri; • Sosial müdafiəyə ehtiyacı olan şəxslərin məşğulluğu üçün kvota və sosial iş yerlərinin müəyyənləşdirilməsi Məşğul olanların reyestrinin yaradılması; • Kvotadan kənar sosial müəsisələr və iş yerləri üçün standartların hazırlanması • Əmək birjalarının və əmək yarmarkalarının təşkili və fəaliyyəti qaydaları; • Qeyri-rəsmi məşğulluğa nəzarət üçün vahid məlumat mənbələrinin yaradılması; və • Özünüməşğulluğa dövlət dəstəyi
<i>Yaşayış haqqı haqqında 5 oktyabr 2004-cü il tarixli 768-IQ nömrəli Azərbaycan Respublikasının Qanunu</i> Law of the Republic of Azerbaijan No 768-IIQ dated 5 October, 2004 «On Living Wage» (12 may 2006-cı il tarixli 109-IIIQD nömrəli və 6 mart 2007-ci il tarixli 260- IIIQD nömrəli Qanunlarla edilən dəyişikliklərlə)	Bu Qanun Azərbaycan Respublikasında yaşayış minimumunun müəyyənləşdirilməsinin, ona dövlət təminatının, ölkənin sosial-iqtisadi inkişafına uyğun olaraq yaşayış minimumunun yüksəldilməsinin prinsiplərini və qaydalarını müəyyən edir.
<i>15 dekabr 1992-ci il tarixli, 405 sayılı sahibkarlıq fəaliyyəti haqqında qanun</i>	Bu Qanun Azərbaycan Respublikasında sahibkarlığın prinsiplərini, sahibkarlıq fəaliyyəti subyektlərinin hüquqlarını və vəzifələrini, onun dövlət tərəfindən müdafiə və təqdir olunmasının forma və üsullarını, sahibkarların dövlət orqanları və müvafiq icra hakimiyyəti orqanının yaratdığı qurumlar (bundan sonra - qurumlar) ilə qarşılıqlı münasibətlərini müəyyənləşdirir
<i>“Sosial sığorta haqqında” Azərbaycan Respublikasının Qanunu (18 Fevral 1997 № 250-IQ)</i>	Bu Qanun sosial sığorta sahəsindəki münasibətləri tənzimləyir, Azərbaycan Respublikasında sosial sığortanın hüquqi, iqtisadi və təşkilati əsaslarını müəyyən edir.
<i>16 Fevral 2011 – “Azərbaycan Respublikasının Əmək və Sosial Müdafiəsi Nazirliyi yanında Dövlət Məşğulluq Xidməti haqqında Nizamnamə”.</i>	Bu Əsasnamə ƏƏSMN yanında Dövlət Məşğulluq Xidmətlərinin ölkədə dövlət məşğulluq xidmətlərinin göstərilməsinin təşkilində rolunu və vəzifələrini müəyyənləşdirir
<i>Azərbaycan Respublikasının “İşsizlikdən Sığorta Qanunu” (30 iyun 2017-ci il tarixində təsdiq edilmişdir)</i>	Bu Qanunun məqsədi Azərbaycan Respublikasının əmək bazarında riskin ötürülməsinə əsaslanan münasibətlərin və yeni maliyyələşmə mexanizmlərinin yaradılması, sığortaolunanların itirilmiş əməkhaqlarının kompensasiya olunması və işsizliyin yaranması hallarının qarşısının alınması üçün qabaqlayıcı tədbirlərin görülməsi yolu ilə əhəlinin sosial müdafiəsinin gücləndirilməsinə təminat verilməsidir
<i>21 oktyabr 2005-ci il tarixli 1039 – IIQ sayılı Ünvanlı Dövlət Sosial Yardım Qanunu (ilə 2008, 2015, 2018, 2019-cu illərdə edilmiş düzəlişlər)</i>	Bu Qanun ünvanlı dövlət sosial yardımının göstərilməsinin məqsəd və prinsiplərini, təyin olunmasının hüquqi əsaslarını və bu sahədə yaranan digər münasibətləri tənzimləyir. Sosial yardımın məqsədi aztəminatlı ailələrin sosial müdafiəsinin təmin edilməsindən ibarətdir. Ehtiyac meyarı - əhəlinin əsas sosial-demoqrafik qrupları üzrə yaşayış minimumundan asılı olaraq ünvanlı dövlət sosial yardımının təyin edilməsi məqsədilə dövlət büdcəsi ilə birgə hər il üçün təsdiq olunan hədd müəyyən edilir.

İstinad edilən mənbələr	Təsvir
"Əlilliyin qarşısının alınması, əlillərin reabilitasiyası və sosial müdafiəsi haqqında" qanun (Avqust 1995)	"Əlilliyi" "fiziki və ya zehni çatışmazlıqların səbəb olduğu ana-dangəlmə və ya zədə / xəstəlik səbəbiylə sosial yardıma və müdafiəyə ehtiyacı olan, məhdud funksiyaları olan bir şəxs" olaraq təyin edir.
"Sosial xidmət haqqında" 30 dekabr 2011-ci il tarixli, 275-IVQ nömrəli Azərbaycan Respublikasının Qanunu	Azərbaycan Respublikasında çətin həyat şəraitində yaşayan şəxslərə sosial xidmət göstərilməsi sahəsində dövlət siyasətinin hüquqi, iqtisadi və təşkilati əsaslarını müəyyən edir və bu sahədə yaranan münasibətləri tənzimləyir.
"Sosial müavinətlər haqqında" 7 fevral 2006-cı il tarixli, 55-IIIQ nömrəli Azərbaycan Respublikasının Qanunu (Sosial müavinətlər haqqında qanunda dəyişiklik edilməsi barədə 30 sentyabr 2013-cü il tarixli, 720-IVQD nömrəli Qanun)	Azərbaycan Respublikasında sosial faydalar qurur və bu sahədə yaranan digər münasibətləri tənzimləyir. Bu Qanunun məqsədləri üçün aşağıdakı əsas təriflərdən istifadə olunur: - Sosial müavinətlər (bundan sonra müavinətlər) - qanunla müəyyən edilmiş qaydada müəyyən kateqoriyalı şəxslərə aylıq və ya birdəfəlik pul şəklində sosial yardımın göstərilməsi; Əmək qabiliyyəti olmayan şəxslər kimlərə deyilir — əlillər, sağlamlıq imkanları məhdud 18 yaşınadək uşaqlar, 62 yaşına çatmış qadınlar, 67 yaşına çatmış kişilər, 3 və daha çox uşaq doğub 8 yaşınadək tərbiyə etmiş, yaxud sağlamlıq imkanları məhdud övladını 8 yaşınadək tərbiyə etmiş 57 yaşına çatmış qadınlar, ana vəfat etdiyinə, yaxud analıq hüququndan məhrum edildiyinə görə 3 və daha çox uşağı və ya sağlamlıq imkanları məhdud övladını növbəti nikah bağlamadan təkbaşına 8 yaşınadək böyüdən 62 yaşına çatmış kişilər, vəfat etmiş şəxsin 18 yaşına çatmamış, (əyani təhsil alanlar təhsili bitirənədək, lakin 23 yaşdan çox olmamaqla), yaxud 18 yaşına çatanadək sağlamlıq imkanlarının məhdudluğu müəyyən olunmuş 18 yaşından yuxarı əlil uşaqları
Torpaq Məcəlləsi 25 iyun 1999-cu il No: № 695-iQ	Torpaqlar dövlət ehtiyacları üçün əhalidən geri alınarsa kompensasiya ilkin olaraq normativ qiymətlər cədvəli (№ 158, 1998) ilə hesablanaraq təklif edilir. Əgər, torpaq sahibi bu qiymətlə razı olmasa torpağın qiymətini bazar qiymətlərinə müvafiq qiymətləndirilməsi aparılır. Heç bir razılıq əldə olunmadığı təqdirdə torpaq alan səlahiyyətli orqan məhkəmə vasitəsilə torpaqların geri alınmasını həyata keçirə bilər. Lakin, bu çox mürəkkəb və uzun prosesdir. Torpaq sahibinin də kömək istəmək üçün məhkəmə qarşısında iddia qaldırmaq seçimi var. Torpaq Məcəlləsi, həmçinin, icazə verir ki, geri alınacaq torpaq eyni keyfiyyətdə və eyni ölçüdə torpaqla əvəz edilsin
Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinin Torpaq Məcəlləsi ilə bağlı bəzi normativ –hüquqi aktlar haqqında 42 sayılı qərarı (15 mart 2000-ci il)	Bu qərar dövlət və bələdiyyə istifadəsi üçün torpaqların alınması üçün qaydaları müəyyən edir.
Fiziki şəxslərin mülkiyyətində olan binaların inventar dəyərinin hesablanması Qaydasının təsdiq edilməsi haqqında Azərbaycan Respublikasının Nazirlər Kabinetinin Qərarı 28 iyun 1999-cu il)	Bu qərar təsirə məruz qalmış tikililər və daşınmaz əmlakın alınması və kompensasiyaların müəyyən edilməsi prosedurlarını təyin edir. Bu alınacaq torpaq və əmlakın qiymətləndirilməsi üçün istifadə edilən 58 sayılı qərara istinad edir. Bu qiymətləndirilmələr Azərbaycanın müxtəlif bölgələrində müxtəlif tipli tikililərin standart vahid qiymətləri əsasında edilib.
Mülkü məcəllə Dekabr 1998	Bu sənədə istinadən daşınmaz əmlakla əlaqədar hüquqlar Dövlət tərəfindən qeydiyyatla alınmalıdır və müvafiq məhkəmələrin qərarlarının təsdiqlədiyi kimi torpaq sahiblərindən dövlət və bələdiyyə ehtiyacları üçün geri alınır.
Azərbaycan Respublikasının Su Məcəlləsi 26 dekabr 1997-ci il N. 418- IQ	Su hövzələrinin istifadəsini tənzimləyir, mülkiyyət hüquqlarını təyin edir, inventarlaşma və monitorinq məsələlərini əhatə edir. Dövlət, bələdiyyələr və fərdi şəxslər vacibliyindən asılı olaraq su hövzələrinə sahibləne bilərlər. Məcəllə Su obyektlərini aşağıdakı məqsədlər üçün istifadə edilməsini tənzimləyir: içməli su və məişət

İstinad edilən mənbələr	Təsvir
	təchizatı, müalicə, kurort və sağlamlaşdırma, istirahət və idman, sənaye, tikinti və energetika, kənd təsərrüfatı, meşə təsərrüfatı, hidroenergetika, nəqliyyat, balıqçılıq, ovçuluq, tullantı suların axıdılması, yanğından mühafizə və digər məqsədlər üçün.
<i>Azərbaycan Respublikasının Meşə Məcəlləsi</i> 30 dekabr 1997-ci il, N. 424-iQ	Azərbaycan Respublikası meşə qanunvericiliyinin məqsəd və vəzifələri meşələrin əhəmiyyətini nəzərə almaqla onları elmi əsaslarla idarə etmək, meşə ekosisteminin bioloji müxtəlifliyini saxlamaq, meşələrin ehtiyat potensialını yüksəltmək prinsipləri əsasında onlardan səmərəli istifadəyə, meşələrin mühafizəsini, qorunmasını və bərpasını təmin etməyə yönəldilmişdir. Meşə münasibətlərinin obyektləri Azərbaycan Respublikasının meşə fondu, meşə fondunun sahələri, ağac-kol bitkiləri və onlardan istifadə hüquqlarıdır. Azərbaycan Respublikasının ərazisindəki bütün meşələr, habelə meşə bitkiləri ilə örtülü olmayan meşə fondunun torpaqları (meşə və qeyri-meşə torpaqları) Azərbaycan Respublikasının meşə fondunu təşkil edir. Meşə Fondu Dövlətin Əmlakıdır və Dövlət Əmlak komitəsinə tabedir. Meşələr və meşə fondu özəlləşdirilə bilməz. Meşə münasibətlərinin obyektləri Azərbaycan Respublikasının meşə fondu, meşə fondunun sahələri, ağac-kol bitkiləri və onlardan istifadə hüquqlarıdır.
<i>Azərbaycan Respublikasının meşə fonduna daxil olmayan ağac və kollardan istifadə, onların mühafizəsi və qorunması üzrə qaydalar (No 173; 19 sentyabr 2005-ci il).</i>	Bu sənədə meşə fonduna daxil olmayan ağac və kollardan istifadənin təsviri və onların mühafizə etmə yolları, eləcə də, qadağalar və kəsilmə və ya yenidən əkilmə hallarında idarə olunma prosesi daxildir.
<i>Torpaq icarəsi haqqında Qanun №: 587-IQ.</i> Qəbul edilmişdir: 11 Dekabr 1998-ci il	Bu qanun dövlət, bələdiyyə və şəxsi mülkiyyətdə olan torpaqların icarə və icarə münasibətlərinin hüquqi əsasını müəyyən edir.
<i>Azərbaycanda ƏMTQ Prosesi haqqında Əsasnamə (BMTIP), 1996</i>	Azərbaycanda Ətraf Mühitin Qiymətləndirilməsini tələb edən layihə növlərini müəyyən edən Ətraf Mühitin Qiymətləndirilməsi üzrə Qaydalar, ƏMQ sənədinin məzmunu, ərizəçi və səlahiyyətli dövlət qurumlarının rolu və cavabdehlikləri, ictimaiyyətin iştirakı və şikayət etmə prosesi üçün prosedurlar açıqlanır. - Rəsmi müraciət edildikdə, ETSN təsnifat daxil olmaqla aparılacaq ətraf mühit araşdırmasının əhatə dairəsini müəyyənləşdirir. Tam ƏMTQ tələb olunarsa, ƏMTQ araşdırmalarının əhatə dairəsi, tərtibatçının iştirakı ilə ETSN tərəfindən çağırılan geniş iclasdan sonra müəyyən ediləcəkdir. - Araşdırmalar və məsləhətləşmələr başa çatdıqdan sonra, tərtibatçı təsdiq üçün ƏMQ hesabatını ETSN-ə təqdim edir. ETSN, ƏMQ hesabatını ictimaiyyətə təqdim edir və öz araşdırmalarını aparan və ETSN-ə təqdim olunan bir araşdırma sənədi hazırlayan Ətraf Mühit üzrə Ekspert Qrupuna təqdim edir. Layihənin rəsmi təsdiqi layihənin hər hansı bir mərhələsi ilə əlaqəli ola biləcək şərtlərə tabe ola bilər. - ETSN-nin ƏMQ sənədinə rəyini qəbul edərkən, tərtibatçı rəyə əlavə edilmiş şərtləri qəbul edir və bu qanuni qüvvəyə minir.
<i>Azərbaycan Avtomobil Yolları Haqqında qanun:</i> <i>Bölmə 39: Ətraf Mühitin Mühafizəsi, 10 mart, 2000.</i>	Avtomobil yollarının tikintisi və yenidənqurulması zamanı Ekologiya Komitəsinin rəsmi təsdiqi tələb olunur, yolların memarlıq-estetik tərtibi texnologiyası tətbiq olunmalı və istifadə edilən kimyəvi maddələr ətraf mühit baxımından sağlam olmalıdır. Nazirliyin ətraf

İstinad edilən mənbələr	Təsvir
	mühit üçün cavabdeh olan idarəsi tikinti üzrə təklif edilən ətraf mühit, səhiyyə və təhlükəsizlik normalarını təsdiq etməlidir.
<i>Avtomobil Yollarının Tikintisi, İdarəedilməsi və Layihələndirilməsi üçün təlimatlar, 7 fevral, 2000</i>	Yolların layihələndirilməsi, tikintisi və istismarında ətraf mühit məsələlərini müəyyən edir
<i>Yol tikintisi, idarə olunması və dizaynına dair təlimatlar, 7 fevral 2000-ci il</i>	Yol dizaynı, tikintisi və istismarında ətraf mühit məsələlərini həll edir.
I hissə: Avtomobil Yollarının Planlaşdırılması	Müvafiq mühafizə tədbirlərinin həyata keçirilməsi ilə ekoloji, geoloji, hidrogeoloji və digər ekoloji şəraitə olan təsirlərin azaldılmasını tələb edir.
II hissə: Avtomobil Yollarının tikintisi və yenidənqurulması	Sabit ekoloji və geoloji vəziyyətin, həmçinin təbii balansın saxlanılmasına imkan yaradacaq müvafiq mühafizə tədbirlərinin nəzərə alınmasını tələb edir.
III hissə: Ətraf Mühitin mühafizəsi	Ətraf mühitin mühafizəsinə olan tələbatlarla bağlı ümumi xülasəni verir.
<i>Sərəncam. 514-1Q-98: Sənaye və məişət tullantıları üzrə qaydalar</i>	Bu qanuna avtomobil yollarının layihələndirilməsi, tikintisi və yenidənqurulması zamanı müəssisələr tərəfindən müəyyən edilmiş standart və normaların icrası və ətraf mühitin mühafizəsinin təmin edilməsinə olan tələblər daxildir.
<i>SNIP III-4-80: Tikinti üzrə Təhlükəsizlik Normaları</i>	Tikintidə işləyən fəhlələrin sağlamlığı və təhlükəsizliyi ilə bağlı müfəssəl qaydalar. 2-ci və 5-ci bölmələrdə tikinti, tikinti meydançaları və materialların daşınması ilə bağlı təşkilati prosedurlar verilir. 9-cu əlavədə iş zonalarında havada olan zərərli maddələrinin qatılıqlarının son həddi üzrə standartlar öz əksini tapmışdır; 11-ci əlavədə fəhlələrin sanitariya və səhiyyə məsələləri, xüsusi təhlükəli işlərlə bağlı məlumatlandırılması və onlara bu sahədə təlim keçilməsinin zəruriliyi müəyyən edilir.
<i>SNIP 2.05.02-85 Avtomobil yolları üçün tikinti məcəllələri və qaydaları Fəsil 3: Ətraf Mühitin Mühafizəsi</i>	Burada yol layihəsinin hazırlanması zamanı ətraf mühitə mənfi təsirlərin azaldılmasına olan ümumi ehtiyaclar göstərilir, bitki qatının çıxarılıb kənarlaşdırılması və yenidən istifadəsi (3.4 sayılı); yol və əhalinin məskunlaşdığı ərazi arasında qoruyucu vasitənin quraşdırılmasına olan ehtiyac və müvafiq sanitariya normalarına uyğunluğun təmin edilməsi üçün səs-küyün azaldılması tədbirləri (3.9 sayılı); artıq materialların atılması (3.12 sayılı) üzrə təlimatlar verilir (no. 3.12);
<i>Avtomobil yollarının tikintisi, bərpası və istismarı üçün təhlükəsizlik qaydaları, 1978</i>	Yol tikintisi avadanlıqları, onların istifadəsi və asfalt zavodlarının istismarı, karxanalarda işlərin görülməsi, yükləmə və boşaltma işləri, zərərli maddələrin istifadəsinə olan texniki təhlükəsizlik tələbləri üçün müfəssəl təhlükəsizlik qaydalarının tərtibi.
<i>Sanitariya və Epidemiologiya Təhlükəsizliyi üzrə Azərbaycan Respublikasının Qanunu, 1993 Bölmə III: Sanitariya və Epidemiologiya Təhlükəsizliyinin Təmin edilməsi sahəsində Dövlət Orqanları, Qurumlar və Şirkətlərin cavabdehlikləri</i>	İş yerləri və iş düşərgələrində (və bir çoxlarında) müvafiq sanitariya-gigiyena və tikinti qayda və normalarına (xüsusi bəndlər 14, 15 və 16).müvafiq olaraq sağlam və təhlükəsiz şəraitin təmin edilməsi üçün tələblərlə bağlı ümumi müddəalar
<i>BCH 8-89 Avtomobil Yollarının Tikintisi, Bərpası və İstismarı sahəsində ətraf mühitin mühafizəsi üzrə qaydalar</i>	Yolun tikintisi zamanı ətraf mühitin mühafizəsi üzrə tədbirlər, o cümlədən torpaqdan istifadə, yerüstü və yeraltı su mənbələrinin mühafizəsi, flora və faunanın mühafizəsi, istifadəsi, yol tikintisi avadanlıqları və materiallarının hazırlanması və saxlanması, tikinti avadanlıqlarına xidmət göstərilməsi, müvəqqəti qurğular, müvəqqəti yollar, yanğın mühafizəsi, karxanalar və materialların daşınması, tozun qarşısının alınması, torpağın çirklənmədən qorunması və torpaq aşınmasının qarşısının alınması ilə bağlı müfəssəl şərtlər. Bu sənədə əlavələrdə zərərli maddələrin son qatılıq həddləri, səs-küyə nəzarət tədbirləri, tikinti avadanlıqlarından tökülən benzin və

Istinad edilən mənbələr	Təsvir
	yanacaq sayəsində torpağın çirklənməsi və yerüstü suların keyfiyyəti üzrə standartlar göstərilir.
SN Sanitariya Normaları 2.2.4/2.1.8.562-96; 1997	Yaşayış məntəqələri, kommersiya və sənaye bölgələri, qəspital və məktəblər (gecə/gündüz standartları) üçün ətraf mühitdə səs-küyə dair keyfiyyət standartları;

Azərbaycan Konstitusiyasının 151-ci maddəsində (*Beynəlxalq aktların hüquqi dəyəri*) qeyd edilir ki, ziddiyyət yarandıqda neynəlxalq konvensiyalar üzrə razılaşmalar dövlət qanunlarını əvəz edə bilər. Bu prinsip Ətraf mühitin Mühafizəsi üzrə Qanunun 14-cü fəsilində maddə 81 və 82-də (Ətraf Mühitin Mühafizəsi Məsələləri üzrə Beynəlxalq Əməkdaşlıq) qeyd olunur. Belə ki, Azərbaycan aşağıdakı cədvəldə göstəriləyi kimi 1 çox beynəlxalq saziş və konvensiyaları imzalamışdır.

Cədvəl 9: Beynəlxalq razılaşma və konvensiyalar

*Beynəlxalq konvensiyalar	təsdiq olunan il
YUNESKO ümumdünya mədəni və təbii irsin mühafizəsi üzrə Konvensiya	1994
Birləşmiş Millətlər Təşkilatının iqlim dəyişmələri üzrə Çərçivə Konvensiyası	1995
Ozon qatının mühafizəsi üzrə BM Konvensiyası (Vyana Konvensiyası)	1996
İstixana Qazları üzrə Kyoto Protokolu.	1997
Hidrometeorologiya sahəsində MDB ölkələrinin qarşılıqlı əməkdaşlığı üzrə razılaşma	1998
Kökü kəsilmək təhlükəsi qarşısında olan vəhşi fauna və yabanı flora növləri ilə beynəlxalq ticarəti üzrə Konvensiya və Nərə Balıqlarının mühafizəsi üzrə Razılaşma (CITES)	1998
Səhralaşmaya qarşı mübarizə Birləşmiş Millətlər konvensiyası	1998
Ətraf mühit ilə bağlı məsələlərdə məlumatın əldə edilməsi, ictimaiyyətin qərar qəbul edilməsində iştirakı və ədalət məhkəməsinin açıq keçirilməsi haqqında Orxus Konvensiyası	1998
Sərhədlərarası kontekstdə ətraf mühitə təsirin qiymətləndirilməsinə dair Konvensiya (BM) (Espoo Konvensiyası)	1999
Avropanın vəhşi təbiəti, yabanı florası və təbii məskunlaşma ərazilərinin qorunması Konvensiyası (Bern Konvensiyası)	1999
Ətraf mühit ilə bağlı məsələlərdə məlumatın əldə edilməsi, ictimaiyyətin qərar qəbul edilməsində iştirakı və ədalət məhkəməsinin açıq keçirilməsi haqqında Orxus Konvensiyası	1999
YUNESKO-nun beynəlxalq əhəmiyyətli, xüsusiən suda üzən və məskunlaşan su-bataqlıq quşları barədə Ramsar konvensiyası	2001
Sərhədlərarası suların və beynəlxalq göllərin mühafizəsi və istifadəsi barədə Helsinki Konvensiyası	2000
Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Bioloji müxtəliflik barədə Konvensiyası	2000
Bitkilərin mühafizəsinə dair Konvensiya	2000
İqlim üzrə BM Çərçivə Konvensiyası haqqında protokol (Kyoto protokolu)	2000
Ozon qatını dağıdan maddələr üzrə Montreal protokolu	2000
Təhlükəli maddələrin beynəlxalq marşrutlarda daşınmasına dair Avropa Sazişi	2000
Birləşmiş Millətlər Təşkilatının təhlükəli tullantıların sərhədlərarası daşınmasına və kənarlaşdırılmasına nəzarət haqqında Bazel Konvensiyası	2001
Birləşmiş Millətlər Təşkilatının Avropa İqtisadi Birliyi Böyük məsafələrdə havanın transsərhəd çirkləndirilməsi haqqında Konvensiyası	2002

Mənbə: Scott Wilson Ltd, D112140EAEMP

Azərbaycan Respublikası 2001-ci il 18 iyul tarixində suda üzən və məskunlaşan su-bataqlıq quşları barədə Ramsar şəhərində (İran) baş tutan və sonradan Ramsar konvensiyası adlanan konvensiyayı imzalamışdır. Ramsar konvensiyası təbii sərvətlərin mühafizəsi və məqsədyönlü istifadəsi üçün bağlanan ilk beynəlxalq sazişdir və diqqəti xüsusilə quşların məskunlaşdığı bataqlıqların mühafizəsi və onlardan səmərəli istifadə üzərində cəmləşdirir. Çünki ənənəvi olaraq onlar xam yer hesab edilmiş və dəyişməz olaraq, xüsusilə də kənd təsərrüfatı üçün alternativ istifadə imkanları açmışdır. Ramsar Konvensiyası ilə biomüxtəlifliyin qorunması və sabit artımında bataqlıqların əhəmiyyəti artmışdır. Azərbaycanda bataqlıqlar daşqınlara nəzarət tədbirləri, suyun tənzimlənməsi, suyun təmizlənməsi, balıqların artımı və s. kimi ərazinin biofiziki sağlamlığını təmin edərək əsas həyati funksiyayı icra edir.

Ramsar Konvensiyasının üzvləri: (i) Beynəlxalq Əhəmiyyətli Bataqlıqlar Siyahısına ən azı bir bataqlığın daxil edilməsi; (ii) bataqlıqların məqsədyönlü istifadəsinə təşviq etmək; (iii) bataqlıqlarda qoruqların qurulması, informasiya mübadiləsi və hər kəs tərəfindən istifadə olunan bataqlıq növlərinin mübadiləsində əməkdaşlıq etməkdə öz üzərlərinə öhdəlik götürürlər.

Ətraf mühitin mühafizəsi və yolun bərpası ilə əlaqədar digər qanun və qaydalar:

- Azərbaycan Avtomobil Yolları Haqqında qanun (10 mart 2000-ci il) *Bölmə 39: Ətraf Mühitin Mühafizəsi*: Qanuna müvafiq olaraq avtomobil yollarının tikintisi və yenidənqurulması zamanı Ekologiya Komitəsinin rəsmi təsdiqi tələb olunur, yolların memarlıq-estetik tərtibi texnologiyası tətbiq olunmalı və istifadə edilən kimyəvi maddələr ətraf mühit baxımından təhlükəsiz olmalıdırlar. Nazirliyin ətraf mühit üçün cavabdeh olan idarəsi tikinti üzrə təklif edilən ətraf mühit, səhiyyə və təhlükəsizlik normalarını təsdiq etməlidir.
- *SNIP 2.05.02-85 Avtomobil yolları üçün tikinti məcəllələri və qaydaları Fəsil 3: Ətraf Mühitin Mühafizəsi*: Bu qaydalara uyğun layihəsinin hazırlanması zamanı ətraf mühitə mənfi təsirlərin azaldılmasına olan ümumi ehtiyaclar göstərilir, bitki qatının çıxarılıb kənarlaşdırılması və yenidən istifadəsi (3.4 sayılı); yol və əhalinin məskunlaşdığı ərazi arasında qoruyucu vasitənin quraşdırılmasına olan ehtiyac və müvafiq sanitariya normalarına uyğunluğun təmin edilməsi üçün səs-küyün azaldılması tədbirləri (3.9 sayılı); artıq materialların atılması (3.12 sayılı) üzrə təlimatlar verilir
- *Sanitariya və Epidemiologiya Təhlükəsizliyi üzrə Azərbaycan Respublikasının Qanunu, 1993 Bölmə III*: Bu qanun iş yerləri və iş düşərgələrində (və bir çoxlarında) müvafiq sanitariya-gigiyena və tikinti qayda və normalarına (xüsusi bəndlər 14, 15 və 16) müvafiq olaraq sağlam və təhlükəsiz şəraitin təmin edilməsi üçün tələblərlə bağlı ümumi müddəaları müəyyən edir.
- *Avtomobil yollarının tikintisi, bərpası və istismarı üçün təhlükəsizlik qaydaları, 1978*: Yol tikintisi avadanlıqları, onların istifadəsi və asfalt zavodlarının istismarı, karxanalarda işlərin görülməsi, yükləmə və boşaltma işləri, zəhərli maddələrin istifadəsinə olan texniki təhlükəsizlik tələbləri üçün müfəssəl təhlükəsizlik qaydalarının tərtibi.
- *SNIP III-4-80: Tikinti üzrə Təhlükəsizlik Normaları*: Tikintidə işləyən fəhlələrin sağlamlığı və təhlükəsizliyi ilə bağlı müfəssəl qaydalar. 2-ci və 5-ci bölmələrdə tikinti, tikinti meydançaları və materialların daşınması ilə bağlı təşkilati prosedurlar verilir. 9-cu əlavədə iş zonalarında havada olan zərərli maddələrin qatılıqlarının son həddi üzrə standartlar öz əksini tapmışdır; 11-ci əlavədə fəhlələrin sanitariya və səhiyyə məsələləri, xüsusi təhlükəli işlərlə bağlı məlumatlandırılması və onlara bu sahədə təlim keçirilməsinin zəruriliyi müəyyən edilir.
- *Avtomobil Yollarının Tikintisi, İdarəedilməsi və Layihələndirilməsi üçün təlimatlar, 7 fevral 2000-ci il I hissə: Avtomobil Yollarının Planlaşdırılması*:
- *Yolun layihələndirmə, tikinti və istismar mərhələlərində ekoloji məsələləri həll edir. II hissə: Avtomobil Yollarının tikintisi və yenidənqurulması: Sabit ekoloji və geoloji vəziyyətin, həmçinin təbii balansın saxlanılmasına imkan yaradacaq müvafiq mühafizə tədbirlərinin nəzərə alınmasını tələb edir. III hissə: Ətraf Mühitin mühafizəsi: Təbii balansın, o cümlədən stabil ekoloji və geoloji şəraitin yaradılması üçün imkan yaradan müvafiq mühafizə tədbirlərinin nəzərə alınmasını tələb edir. Ətraf mühitin mühafizəsinə olan tələbatlarla bağlı ümumi xülasəni verir.*
- *BCH 8-89 Avtomobil Yollarının Tikintisi, Bərpası və İstismarı sahəsində ətraf mühitin mühafizəsi üzrə qaydalar*: Yolun tikintisi zamanı ətraf mühitin mühafizəsi üzrə tədbirlər, o cümlədən torpaqdan istifadə, yerüstü və yeraltı su mənbələrinin mühafizəsi, flora və faunanın mühafizəsi, istifadəsi, yol tikintisi avadanlıqları və materiallarının hazırlanması və saxlanması, tikinti avadanlıqlarına xidmət göstərilməsi, müvəqqəti qurğular, müvəqqəti yollar, yanğın mühafizəsi, karxanalar və materialların daşınması, tozun qarşısının alınması, torpağın çirkənlənmədən qorunması və torpaq aşınmasının qarşısının alınması ilə bağlı müfəssəl şərhlər. Bu sənədə əlavələrdə zərərli maddələrin son qatılıq həddləri, səs-küyə nəzarət tədbirləri, tikinti avadanlıqlarından tökülən benzin və yanacaq sayəsində torpağın çirkənlənməsi və yerüstü suların keyfiyyəti üzrə standartlar göstərilir.
- *SN Sanitariya Normaları 2.2.4/2.1.8.562-96; 1997*: Yaşayış məntəqələri, kommersiya və sənaye bölgələri, qospital və məktəblər (gecə/gündüz standartları) üçün ətraf mühitdə səs-küyə dair keyfiyyət standartları;
- *Sərəncam. 514-1Q-98: Sənaye və məişət tullantıları üzrə qaydalar*: Bu qanuna avtomobil yollarının layihələndirilməsi, tikintisi və yenidənqurulması zamanı müəsisələr tərəfindən

müəyyən edilmiş standart və normaların icrası və ətraf mühitin mühafizəsinin təmin edilməsinə olan tələblər daxildir

2.3. Milli Qanunvericilikdə İnstitusional Məsuliyyət

Aşağıdakı dövlət qurumları Regional dəhlizin inkişaf layihəsinin Komponent 1 (yolların inkişafı), Komponent 2 (Yol Sektorunun Davamlılığı) və Komponent 3 (Yerli İnkişaf və Logistik) ilə bağlı ətraf mühitin və ya narahatlıqların idarə olunması və monitorinqində iştirak edəcəklər:

- **Azərbaycan Avtomobil Yolları Dövlət Agentliyi (AAYDA)** Azərbaycanda dövlət avtomobil yollarının planlaşdırılması, tikintisi, istifadəsi və saxlanması üçün cavabdehdir. Layihə İşçi Qrupu təsirin azaldılması tədbirləri və monitorinq proqramının həyata keçirilməsi üçün müvafiq büdcənin ayrıldığını və müqavilənin şərtlərinin həyata keçirildiyini təmin etmək üçün cavabdeh olacaqdır. AAYDA-nın DEE ətraf mühitin qiymətləndirilməsi üzrə hesabatı razılaşdıracaq, ictimaiyyətlə görüşləri təşkil edəcək və Ətraf Mühitin Mühafizəsi üzrə Tədbirlər Planının həyata keçirilməsini və ətraf mühitin qiymətləndirilməsi ilə bağlı ictimaiyyətin məlumatlandırılmasını təmin edəcəkdir. DEE -nin həmçinin ətraf mühit məsələləri ilə bağlı olaraq müvafiq hökumət qurumları ilə əlaqələrin yaradılmasında rolu olacaqdır. Layihənin istismar mərhələsində (xüsusilə alt komponentlər 1.1 və 3.1 üçün) AAYDA yol təhlükəsizliyi, yağış sularının drenaj sistemi, ağac əkinləri və bitki örtüyünün vəziyyəti və s. üzrə rutin monitorinq aparacaqdır.
- ETS və AAYDA-nın rayon idarələri tikintinin aparılması və layihənin həyata keçirilməsi zamanı ətraf mühitin mühafizəsi üzrə planların həyata keçirilməsinə nəzarət edəcəkdir ETSN-nin Regional Monitorinq İdarəsi ətraf mühitlə bağlı qayda və standartlara müvafiqliyin təmin edilməsi üçün layihə üzrə müntəzəm və təsadüfi monitorinqlər keçirəcəkdir.
Səhiyyə Nazirliyinin Sanitariya və Epidemiologiya İdarəsi podratçının iş düşərgəsi və tikinti sahəsində yaşayış vəziyyəti və sanitariyaya müntəzəm olaraq nəzarət edəcəkdir. Podratçının iş düşərgəsində quraşdırılan qurğuların müvafiq sanitariya və səhiyyə norma və tələblərinə cavab verməsini təsdiq etməsi üçün Səhiyyə Nazirliyinin Regional Dezinfeksiya Mərkəzi cəlb ediləcəkdir
- İnfrastruktur layihələr nəticəsində baş verən təsirlər səbəbindən ətraf mühitin qorunması, idarə olunması və fəaliyyəti ilə məşğul olan dörd əsas ətraf mühit institutu fəaliyyət göstərən Nazirliklər mövcuddur. Bunlara (i) Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi (ETSN), (ii) Səhiyyə Nazirliyi, (iii) Fövqəladə Hallar Nazirliyi (inşaat təhlükəsizliyinə nəzarəti həyata keçirən) və (iv) AzerSu / Azərbaycan Meliorasiya və Su Təsərrüfatı ASC (AMST) daxildir ki, bu qurumlar İnvestisiya Proqramı çərçivəsində öz sahələrində Su Təchizatı və Kanalizasiya (STK) işlərini idarə edəcək.
- **Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi** - ətraf mühitin qorunması və ətraf mühitlə əlaqəli qanunların icrası ilə bağlı əsas qurumdur. ETSN-nin funksiya və vəzifələri aşağıda sadalanan əsas sahələr üzrə bölünmüşdür: (i) Ətraf mühit siyasətinin hazırlanması; (ii) Ətraf mühitin mühafizəsi; (iii) Suyun yoxlanılması və idarə edilməsi; (iv) Dəniz (Xəzər dənizi) bio-resurslarının mühafizəsi; (v) Meşələrin qorunması; və (vi) Bio-resursların və qoruqların qorunması. Bu nazirlik bütün təbii ehtiyatların qorunması qanunlarını dəstəkləyir. ETSN Ətraf Mühit Siyasəti və Ətraf Mühitin Mühafizəsi Departamenti yanında Dövlət Ekoloji Ekspertiza (SEE) Departamenti, Ətraf Mühitə Təsirin Qiymətləndirilməsi (ƏMTQ) hesabatlarını nəzərdən keçirərkən bu qurum daxilində Proqram səviyyəsində iştirak edir. DEE-nin obyektləri (DEE tərəfindən idarə olunan obyektlər) ƏMM üzrə qanunun 54-cü maddəsində göstərilmişdir:
 - Ölkə və iqtisadiyyat sahələri üzrə məhsuldar qüvvələrin inkişafına və yerləşdirilməsinə dair dövlət və yerli proqramların layihələri;
 - İqtisadiyyat obyektlərinin və komplekslərinin tikintisinin (yenidən qurulmasının, genişləndirilməsinin, yeni texnika ilə təchiz edilməsinin) və ləğv olunmasının texniki-iqtisadi əsaslandırması (hesablamaları), layihələri, ətraf mühitə təsirin qiymətləndirilməsi (ƏMTQ) sənədləri;

- Yeni texnikanın, texnologiyanın, materialların və maddələrin yaradılmasına, o cümlədən başqa ölkələrdən idxal edilməsinə dair sənədlər;
 - Ətraf mühitin mühafizəsi haqqında təlimat-metodik və normativ-texniki sənədlərin layihələri;
 - Təsərrüfat fəaliyyəti və ya fəvqəladə vəziyyət nəticəsində yaranmış ekoloji şərait;
 - Regionda, ayrı-ayrı təbiət obyektlərində və komplekslərində (ekosistemdə) ekoloji şərait;
 - Müvafiq icra hakimiyyəti orqanının qərarına əsasən təbii resurslardan istifadəni nəzərdə tutan müqavilə (kontrakt) layihələrinin ekoloji bölmələri.
- **Səhiyyə Nazirliyi: (Sanitariya və Epidemiologiya Xidmətinin yalnız Azərbaycan daxilində qurumu).** Sanitariya və gigiyenik təhlükəsizlik Səhiyyə Nazirliyinin vəzifəsidir. Əsas funksiyası sanitariya və epidemioloji qaydalara və standartlara, o cümlədən gigiyenik standartlara cavab verilməsinə nəzarətin həyata keçirilməsidir. Bu ilə hüquqi və fiziki şəxslər tərəfindən müəssisə laboratoriya və sınaqlara nəzarətin tətbiqi yolu Azərbaycan və NMR-də əks-epidemioloji tədbirləri həyata keçirir.
 - **Fəvqəladə Hallar Nazirliyi: (NMR-da Fəvqəladə Hallar Komissiyası).** Bu qurum inşaat təhlükəsizliyinə nəzarət və standartları tətbiq edir. Onların bu Proqramdakı əsas iştirakı tikinti ərazisində və yol istifadəçiləri üçün təhlükəsizliyi tənzimləmək olacaqdır.
 - **Azərsu Açıq Səhmdar Cəmiyyəti:** Azərbaycanda su təchizatı və kanalizasiya xidmətləri üzrə fəaliyyət və strategiyaları müəyyən edir. Şirkət təmizlənmə, nəql və satış yolu ilə mənbələrdən suyun çıxarılması üçün lazımi tədbirləri həyata keçirir və çirkab suların təmizlənməsi üçün lazımi tədbirləri görür. Azərsu ASC suqəbuledici qurğuların, su anbarlarının, nasos stansiyalarının, su kəmərlərinin və kanalizasiya kollektorlarının dizaynı, tikintisi, istifadəsi və istismarı ilə məşğul olur. SAWMA Naxçıvan Muxtar Respublikasında müvafiq problemlərin həllində cavabdehlik daşıyır

2.4. Tətbiq olunan Dünya Bankının Ətraf Mühit və Sosial Standartları (ƏMSS)

ƏMSİÇS, DB-nin ƏMSÇ layihə ilə əlaqəli ƏMSS-lərinə uyğun olaraq layihə ilə əlaqəli ətraf mühit və sosial riskləri və təsirləri həll edir. Layihə Borcalanın (Azərbaycan Hökuməti - AAYDA) və layihənin layihə müddəti ərzində riayət edəcəyi ƏMSS-lər barədə tam məlumatı əldə edir. Aşağıda nəzərə çarpan məqamlar, əsas hədəflər və tələblər təqdim olunur.

➤ ƏMSS 1 Ətraf Mühit və Sosial Risklərin və Təsirlərin Qiymətləndirilməsi və İdarə edilməsi

ƏMSS1 Sifarişçinin (Azərbaycan Hökuməti – AAYDA) Ətraf Mühit və Sosial Standartlara (ƏMSS) müvafiq qaydada (ƏMSS1 bənd 1) ətraf mühit və sosial nəticələrə nail olmaq üçün İnvestisiya Layihəsinin Maliyyələşdirilməsi yolu ilə dəstəklədiyi bir layihənin hər bir mərhələsi ilə əlaqəli ətraf mühit və sosial riskləri və təsirləri qiymətləndirmək, idarə etmək və izləmək öhdəliklərini müəyyənləşdirir. Borcalan üçün ESS1-in məqsədi Bankın maliyyələşdirilməsi üçün təklif olunan layihələrin ekoloji və sosial cəhətdən etibarlı və davamlı olmasını təmin etmək üçün layihələrin ətraf mühit və sosial qiymətləndirilməsini həyata keçirməkdir. Ətraf mühit və sosial qiymətləndirmə layihənin riskləri və təsirləri ilə mütənasib olacaqdır. O, Layihənin dizaynını məlumatlandıracaq və qabaqlayıcı tədbirləri və fəaliyyətləri müəyyənləşdirmək üçün istifadə olunacaq, və qərar qəbul etmə imkanlarını yaxşılaşdıracaqdır.

Əsas tələblər ibarətdir:

- Sifarişçi, layihə müddəti ərzində layihənin ətraf mühit və sosial riskləri və təsirlərini qiymətləndirmək üçün ətraf mühit və sosial qiymətləndirmə aparacaqdır. (ƏMSS 1, bənd 14, 23)
- *Borcalanın gözlənilən fəaliyyətləri: (a) Maraqlı tərəflərin iştirakı da daxil olmaqla, təklif olunan layihənin ətraf mühit və sosial qiymətləndirilməsini həyata keçirmək; (b) ƏMSS10-a uyğun olaraq maraqlı tərəflərlə əlaqə qurmaq və müvafiq məlumatları açıqlamaq; (c) Bir ƏMSÖP hazırlamaq və ƏMSÖP də daxil olmaqla müqavilədə*

göstərilən bütün tədbir və tədbirləri həyata keçirmək; və (d) ƏMSS-lərə qarşı layihənin ətraf mühit və sosial göstəricilərinə dair monitoring aparmaq və hesabatlar hazırlamaq (ƏMSS1 bənd 15).

- Ətraf mühit və sosial qiymətləndirmə layihələrin ekoloji və sosial cəhətdən əsaslı və davamlı olmasını təmin edən əsas vasitədir və qərarlar verdikdə istifadə ediləcəkdir (ƏMSS1 Əlavə 1 bənd 2).
- Sifarişçi potensial risk və təsirlərə uyğun miqyasda və detallı səviyyədə ətraf mühit və sosial qiymətləndirməni həyata keçirəcəkdir (ƏMSS1 Əlavə 1 bənd 3)
- Ətraf mühit və sosial qiymətləndirmə, layihənin və əlaqəli aspektlərin təsviri və xüsusiyyətləri, risklərin və təsirlərin xarakterizə edilməsi və müəyyənləşdirilməsi və təsirlərin azaldılması tədbirləri barədə məlumat vermək üçün kifayət qədər ətraflı bir səviyyədə ekoloji və sosial baza məlumatları daxil olmaqla mövcud məlumatlara əsaslanacaq. Qiymətləndirmə layihənin potensial ekoloji və sosial risklərini və təsirlərini qiymətləndirəcək; layihə alternativlərini araşdıracaq; mənfi ətraf mühit və sosial təsirlər üçün təsir azaldılması iyerarxiya tətbiq etmək məqsədilə layihə seçimini, yerləşməsinə, planlaşdırılmasını, dizaynını və tətbiqini inkişaf etdirmək yollarını müəyyənləşdirəcək və layihənin müsbət təsirlərini artırmaq üçün imkanlar axtaracaqdır (ƏMSS1 bənd 24)
- Borcalan, ətraf mühit və sosial qiymətləndirmənin layihə ilə əlaqəli bütün məsələlərin müvafiq qaydada hesablanması təmin edəcəkdir, o cümlədən: ölkənin ətraf mühit və sosial məsələlərlə əlaqəli siyasi çərçivəsi, milli qanun və qaydaları və institusional imkanları (həyata keçirilmə daxil olmaqla); ölkə şərtləri və layihə kontekstindəki dəyişikliklər; ölkə üzrə ətraf mühit və ya sosial araşdırmalar; milli ekoloji və ya sosial fəaliyyət planları; və müvafiq beynəlxalq müqavilə və sazişlər çərçivəsində layihəyə birbaşa tətbiq olunan ölkə üzərinə düşən öhdəliklər; (b) ƏMSS-lər üzrə tətbiq olunan tələblər; və (c) ƏMSS -lər və digər müvafiq nümunəvi Beynəlxalq İstehsalat Təcrübəsi (BİT). Layihənin qiymətləndirilməsi və qiymətləndirmədə yer alan bütün təkliflər bu bəndin tələblərinə uyğun olacaqdır. (ƏMSS1 bənd 26).
- Ətraf mühit və sosial qiymətləndirmə təsirlərin azaldılması iyerarxiyasını tətbiq edəcəkdir, belə ki: (a) Riskləri və təsirləri gözləmək və qarşısını almaq; (b) Qaçınmaq mümkün olmadıqda, riskləri və təsirləri məqbul səviyyələrə endirmək və ya azaltmaq; (c) Risklər və təsirlər minimuma endirildikdə və ya azaldıqda, aradan qaldırmaq; və (d) Əhəmiyyətli miqyasda qalıq təsirlərin olduğu yerdə texniki və maliyyə baxımından mümkün olan hallarda onları kompensasiya etmək və ya bərpa etmək (ƏMSS1 bənd 27)
- Məsələlərin həcmi ilə məlumatlandırılan ətraf mühit və sosial qiymətləndirmə, ƏMSS1 bəndində göstəriləni kimi layihənin bütün müvafiq ekoloji və sosial risklərini və təsirlərini nəzərə alacaqdır. (ƏMSS1 bənd. 28)
- Ətraf mühit və sosial qiymətləndirmə ƏMSS 1-ə uyğun olaraq aparılacaq, və ƏMSS2-10 da xüsusilə müəyyənləşdirilənlər daxil olmaqla, layihənin bütün birbaşa, dolayı və ümumi ekoloji və sosial riskləri və təsirləri inteqrasiya olunmuş şəkildə nəzərdən keçiriləcəkdir. Ətraf mühitin və sosial qiymətləndirmənin bir hissəsi olaraq həyata keçirilən təhlilin genişliyi, miqyası və növü layihənin təbiətindən və miqyasından, nəticədə yarana biləcək potensial ekoloji və sosial risklərdən və təsirlərdən asılı olacaqdır. Borcalan, potensial risk və təsirlərə uyğun miqyasda və detallı olaraq ətraf mühit və sosial qiymətləndirməni həyata keçirəcəkdir (ƏMSS1 Əlavə 1 bənd 3).
- Ətraf mühit və sosial qiymətləndirmə ƏMSS10-a (ƏMSS1 bənd 24) uyğun olaraq qiymətləndirmənin ayrılmaz hissəsi kimi maraqlı tərəflərin iştirakını daxil edəcəkdir.
- Ətraf mühit və sosial qiymətləndirmə bütün potensial əhəmiyyətli ekoloji və sosial risklərin və təsirlərin müəyyənləşdirilib həll edilməsini təmin etmək üçün təsirə məruz qalmış insanlar və digər maraqlı tərəflərlə, xüsusən də erkən mərhələdə əlaqələndirmə və məsləhətləşmələri əhatə edəcək və nəzərə alacaqdır (ƏMSS1 Əlavə 1 bənd 4)
- Layihə müddətində müəyyənləşdirilən, hazırlanan və tətbiq olunan bir çox kiçik alt layihəni əhatə edən layihələr üçün Borcalan alt layihələrin müvafiq ətraf mühit və sosial qiymətləndirməsini aparacaq və bu kimi alt layihələri hazırlayaraq növbəti şəkildə həyata keçirəcəkdir: (a) yüksək riskli alt layihələr ƏMSS-lərə uyğun olaraq; (b) əhəmiyyətli, orta və aşağı riskli alt layihələri milli qanunlara və Bankın bu cür alt layihələrlə əlaqəli hesab etdiyi ƏMSS-lərin hər hansı bir tələbinə uyğun olaraq (ƏMSS1 bənd 30)

➤ **ƏMSS 2 Əmək və İş Şəraiti**

(ƏMSS2 par. 1) ƏMSS2, yoxsulluğun azaldılması və hərtərəfli iqtisadi inkişaf yolunda məşğulluğun yaradılması və gəlir əldə etməyin vacibliyini tanıyır. Borcalanlar, işçilərlə layihədə ədalətli davranaraq, təhlükəsiz və sağlam iş şəraitini təmin edərək sağlam işçi – rəhbərlik əlaqələrini inkişaf etdirə və layihənin inkişaf fəaliyyəti nəticəsində əldə etdiyi xeyiri artırır. Bu standartlar tam iş günü, yarım gün, müvəqqəti, mövsümi və miqrant işçilər daxil olmaqla bütün layihə işçilərinə aiddir.

ƏMSS2 məqsədi: (i) iş yerində təhlükəsizlik və sağlamlığı təşviq etmək və layihə işçilərinə qarşı ədalətli rəftarı, bərabər fərsəti təmin etmək, ayrışdırıcıya yol verməmək ; (ii) qadınlar, əlillər kimi həssas təbəqə nümayəndələri daxil olmaqla layihə işçilərini qorumaq ; (iii) uşaqları və əmək miqrantlarını, müqaviləli işçiləri, icma işçiləri və ilkin təchizat işçiləri; hər cür məcburi əməyin və uşaq əməyinin istifadəsinin qarşısını almaq; layihə işçilərinin birləşmə azadlığı və kollektiv müqavilə prinsiplərini milli qanunlara uyğun şəkildə dəstəkləmək; layihə işçilərinə iş yerindəki narahatlıqları qaldırmaq üçün əlçatan vasitələrlə təmin etmək. (ƏMSS2 bənd 1)

Ümumilikdə, **1.1 və 3.1 alt komponentlər** üzrə Borcalan layihəyə tətbiq olunan yazılı əməyin idarə edilməsi prosedurlarını hazırlayacaq və həyata keçirəcəkdir. Bu prosedurlar milli qanunvericiliyin tələblərinə və bu ƏMSS-ə uyğun olaraq layihə işçilərinin idarə olunma yollarını müəyyənləşdirəcəkdir. Prosedurlar, bu ƏMSS-nin, birbaşa işçilər daxil olmaqla müxtəlif layihə işçiləri kateqoriyasına tətbiq olunma qaydasını və Borcalanın üçüncü tərəflərə, onların işçilərini (ƏMSS2) 31-33-cü bəndlərinə uyğun idarə etmələrini müəyyən edəcəkdir (ƏMSS2 bənd 9).

➤ **ƏMSS 3 Resursların Səmərəliliyi və Çirklənmənin Qarşısının Alınması və İdarə Edilməsi**

ƏMSS3 iqtisadi fəaliyyətin və şəhərsalmanın adətən havaya, suya və torpağa çirklənmə yaratdığını və insanları, ekosistem xidmətlərini və ətraf mühiti yerli, regional və global səviyyədə təhdid edə biləcək məhdud mənbələri istehlak etdiyini qəbul edir. İstixana qazlarının (İQ) mövcud və proqnozlaşdırılan atmosfer konsentrasiyası mövcud və gələcək nəsillərin rifahı üçün təhlükə yaradır. Eyni zamanda, daha səmərəli və effektiv mənbələrdən istifadə, çirklənmənin qarşısının alınması və istixana qazları emissiyasından qaçınma və azaltma texnologiyaları və təcrübələri daha əlçatan və əldə edilə bilən hala çatdırıldı. Bu ƏMSS, GIIP ilə uyğun olaraq layihə müddətində mənbələrin səmərəliliyi və çirklənmənin qarşısının alınması və idarə edilməsinə dair tələbləri müəyyənləşdirir. (ƏMSS3 bənd 1). Bu ƏMSS-nin tətbiqi ƏMSS1-də yazılmış ətraf mühit və sosial qiymətləndirmə zamanı müəyyənləşdirilir (ƏMSS3 bənd 2). ƏMSS 3-ün məqsədləri bunlardır: (i) enerji, su və xammal daxil olmaqla resursların davamlı istifadəsini təşviq etmək; (ii) layihə fəaliyyəti nəticəsində çirklənmənin qarşısını almaq və ya minimuma endirməklə insan sağlamlığı və ətraf mühitə mənfi təsirlərin qarşısını almaq və ya minimuma endirmək; (iii) Qısa və uzunömürlü iqlim çirkləndiricilərinin layihə ilə əlaqəli emissiyalarının qarşısını almaq və ya minimuma endirmək; (iv) Təhlükəli və təhlükəli olmayan tullantıların yaranmasının qarşısını almaq və ya minimuma endirmək; və (v) pestisid istifadəsi ilə əlaqədar riskləri və təsirləri minimuma endirmək və idarə etmək:

Əsas tələblər bunlardan ibarətdir:

- **Resurs səmərəliliyi** - Borcalan enerji, su və xammalın və digər təkrar mənbələrin səmərəli istehlakının artırılması üçün texniki və maliyyə cəhətdən mümkün tədbirləri həyata keçirəcəkdir. Bu cür tədbirlər, daha təmiz istehsal prinsiplərini xammal, enerji, su və digər mənbələrə qənaət etmək üçün məhsul dizaynı və istehsal proseslərinə inteqrasiya edəcəkdir. Qiymətləndirmə məlumatlarının mövcud olduğu yerlərdə Borcalan səmərəliliyin nisbi səviyyəsini açıqlamaq üçün müqayisə aparacaqdır (ƏMSS3 bənd 5). Bura daxildir
 - A. Enerji istifadəsi - enerjiden səmərəli istifadə
 - B. Sudan istifadə - Layihə potensial əhəmiyyətli bir su istifadəçisi olduqda və ya suyun keyfiyyətinə potensial əhəmiyyətli təsir göstərdikdə

C. Xammal istifadəsi - Layihə xam materialların potensial olaraq əhəmiyyətli bir istifadəçisi olduqda

- **Çirklənmənin qarşısının alınması və idarəedilməsi** - Borcalan, çirkləndirici maddələrin sərbəst buraxılmasının qarşısını alacaq və ya qarşısını almaq mümkün olmadıqda, milli qanunlarda və ya EHSQ-də (daha sərt olana üstünlük verərək) göstərilən performans səviyyələri və tədbirlərindən istifadə edərək onların sərbəst buraxılmasının konsentrasiyasını və kütləvi axını minimuma endirəcək və idarə edəcəkdir. Bu, gündəlik, qeyri-adi və təsadüfi vəziyyətlərdə və yerli, regional və transsərhəd təsirlər potensialına görə hava, su və quruya çirkləndirici maddələrin salınmasına aiddir (ƏMSS3 bənd 11). Buna daxildir:
 - A. Havanın çirklənməsinin idarə olunması - Borcalan texniki və maliyyə cəhətdən mümkün olduqda layihə ilə əlaqəli havanın çirklənmə mənbələrini xarakterizə edəcək və qiymətləndirəcəkdir.
 - B. Havanın çirklənməsinin idarə olunması - Borcalan texniki və maliyyə cəhətdən mümkün olduqda layihə ilə əlaqəli havanın çirklənmə mənbələrini xarakterizə edəcək və qiymətləndirəcəkdir.
 - C. Kimyəvi maddələrin və təhlükəli materialların idarə olunması - Borcalan təhlükəli materialların sərbəst buraxılmasını və istifadəsini minimuma endirəcək və idarə edəcəkdir
 - D. Pestisidlərin idarə olunması - Borcalan, təklif olunan istifadəni və nəzərdə tutulan istifadəçiləri nəzərə alaraq əlaqəli risklərin xüsusiyyətini və dərəcəsini qiymətləndirəcəkdir.

➤ **ƏMSS 4 İcma Sağlamlığı və Təhlükəsizliyi.**

ƏMSS4, layihə fəaliyyətləri, avadanlıq və infrastrukturun əhaliyə risk və təsirin artmasını qəbul edir. Əlavə olaraq, artıq iqlim dəyişikliyindən təsirlənmiş icmalar da layihə fəaliyyətləri səbəbiylə təsirlərin sürətlənməsi və ya intensivləşməsi ilə qarşılaşa bilərlər (ƏMSS bənd 3). Bu ƏMSS-nin tətbiqi ƏMSS1-də təsvir olunan ətraf mühit və sosial qiymətləndirmə zamanı müəyyənləşdirilir (ƏMSS4 bənd 3). ƏMSS 4-ün məqsədləri bunlardır: (i) layihə müddəti ərzində layihədən təsirlənmiş icmaların sağlamlığı və təhlükəsizliyinə həm gündəlik, həm də qeyri-standart vəziyyətlərdən mənfi təsirləri öngörmək və qarşısını almaq; (ii) bəndlər də daxil olmaqla infrastrukturun layihəsi və inşasında keyfiyyət və təhlükəsizliyi və iqlim dəyişikliyi ilə bağlı mülahizələri təşviq etmək; (iii) icmanın layihə ilə əlaqəli nəqliyyat və yol təhlükəsizliyi risklərə, xəstəliklər və təhlükəli materiallara məruz qalmasının qarşısını almaq və ya minimuma endirmək; (iv) fəvqəladə hadisələrin həlli üçün təsirli tədbirlərin görülməsi; və (v) personalın və əmlakın qorunmasının layihədən təsirlənən icmalar üçün risklərin qarşısını alan və ya onları minimuma endirəcək şəkildə həyata keçirilməsini təmin etmək.

Vacib tələblər bunlardır:

- A. **Əhalinin sağlamlığı və təhlükəsizliyi** - Borcalan, layihə müddəti ərzində təsirə məruz qalan icmaların sağlamlığı və təhlükəsizliyi üzərində layihə risklərini və təsirlərini qiymətləndirəcəkdir (ƏMSS4 bənd 5). Buna daxildir:
 - **İnfrastruktur və avadanlıq dizaynı və təhlükəsizliyi** – Borcalan, üçüncü tərəflər və təsirə məruz qalan icmalar üçün təhlükəsizlik risklərini nəzərə alınmaqla, layihənin tikinti elementlərini milli qanuni tələblərə, EHSQ-lərə və digər GIIP-ə uyğun olaraq tərtib edəcək, inşa edəcək, istismara verəcək və istismardan çıxaracaqdır.
 - **Nəqliyyat və yol təhlükəsizliyi** - Borcalan, layihə müddəti ərazində işçilər, təsirə məruz qalan icmalar və yol istifadəçiləri üçün potensial nəqliyyat və yol təhlükəsizliyi risklərini müəyyənləşdirəcək, qiymətləndirəcək və izləyəcək və lazım olduqda bunların həlli üçün tədbirlər və planlar hazırlayacaqdır.
 - **Ekosistem xidmətləri** - Layihənin ekosistem xidmətlərinə olan birbaşa təsirlər, təsirə məruz qalan icmaların sağlamlıq və təhlükəsizliyinə risklər və mənfi təsirləri ilə nəticələnə bilər. Bu ƏMSS ilə əlaqədar olaraq, ekosistem xidmətləri ƏMSS1-də göstəriləndiyi kimi xidmətlərin təmin edilməsi və tənzimlənməsi ilə məhdudlaşır.
 - **Cəmiyyətin sağlamlıq problemlərinə məruz qalması** - Borcalan, həssas qrupların fərqli təsirə məruz qalmasını və daha yüksək həssaslığın olmasını nəzərə alınmaqla,

bütövlüklə icmanın su ilə əlaqəli, su əsaslı, su ilə keçirici xəstəliklərə, yoluxucu və yoluxucu olmayan xəstəliklərə məruz qalması səbəblərin qarşısını alacaq və ya minimuma endirəcəkdir.

- **Təhlükəli materialların idarə edilməsi və təhlükəsizliyi** - icmanın layihə tərəfindən yenidən icarəyə verilə biləcək təhlükəli material və maddələrin mənfi təsirinə məruz qalma potensialının qarşısını alacaq və ya minimuma endirəcəkdir.
- **Fövqəladə vəziyyətə hazırlıq və cavab tədbirləri** - Borcalan, meydana gəlməsinin qarşısını almaq üçün hazırlanmış əməliyyat prosedurlarının yerinə yetirilməməsi, sərt hava şəraiti və ya erkən xəbərdarlığın olmaması kimi müxtəlif səbəblər daxil olmaqla həm təbii, həm də texnogen təhlükələrdən qaynaqlanan gözlənilməz hadisələr olan fövqəladə vəziyyətləri, ümumiyyətlə yanğın, partlayış, sızma və ya tökülmə şəklində meydana gələn qəzaları aradan qaldırmaq üçün tədbirlər müəyyənləşdirəcək və həyata keçirəcəkdir.

B. Təhlükəsizlik heyəti - Borcalan işçilərini və əmlakını qorumaq məqsədilə təhlükəsizliyi təmin etmək üçün birbaşa və ya müqaviləli işçiləri cəlb edərsə, bu təhlükəsizlik tədbirlərinin layihə sahəsindəki və xaricindəki şəxslərə yaratdığı riskləri qiymətləndirəcəkdir.

➤ **ƏMSS 5 Torpaqların alınması, torpaqdan istifadəyə dair məhdudiyyətlər və məcburi köçürülmə. (1 və 3-cü Komponentlə üzrə)**

ƏMSS, layihə ilə əlaqəli torpaqların alınması və istifadəsinə qoyulan məhdudiyyətin icmalara və şəxslərə mənfi təsir göstərə biləcəyini araşdırır və onların qarşısını almaq və təsirlərini azaltma üçün tələblər irəli sürür. Bu ƏMSS-ə Köçürülmə Siyasəti üzrə Çərçivə Sənədində (KSÇS) baxılır, hansı ki layihə təsirinə məruz qalmış şəxslərin (LTMQS) layihə fəaliyyətləri ilə əlaqədar kifayət qədər məsləhətləşmələrini və ən azından yaşayış vəziyyətlərini köçürülmədən əvvəlki səviyyələrə qaytarmaq üçün təminat və ya yardım almasını təmin edən siyasət və prosedurları izah edir. ƏMSS 5-in məqsədləri bunlardır: (i) məcburi köçürmənin qarşısını almaq və ya qaçınılmaz olduqda, layihə dizaynı alternativlərini araşdıraraq məcburi köçürməni minimuma endirmək; (ii) məcburi köçürülmənin qarşısını almaq; (iii) torpağın alınmasından və ya torpaqdan istifadəyə qoyulan məhdudiyyətlər nəticəsində qaçınılmaz mənfi sosial və iqtisadi təsirləri: (a) bərpa dəyəri ilə əmlak itkisi üçün vaxtında kompensasiyanı təmin etmək və (b) köçkünlərə onların yaxşılaşdırma səylərinə kömək etmək və ya ən azı güzəranlarını və yaşayış standartlarını yaşayış yerlərindən köçürülmədən əvvəlki səviyyələrə və ya layihənin icrasına başlamazdan əvvəlki (hansı üstünlük təşkil edərsə) vəziyyətə çatdırmaqda yardım etmək; (iv) Fiziki cəhətdən didərgin düşmüş kasıb və ya həssas insanların yaşayış şəraitini müvafiq mənzil, xidmət və vasitələrdən istifadə və mülkiyyət təhlükəsizliyi təmin etməklə yaxşılaşdırmaq; (v) köçürülmə fəaliyyətlərini davamlı inkişaf proqramları kimi qəbul etmək və həyata keçirmək, köçürülən şəxslərin layihədən birbaşa faydalanmalarını təmin etmək üçün kifayət qədər investisiya mənbəyi təmin etmək; və (vii) köçürülmə fəaliyyətlərinin müvafiq məlumatların açıqlanması, mənalı məsləhətləşmələr və təsire məruz qalanların məlumatlı iştirakı ilə planlaşdırılmasını və həyata keçirilməsini təmin etmək

ƏMSS5-ə uyğun olaraq KSÇS potensial gözlənilən riskləri və təsirləri qiymətləndirməli, layihə çərçivəsində təsirlərin azaldılması və kompensasiyası da daxil olmaqla müvafiq azaldıcı tədbirlərin hazırlanması üçün ətraflı addımları müəyyənləşdirməlidir:

- Müvəqqəti və ya daimi məcburi torpaq alınması;
- Əmlakın və ya əmlaka çıxışın itirilməsi;
- LTMQS-lərin köçürüləcəyindən asılı olmayaraq, yığılmamış məhsulun, ağacların, gəlir mənbəyinin və ya yaşayış mənbəyinin itirilməsi;
- Təbii mənbələrə, ictimai yerlərə və xidmətlərə giriş məhdudiyyəti;
- Qanuni çərçivə, köçürülən əhəlinin uyğunluq meyarları, qiymətləndirmə metodologiyası, kompensasiya təminatı, hüquq cədvəli, icra prosesi, məsləhətləşmələr;
- Hökumət və digər maliyyə qurumları tərəfindən dəstəklənən digər inkişaf fəaliyyətləri ilə əlaqəli layihə tədbirləri zamanı müvafiq araşdırma prosedurları; Şikayətlərə baxılması mexanizmləri, təminatların ödəmə prosedurları və bu layihə çərçivəsində torpaq alma və köçürülmə üçün monitoring və qiymətləndirmə prosedurları

➤ **ƏMSS 6 *Bioloji Müxtəlifliyin Qorunması və Canlı Təbii Sərvətlərin Davamlı İdarə Edilməsi***

ƏMSS6 bioloji müxtəlifliyin qorunması və saxlanması və canlı təbii ehtiyatların davamlı idarə olunması davamlı inkişaf üçün əsas olduğunu müəyyən edir. Biomüxtəliflik, digərləri ilə yanaşı torpaq, dəniz və digər su ekosistemləri və bunların bir hissəsi olduqları ekoloji komplekslər daxil olmaqla bütün mənbələrdən canlı orqanizmlər arasında dəyişkənlik olaraq təyin edilir; bura növlər içərisində, növlər arasında və ekosistemlərdə müxtəliflik də daxildir. Biomüxtəliflik çox vaxt insanlar tərəfindən qiymətləndirilən ekosistem xidmətlərini dəstəkləyir. Bu səbəbdən biomüxtəlifliyə təsirlər çox vaxt ekosistem xidmətlərinin göstərilməsinə mənfi təsir göstərə bilər (ƏMSS6 bənd 1). Bu ƏMSS tətbiq olunur: (i) ƏMSS1-də təsvir edilmiş ətraf mühit və sosial qiymətləndirmə zamanı (ƏMSS6 bənd 5); (ii) bioloji müxtəlifliyi və ya yaşayış yerlərini müsbət və ya mənfi, birbaşa və ya dolayısı ilə təsir edə bilən və ya uğurlu icrası üçün biomüxtəlifliyə bağlı olan bütün layihələrə; və (iii) canlı təbii ehtiyatların ilkin istehsalı və / və ya yığımını əhatə edən layihələrə. ESS6-nın məqsədləri bunlardır: (i) biomüxtəlifliyi və yaşayış yerlərini mühafizə etmək və qorumaq; (ii) biomüxtəlifliyə təsir göstərə biləcək layihələrin dizaynı və həyata keçirilməsində azaltma iyerarxiyasını və qabaqlayıcı tədbirlər yanaşmasını tətbiq etmək; (iii) canlı təbii ehtiyatların davamlı idarə olunmasını təşviq etmək; (iv) qoruma ehtiyacları və inkişaf prioritetlərini birləşdirən təcrübələrin qəbulu yolu ilə yerli xalqlar da daxil olmaqla yerli icmaların yaşayışını və əhatəli iqtisadi inkişafını dəstəkləmək.

əsas tələblərə aiddir:

- ƏMSS1-də göstərilən ekoloji və sosial qiymətləndirmə, yaşayış yerləri və dəstəklədikləri biomüxtəliflik üzərinə düşən birbaşa, dolayısı və layihə ilə əlaqədar ümumi təsirləri nəzərdən keçirəcəkdir (ƏMSS6 bənd 8).
- Borcalan bioloji müxtəliflik və onların yaşayış yerləri üzrə mənfi təsirlərdən çəkinəcəkdir. Mənfi təsirlərin qarşısını almaq mümkün olmadıqda, Borcalan ƏMSS1-də göstərilən azaldılması iyerarxiyasına və bu ƏMSS-in tələblərinə uyğun olaraq mənfi təsirləri minimuma endirmək və biomüxtəlifliyi bərpa etmək üçün tədbirlər həyata keçirəcəkdir (ƏMSS6 bənd 9). Xüsusi olaraq bunlar aşağıdakıları əhatə edir: (i) *Risqlərin və təsirlərin qiymətləndirilməsi*; (ii) *biomüxtəlifliyin və onun yaşayış yerlərinin qorunması (dəyişdirilmiş, təbii və kritik yaşayış yerləri)*; (iv) *Qanunla qorunan və beynəlxalq səviyyədə tanınmış yüksək biomüxtəliflik dəyəri olan sahələr*; (v) *İnvaziv yad növlər*; və (vi) *canlı təbii ehtiyatların davamlı idarə olunması*
- Birbaşa tədarükçülər – Borcalanın, təbii və ya kritik yaşayış yerlərinin əhəmiyyətli dərəcədə deqradasiya və dəyişilmə riski olduğu bölgələrdən qaynaqlandığı bilinən qida, taxta və lif daxil olmaqla təbii qaynaq mallarını satın alırsa, Borcalanın ətraf mühit və sosial qiymətləndirməsi əsas təchizatçılar tərəfindən istifadə olunan sistemlərin qiymətləndirilməsi və yoxlama təcrübələrini əhatə edəcəkdir (ƏMSS6 bənd 38).

➤ **ƏMSS 7 – *Yerli Xalqlar, Sahara Afrikasının Tarixən Yerli Xalqları / Sahara Afrikasının Tarixən yetərinə xidmət göstərilməyən yerli icmaları***. Layihə ərazisində yerli əhali olmadığı üçün bu Standart uyğun sayılır.

➤ **ƏMSS 8 – *Mədəni İrs***

ƏMSS8, mədəni irsin keçmiş, bu gün və gələcək arasında maddi və qeyri-maddi formalarda davamlılığı təmin etdiyini və maddi və qeyri-maddi mədəni irsə olan mənfi təsirlərin azaldılmasına və ya qarşısını almağa yönəlmiş tələbləri formalaşdırdığını müəyyən edir. ESS8-in məqsədləri bunlardır: (i) mədəni irsi layihə fəaliyyətinin mənfi təsirlərindən qorumaq və onun qorunmasına dəstək vermək; (ii) mədəni irsə davamlı inkişafın ayrılmaz cəhəti kimi müraciət etmək; (iii) mədəni irslə bağlı maraqlı tərəflərlə mənalı məsləhətləşmələri təşviq etmək; və (iv) mədəni irsin istifadəsindən əldə olunan faydaların ədalətli bölüşdürülməsini təşviq etmək.

Tələblər aşağıdakılardan ibarətdir:

Ümumi

- Layihə üçün birbaşa, dolayı və ümumi olan riskləri və mədəni irsə təsirləri nəzərdən keçirmək (ƏMSS8 bənd 8);
- Mədəni irsə olan təsirlərin qarşısını almaq. Təsirlərin qarşısını almaq mümkün olmadıqda, Borcalan azaldılması iyerarxiyasına uyğun olaraq mədəni irsə təsirləri azaltmaq üçün tədbirləri müəyyən etmək və həyata keçirmək (ƏMSS8 bənd 9);
- Podratçılar və digər üçüncü tərəflər də daxil olmaqla Layihə ilə əlaqəli əraziyə aid araşdırma, sənədləşdirmə və mədəni irsin qorunması üçün dünya miqyasında tanınmış təcrübələri tətbiq etmək (ƏMSS8 par. 10);

Maraqlı tərəflərlə məşvəratlər və mədəni irsin müəyyənləşdirilməsi (ƏMSS8 bənd 13-14)

- (ƏMSS10 uyğun olaraq) mədəni irslə əlaqəli olan maraqlı tərəfləri müəyyənləşdirin və məxfiliyi qorumaqla və maraqlı tərəflərin üçün maneəsiz iştirak (ƏMSS8 bənd 16) təmin etməklə məhsuldar məsləhətləşmələr aparın (ƏMSS8 bənd 15)

Xüsusi mədəni irs növləri üçün müddəalar (ƏMSS8 bənd 18-18)

- Bura daxildir: *Arxeoloji sahələr və materiallar; (ii) inşa olunmuş miras; (iii) mədəni əhəmiyyətə malik təbii xüsusiyyətlər; və (iv) daşınan mədəni irs*

Mədəni irsin kommersiya istifadəsi (ƏMSS8 bənd 29-30)

- Ticarət məqsədləri üçün layihədən təsirlənən tərəflərin (fərdlər və icmalar da daxil olmaqla) mədəni irsinə aiddir.

Bu ƏMSS-ə əsasən, əhəmiyyətli arxeoloji və ya mədəni əsərlərin aşkarlanması halında alt komponent üçün xüsusi ƏMSİP üçün “Tapıntı prosedurları” istifadə ediləcəkdir. Xüsusilə alt komponent 1.1 üçün (Nümunə Əlavədə 2 göstərilmişdir).

➤ **ƏMSS 9 – Maliyyə vasitəçiləri (MV)**

ƏMSS9, Dünya Bankından maliyyə dəstəyi alan Maliyyə Vasitəçilərinə aiddir. Bu standart layihə üçün uyğun deyil.

➤ **ƏMSS 10 – Maraqlı Tərəflərin Cəlb Olunması və Məlumatların Açıqlanması**

Bu ƏMSS, Borcalanla layihə maraqlı tərəfləri arasında açıq və şəffaf bir əlaqənin olmasını təqdirəlayiq beynəlxalq təcrübənin vacib elementi kimi qəbul edir. Maraqlı tərəflərin səmərəli iştirakı layihələrin ətraf və sosial davamlılığını yaxşılaşdırmağa bilər, layihə qəbulunu artırmağa və layihənin uğurlu dizaynı və həyata keçirilməsinə əhəmiyyətli töhfə verə bilər. (ƏMSS10 bənd 1). ESS10-un məqsədləri bunlardır: (i) Borcalanlara maraqlı tərəfləri müəyyənləşdirməyə və onlarla, xüsusən də layihədən təsirlənən tərəflərlə konstruktiv əlaqələr qurmağa və qorumağa kömək edəcək maraqlı tərəflərin əlaqələndirilməsinə sistemik bir yanaşma yaratmaq; (ii) layihə üçün maraqlı tərəflərin maraq və dəstək səviyyəsini qiymətləndirmək və layihə dizaynında və ətraf mühit və sosial fəaliyyətdə maraqlı tərəflərin fikirlərini nəzərə almağa imkan vermək; (iii) layihədən təsirlənən biləcək məsələlərdə layihənin təsir dövrü boyunca layihənin təsirlənmiş tərəfləri ilə təsirli və əhatəli əlaqələrin təşviqi və təmin edilməsi; (iv) ətraf mühit və sosial risklər və təsirlər barədə müvafiq layihə məlumatlarının maraqlı tərəflərə vaxtında, başa düşülən, əlçatan və uyğun qaydada və formatda açıqlanmasını təmin etmək; və (v) layihədən təsirlənən tərəflərə məsələləri və şikayətləri qaldırmaq üçün onları əlçatan və əhatəli vasitələrlə təmin etmək və Borcalanlara bu şikayətlərə cavab verməyə və idarə etməyə imkan yaratmaq.

Bu ƏMSS-nin tələblərinə uyğun olaraq layihə üçün Maraqlı Tərəflərin Cəlb Olunması Planı (MTCOP) hazırlanmışdır. MTCOP, potensial fərqli tərəfləri müəyyənləşdirmək, alt qrupların hər birinə çatmaq üçün bir yanaşma inkişaf etdirmək, Layihədən Təsirlənən Tərəflərin (LTT) və digər maraqlı tərəflərin (DMT) narahatlıqlarını bildirməyə, rəy verə biləcəyi və ya şikayət edə biləcəyi bir mexanizm yaratma yollarını təqdim etmək və təklif olunan layihə ilə əlaqəli ekoloji və sosial riskləri minimuma endirmək və azaltmaq üçün yollar təklif edir. Ümumilikdə, MTCOP aşağıdakı məqsədlərə xidmət edir (ESS10 bənd 8):

- Maraqlı tərəflərin müəyyənləşdirilməsi və təhlili;
- Maraqlı tərəflərlə əlaqənin planlaşdırılması; (iii) məlumatların açıqlanması;
- Maraqlı tərəflərlə məşvəratlər;
- Şikayətlərə baxılması və cavablandırılması; və
- Maraqlı tərəflərə hesabatın verilməsi

Əlavə olaraq istinad Qabaqcıl Beynəlxalq Sənaye Təcrübəsinin (QBST) ümumi və sənaye yönəmliliyi nümunələri ilə texniki istinad sənədləri olaraq qəbul edilən Sağlamlıq, Əməyin Təhlükəsizliyi və Ətraf Mühit (SƏTƏM) Təlimatlarına edilir. Bankın iştirakı ilə bu SƏTƏM Təlimatları müvafiq siyasət və standartların tələb etdiyi qaydada tətbiq olunur. Müvafiq olaraq, bu Ümumi SƏTƏM Təlimatları, müəyyən sənaye sektorlarında istifadəçilərə SƏTƏM məsələlərində rəhbərlik edən müvafiq Sənaye Sektoru SƏTƏM Təlimatları ilə birlikdə istifadə olunmaq üçün layihələndirilmişdir.

2.5. Ziddiyyətlərin Təhlili: DB ƏMSÇ və Azərbaycan Qanun və Qaydaları

Dünya Bankının həddindən artıq yoxsulluğa son qoymaq və ortaq firavanlığı təşviq etmək hədəfində Bankın Ətraf Mühit və Sosial Çərçivə (Oktyabr 2018) siyasəti aşağıdakıları müəyyən edir:

- Bankın ətraf mühit və sosial davamlılıqla bağlı məqsədlərini müəyyənləşdirən **Davamlı İnkişafa dair Baxış**;
- Banka tətbiq olunan məcburi tələbləri müəyyənləşdirən İnvestisiya Layihəsinin Maliyyələşdirilməsinə dair **Dünya Bankının Ətraf və Sosial Siyasəti**; və
- Borcalana və layihələrə tətbiq olunan məcburi tələbləri özündə əks etdirən və layihə dövrü ərzində sosial və fiziki mühitə olan mənfi təsirlərin qarşısının alınması və azaldılması ilə bağlı təqdim edilən **Ətraf Mühit və Sosial Standartlar və Əlavələri**.

Dünya Bankı, vizyonunda, ətraf mühit və sosial məsələlərin bütün sektor strategiyalarında, əməliyyatlar siyasətində və ölkə daxili dialoqlarda əks olunmasını təmin etmək üçün iqlim dəyişikliyi, fəlakət risklərinin idarəedilməsi və gender bərabərliyi kimi məsələlərdə global əlaqədən ibarət global istəkləri irəli sürür. Layihə səviyyəsində bu global istəklər hər kəs üçün, xüsusən də kasıb və həssas insanlar üçün inkişaf imkanlarının genişləndirilməsinə və təbii və yaşayış mənbələrinin davamlı idarə olunmasının təşviq edilməsinə çevrilir. Buna görə Bank, bir layihə parametrləri daxilində məqsəd qoyur:

- İnsanlara və ətraf mühitə mənfi təsirlərin qarşısını almaq və ya azaltmaq;
- Bioloji müxtəlifliyi və təbii yaşayış yerlərini qorumaq və ya bərpa etmək, təbii ehtiyatlardan və ekosistem xidmətlərindən səmərəli və ədalətli istifadəni təşviq etmək;
- İşçi və icmaların sağlamlığı və təhlükəsizliyini təşviq etmək;
- Layihədən təsirlənən fərdlər və ya icmalar arasında heç bir ayrışikliyin və qərəzli münasibətin olmadığından əmin olmaq və yerli xalqlara, xüsusən mənfi təsirlərin yarana biləcəyi və ya inkişaf üçün yardımın paylaşılacağı yerlərdə azlıq təşkil edən qruplar və əlverişsiz və ya həssas təbəqəyə ail olanlara xüsusi diqqət yetirmək;
- İqlim dəyişikliyinə layihə səviyyəsindəki təsirləri müəyyənləşdirmək və iqlim dəyişikliyinə olan təsirləri layihələrin seçilməsində, yerləşməsində, planlaşdırılmasında, dizaynında, həyata keçirilməsində və istifadədən çıxarılmasına nəzərə almaq; və
- Gücləndirilmiş məşvərətlər, iştirak və hesabatlılıq yolu ilə maraqlı tərəflərin cəlb edilməsini artırmaq

DB-nin İnvestisiya Layihələrinin Maliyyələşdirilməsinə dair Ətraf Mühit və Sosial Siyasətinə əsasən, Bankın İnvestisiya Layihəsi Maliyyələşdirmə yolu ilə dəstəklədiyi layihələrin yuxarıdakı Ətraf Mühit və Sosial Standartlara cavab vermələri tələb olunur.

Siyasətdə qeyd olunduğu kimi, o, qüvvədə qalan ƏS/BP4 03 – “Özəl Sektor Fəaliyyətləri üçün İcra Standartları”, ƏS / BP750 – “Beynəlxalq Su Yolları Layihələri” və ƏS / BP760 – “Mübahisəli ərazilərdəki Layihələr” istisna olmaqla Bank Prosedurlarını (BP) və Əməliyyat Siyasətini (ƏS) əvəz edir.

Bu ƏMSS, Dünya Bankı və Borcalanlar üçün müəyyənləşdirmə, hazırlıq işləri və proqram və layihələrin həyata keçirilməsindən başlayaraq ümumi layihə dövrü boyu uyğunlaşma tələblərini ətraflı izah edir.

Siyasətdə göstərildiyi kimi (maddə 23) Bank, investisiya Layihəsinin Maliyyələşdirilməsi yolu ilə dəstəklənən layihələrin qiymətləndirilməsi, hazırlanması və həyata keçirilməsində Borcalanın ƏMS Çərçivəsinin istifadəsini dəstəkləyir, bu şərtlə ki, layihənin risklərini və təsirlərini aradan qaldırsın və layihənin ƏMSS-lərlə maddi cəhətdən uyğun hədəflərə çatmasını təmin etsin. Müvafiq olaraq, ƏMSS-ə qarşı Ekoloji və Sosial Çərçivənin təhlili aşağıda göstərilmişdir.

Cədvəl 10: Ətraf Mühit və Sosial Qiymətləndirilmədə nəzərdə tutulan DB ƏMSÇ və Azərbaycan Respublikasının Siyasəti

Fərqli məqamlar	DB ƏMSÇ	Azərbaycan Respublikasının Siyasəti	Fərqli yanaşmanın həlli üzrə tədbirlər
Layihə təsirlərinin qiymətləndirilməsi	ƏMSS1 hərtərəflidir və bütün aspektləri özündə cəmləşdirərək ətraf mühit və sosial baxımdan layihə təsirlərinin bütün əhatə dairəsini nəzərdən keçirir. Əlavə olaraq, ƏMSÇ-in əmək, gender və icmaların sağlamlığı və təhlükəsizliyi ilə əlaqəli, eləcə də imkansız və həssas insanların / qrupların layihənin mənfi təsirlərinin qeyri-mütənasib şəkildə olmasının və ya inkişaf mənfəətini paylaşmaqda uğursuz olmasının qarşısını alan standartları var	Azərbaycan qanunvericiliyi ətraf mühit baxımından layihə təsirlərinə diqqət yetirir və eyni zamanda sosial, gender və əmək təsirlərini, habelə transsərhəd təsirləri nəzərə almır. Həmçinin həssas insanların (yoxsullar, qocalar, ailə başçısı qadın olanlar, əlillik yaşayan insanlar və s.) xüsusi ehtiyaclarını nəzərə almır.	Bu ƏMSÇ, həm birbaşa, həm dolaylı, həm də getdikcə yığılan ətraf mühit və sosial riskləri / təsirləri, o cümlədən müvafiq yumşaldıcı tədbirləri əhatə edir, layihəyə bütövlükdə bir yanaşma göstərir və həssas insanlar və ya qrupların və imkansızların ehtiyaclarını nəzərə almaqla inteqrasiya olunmuş şəkildə nəzərdən keçirir. Gələcək ƏMİP-lər həmçinin təsir və risklərin ətraflı qiymətləndirməsinin necə aparılacağını və tədbirlərin nisbətə azaldılmasının tərifini izah edəcəklər
Təsirlərin azaldılması iyerarxiyası	DB ƏMSÇ, xüsusilə ƏMSS1 (həm də ƏMSS 5, 6 və 7), layihə təsirlərinin qarşısını almaq, minimuma endirmək və mümkün olmadığı təqdirdə azaltmaq üçün layihələri planlaşdırarkən bir azaldıcı iyerarxiyaya ehtiyacın olduğunu müzakirə edir. Azaldıcı iyerarxiyaya sahib olmaq, layihə hazırlayanlara ətraf mühit və sosial təsirləri nəzərə alaraq layihələrini planlaşdırma imkanı verir.	Azərbaycan qanunvericiliyində heç bir azaldıcı iyerarxiya mövcud deyil.	Bu ƏMSÇ, bərpa ediləcək yol hissələrini seçərkən və müfəssəl çizgiləri işləyərkən layihə planlaşdırıcıları tərəfindən əməl olunacaq azaldıcı iyerarxiyanı müzakirə edir.
Minimum iş yaşı	ƏMSS 2 bənd 19 və 13 sayılı qeyddə bildirilir ki, 18 yaşından kiçik olan uşaq, təhlükəli bir iş olmadığı təqdirdə, və işlərə başlamazdan əvvəl müvafiq risk qiymətləndirməsi aparılırsa, layihə ilə əlaqəli işlərə cəlb edilə bilər, və Borcalan sağlamlıq vəziyyətinə, iş şəraitinə, iş saatlarına müntəzəm olaraq nəzarət edəcəkdir	Azərbaycanda minimum əmək yaşı 15-dir, 18 yaşınadək uşaqlar üçün təhlükəli işlərə icazə verilmir. 15-18 yaş arası işə (valideynlər / qəyyumların icazəsi ilə) icazə verilir. Lakin qanun şərtlərinin daha sərt tətbiqi tələb olunur	Bu ƏMSİÇS, xüsusilə yolların bərpası ilə əlaqədar Layihə işlərinin təhlükəli potensialı olduğuna görə minimum 18 yaşı olanlara iş təklif ediləcəkdir.
Uyğunluq Təsniifatı	Əmlak sənədinin olmamağı, torpaq sahəsində yerləşən	Hüquqi sənədi olan sahiblərə; qanuni hüquqları olan icarəçi;	Bu ƏMSÇ ƏMSS5-ə riayət edilməsini nəzərdə tutur

ƏTRAF MÜHİT VƏ SOSIAL İDARƏETMƏ ÜZRƏ ÇƏRÇİVƏ SƏNƏDİ (ƏMSİÇS)

Fərqli məqamlar	DB ƏMSÇ	Azərbaycan Respublikasının Siyasəti	Fərqli yanaşmanın həlli üzrə tədbirlər
	əmlakın kompensasiyası və / və ya bərpası üçün maneə ol-mamalıdır. Əmlak sahibi olma-yan torpaq sahibləri bərpa və yardım alırlar. (ƏMSS5 <i>Uyğunluq Təsnifatı, bənd. 10</i>) KŞ qanuni əmlak sahibi və ya torpaq sahibi olduqda, Borcalan, eyni ölçülü, təyinatlı və dəyərli olan, o cümlədən şəraiti ətrafda olan sahələrlə müqayisədə eyni vəziy-yətdə və ya daha yaxşı olanı torpaq sahəsini və ya bərpa qiymətinə pulla təzminat təklif etməlidir. (ƏMSS5 <i>Fiziki yerdəyişmə, par. (28)</i>) KŞ-ə məxsus tikililər olduğu yerlərdə, Borcalan, torpaqlar-dan başqa, köməkçi tikililər və ərazinin digər abadlaşdırıl-ması kimi itkilərini əvəz əvəzinə prinsipi ilə kompen-sasiya edəcəkdir (ƏMSS5 <i>Fiziki yerdəyişmə, par. 29</i>)	kirayəçilər də daxil olmaqla qanuni uzunmüddətli sa-kinlərə kompensasiya. Mülkiyyət sahibi olmayan şəxslər üçün köçürülmə yardımı.	
Təsirə məruz qalan in-sanlar üçün kompen-sasiya və təzminatlar	Sökülmüş və ya zədələnmiş tikililər üçün kompensasiya əvəzetmə dəyərində əsaslanmalıdır. (ƏMSS5 <i>Təsirə məruz qalan şəxslər üçün kompensasiya və təzminatlar, bənd. (12)</i>)	Bazar dəyəri ilə yanaşı əvəzləmə dəyəri əsasında müəyyən olunacaq kompen-sasiya məbləği. Hər iki prinsip keçərli olarsa, daha böyük kompensasiyanı dəstəkləyən prinsip tətbiq ediləcəkdir. (DETAQ, 2010, maddə 55.2, 58 & 59)	Bu ƏMSÇ milli qanunver-iciliyə riayət etməyi təklif edir
Təsirə məruz qalan in-sanlar üçün kompen-sasiya və təzminatlar	Tikililərin qiymətləndirilməsində amor-tizasiya hesaba alınmır. (ƏMSS5 <i>Təsirə məruz qalan şəxslər üçün kompensasiya və təzminatlar, bənd. 12</i>)	Azərbaycan Respublikası Prezidentinin Fərmanına əsasən, əlavə xərcləri ödəmək üçün əlavə 20% təzminat məbləği ödənilir. Təsirə məruz qalan torpaqların könüllü satışı üçün əlavə olaraq% 10 mükafat verilir. (DETAQ, 2010)	Bu ƏMSÇ milli qanunver-iciliyə riayət etməyi təklif edir
Plan-laşdırma və həyata keçirmə	Ətraf mühit və sosial qiymətləndirmədə müəyyən edilmiş məsələləri həll etmək üçün Dünya Bankı ƏMSS5-in müddəalarına uyğun olaraq Layihə ilə əlaqəli risklərə və təsirlərə mütənasib Köçürülmə Planı (KP) hazır-lanacaqdır. (ƏMSS5 <i>Plan-laşdırma və tətbiq, par. 21</i>)	Milli qanunvericiliyə (DETAQ, 2010) görə, torpaqlarından 100 metr məsafədə köçürülməli olanların sayının 200-dən çox olması halında, köçürülmə planı hazır-lanmalıdır. Digər hallarda, yalnız köçürmə təlimatı hazır-lanacaqdır.	Bu ƏMSÇ ƏMSS5-ə və milli qanunvericiliyə riayət etməyi təklif edir

ƏTRAF MÜHİT VƏ SOSIAL İDARƏETMƏ ÜZRƏ ÇƏRÇİVƏ SƏNƏDİ (ƏMSİÇS)

Fərqli məqamlar	DB ƏMSÇ	Azərbaycan Respublikasının Siyasəti	Fərqli yanaşmanın həlli üzrə tədbirlər
<i>Şikayətlər ə baxılma mexanizmləri</i>	Şikayət və narazılıqlar Şikayətlərin baxılması Komis-siyasında (ŞBK), Yerli idarəetmə orqanlarında və QHT və / və ya yerli səviyyəli İcma Əsaslı Təşkilatlarda (İƏT) icmanın iştirakı ilə qeyri-rəsmi şəkildə həll olunur. <i>(ƏMSS5 Şikayət mexanizmi, par. 19)</i>	Şikayətlərin baxılması Komis-siyasında (DETA, bənd 75, 2010) zərurət olduqda geniş miqyaslı layihələrdə təyin ediləcək. İcra Orqanı, Torpaq Alma Qrupu, Nəzarət Orqanı, yerli İcra Hakimiyyəti, bələdiyyələr və TİNM şikayət və müraciətləri qəbul etmə, araşdırma və həll etmək iqtidarındadır.	Bu ƏMSÇ həm ESS5, həm də yerli qanunvericiliyin uyğunlaşdırılmasını təklif edir
<i>İqtisadi köçürülmə</i>	DB siyasəti, gəlir / dolanışiq, ciddi itkilər və köçürülmə prosesi əsnasında TMQŞ-lər tərəfindən xərclədiyi vəsaitin bərpasını tələb edir. <i>(ƏMSS5 İqtisadi yer dəyişdirmə, par.33-36)</i>	Gəlir bərpası üçün əlavə təminatlar, ciddi şəkildə təsirlənmiş və ya həssas maddi/ fiziki vəziyyətləri olan TMQŞ-lər üçün əlavə təzminatlar nəzərdə tutulmayıb. 'Yaşayış mənbəyinin bərpası' anlayışı Azərbaycan qanunvericiliyində nəzərdə tutulmuşdur	Bu ƏMSÇ ƏMSS5-ə riayət edilməsini nəzərdə tutur
<i>Maraqlı Tərəflərin Cəlb Olunması</i>	İctimai məşvəratlər və iştirak, DB-nin qəbul edilməsi, hazırlanması, həyata keçirilməsi və həyata keçirilməsindən sonrakı dövrdə davamlı bir proses olan siyasətinin ayrılmaz hissəsidir. <i>(ƏMSS5 - əlavə 1. məcburi köçürülmə alətləri: İcma iştirakı, bənd. 11 & 22; ƏMSS10: Maraqlı tərəflərin əlaqələndirilməsi və məlumatların açıqlanması)</i>	Hazırlıq mərhələsində ərazilərin özgəninkiləşdirilməsinə dair təklifi müzakirə etmək üçün ictimai iclaslar keçirilməlidir	Maraqlı Tərəflərin Cəlb Olunması (MTCOP) ƏMSS10-un təlimatlarına uyğun olaraq hazırlanmalıdır

Köçürülmə Siyasəti üzrə Çərçivə Sənədində (KSÇS), Əməyin İdarəetmə Planı (ƏİP) və Maraqlı Tərəflərin Cəlb Edilməsi Planı (MTİP) müvafiq olaraq ƏMSS5, ƏMSS2 və ƏMSS10 ilə bağlı daha ətraflı məlumatlar verir.

3. POTENSIAL ƏTRAF MÜHİT VƏ SOSIAL RİSKLƏR / TƏSİRLƏR VƏ YUMŞALDICI TƏDBİRLƏR

DB-nin maliyyə yardımı altındakı layihə, Komponent 1 (Yolların Əlaqələndirilməsi), Komponent 2 (Yol Sektorunun Davamlılığı) və Komponent 3 (Yerli İnkişaf və Logistika) üç komponentdən ibarət olduğundan, Potensial ƏM&S Riskləri / Təsirləri və risk və təsirlərin Azaldılması Tədbirlərinin təhlilləri "layihə tipologiyalarına" münasib ola bilər. Alt komponent 1.1 mövcud yol oxu daxilində yolun bərpasını dəstəkləyəcək, alt komponent 3.1 isə kiçik miqyaslı seçilmiş yol bazarı və aqro-logistika obyektlərinin təkmilləşdirilməsinə kiçik miqyaslı investisiyaları nəzərdə tutur. Ümumiyyətlə, rayonların fiziki və coğrafi xüsusiyyətləri sosial-iqtisadi cəhətləri ilə yanaşı oxşarlıqları da bölüşmüşdür.

DB-nin ƏMS Siyasəti, bənd 37-ə uyğun olaraq deyilir: "Bank Borcalandan alt layihələrin müvafiq ətraf və sosial qiymətləndirilməsini həyata keçirməsini və bu kimi alt layihələrin hazırlanmasını və həyata keçirilməsini tələb edəcəkdir:

(a) ƏMSS-lərə uyğun olaraq *yüksək riskli alt layihələr*;

(b) Milli qanunvericiliyə və Bankın bu cür alt layihələrlə əlaqəli hesab etdiyi ƏMSS-lərin hər hansı bir tələbinə uyğun olaraq *Əhəmiyyətli Risk, Orta Risk və Aşağı Risk alt layihələri*. "

Dipnotdakı əlavə şərhlər (№ 30): "Alt layihələrin ətraf mühit və sosial mənfəətlərin və ya təsirlərin minimal olması və ya olmaması ehtimalı olduqda, bu alt layihələr ilkin araşdırmadan sonra əlavə ekoloji və sosial qiymətləndirmə tələb etmir". Beləliklə, Siyasət layihə Komponentlərinə tətbiq edilməlidir.

Yenikənd Biləsuvar yolunun bu hissəsində, təsirlər ümumilikdə torpaq işləri, mövcud yol örtüyünün sökülməsi, tikinti zolağında olan obyektlərin çıxarılması və ya yerdəyişməsi, alt və alt qat laylarının və asfalt örtüyünün döşənməsi, zəruri su yolu keçidlərinin genişləndirilməsi və yol alətlərinin quraşdırılması nəticəsində yaranacaqdır. Həmçinin, mövcud bitki örtüyünün və bəzi ağacların aradan qaldırılmasından ibarət qaçınılmaz təsirlər ola bilər. Əlavə olaraq, karxana və daş karyerlərindən materialların çıxarılmasında qaçınılmaz təsirlər gözlənilə bilər, çünki bu fəaliyyətlər mənzərəni dəyişdirəcəkdir. Təbii bitki örtüyünün bərpası ilə belə bəzi xüsusiyyətlər qalıcı olaraq dəyişməyəcək; beləliklə, qaçınılmaz hesab olunacaqdır.

Layihə ehtiyacları üçün asfalt və sement beton zavodlarının qurulmasında asfalt qarışığının istehsalı zamanı emissiya əmələ gələcək, eyni zamanda işləmə və qarışıq hazırlanması zamanı bitumun axması baş verə bilər. Körpülər, borular və drenaj işləri kimi betonlama işləri üçün sement beton zavodunda sement tozları havanı çirkəndirə bilər. Bundan əlavə, beton qarışığının hazırlanması, qarışdırılması və tranzit qarışdırıcıya yüklənməsi və yük maşınlarının sonrakı yuyulması torpaq və suyun çirkənlənməsinə səbəb ola bilər.

Bu iki qurğu suyun çirkənlənməməsi üçün yaşayış yerlərindən və çaydan müvafiq məsafələrdə (300 m-dən az olmamaq şərti ilə) yerləşməlidir. Layihə yolu daxilində ərazi kənd ərazisi olduğu üçün bu zavodları qurmaq üçün kifayət qədər yer var. Podratçı lazımı icazələri almalı, torpaq sahibləri ilə düzgün danışıqlar aparmalı və layihənin sonunda istifadə edildikdən sonra ərazini bərpa etməlidir. Tikinti düşərgələri üçün ərazidə Podratçının onları qurmaq üçün seçə biləcəyi kifayət qədər yer var. Sözügedən obyektlər qorunan ərazilərdə və ya OMY-lərdə yerləşməməli və meşəlik ərazilərə bitişik olduqda bufer zonalarla malik olmalıdır. Düşərgələr və zavodlar üçün ərazi seçimi və istismarı Yenikənd-Biləsuvar yolunun yenidən qurulması layihəsi üçün sahə xüsusiyyətli ƏMSİP ilə uyğun olmalıdır.

Layihə yolunun uzanan hissəsində, ən kritik ərazi OMY (OMY AZ045) olan Mahmutçala bataqlığının ətrafındadır, çünki bu bataqlığın çoxillik su basmış genişliyinin şimal ətrafının bir hissəsini təşkil edir. Hal-hazırda layihə təsvirlərində nəzərdə tutulduğu kimi, tikinti işləri mövcud dəhliz daxilində köhnə yol örtüyü sökülərək əvəzinə yeni örtük qatları ilə məhdudlaşdırılmalıdır. Torpaqalma olmayacağından təsirlərin əksəriyyəti tikinti dövrünə düşür. Tikinti zamanı bataqlıq suyunun keyfiyyətinin çirkənlənməsi, toz və səs əmələ gəlməsi riski artacaqdır. Şirvan milli parkı sol tərəfdə, layihə yolunun Km 49 + 800-

dən 1,2 km məsafədə, əkin sahələri və tikintiyə bufer kimi xidmət edən tikililərlə həmsərhəddir. Beləliklə, bu bölgəyə təsir olsa, minimal olacaqdır. Ekoloji həssas sayılan ərazilərin qalan hissəsi təsirə məruz qalmaq üçün çox uzaqda yerləşir.

3.1. Alt komponent 1.1 Təsirlər, Risklər və Azaldıcı Tədbirlər

Borcalan / Müştəri alt komponent 1.1 üçün mövcud Y TZ daxilində yolun bərpasını həyata keçirmək niyyətindədir. Bu əsas kriteriya ilə layihənin ətraf mühit və sosial təsirləri və riskləri yol verilməyəcəyi gözlənilir, ya minimuma endiriləcəyi və ya layihənin mənfi təsirinə məruz qalan insanlara təsirin mümkün qədər məhdudlaşdırılacağı gözlənilir.

Yolun yenidən qurulması üçün tipik iş fəaliyyətləri və məqsədlərini nəzərə alaraq, təsirlər ilk növbədə idarə oluna bilən və müvəqqəti hesab edilə bilən və yolun bərpası ilə əlaqəli birbaşa təsirlər, əsasən tikinti zamanı gözlənilir, baxmayaraq ki, bəziləri layihənin işləmə mərhələsində aktual ola bilər. Potensial təsir aşağıdakılardan ibarətdir:

Tikinti mərhələsi:

- Material Mənbələri:
 - Karxana materialları və karyerlərin istifadəsi ilə əlaqəli Ətraf Mühit və Sosial Təsirlər
 - Xüsusilə tikinti materialları və avadanlığın yerləşdirilməsi üçün daşınma marşrutu ilə əlaqəli fiziki ekoloji təsirlər gözlənilir
- Sızmalar və təhlükəli materiallarla əlaqədar çirklənmə:
 - Təhlükəli materiallarla düzgün rəftar edilməməsi onların yerə düşməsinə səbəb ola bilər ki, bu da torpağın çirklənməsinə nəticələnər
- Havanın kətfiyyəti və İqlim:
 - Tozun yaranması - Bitkilərdən təmizlənmiş sahələr, daşınan torpaq tökmələri və qazıntılar quraq fəsildə ərazidə toz mənbəyi olacaq və ətraf mühit və yerli əhali üçün problem yaradacaqdır.
 - Avadanlıq və qurğulardan ifraz olunan emissiyalar - avadanlıq, yük maşınları və maşınlar ərazidəki tullantıların mənbəyi olacaqdır. Ətrafdakı havanın keyfiyyətini qorumaq vacibdir.
 - Asfalt və sement zavodları kimi stasionar mənbələr ərazidə qeyri-adi olan tullantılar əmələ gətirəcək və ətrafdakı havanın təmiz keyfiyyətini pisləşdirəcəkdir.
 - Tullantıların açıq şəkildə yandırılması - Podratçının materialları yerində yandırması ərazidəki havanın çirklənməsinə təsir edəcəkdir.
 - Yanacaq tullantıları - yanacağın istifadəsi ekosistemə zərər verə bilən və yerli əhəlinin xəstəlikləri ilə nəticələnə bilən çirklənmiş tullantıların yaranmasına səbəb olacaqdır
 - Tikinti maşınlarının istismarından çıxan tullantılar - maşınların istismarı ekosistemə zərər verə bilən və yerli əhəlinin xəstəlikləri ilə nəticələnə bilən tullantılar əmələ gətirir.
 - Asfalt və sement zavodlarından yaranan tullantılar - zavodların istismarı ekosistemə zərər verə bilən və yerli əhəlinin xəstəlikləri ilə nəticələnə bilən tullantılar əmələ gətirir.
 - Daşıyıcı yollardan, asfaltlanmamış yollardan, açıq torpaqlardan və material ehtiyatı stoklarından yaranan toz - Tikinti zamanı bitki örtüyündən təmizlənmiş bəzi sahələr, daşınan torpaq tökmələri quraq fəsildə ərazidə toz mənbəyi olacaq və ətraf mühit və yerli əhali üçün problem yaradacaqdır.
- Bərk tullantıların İdarə Edilməsi Təsirləri
 - Konkret olaraq, layihə yolunun yenidən qurulması zamanı xeyli zibil materialları yaranacaqdır. Düzgün idarə olunmazsa, yığılmış bərk tullantıları depo sahələrini çirkləndirəcəkdir.
 - Bərk tullantıların düzgün idarə edilməməsi ətrafın, su ehtiyatlarının və hətta biotanın çirklənməsinə səbəb olur.
 - Bərk tullantıların tökülməsi ərazinin çirklənməsinə və bəlkə də təbii ətraf mühitin çirklənməsinə səbəb olacaqdır.

- İcazəsiz ərazilərdə təsadüfən tullantıların atılması və düzgün atılmaması ətraf mühitin torpaq və su ehtiyatlarının çirklənməsinə səbəb olacaqdır.
- Bərk Tullantıların İdarəetmə Planının olmaması, layihə və onun köməkçi qurğuları tərəfindən əmələ gələn qatı tullantıların zəif idarə olunmasına, iş yerlərinin və ətraf ərazilərin yerli çirklənməsinə və potensial çirklənməsinə səbəb olacaqdır.
- Suyun keyfiyyəti
 - Layihə yolu ətrafındakı su hövzələrin potensial çirklənməsi
 - İnşaat işləri, suvarma kanallarını, eləcə də körpü tikintisi zamanı bitişik bataqlıq ərazilərini birbaşa çirkləndirə və nəticədə bu ərazidəki bioloji növlərə təsir göstərə bilər.
 - Tikinti Düşərgələrində və Anbar Sahələrində Su ilə Çirklənmə problemləri
 - Asfalt yol yatağının sökülməsi nəticəsində tullantı maddələrin düzgün atılmamasından yaranan potensial təsir
 - Tikinti Düşərgələrində və digər köməkçi müəssisələrdə tullantılar (maye və ya bərk)
 - Sızmalardan çirklənmə
 - Asfalt - Asfaltın istismarı zamanı yaranan tullantılar
 - Təhlükəli Tullantılar - Təhlükəli tullantıların düzgün idarə edilməməsi ətraf mühitə ciddi ziyan vurulmasına səbəb olacaqdır.
 - Sökülmə zamanı yol və körpü qırıntı zibilləri - Yanlış kənarlaşdırma, daşınma, stok anbarı və plansız atılma təbii ətraf mühitin çirklənməsinə səbəb olacaqdır. Bu təsir az və ya orta hesab olunur
- Səs-küy və vibrasiya
 - Ağır texnika və yük maşınlarının istifadəsi nəticəsində yaranan səs-küy və titrəmə
- Ümumi çirklənmə
 - Sahəyə gətiriləcək materialların boşaldılması sakinlər və sürücülər üçün təhlükəli ola bilər
 - Tullantıların sızması local çirklənməyə və bəlkə də ətraf mühitin çirklənməsi ilə nəticələnəcəkdir.
 - Yük maşınlarından tökülən sızmalar ərazilərdə ekoloji, bioloji və sosial-iqtisadi zərər mənbəyi ola bilər.
 - Üzəri örtülməmiş yük maşınlarının hərəkəti nəticəsində yaranan toz insanlarda sağlamlıq problemlərinə səbəb ola bilər.
- Flora və Fauna
 - Floranın itkisi ehtimalı: tikinti işləri nəticəsində ərazinin bitki örtüyünə qaçınılmaz təsirlər
 - Fauna növlərinin yaşayış yeri ola biləcək su hövzələrinə (çaylar, dərələr, göllər, gölməçələr, kanallar və xəndəklər) mümkün təsirlər.
 - Yaşayış mühitinin potensial məhvi və pozulması
- Nəqliyyatın pozulması
 - Mövcud nəqliyyat axınına tikinti işləri mərhələsində tikinti işləri mane olacaq
- İşçilərin Sağlamlığı və Təhlükəsizliyi
 - İşçilərin sağlamlığı və təhlükəsizliyi
 - İşçilərin və əhəlinin iştirakı ilə baş verən qəza və xəsarətlərdən qaçınmaq üçün tədbirlərin həyata keçirilməməsi
 - Təmizlik işi və yaşayış şəraiti təmin edilmədiyi təqdirdə sağlamlıq və həyat üçün risk
 - İşçilər və ya icma üzvləri üçün potensial cinsi istismar və zorakılıq / cinsi təcavüz (CİZ/ CZ) riskləri
 - COVID yoluxma və ötürülmə riskləri
 - Yerli olmayan işçilər tərəfindən cinsi yolla və ya digər üsulla xəstəliklərə yoluxma;
 - İşçi qüvvəsində malyariya, diareya və s. kimi xəstəliklərin baş verməsi;
 - Yerli səviyyədə mövcud sağlamlıq sistemlərinə təzyiqlər.
- İşçilərin Məşğulluq hüquqları

- Uyğunsuzluq riskləri:
 - Əmək məcəlləsinə riayət edilməməsi, işçilərə qeyri-adekvat dərəcələr verilməsi, qadınların, əlillərin və ya digər həssas şəxslərin ayrışeçkilik riski.
- Gender əsaslı zorakılıq riskləri:
 - İş yerində GƏZ ilə əlaqəli problemlərin meydana çıxma riski
 - (CİZ/ CZ) hadisələrinin baş vermə riski
- İcma Sağlamlığı və Təhlükəsizliyi
 - İşlərə görə icmaların / sakinlərin sağlamlığı və təhlükəsizliyi:
 - İşlərdə yarana biləcək xəsarətlər (məsələn, qazıntılarda yıxılma, düşən əşyalar, layihə maşınları və avadanlıqlarının yaratdığı qəzalar və s.)
 - İşlərlə əlaqədar icmaların / sakinlərin sağlamlığı və təhlükəsizliyi
 - İctimai yerlərə və ya binalara adi ümumi girişin pozulması və ya ləğvi
- İcma əlaqələri
 - Layihə ilə əlaqədar şikayət və şikayətlərin həll olunmaması riski:
 - Layihədən Təsirlənən Şəxslərdən potensial şikayətlər
 - Yerli olmayan işçi qüvvəsinin axını:
 - Yerli əhali üçün iş imkanlarından məhrumetmə
 - Yerli sakinlərlə düşmənçilik
- Mədəni İrsin Qorunması
 - Mədəni yerlərdə baş verə biləcək narahatlıq və ya zərər
- İstifadəsi dayandırılan iş sahələri
 - Podrat düşərgəsi sahələrinin istismarının dayandırılması xüsusi diqqət tələb edir.
 - ƏMSİP, həm inşaat sahələri, podrat düşərgəsi, saxlama və stoklama obyektləri, həm də karxanaların, iş sahələrinin istismarının dayandırılması üçün yaxşı təcrübələrin tətbiqi edilməsi üçün xüsusi istinadlar etməlidir.

İstismar və qulluq Mərhələsi

- Havanın keyfiyyəti
 - Nəqliyyat vasitələrinin hərəkətindən hava keyfiyyətinə olan təsirlər - Yolun istismarı zamanı yoldan keçən nəqliyyat vasitələri işlənmiş qaz ifraz edir
 - Yeni M3 avtomobil yolu ilə hərəkət edəcək nəqliyyatdan yaranacaq emissiya:
- Faunaya təsirlər:
 - Səyahət edən insanların olması təsirlər yaradır
 - Flora və faunanı toplamaq və ovlamaq üçün insanların marağının artması səbəbi
 - Əkilən ağaclarla və / və ya quraşdırılmış Yaşıllıqlara təsirlər
- Səs-küy
 - Yenidən qurulan yolda nəqliyyat vasitələrinin daha yüksək sürəti sayəsində səs-küy səviyyəsi artır
- Nəqliyyat təhlükəsizliyi
 - Bərpa olunmuş yol boyunca nəqliyyat vasitələrinin daha yüksək sürəti:
 - Artmış sürət yol qəzası, xəsarət və ya ölüm hallarını artırır

Bu ƏMSİÇS üçün gələcəkdə mövcud sahəyə aid məlumatlara əsasən sonrakı layihə mərhələlərində daha da dəqiqləşdirilməli olan ekoloji və sosial təsirlər, risklər və azaldıcı tədbirlər proqnozlaşdırılır. Təsir və risklərin əksəriyyəti əsas yol dəhlizi və kənd yollarının tikintisi zamanı gözlənilir və layihə müddətinin davamlılığından, yerləşmə ərazisindən, istifadə olunan materialların miqdarı və növlərindən, tikinti və tikinti texnikası rejimlərindən və s. asılı olacaqdır. Aşağıdakı Cədvəl hazırlanan Texniki-İqtisadi Araşdırmadan¹⁵ götürülmüş və Yenikənd-Biləsuvar yolunun bərpası layihəsi üçün ƏMSİP-nin bir hissəsi olacaq ƏMS Təsirlərin, Risklərin və Azaldıcı Tədbirlərin müəyyənləşdirilməsində bir rəhbər rolunu oynayır.

¹⁵ IRD-SAAAR. Yenikənd və Biləsuvar arasındakı M3 Ələt-Astara-İran Dövlət Sərhədi avtomobil yolunun bərpası üçün ilkin texniki-iqtisadi əsaslandırma (Orijinal yol oxu). İyun 2020.

Cədvəl 11: Potensial mənfəi ekoloji və sosial risklər və təsirlər və təsirləri azaltma tədbirləri

Aspekt	Təsirlərin təsviri	Potensial təsirlərin azaltma tədbirləri	DB ƏMSS istinad	<i>Öhdəlik / Layihə Mərhələsi</i>
	ƏTRAF MÜHİT			
	<i>Dizayn və tikintizən əvvəlki mərhələ - Topografiya və torpaqlar</i>			
Material mənbələri	Çınqıl və digər mədən materialları mənbələrinə təsirlər əsasən materialların iş sahəsinə daşınması səbəbindən baş verəcəkdir.	Bölgənin geoloji xüsusiyyətləri və ehtiyatlarına və/ və ya onların yaratdığı potensial təsirləri azaltmaq üçün Layihə fəaliyyəti zamanı mütləqdir: • Körpülərin və digər tikililərin layihə cizgilərində Layihə ərazisinə xas seysmik riskinə uyğun olan bütün dizayn parametrlərinin tam nəzərə alınmasını təmin edilsin. • Kərxana materialları mənbəyi olaraq yalnız bütün müvafiq qaydalara və sənaye standartlarına uyğun olaraq lisenziyalı obyektlərin istifadə ediləcəyini ifadə edən müqavilə müddəalarını qəbul edilsin. Tender və müqavilə sənədlərində açıqlanmalıdır ki, daş karxanalarının seçimində qarşısı alınacaq mənfəi təsirlərin minimuma endirilməsini təmin etmək üçün Tikintiyə Nəzarət Məsləhətçisinin (TNM) karxanaya baxışı və yazılı təsdiqi tələb edilsin. • Podratçının xərclərini minimuma endirən və ehtiyatların qorunmasına kömək edən maddi hasilat planı hazırlamasını tələb edən Müqavilə müddəası qəbul edilsin. • Köhnə asfalt materiallarının istifadəsi qiymətləndirilməli və faydalı olduğu sübut edildikdə asfalt qarışığında işlənilib yenedən istifadə edilməlidir.	ƏMSS 1, və 3	<i>AAYDA və Dizayn Məsləhətçisi / Dizayn mərhələsində</i>
	<i>Dizayn və tikintizən əvvəlki mərhələ - Səs-küy və vibrasiya</i>			
<i>Tikintidən əvvəl səs-küyün qarşısının alınması</i>	Səs-küyün yaranması - iş sahəsi əsas səs-küy mənbəyi olacaqdır	Səs-küyü azaltmaq üçün: • Təlimatlar Texniki Spesifikasiyada göstərilməlidir; • Hava keyfiyyəti üçün ilkin ölçülər TN Məsləhətçisi tərəfindən təsdiq edilmiş yerlərdə Podrat şirkəti tərəfindən aparılmalıdır; və • Podrat şirkəti ƏMSİP çərçivəsində Səs-küyün İdarəetmə Planını hazırlamalıdır	ƏMSS 1	<i>AAYDA və Dizayn Məsləhətçisi / Dizayn mərhələsində</i>
	<i>Dizayn və tikintizən əvvəlki mərhələ - Tullantıların idarə olunması</i>			

Aspekt	Təsirlərin təsviri	Potensial təsirlərin azaltma tədbirləri	DB ƏMSS istinad	Öhdəlik / Layihə Mərhələsi
<i>Suyun keyfiyyəti - çirkənmənin qarşısının alınması</i>	Tikinti düşərgələrinin fəaliyyəti və Layihə tikinti işləri nəticəsində yaranan bərk tullantıların kənarlaşdırılması kimi Layihənin tullantı yaradan tərəfləri ilə əlaqədar qoyulan şərtlər (və ya şərtlərin olmaması) ilə bağlı Tikintidən Övvəlki Mərhələdə verilən qərarlar Layihənin təsirlərinə əhəmiyyətli dərəcədə təsir göstərəcəkdir.	Böyük həcmli tullantıların atılması üçün ərazilər, tikintizən əvvəlki mərhələdə müəyyən olunmalıdır. Xüsusi müqavilə müddəaları tikinti düşərgələrinin və digər potensial ikinci dərəcəli təsir mənbələrinin düzgün yerləşdirilməsini və drenaj və çirkab su qurğuları ilə təmin edilməsini təmin edir. Bununla bağlı aşağıdakı müddəalar nəzərdə tutulmuşdur: Tikinti Düşərgəsində Tullantı sularının atılması və ərazinin drenaj sistemləri: Aşağıdakı şərtlər tətbiq olunmalıdır: <u>Təklif olunan ərazi drenaj sistemlərinin izahatları.</u> Suyun keyfiyyəti təsirə məruz qala biləcəyi və ya artıq həcmdə su axınları (tikinti düşərgələri, və s.) olan ərazilər və təklif olunan ərazilərə tətbiq edilən drenaj sisteminin izahatı ƏMSİP-də verilməlidir. <u>Tullantı suları.</u> Sahədə yaranan tullantı suları toplanmalı, uyğun və düzgün dizayn edilmiş müvəqqəti drenaj sistemi vasitəsi ilə ərazidən çıxarılmalı və çirkənməyə və narahatlığa səbəb olmayacaq bir yere atılmalıdır. Sahə üzrə Xüsusi ƏMSİP-lər tərəfindən tələb olunan sahə planında təklif olunan sistem və tualetlər, saxlama yerləri və s. daxil olmaqla ərazidəki əlaqədar obyektlərin yerləri göstərilməlidir. Səth sularına kanalizasiya və ya yuyulma nəticəsində çirkab suları birbaşa axıdılmamalıdır. Sürtkü yağı kimi materialların, (bunlarla məhdudlaşmamaqla, digər oxşar), torpağa və ya su obyektlərinə atılması qadağandır. Maye maddələri saxlanılan sahələrin birbaşa səth sulara axarı olmamalıdır. Drenajlarla təchiz olunmuş mayeli maddələrin saxlama sahələri klapanlarla təchiz olunmalıdır, klapanlar qapalı şəkildə saxlanılmalıdır və klapanları açan açar nəzarət altında olmalıdır Yağ və mazut sızmaları dərhal təmizlənməli və sızmaları təmizləyən materiallar anbarda saxlanılmalıdır.	ƏMSS 1, 3 və 6	<u>Öhdəlik / Layihə Mərhələsi</u> <u>AAYDA və Dizayn Məsləhətçisi / Dizayn mərhələsində</u>

Aspekt	Təsirlərin təsviri	Potensial təsirlərin azaltma tədbirləri	DB ƏMSS istinad	Öhdəlik / Layihə Mərhələsi
		<u>Drenaj</u>. Tikinti sahələrinə axan yağıntıların birbaşa hər hansı bir su hövzəsinə, su arxına və ya kanala axmamasını təmin etmək üçün sahə planı hazırlanmalı və çirkab sular yığılan quyular və digər qurğular da daxil olmaqla təklif olunan sistem plana Səth su hövzələrinə kanalizasiya çirkab sularının birbaşa axması, yuyuntulu suyun, kimyəvi maddələrin, sızmaların, tullantı yağların və ya bərk tullantıların birbaşa axıdılması qadağandır. Yanacaq, sürtkü yağı və kimyəvi qatqılar dərhal təmizlənməlidir. Yığılmış təmizlənmiş material zəhərli və təhlükəli tullantılar üçün uyğun və təsdiq edilmiş bir təmizləyici müəssisəyə nəql edilməlidir. Sızmaları təmizləyən avadanlıq yerində saxlanmalıdır. Yanacaq əməliyyatları və zəhərli və toksik maye və maddələrin saxlanma yerləri. Sahə planlarında maye materialların və zəhərli materialların saxlanması üçün yerlər göstərməlidir. Yanacaq və kimyəvi maddələrin düzgün saxlanılmaması səbəbindən mənfi təsirlərin qarşısını almaq məqsədilə aşağıdakı şərtlərin yerinə yetirilməsi mütləqdir: - Yanacaq doldurma əməliyyatları yalnız saxlama yerləri daxilində baş verməlidir - Bütün yanacaq və kimyəvi maddələr saxlandığı anbarlar (varsa) beton bünövrə üzərində, divarlara əhatə edilmiş və hasara alınaraq saxlanılmalıdır. Saxlama sahəsi hər hansı bir su hövzəsi və ya bataqlıqdan uzaq olmalıdır. Bünövrə və bənd divarları keçirilməz olmalı və üzərindəki çənlərin həcmnin yüzə 110-unu tutacaq qədər tutumlu olmalıdır - Doldurma və yanacaq doldurma ciddi şəkildə nəzarət edilməli və rəsmi prosedurlara tabe olmalıdır və potensial çirkləndirici mayələrin sizə yayılmasının qarşısını almaq üçün torpaq toplusu ilə əhatə olunmuş ərazilərdə aparılacaqdır		

Aspekt	Təsirlərin təsviri	Potensial təsirlərin azaltma tədbirləri	DB ƏMSS istinad	<u>Öhdəlik / Layihə Mərhələsi</u>
		• Bütün klapanlar və tətik yerləri icazəsiz müdaxiləyə və istifadəyə qarşı davamlı olmalı və istifadə edilmədikdə bağlanmalıdırlar. • Hər bir çənin və ya çəlləyin içindəkilər açıq şəkildə işarələnməlidir. Çirklənmiş tullantıların heç bir drenaja və ya su axınlarına daxil olmamasını təmin etmək üçün tədbirlər alınmalıdır. • Sürtkü yağların və digər potensial təhlükəli mayələrin yerə və ya su hövzələrinə atılması qadağandır. • Təsadüfi sızmalar baş verərsə dərhal təmizlənmə işləri aparılmalı və təhlükəli tullantıların atılmasına icazə verilən sahəyə atılana qədər bütün təmizləyici materiallar təhlükəsiz ərazidə saxlanılmalıdır. • Su mənbələrinə aid yerlər. Sahə planları mümkün qədər bütün müvəqqəti tikinti obyektlərinin su mənbələri, axını və ya kanaldan ən azı 50 metr məsafədə yerləşməsinə təmin edərək hazırlanmalıdır.		
	<i>Dizayn və tikintizən əvvəlki mərhələ - Tikinti materialların və tullantıların daşınması</i>			
Nəqliyyat marşrutları	Yerlərin təyin edilməsi, materialların iş sahələrinə daşınması üsulu – Layihəçi tikinti materiallarının daşınması üçün aydın təlimatlar verməlidir	İcmalara və təbii ətrafa təsirlər minimuma endirilməlidir: • Yerli yol və icma qaydalarına riayət edilməlidir.	ƏMSS 1, 3, 4 və 6	<u>AAYDA və Dizayn Məsləhətçisi / Dizayn mərhələsində</u>
	<i>Dizayn və tikintidən əvvəlki mərhələ - Hidrologiya və su ehtiyatları</i>			
Su keyfiyyəti - səth suların çirklənməsi	Səth suların çirklənməsi: Podratçının iş fəaliyyəti və qurğuları əsas çirklənmə mənbəyidir. Birbaşa suya və ya dolayı yolla yerə axıdılaraq sonda çaya gedən yollarını tapacaq axıntılar çirklənməyə səbəb olacaqdır.	Səth sularının çirklənməsi təhlükəsini aradan qaldırmaq: • Podratçının obyektlərinin (Podratçının düşərgəsi, avadanlıq sahəsi, asfalt və beton zavodları, daş karxanası) uyğunsuz yerləşməsinin qarşısı alınmalıdır, onların yerləşdirilməsinə dair Texniki Xüsusiyyətlər düzgün şəkildə hazırlanmalıdır.	ƏMSS 1,3 və 6	<u>Podrat şirkəti/ Tikinti mərhələsində</u>

Aspekt	Təsirlərin təsviri	Potensial təsirlərin azaltma tədbirləri	DB ƏMSS istinad	<u>Öhdəlik / Layihə Mərhələsi</u>
		- İnşaat avadanlığının yuyulma sahəsinin uyğunsuz yerləşməsinin qarşısını almaq, yuyulan tullantı suyunun yaxınlıqdakı çirkab su hövzələrinə və ya su kanallarına axıdılmasının qarşısını almaq. - Su keyfiyyəti üçün ilkin ölçmə TTN Məsləhətçisi tərəfindən müəyyən edilmiş yerlərdə Podratçı tərəfindən aparılmalıdır. Podratçı çirkab suların təmizlənmə strategiyalarını və ya çirkab suların təmizləmə qurğularının quraşdırılması üçün planlarını təqdim etməlidir.		
Daşqın - Drenaj (depresif ləkələr)	Drenaj - Yolun struktur bütövlüyünü qorumaq üçün müvafiq drenaj dizaynı vacibdir və bu, pisləşən hava şəraitinə uyğunlaşmaq deməkdir.	Drenaj işlərinin təhlükəsiz və funksional olmasını təmin etmək üçün drenaj sxemləri mövcud şərtlərdən daha təkmilləşdirilmiş olmasına və artan axıntının meydana gəlməməsi və ya əvvəllər su dəyməyən ərazilərin su basması ilə nəticələnməməsinə zəmanət vermək üçün drenaj və borular məsələsinə dizayn mərhələsində fikir veriləcəkdir.	ƏMSS 1, 3 və 4	<u>Podrat şirkəti/</u> Tikinti mərhələsində
Daşqın - (iqlim dəyişikliyi əvvəlki dizayn təcrübəsinin bir hissəsi deyil)	İqlim dəyişikliyi təsirlərinin yetərinə qiymətləndirilməməsi həcmsiz su yollarına və drenaj işlərinə səbəb olur və bu da daşqının lokallaşdırılmasına səbəb ola bilər.	Müfəssəl layihə işlərinin bir hissəsi olaraq həyata keçiriləcək hidroloji tədqiqat - iqlim dəyişikliyinə hidrologiyaya təsirləri, su yolu infrastrukturunun gücü, daşqın yüksəkliyi və drenaj işləri barədə ətraflı araşdırma.	ƏMSS 1, 3 və 4	<u>AAYDA və Dizayn Məsləhətçisi / Dizayn mərhələsində</u>
Körpü ətrafında xidmətlərin keyfiyyəti	Körpü tikintisi - Körpünün struktur dizaynı kifayət qədər istismar müddətini təmin etmək üçün hazırlanmalıdır.	Təhlükəsiz və funksional işləri təmin etmək üçün : Bütün yeni körpülər 75 illik ömür üçün dizayn edilməlidir. Körpünün bərpa və möhkəmləndirmə işləri 50 illik ömür üçün nəzərdə tutulmalıdır	ƏMSS 1, və 3	<u>Podrat şirkəti/</u> Tikinti mərhələsində

Aspekt	Təsirlərin təsviri	Potensial təsirlərin azaltma tədbirləri	DB ƏMSS istinad	<i>Öhdəlik / Layihə Mərhələsi</i>
		- Yüklənmə dizaynı və bütün struktur komponentlərin dizaynı Sifarişçinin Xüsusi Tələblərində göstərilən körpü dizayn standartlarına uyğun olmalıdır. - Sonda, körpü dizaynı və yerləşməsi estetik baxımdan xoşagələn və mövcud mühitlə uyğun olmalıdır.		
	<i>Tikinti mərhələsi – material mənbələri</i>			
Material mənbələri	karyer materialları və karxanaların istifadəsi ilə əlaqəli təsirlər	Hər hansı bir karyerin və ya daş qırma qurğusunun açılmasından əvvəl Podratçı torpaq mülkiyyətçilərinin torpaq istifadəsi üçün lazımi dərəcədə kompensasiya edilməsini və sahələrin əhəmiyyətli dərəcədə səbəb ola biləcək bir ərazidə yerləşməməsini təmin etmək üçün müvafiq qurumlardan və TTNM-dən təsdiq tələb edəcəkdir Bunu təmin etmək üçün Podratçılar daş karxanalarını və daş xırdalama zavodlarını aşağıdakı qaydalara uyğun yerləşdirməlidirlər: - Səs və toz təsirlərinin qarşısını almaq üçün yaşayış yerlərindən ən az 300 metr məsafədədir; - Kənd təsərrüfatı ərazilərinin xaricində yerləşir; və - Mümkün olduğu təqdirdə hökumətə məxsus torpaqlarda; - Daş karxanası və karyer sahəsi layihə başa çatmadan əvvəl bərpa olunmalıdır - Karxana sahəsinin ilkin vəziyyəti, gələcəkdə karxananın bərpası işləri zamanı istinad üçün sənədləşdirilməlidir.	ƏMSS 1, 3, 4 və 6	<i>Podrat şirkəti/</i> Tikinti mərhələsində
Daşınmaların marşrutları	Xüsusilə tikinti materialları və avadanlıqlarının yerləşdirilməsi üçün çatdırılma marşrutu ilə əlaqəli təsirlər gözlənilir	Tikintiyə başlamazdan əvvəl, bütün nəqliyyat marşrutlarının (mövcud və planlaşdırılan) həqiqi vəziyyəti qiymətləndirilməli və fotosəkil çəkilməlidir. Tələb olunduğu təqdirdə, torpağın sıxılmasını və kənd təsərrüfatı torpaqlarının itirilməsini minimuma endirmək üçün müvafiq şəkildə yerləşdirilmiş nəqliyyat yolları çəkilməli və istifadə edilməlidir. Podratçıdan müvəqqəti istifadə olunan bütün nəqliyyat yollarını / tikinti trafik marşrutlarını əvvəlki vəziyyətinə qaytarması tələb olunmalıdır. Daşıma yollarının intensiv istifadə olunan otlaq ərazilərindən keçdiyi hallarda, yerli heyvanlarla toqquşmaların qarşısını almaq üçün bu yollar boyunca qoruyucu heyvan çepərləri quraşdırılmalıdır.	ƏMSS 1, 3, 4 və 5	<i>Podrat şirkəti/</i> Tikinti mərhələsində

Aspekt	Təsirlərin təsviri	Potensial təsirlərin azaltma tədbirləri	DB ƏMSS istinad	<u>Öhdəlik / Layihə Mərhələsi</u>
Təhlükəli materiallarla işləmə	Sızmalar və ya təhlükəli materiallardan qaynaqlanan çirklənmə - Təhlükəli materiallarla düzgün rəftar edilməməsi onların yerə düşməsinə səbəb ola bilər və bu da torpaq çirklənməsilə nəticələnər.	Podratçı aşağıdakıları təmin etməlidir: - Bütün yanacaq və kimyəvi maddələr saxlandığı anbarlar (varsa) beton bünövrə üzərində, divarlarla əhatə edilmiş və hasara alınaraq saxlanılmalıdır. Saxlama sahəsi hər hansı bir su hövzəsi və ya bataqlıqdan uzaq olmalıdır. Bünövrə və bənd divarları keçirilməz olmalı və üzərindəki çənlərin həcmnin yüzə 110-unu tutacaq qədər tutumlu olmalıdır. - Tikinti düşərgəsində yerləşən istismar ərazi drenajlı, sızdırmaz qat üzərində qurulmalıdır; açıq yer üzərində nəqliyyat vasitələrinə texniki xidmət göstərilməməlidir. - Doldurma və yanacaq doldurma ciddi şəkildə nəzarət edilməli və rəsmi prosedurlara tabe olmalıdır. Damlama qabları bütün doldurma və yanacaq yerlərinin altına qoyulmalıdır. Tullantı yağlar lisenziyalı bir şirkət tərəfindən saxlanılır və kənarlaşdırılır. - Bütün klapanlar və tətik yerləri icazəsiz müdaxiləyə və istifadəyə qarşı davamlı olmalı və istifadə edilmədikdə bağlanmalıdır. - Hər bir çənin və ya çəlləyin içindəkilər açıq şəkildə işarələnməlidir. Çirklənmiş tullantıların torpağa düşməsinin qarşısını almaq üçün tədbirlər görülməlidir. - Doldurulmuş və ya istifadə edilmiş heç bir bitum çəlləyi və ya konteyner açıq yerdə saxlanılmamalıdır. Bunlar yalnız betonlu keçməz qatda saxlanmalıdır - Bitumdan istifadə olunan ərazilər yağların torpaqlara sızmasının qarşısını almaq üçün keçirilməz (beton) Qat üzərində tikilməlidir	ƏMSS 1, 3 və 4	<u>Podrat şirkəti/</u> Tikinti mərhələsində
	<u>Tikinti mərhələsi- Hava keyfiyyəti və iqlim</u>			

Aspekt	Təsirlərin təsviri	Potensial təsirlərin azaltma tədbirləri	DB ƏMSS istinad	<u>Öhdəlik / Layihə Mərhələsi</u>
Hava keyfiyyəti - Toz	Tozun yaranması - bitki örtüyündən təmizlənmiş ərazilər, daşınan material, qazıntı işləri quraq fəsildə ərazidə toz yaranmasına səbəb olacaq və ətraf mühit və yerli əhali üçün problem yaradacaqdır.	Asfaltlanmamış daşıyıcı və nəqliyyat marşrutları tozu yatırmaq üçün mütəmadi olaraq suvarılmalıdır	ƏMSS 1, 3 və 4	<u>Podratçı /</u> Tikinti və istismar zamanı
Hava keyfiyyəti - Tullantılar	Avadanlıq və qurğulardan, yük maşınları və mexanizmlərdən ifraz olunan emissiyalar ərazidəki tullantıların mənbəyi olacaqdır. Ətrafdakı havanın keyfiyyətini qoruyub saxlamaq vacibdir.	Emissiyanı minimuma endirmək üçün: Bütün maşın və nəqliyyat vasitələri yaxşı işlək texniki vəziyyətdə olmalıdır.	ƏMSS 1, 3 və 4	<u>Podratçı /</u> Tikinti və istismar zamanı
Hava keyfiyyəti - Stasionar Mənbələr	Stasionar mənbələrdən hava keyfiyyətinə təsir - Asfalt və sement zavodları kimi stasionar mənbələr ərazidə qeyri-adi olan tullantılar əmələ gətirəcək və ətrafdakı havanın təmiz keyfiyyətini pisləşdirəcəkdir.	İlkin hava keyfiyyəti sınaqları Tikintiyə Texniki Nəzarət Mühəndisi ilə razılaşdırılmış ərazilərdə tikinti işlərinə başlamazdan əvvəl aparılacaqdır. Karxanalar, karyer, asfalt və beton zavodları üçün yerlər tikinti mərhələsində mühəndis və müvafiq qurumlar tərəfindən təsdiqlənməlidir. Tikinti işləri zamanı lüzumsuz səfərlərdən və nəqliyyat vasitələrinin hərəkətindən yarana biləcək toz problemlərindən qorunmaq üçün bu obyektlərin Layihə yoluna mümkün qədər yaxın olmasını təmin etmək üçün səylər göstərilməlidir. Əlavə olaraq heç bir karxana, karyer və ya asfalt zavodu hər hansı bir yaşayış məntəqəsi, mühafizə olunan ərazi və ya həssas reseptorlardan 300 metr məsafədə yerləşməməlidir.	ƏMSS 1, 3 və 4	<u>Podratçı /</u> Tikinti və istismar zamanı
Tullantıların İdarə Olunması	Tullantıların açıq şəkildə yandırılması - Podratçının materialları yerində yandırması ərazidəki havanın çirklənməsinə təsir edəcəkdir	Podratçı, Mühəndisin icazəsi olmadan Sahədə zibil və ya digər materialların yandırılmasının baş verməməsinə təmin edəcəkdir.	ƏMSS 1, 3 və 4	<u>Podratçı /</u> Tikinti zamanı
Hava keyfiyyəti - Yanacaq Tullantıları	Yanacaq tullantıları - yanacağın istifadəsi ekosistemə zərər verə bilən və yerli əhəlinin xəstəlikləri ilə nəticələnən çirklənmiş tullantıların yaranmasına səbəb olacaqdır	Podratçı, hava çirkləndiriciləri yarada biləcək hər hansı bir yanacaqdan istifadə edən sobaların, qazanxanaların və ya digər oxşar qurğuların və ya avadanlıqların, mühəndisin əvvəlcədən yazılı razılığı olmadan quraşdırılmayacağını təmin etməlidir.	ƏMSS 1, 3 və 4	<u>Podratçı /</u> Tikinti zamanı
Hava keyfiyyəti -	Tikitni texnikasının istismarı nəticəsində ifraz olunan tullantılar - texnikanın istismarı ekosistemə zərər verə bilən və yerli əhəlinin xəstəlikləri	Podratçı tikinti avadanlığının yaxşı səviyyədə saxlanılmasını və çirklənməyə nəzarət cihazları ilə təchiz olunmasını təmin edəcəkdir. Avadanlıqlar (çirklənməyə nəzarət cihazları daxil olmaqla) işlək vəziyyətdə saxlanılmasını təmin etmək üçün	ƏMSS 1, 3 və 4	<u>Podratçı /</u> Tikinti və istismar zamanı

Aspekt	Təsirlərin təsviri	Potensial təsirlərin azaltma tədbirləri	DB ƏMSS istinad	<u>Öhdəlik / Layihə Mərhələsi</u>
Egzoz tullantıları	ilə nəticələnə bilən tullantılar əmələ gətirir.	Mühəndis tərəfindən müəyyən aralıqlarla yoxlanılacaq və yoxlama nəticəsi ətraf mühitin monitorinqinin bir hissəsi olaraq Podratçı və Mühəndis tərəfindən qeyd ediləcəkdir. Əlavə olaraq Podratçı təmin etməlidir: - Mühərriklərin boş yerə işləməsinin qarşısını almaq; - Layihə iş sahələrində həddindən artıq çirkənməyə (yəni görünən tüstü) səbəb olan avadanlıq və mexanizmlərin istifadəsini qadağan etmək; - Material ehtiyatlarının üstü örtülü ərazilərdə yerləşməsinin təmin etmək və materialın havaya sovurulmasının qarşısını almaq üçün brezent və ya digər bu kimi uyğun örtüklərlə örtmək.		
Hava keyfiyyəti – – Qarışıq tullantılar	Asfalt və sement zavodlarından qarışıq tullantılar – zavodların fəaliyyəti ekosistemə zərər verə bilən və yerli əhalinin xəstəlikləri ilə nəticələnə bilən tullantılar əmələ gətirir.	Podratçı, köməkçi qurğulardakı (məsələn, karxanalardakı) konveyer bantlarının külək lövhələri ilə təchiz olunmasını təmin etməli və toz emissiyasını minimuma endirmək üçün konveyer ötürmə nöqtələri və tullantı axıdılması sahələri əhatə olunmalıdır. Toz yaratmaq potensialı olan materialları daşıyan bütün konveyerlər tamamilə bağlanmalı və kəmərlər təmizləyiciləri ilə təchiz olunmalıdır	ƏMSS 1, 3 və 4	<u>Podratçı /</u> Tikinti və istismar zamanı
Hava keyfiyyəti – Daşınma Yollarında Toz	Daşıyıcı yollardan, asfaltlanmamış yollardan, açıq torpaqlardan və material ehtiyatlarından yaranan toz - bitki örtüyündən təmizlənmiş ərazilər, daşınan material, qazıntı işləri quraq fəsilə ərazidə toz yaranmasına səbəb olacaq və ətraf mühit və yerli əhali üçün problem yaradacaqdır.	Podratçı aşağıdakı toza qarşı tədbirlərin tətbiq olunmasını təmin edəcəkdir: - Sahəyə və ərazidən materialların daşınması üçün istifadə olunan bütün yük maşınları zibil və / və ya materialların nəqliyyat vasitələrindən düşməsinin və ya dağılmasının qarşısını almaq üçün kətan örtüklü və ya digər məqbul tipli örtüklə (müvafiq qaydada möhkəmləndirilməlidir) örtüləcəkdir; - Landşaft bərpa işləri, küllənmiş tozun yaradılmasını məhdudlaşdırmaq üçün yaxşı təcrübəyə uyğun olaraq ən qısa müddətdə tamamlanmalıdır. - Nəqliyyat vasitələrinin müntəzəm hərəkəti olan ərazilərdə sərt səthlər tələb olunacaq; və - Su çiliyəcilərindən effektiv istifadə həyata keçiriləcəkdir (məsələn, Ərazinin tikinti sahələrindəki bütün yollara hər gün ən azı iki dəfə püskürtmək lazımdır və zəruri hallarda tozun	ƏMSS 1, 3 və 4	<u>Podratçı /</u> Tikinti və istismar zamanı

Aspekt	Təsirlərin təsviri	Potensial təsirlərin azaltma tədbirləri	DB ƏMSS istinad	<u>Öhdəlik / Layihə Mərhələsi</u>
		idarəedilməsi üçün mühəndisin razılığına uyğun daha çox sayda).		
	<i>Tikinti mərhələsi – Bərk tullantıların idarə olunması</i>			
Ətraf mühitin ümumi keyfiyyəti	İş sahələri və qurğular üçün bərk tullantıların düzgün idarə edilməməsi ətrafın, su ehtiyatlarının və hətta yaxınlıqdakı biotanın çirklənməsinə səbəb olur. Bərk tullantıların atılması yerlərinə daşınması zamanı bərk tullantıların tökülməsi təbii çirklənməyə və ehtimal ki, təbii ətraf mühitin çirklənməsinə səbəb olacaqdır. Bərk tullantılar atılarkən, icazə verilməyən ərazilərə səhvən atılması və səhv üsulda boşaldılması əraf mühitin torpaq və su ehtiyatlarının çirklənməsinə səbəb olacaqdır. Bütün tikinti dövründə Bərk Tullantıların İdarəetmə Planının olmaması, layihə və onun köməkçi qurğuları tərəfindən yaranan bərk tullantıların zəif idarə olunmasına, iş yerlərinin və ətrafların çirklənməsinə və potensial çirklənməyə səbəb olacaqdır.	Hər şeydən əvvəl, Podratçı bütün iş obyektlərində və binalarda həyata keçirilməli olan bərk tullantıların idarə olunması planını hazırlamalıdır. Buna layihə daxili hər bir işçi riayət edəcəkdir. Müvafiq BTİE, tullantıların minimuma endirilməsini, çeşidlənməsini, yenidən istifadəsini / təkrar emalını və qaydalara uyğun olaraq düzgün atılmasını əhatə edəcəkdir. Tullantı üçün ayrılan yerli obyektlərin istifadəsinə dair yerli icra hakimiyyəti ilə qarşılıqlı əlaqə qurulmalıdır. Nəqliyyat zamanı zibil daşıyan maşınlar marşrut boyunca zibilin ətrafa tökülməməsi üçün kifayət qədər örtülü olmalıdır. Yerli qaydalara uyğun olaraq tullantıların müvafiq boşaldılma protokoluna əməl edilməlidir.	ƏMSS 1,3 və 6	<u>Podratçı /</u> Tikinti və istismar zamanı
	<i>Tikinti mərhələsi - suyun keyfiyyəti</i>			
Suyun Keyfiyyəti – Təbii suyun keyfiyyəti	Bəzi yerlərdə layihə oxu çaya yaxın keçir, körpü və qutu borularının yenidən qurulacağı çay və suvarma kanalları ilə kəsişir. Ən vacib su mənbəyi Kür çayıdır, o cümlədən bataqlıqlar tədqiqat sahəsindəki ən vacib ekoloji xüsusiyyətlərdəndir. Tədqiq olunan dəhliz daxilində Mahmudçala bataqlıq ərazisi (vacib quş populyasiyalarına görə Ramsar sahələri kimi təyin olunur) Şorsuludan	Yumurtlama dövründə heç bir körpü alt quruluşunun (təməl) tikintisinə icazə verilməməlidir. Vinç barjalrı və körpü tikintisində iştirak edən digər gəmilər də suyun keyfiyyətini pisləşdirə bilər və yağ sızaraq yerli balıqları təhlükə altına ala bilər. Bu tikinti gəmilərinin əməkdaşları toqquşmaların və suyun çirklənməsinə səbəb ola biləcək digər qəzaların qarşısını almaq üçün maksimum dərəcədə diqqətli olmalıdırlar. Bərpa işləri nəzərdə tutulur: dəstəkləyici konstruksiyaların inşası zamanı doldurma işləri; çay yatağının və daşqın düzünün obyektlərin qarışıqlığından təmizlənməsi, iskele və	ƏMSS1 və 6	<u>Podratçı /</u> Tikinti və istismar zamanı

Aspekt	Təsirlərin təsviri	Potensial təsirlərin azaltma tədbirləri	DB ƏMSS istinad	<u>Öhdəlik</u> / Layihə Mərhələsi
	Biləsuvara qədər uzanır. Səth sularına potensial təsirlər əsasən körpü tikinti işləri zamanı olacaqdır. Magistral yol axınından çirklənmə və yol qəzaları nəticəsində yaranan təhlükəli maddələrin dağılması bataqlıq ərazilərinə həm qısa, həm də uzunmüddətli təsirlər göstərəcəkdir. Tikinti işləri birbaşa Kür çayını, həmçinin körpü tikintisi zamanı bitişik bataqlıq sahələrini çirkləndirə və nəticədə bu ərazidəki bioloji növlərə təsir göstərə bilər.	müvəqqəti dayaq yığınlarının çıxarılması və daşınması; karxana sahəsi və giriş yolları daxil olmaqla tikinti sahəsindəki müvəqqəti qurğuların sökülməsi və ərazinin bərpası; eroziya ilə mübarizə tədbirləri Qışlayan və artmaqda olan quşlarının milli əhəmiyyəti və bitki toplularının regional əhəmiyyəti səbəbi ilə bataqlıq ərazilərdə işləyərkən xüsusi diqqət yetirilməlidir. Üstəlik, bataqlıqlar dünyanın ən çox təhlükə altında olan ekosistemlərindəndir, çünki ənənəvi olaraq çöl ərazilər kimi qəbul edilir və alternativ istifadə üçün, xüsusən də əkinçilik üçün dəyişməz imkanlar təklif olunur. Lakin getdikcə bataqlıqlar ekoloji cəhətdən davamlı inkişaf üçün vacib olan bir çox məhsul və xidmətlər təqdim edən dəyərli mənbələr kimi qəbul edildi; bunlar həm də dünyanın biomüxtəlifliyini qorumaq üçün çox vacibdir. Əgər təsirlərin azaldılması lazımi səviyyədə həyata keçirilərsə, təsirlərin cüzi və ya aşağı mənfi səviyyəyə enəcəyi gözlənilir. Suyun keyfiyyətinə nəzarət hər hansı bir körpü tikinti işinə başlamazdan əvvəl və tikinti zamanı ən azı bir dəfə aparılmalıdır.		
	Drenaj - Sahə məqbul vəziyyətdə saxlanılmalıdır və bura iş düşərgələrində müvafiq drenajın qurulması daxildir. Bu, işçilərin münasib yaşayış və sanitari şəraiti üçün vacibdir.	İnşaat mərhələsində Podratçıdan bütün müvəqqəti drenaj sistemlərinin qurulması, saxlanması, sökülməsi və təkrar emal edilməsi və daşqın və lildən yuyularaq zərər görməməsi üçün lazım olan bütün digər tədbirlərin görülməsi tələb olunur. Podratçı aşağıdakıların yerinə yetirilməsini təmin etməlidir: • Podratçı çaya düşən dağıntıları tutmaq üçün əlavə tədbirlər görməlidir; • Quru mövsümdə suyun çirklənməsi təhlükəsini minimuma endirmək üçün mümkün qədər tikinti aparılmalıdır; • Axar suyun yaxınlığında material ehtiyatlarını minimuma endirmək üçün qazıntı metodologiyası hazırlanmalıdır;	ƏMSS 1, 3 və 4	<u>Podratçı</u> / Tikinti və istismar zamanı

Aspekt	Təsirlərin təsviri	Potensial təsirlərin azaltma tədbirləri	DB ƏMSS istinad	<u>Öhdəlik / Layihə Mərhələsi</u>
		- Torpaq materiallarının yuyulub axmaması üçün müvəqqəti qaya qorunması təmin edilməlidir; - Suyun keyfiyyət səviyyəsini müəyyənləşdirmək üçün aylıq monitorinq aparılmalıdır. Monitorinq parametrləri: BOD, COD, bulanıqlıq, yağlar, Kür çayındakı yağ komponentləri. - Struktur elementlərini sahəyə tökərkən, suya düşən sızmaları tutub saxlayıcı tədbirlər görülərək suya tökülməsinin qarşısı alınmalıdır; - Beton qarışığının suya düşməsinin qarşısını almaq üçün struktur elementləri çaydan uzaqda tökülməlidir.		
Su keyfiyyəti - Düşərgəhlər və Təsistatlar	Tikinti düşərgələrində və anbarlarda suyun çirklənməsi məsələləri - Atılmazdan əvvəl təmizləyici tədbirlər görülmədiyi təqdirdə düşərgələrdə istər qısa, istərsə də uzun müddət qalan insanlar tərəfindən yaranacaq çirkab suları yaxın ətrafda həm ekosistemə, həm də insanların sağlamlığına zərər vuracaqdır	Podratçı aşağıdakı şərtlərin yerinə yetirilməsini təmin edəcəkdir: - Sahədə yaranan tullantı suları toplanmalı, uyğun və düzgün dizayn edilmiş müvəqqəti drenaj sistemi vasitəsi ilə ərazidən kənarlaşdırılmalı və nə çirklənməyə, nə də narahatlığa səbəb olmayacaq şəkildə müvafiq bir yere atılmalıdır. - Səth sularına kanalizasiya və ya yuyuntu suyunun birbaşa axıdılması qadağandır. Sürtkü yağı kimi materialların torpağa və ya su hövzələrinə atılması qadağandır. - İnşaat avadanlığının düşərgə daxilində istənilən su hövzəsindən xeyli məsafədə olması lazım olan yerdə müəyyən edilmiş yuyulma sahəsindən başqa yerdə yuyulmasının qarşısı alınsın - Yuyuntu suları beton platformadan çöküntü hövzəsinə aparan drenajlar vasitəsilə toplanacaq, burada çöküntülərin çökməsinə imkan yaradılacaq və suyun təmizlənməsi təmin ediləcəkdir. Su təmizləndikdən sonra yenidən yuyulmaq üçün istifadə olunur.	ƏMSS 1, 3 və 4	<u>Podratçı /</u> Tikinti və istismar zamanı

Aspekt	Təsirlərin təsviri	Potensial təsirlərin azaltma tədbirləri	DB ƏMSS istinad	<u>Öhdəlik / Layihə Mərhələsi</u>
		Çöküntülər toplanaraq digər tikinti məqsədləri üçün istifadə edilə bilər.		
Suyun keyfiyyəti - çirkənmənin azaldılması	Çirkab su və bərk tullantıların atılması ilə əlaqəli təsirlər, ƏMSİP tərəfindən tələb olunan təhlükəsizlik tədbirlərinin düzgün planlaşdırılmaması və ya həyata keçirilməməsi və ya gözlənilməz hallar və ya qəzalar səbəbindən Tikinti Mərhələsində yaranan bilər. Asfalt yol örtüyünün sökülməsi nəticəsində tullantıların düzgün atılmaması səbəbindən potensial təsir. İnşaat Düşərgələrində və digər köməkçi obyektlərdə tullantılar - Yanlış idarə edildikdə yaranan tullantılar ətrafı çirkləndirəcəkdir. Bu təsir az və ya orta hesab olunur.	Tikinti zamanı tullantı sularının və bərk tullantıların atılması ilə əlaqəli potensial təsirlərin azaldılması, təsdiqlənmədən əvvəl TTNM tərəfindən ƏMSİP-nin nəzərdən keçirilməsi üçün bütün şərtlərin ciddi şəkildə tətbiq edilməsini və iş zamanı ciddi nəzarəti tələb edir. Nəzarət fəaliyyətinin rutin bir hissəsi olaraq elan edilməmiş sahə yoxlamaları həyata keçirilməlidir. Bu tullantıların atılması məqsədilə bütün təfərrüatları ilə tullantıların idarə olunması üçün ƏMSİP podratçılar tərəfindən hazırlanmalı və nəzarət məsləhətçisi tərəfindən təsdiqlənməlidir. Podratçıdan bütün tikinti düşərgəsi fəaliyyətlərini qonşu torpaq istifadəsi ilə əlaqələndirmək tələb olunacaq. Podratçı ayrıca düşərgələrin saxlanması və təmizlənməsi və yerli torpaq mülkiyyətçilərinin hüquqlarına hörmət edilməsindən məsuldur. YTX xaricində yerləşərsə, əmlakın müvəqqəti istifadəsi üçün yerli torpaq sahibləri ilə yazılı müqavilələr tələb ediləcək və sahələr əvvəlcədən təyin olunmuş müddətdə sahibi üçün məqbul səviyyədə bərpa ediləcəkdir.	ƏMSS 1,3 və 4	<u>Podratçı /</u> Tikinti-zamanı
Suyun keyfiyyəti - lil çirkənməsinin azaldılması	Sızma - İş sahəsi çayın yaxınlığında olduğundan, təsadüfi sızmalar çayın çirklənməsinə səbəb ola bilər. Bu təsir az və ya orta hesab olunur.	Podratçı heç bir halda əmlak sahibinin icazəsi və Mühəndisin razılığı olmadan artıq materialları xüsusi torpaqlara tökməyəcəkdir. Bundan əlavə, artıq sızmalar heç bir yerə tökülməməli və çaylara atılmamalıdır.	ƏMSS 1,3 və 4	<u>Podratçı /</u> Tikinti-zamanı

Aspekt	Təsirlərin təsviri	Potensial təsirlərin azaltma tədbirləri	DB ƏMSS istinad	<u>Öhdəlik / Layihə Mərhələsi</u>
Suyun keyfiyyəti - maddələrə çirklənmənin azaldılması	İnert bərk və Maye tullantılar - Belə tullantıların düzgün idarə edilməməsi ərazidəki torpaq və su ehtiyatlarının çirklənməsinə səbəb olacaqdır. Bu təsir kiçik hesab olunur.	Podratçı aşağıdakılardan cavabdehdir: • Hər bir iş yerində zibil qablarını təmin edin; • Bütün tikinti sahələri təmiz, səliqəli və təhlükəsiz vəziyyətdə saxlanmalı, o cümlədən daşınma və yekun kənarlaşdırılmadan əvvəl bütün tullantıların müvəqqəti saxlanması üçün müvafiq obyektlər təmin edilməli və baxılmalıdır; • Ətraf mühitin tətbiqi prosesinin tərkib hissəsi kimi bütün işçiləri tullantıların idarə olunması təcrübələri və prosedurlarına öyrətmək və təlimatlandırmaq; və təhlükəli olmayan tullantıları bütün təsdiq edilmiş zərərsizləşdirmə sahələrinə toplamaq və nəql etmək. Tullantıların atılması üçün ərazilər yerli bələdiyyə orqanları və ETSN ilə razılaşdırılır. Düşərgələrdən və müvəqqəti saxlama sahələrindən məişət və ümumi tullantıların toplanmasını və ETSN tərəfindən təsdiqlənmiş və lisenziyalanmış poliqonlara daşınmasını təmin etmək üçün mövcud olduqda ixtisaslaşmış bir şirkətlə müqavilə bağlana bilər.	ƏMSS 1,3 və 4	<u>Podratçı /</u> Tikinti-zamanı
Suyun keyfiyyəti - asfaltla çirklənmənin azaldılması	Asfalt - Asfalt zavodunun istismarı nəticəsində tullantılar ətraf mühitə ciddi ziyan vura bilər. Bu təsir az və ya orta hesab olunur.	Asfaltın istismarı nəticəsində yaranan tullantılar düzgün idarə olunmalıdır. Layihədən sonra ərazinin bərpası zəruridir.	ƏMSS 1,3 və 4	<u>Podratçı /</u> Tikinti-zamanı
Suyun keyfiyyəti - təhlükəli materiallarla çirklənmənin azaldılması	Səth suları və yeraltı su ehtiyatlarının çirklənməsi	Təhlükəli kimyəvi maddələr və mayələr (hətta bərk olanlar) dam örtüyü altında saxlanılmalı, kifayət qədər bükülməli və mühafizə (dam altında və ya tikili daxilində) olunmalıdır. Konteynerlər istehsalçılar tərəfindən tövsiyə olunan və aşındırıcı, reaktiv və ya alışma nöqtəsi aşağı olan materialları etibarlı bir şəkildə saxlayan qablar olmalıdır. Tökülən sızmalar dərhal kənarlaşdırılmalı və müvafiq qablarda saxlanılmalı və təsdiq edilmiş müəssisələrə	ƏMSS 1,3 və 4	<u>Podratçı /</u> Tikinti-zamanı

Aspekt	Təsirlərin təsviri	Potensial təsirlərin azaltma tədbirləri	DB ƏMSS istinad	<u>Öhdəlik / Layihə Mərhələsi</u>
		(məsələn, DB-nin Təcili Ətraf Mühit İnvestisiya Layihəsi ¹⁶ çərçivəsində inşa edilmiş Sumqayıtdakı zəhərli və təhlükəli maddələr obyektini) atılmalıdır. Sızmanın qarşısının alınması Planı işlərə başlamazdan əvvəl Podratçı tərəfindən hazırlanmalı və tərtib edilməlidir.		
	Təhlükəli Tullantılar - Təhlükəli tullantıların düzgün idarə edilməməsi ətraf mühitə ciddi ziyan vurulmasına səbəb olacaqdır.	Təhlükəli tullantıların idarə olunması, istifadə qaydaları və saxlanması protokolları Podratçıların Tullantıların İdarə Edilməsi Planında əksini tapacaqdır. Təhlükəli tullantıların zərərsizləşdirilməsi aidiyyəti qurumlarla razılaşdırılmalıdır [əsasən ETSN, Səhiyyə Nazirliyi (emal üçün) və Fövqəladə Hallar Nazirliyi ilə]. Podratçı müvəqqəti saxlama yerlərində və daha sonra qeyd olunan müəssisələr tərəfindən təsdiq edilmiş yerlərdə yenidən istifadə, təkrar emal, emal və ya zərərsizləşdirmə üçün sahədən kənarda təhlükəsiz daşınması üçün hidrokarbon tullantılarını, o cümlədən sürtkü yağlarını toplamalı və ya təhlükəli tullantıların istismarı üçün ekoloji icazəsi olan lisenziyalı operatora ötürməlidir. DBQ Ümumi SƏTƏM Təlimatlarına əməl edərək təhlükəli materiallarla işləyərkən Podratçı tərəfindən Ətraf Mühitə Cavab Planı (ƏMCP) hazırlanmalıdır.	ƏMSS 1,3 və 4	<u>Podratçı /</u> Tikinti-zamanı
Suyun keyfiyyəti – dağıntılarla çirkənmənin azaldılması	Söküntü zamanı yol və körpü dağıntıları - Yanlış sökülmə, daşınma, stok saxlama və plansız kənarlaşdırılma təbii ətraf mühitin çirkənməsinə səbəb olacaqdır. Bu təsir az-orta dərəcədə nəzərə çarpır.	Sökülmə, daşınma və stokların saxlanması üçün bəyanatlar podratçı tərəfindən bu fəaliyyətlərdən heç bir çirkənmənin gəlməyəcəyinə əminliklə təmin edilməlidir. Müvəqqəti toplama və saxlama, o cümlədən son tullantı yerin təmin edilməsi üçün müvafiq qurumların icazəsi tələb olunur. Sahələr çirkənmənin anbarda və ya atılan yerlər xaricində baş verdiyini müəyyən etmək üçün mütəmadi olaraq yoxlanılmalıdır.	ƏMSS 1,3 və 4	<u>Podratçı /</u> Tikinti-zamanı
	<u>Tikinti mərhələsi – Eroziya</u>			

¹⁶ Dünya Bankı (2005) Təcili Ətraf Mühit İnvestisiya Layihəsi: Ətraf Mühitin Mühafizəsi - Prioritet İstiqamətlər və Tədbirlər, Bakı, 2005.

Aspekt	Təsirlərin təsviri	Potensial təsirlərin azaltma tədbirləri	DB ƏMSS istinad	<u>Öhdəlik / Layihə Mərhələsi</u>
Geoloji təhlükələr - Torpağın qorunması	İqlim dəyişikliyi səbəbiylə yağışın artması kəsilməmiş ərazilərin və bitki örtüyündən məhrum olmuş yerlərin eroziyasını artıracaq, sabitləşməmiş dolğu sahələrini və altdakı strukturları zəiflədəcəkdir. Layihə yolu üçün potensial coğrafi təhlükələr çay sahilindən və yol kənarındakı eroziyadan ibarətdir.	Podratçı aşağıdakılardan cavabdeh olacaqdır: • Eroziyaya daha az həssas olan material körpülər və borular ətrafında yerləşdirmək üçün seçiləcəkdir. • Açıq ərazilər daxil olmaqla yenidən bitki örtüyünün salınması; (i) yerli floranın sürətlə böyüyən və otlanmağa davamlı növlərinin seçilməsi; (ii) gabion səbətləri ilə örtülmədiyi təqdirdə bütün yamacların və sahillərin dərhal bitki örtüyü; (iii) bitki örtüyünün böyüməsini təşviq etmək üçün lif döşəklərinin yerləşdirilməsi, baxmayaraq ki, yolun çox hissəsində quraq şərait olduğu üçün bu, müntəzəm yağış və ya digər təbii su təchizatı olduğu yerlərdə mümkündür.	ƏMSS 1,3 və 6	<u>Podratçı /</u> Tikintizamanı
<u>Tikinti mərhələsi – səs-küy və titrəmə</u>				
Tikinti zamanı səs-küy / titrəmə	İnşaat səs-küyü və titrəmə - Ağır texnika və yük maşınları tikinti sahələrində səs-küyün çox hissəsinə səbəb olur, xüsusən də texniki baxımdan nasaz olduqda.	Podratçı aşağıdakıların təmin edilməsini təmin edəcəkdir: Titrəmə: • Tikinti işləri üçün tender sənədlərində, Mühəndisə baxılması və təsdiqi üçün vibrasiya monitorinqi və nəzarəti prosedurlarını özündə əks etdirən yazılı Tikintidə Titrəmə İdarəetmə Planının (TTİP) təqdim edilməsi tələb olunacaqdır. TTİP planı, bir titrəmə mənbəyindən müəyyən edilmiş məsafələrdə titrəmələrin ehtimal olunan böyüklüyünü təyin etmək məqsədilə sınaq üçün tikinti sahələrini tələb edəcəkdir. Bu proqramlar, ƏMSİP də daxil olmaqla, müqavilə şərtlərinə uyğunluğu təmin etmək üçün Mühəndis tərəfindən nəzərdən keçiriləcək və təsdiqlənəcəkdir. 0,25 inç / s-də təyin olunan icazə verilən maksimum titrəmə həddi, evlərin potensial ziyan riski ilə qarşılaşa biləcəyi müəyyən edilmiş kontur (yol kənarından 7,5 m) civarından aşılmamalıdır; • Vibrasiya monitorinqinin nəticələri və ya sınaq tikinti sahəsində müəyyən olunan tikinti vibrasiya həddinə müəyyən bir yerdə çatdığı göstərilərsə, Podratçı bu yerlərdə həddindən artıq vibrasiya yaradan tikinti işlərini dayandırmaq üçün Mühəndis tərəfindən	ƏMSS 1, 3 və 4	<u>Podratçı /</u> Tikinti və istismar zamanı

Aspekt	Təsirlərin təsviri	Potensial təsirlərin azaltma tədbirləri	DB ƏMSS istinad	<u>Öhdəlik / Layihə Mərhələsi</u>
		istiqamətləndiriləcəkdir, və Mühəndisin təsdiqi ilə tikinti vibrasiyasını göstərilən həddə saxlamaq üçün zəruri olan yumşaldıcı tədbirləri görəcəkdir. - Bu cür tədbirlərə alternativ tikinti metodları daxil ola bilər: (i) konkret avadanlıq elementindən titrəmə emissiyasının azaldılması; (ii) müəyyən bir avadanlıq elementinin bu yerdəki dəyişkən vibrasiyaya nəzarət edə bilən digər avadanlıqla əvəz edilməsi; (iii) daha kiçik avadanlıqların istifadəsi; (iv) vibrasiya silindirləri olmadan sıxılma; (v) material təbəqələrinin qalınlığının spesifikasiyaya əsasən icazə verilən maksimum qalınlığın civarına endirilməsi; (vi) uyğun olduğu yerlərdə dalğa baryerlərinin (tranşey və ya xəndək) tikilməsi; (vii) yol örtüyü növünü, məsələn, sərt yol örtüyünə dəyişdirilməsi, (viii) sıxılmış material üçün spesifikasiyaya uyğunluğu təmin edərkən istifadə edilə bilən Podratçı seçiminin hər hansı digər üsulunun tətbiqi; - Yolun müəyyən bir hissəsində iş planlaşdırıldıqdan sonra yaxınlıqdakı sakinlərə və əmlak sahiblərinə vibrasiya əmələ gətirmə fəaliyyətinin baş verəcəyi vaxt və tarixlər barədə məlumat verilməlidir; - Aşağı həcmli mühərriklərin istifadəsi, vibrasiya ilə tikililərə ziyan vurma potensialını azaldacaq; podratçının fəaliyyətinə görə sübut olunan ziyan halında, tikili sahiblərinə tam kompensasiya veriləcəkdir; - Aylıq Instrumental Vibrasiya monitorinqi. Səs-küy: - Mənbə Nəzarətləri, yeni bütün egzoz sistemlərinin işlək vəziyyətdə istismarı tələbləri; düzgün dizayn edilmiş mühərrik korpusları və giriş səsboğucuları işə salınacaq; və avadanlıqlara müntəzəm şəkildə texniki xidmət göstəriləcəkdir;		

Aspekt	Təsirlərin təsviri	Potensial təsirlərin azaltma tədbirləri	DB ƏMSS istinad	<u>Öhdəlik</u> / Layihə Mərhələsi
		- Sahəyə nəzarət, yeni stasionar avadanlıqların həssas ərazi istifadəsindən praktik olduğu qədər uzağa qoyulmasına dair tələblər; xoşagəlməz səs-küy təsirlərini minimuma endirmək üçün seçilmişdir; və mümkün olduqda qoruyucu mexanizmlərlə təmin edilmişdir; - Həssas Reseptorların yanında iş qısa müddətli fəaliyyətlərlə məhdudlaşacaqdır; - Zaman və Fəaliyyət məhdudiyyətləri, yeni iş fəaliyyəti insanların ən az təsirlənəcəyi dövrlərə təsadüf edəcək; iş saatları və iş günləri daha az səs-küyə həssas vaxtlarla məhdudlaşacaqdır. İş vaxtı, yerli sakinlərə və ya digər fəaliyyətlərə səbəb ola biləcək səs-küy narahatlığını nəzərə alaraq mühəndis tərəfindən təsdiqlənəcəkdir - Yaşayış sahələri yaxınlığında 22.00-6.00 radələrində tikinti işləri qəti qadağandır. Yaşayış yerləri, uşaq bağçaları və ya tibb müəsisələri kimi həssas ərazilərə yaxın ərazilərdə işləyərkən, Podratçının iş saatları 7-dən 18-ə qədərdir; - İctimai maarifləndirmə, yeni tikinti fəaliyyəti barədə ictimaiyyətə bildiriş səs-küylə bağlı ehtimalları əhatə edəcəkdir; şikayətlərə baxma üsulları göstəriləcəkdir. Həssas reseptorlardan mümkün qədər qaçınılacaqdır (yəni material xırdalayıcılar, operatorlar və s.). Zibil atma yerləri və nəqliyyat marşrutları yerli məsul şəxslər ilə razılaşdırılacaqdır; - Tikinti zamanı həssas reseptorların əhəmiyyətli dərəcədə təsirləndiyi ərazilərdə müvəqqəti səs baryerlərindən istifadə ediləcəkdir. Müvəqqəti baryerlər ümumiyyətlə kontrplakdan (faner) düzəldilir və qəbuledici ilə səs mənbəyi arasında akustik mənzərəni ekranlaşdırmaq üçün minimum 2.50 m hündürlükdə quraşdırılır. Sahənin qalın fanerlə əhatəsi əksər hallarda müvəqqəti səs-küyə maneə ola bilər; Səs-küy maneələri effektiv və baryerlərin quraşdırılması praktik		

Aspekt	Təsirlərin təsviri	Potensial təsirlərin azaltma tədbirləri	DB ƏMSS istinad	<u>Öhdəlik / Layihə Mərhələsi</u>
		olarsa həyata keçirilməlidir. Buna hər bir halda fərdi olaraq qərar veriləcəkdir Aylıq Instrumental Səs Monitoringi		
	<i>Tikinti Mərhələsi – Suyun Keyfiyyəti</i>			
Suyun keyfiyyəti - çirklənmənin azaldılması	Çirkab suların və bərk tullantıların atılması ilə əlaqədar təsirlər, ƏMSİP tərəfindən tələb olunan təhlükəsizlik tədbirlərinin düzgün planlaşdırılmaması və ya tətbiq olunmaması və ya gözlənilməz hallar və ya qəzalar səbəbindən Tikinti Mərhələsində meydana gələ bilər. Asfalt yol örtüyünün qaşılması nəticəsində tullantıların düzgün atılmamasından yaranan potensial təsir; İnşaat Düşərgələrində və digər köməkçi obyektlərdə tullantılar - Yanlış idarə edildikdə əmələ gələn tullantılar ətrafı çirkləndirəcəkdir. Bu təsir az və ya orta hesab olunur.	Tikinti zamanı tullantı suları və bərk tullantıların atılması ilə əlaqəli potensial təsirlərin azaldılması, təsdiqlənmədən əvvəl TTNM tərəfindən ƏMSİP-nin nəzərdən keçirilməsi üçün bütün şərtlərin ciddi şəkildə tətbiq edilməsini və iş zamanı ciddi nəzarət olunmasını tələb edir. Nəzarət fəaliyyətinin rutin bir hissəsi olaraq elan edilməmiş sahə yoxlamaları həyata keçirilməlidir. Tullantıların atılması üçün bütün təfərrüatları ilə tullantıların idarə olunması planı podratçılar tərəfindən hazırlanmalı və tikintiyə texniki nəzarət məsləhətçisi tərəfindən təsdiqlənməlidir. Podratçıdan bütün tikinti düşərgəsi fəaliyyətlərini qonşuluqda olan torpaq istifadəsi ilə əlaqələndirmək tələb olunacaq. Podratçı həmçinin düşərgələrin saxlanması və təmizlənməsi və yerli torpaq sahiblərinin hüquqlarına hörmət edilməsindən məsuldur. Hədd xaricində yerləşərsə, əmlakın müvəqqəti istifadəsi üçün yerli torpaq sahibləri ilə yazılı müqavilələr tələb olunacaq və sahələr əvvəlcədən təyin olunmuş müddətdə sahibinin qəbul etdiyi səviyyədə bərpa ediləcəkdir.	ƏMSS 1, 3 və 4	<u>Podratçı/</u> Tikinti Mərhələsi zamanı
Su keyfiyyəti - lil çirklənməsinin azaldılması	Torpaq –İş sahəsi çayın yaxınlığında olduğundan, torpağın planlaşdırılmadan atılması çayın çirklənməsinə səbəb ola bilər. Bu təsir az və ya orta hesab olunur.	Podratçı heç bir halda torpaq sahibinin icazəsi və Mühəndisin razılığı olmadan artıq materialları fərdi torpaq sahələrinə tökməyəcəkdir. Bundan əlavə, artıq torpaq heç bir yere atılmamalı və çaylara atılmamalıdır.	ƏMSS 1, 3 və 4	<u>Podratçı/</u> Tikinti Mərhələsi zamanı
Suyun keyfiyyəti - maddələr yaratdığı çirklənmənin azaldılması	İnert Qatı və Maye tullantıları - Bu cür tullantıların düzgün idarə edilməməsi ərazidəki torpaq və su ehtiyatlarının çirklənməsinə səbəb olacaqdır. Bu təsir kiçik hesab olunur.	Podratçı aşağıdakılardan cavabdehdir: - Hər bir iş sahəsi üçün zibil qabları təmin edin; - Bütün tikinti sahələrini təmiz, səliqəli və təhlükəsiz vəziyyətdə saxlayın, daşınma və tullanmadan əvvəl bütün tullantıların müvəqqəti saxlanması üçün müvafiq obyektlər təmin edin və onları qoruyun. - Ətraf mühitlə tanışlıq prosesinin tərkib hissəsi olaraq tullantıların idarə olunması prosedurlarına dair bütün işçiləri	ƏMSS 1, 3 və 4	<u>Podratçı/</u> Tikinti Mərhələsi zamanı

Aspekt	Təsirlərin təsviri	Potensial təsirlərin azaltma tədbirləri	DB ƏMSS istinad	<u>Öhdəlik / Layihə Mərhələsi</u>
		öyrətmək və təlimatlandırmaq; və təhlükəli olmayan tullantıları bütün təsdiq edilmiş zərərsizləşdirmə sahələrinə toplamaq və nəql etmək. Tullantıların zərərsizləşdirilməsi üçün yerlər yerli bələdiyyə orqanları və aidiyyəti qurumlarla razılaşdırılmalıdır. Düşərgələrdən və müvəqqəti saxlama sahələrindən məişət və ümumi tullantıların toplanmasını və aidiyyəti qurumlar tərəfindən təsdiqlənmiş və lisenziyalasdırılan poliqonlara daşınmasını təmin etmək üçün ixtisaslaşmış bir şirkətlə müqavilə bağlana bilər.		
Su keyfiyyəti - asfalt çirkənməsinin azaldılması	Asfalt - Asfalt zavodunun istismarı nəticəsində tullantılar ətraf mühitə ciddi ziyan vura bilər. Bu təsir az və ya orta hesab olunur.	Asfaltın istismarı nəticəsində yaranan tullantılar düzgün idarə olunmalıdır. Layihədən sonra ərazinin bərpası mütləqdir.	ƏMSS 1, 3 və 4	<u>Podratçı/</u> Tikinti Mərhələsi zamanı
Suyun keyfiyyəti - təhlükəli materiallarla çirkənmənin azaldılması	Təhlükəli Tullantılar - Təhlükəli tullantıların düzgün idarə edilməməsi ətraf mühitə ciddi ziyan vurulmasına səbəb olacaqdır.	Təhlükəli tullantıların idarə olunması, işlənməsi və saxlanması protokolları Podratçıların Tullantıların İdarə Edilməsi Planında əksini tapacaqdır. Təhlükəli tullantıların atılması yerləri əlaqədar qurumlarla razılaşdırılmalıdır. Podratçı müvəqqəti saxlama yerlərində və daha sonra aidiyyəti qurumlar tərəfindən təsdiq edilmiş yerlərdə təkrar istifadə, təkrar emal, təmizlənmə və ya zərərsizləşdirmə məqsədi ilə ərazidəki təhlükəsiz nəqliyyat üçün karbohidrogen tullantılarını, o cümlədən sürtmə yağlarını toplayacaq və təhlükəli tullantıların istismarına dair ekoloji icazəsi olan lisenziyalı operatora ötürəcəkdir.	ƏMSS 1, 3 və 4	<u>Podratçı/</u> Tikinti Mərhələsi zamanı
Suyun keyfiyyəti – çirkənmənin azaldılması	Söküntü işləri zamanı yol və körpü tullantıları - Yanlış çıxarılma, daşınma, stok saxlama və plansız atılma təbii ətraf mühitin çirkənməsinə səbəb olacaqdır. Bu təsir az və ya orta hesab olunur.	Qaldırılma, daşınma və stokların saxlanması üçün bəyanatlar podratçı tərəfindən bu fəaliyyətlərdən heç bir çirkənmənin gəlməyəcəyinə əminlik təmin edilərək təqdim edilməlidir. Müvəqqəti anbar və saxlama üçün müvafiq qurumların icazəsi və son məhv edilməsi təmin edilməlidir. Sahələr çirkənmənin kənarda saxlama və ya atma sahələrində baş verdiyini müəyyən etmək üçün mütəmadi olaraq araşdırılmalıdır.	ƏMSS 1, 3 və 4	<u>Podratçı/</u> Tikinti Mərhələsi zamanı
	<u>Tikinti mərhələsi – Ümumi çirkənmə</u>			
Ümumi Çirkənmə - Damlama və	Tikinti materialları və tullantıların daşınması aşağıdakılarla nəticələnə bilər:	Podratçı aşağıdakıların təmin edilməsini / icrasını təmin etməlidir: Sahələrə və ya ərazilərdən daşınan mayelər möhürlənmiş bir yerə qoyulmalıdır;	ƏMSS 1, 3, 4 və 6	<u>Podratçı/</u> Tikinti Mərhələsi zamanı

Aspekt	Təsirlərin təsviri	Potensial təsirlərin azaltma tədbirləri	DB ƏMSS istinad	<i>Öhdəlik / Layihə Mərhələsi</i>
Sızmaların Azaldılması	- Sahəyə daşınan materialların tökülməsi sakinlər və sürücülər üçün təhlükəli ola bilər - Tullantıların tökülməsi təbii çirklənmənin və ətraf təbiətin çirklənməsinə səbəb ola bilər. - Yük daşıyan maşınlardan tökülənlər ərazilərdə ekoloji, bioloji və sosial-iqtisadi zərər mənbəyi ola bilər. - Üzü örtülməmiş yük maşınlarından çıxan toz insanlarda sağlamlıq problemlərinə səbəb ola bilər	• Torpaq, çınqıl və daş tentlə və ya düşmənin qarşısını effektiv ala biləcək hər hansı bir materialla örtülməlidir; • Sürücülər təhlükəsiz sürücülük qaydalarına riayət etməlidirlər, xüsusilə yaşayış ərazilərindən keçərkən; • Sürücü və Podratçının işçiləri materialların təhlükəsiz yüklənməsini, daşınmasını və boşaldılmasını təmin etməlidirlər. • Təcili sızma və təmizlənmə proseduru Podratçı tərəfindən hazırlanmalı və Mühəndis tərəfindən təsdiqlənməlidir		
<i>Tikinti mərhələsi - Flora and Fauna</i>				
Bitki aləminə təsir	İlkin qiymətləndirmələr təsir zonasında (layihənin faktiki fəaliyyətlər səbəbindən birbaşa təsirləri və köməkçi qurğuların yerləşdirilməsi və istifadəsi səbəbindən dolayı təsirləri olduğu) unikal bitki mühitinin mövcudluğunu göstərmədi. Bitkilərin əksəriyyəti otlaq, sıxılma və digər fiziki narahatlıqlara yüksək dərəcədə dözümlü olan hər yerdə olan yerli növlərdir. Dizaynda mümkün olduqda ağaclara, bitki örtüyünə, fauna növlərinə və onların təbii yaşayış yerlərinə təsir etməmək vacibdir.	Zərərin azaldılması zərərlərin minimuma endirilməsini təmin etmək üçün bir sıra tədbirlər tələb edəcəkdir. Tender / müqavilə sənədləri yol dizaynının bir hissəsi olaraq yol kənarındakı əkin və əvəz olunan obyektləri göstərəcək və bitki itkisini minimuma endirmək üçün müqavilə şərtlərində tətbiq oluna bilən müddəaları daxil edəcəkdir. Layihələr ərazini lazımi səviyyədə araşdıraraq vəhşi aləmə heç bir təsir göstərməməklə həyata keçirilməlidir. Yol kənarındakı əkin itkilərini minimuma endirmək üçün Dövlət Topoqrafiya və Torpaq Komitəsinin regional şöbəsi ilə əlaqənin saxlanması tövsiyə olunur. Bu təşkilat bütün əkinlərin və onların dəqiq yerləri barədə sənədlərə sahib olmalıdır. Bu məlumatlara əsasən, müvafiq hissələrdə yolun təkmilləşdirilməsi işlərinin potensial təsiri qiymətləndirilə bilər və təsirin minimuma endirilməsinin yolları müəyyənləşdiriləcəkdir. Yola birbaşa bitişik olan ərazinin əhəmiyyətli hissələrinin Dövlət Meşə Fondunun mülkiyyətində olması səbəbindən, potensial bitki örtüyü itkiləri həmin idarədən təsdiq tələb edə bilər. Belə əkin sahələrinin itirilməsinin qarşısını almaq mümkün olmadıqda, onların dəyişdirilməsi dizayn və büdcədə nəzərdə tutulmalıdır. İstər yol kənarındakı əkin sahələrindən, istərsə də başqa mənbələrdən işçi qüvvəsi tərəfindən canlı ağaclardan kəsilmiş odunların yanacaq taxta və ya tikinti məqsədləri üçün istifadəsi qadağandır.	ƏMSS 1, 3 və 6	<i>Podratçı/ Tikinti Mərhələsi zamanı</i>

Aspekt	Təsirlərin təsviri	Potensial təsirlərin azaltma tədbirləri	DB ƏMSS istinad	<u>Öhdəlik / Layihə Mərhələsi</u>
Bitkilərin təbii yerləşdiyi yerlər	Tikinti işləri səbəbindən ərazinin bitki örtüyünə qaçınılmaz təsirlər meydana gələcək. Floranın itkisi ehtimalı var. Layihə yolu boyunca mövcud su obyektlərinə (çaylar, dərələr, dərələr, göllər, gölməçələr, kanallar və xəndəklər) fauna növlərinin yaşayış yeri ola biləcəyi üçün xüsusi diqqət yetirilməlidir. Bərpa işləri zamanı vəhşi təbiət, təbii və ya ikincili quru və su mühitlərinə birbaşa fiziki təsir olmaqla təsirlənə bilər, yeni sahənin təmizlənməsi, tikinti işləri zamanı, su axınları və hərəkətdə olan maşın və işçi qüvvəsinin səs-küy və narahatlığı zamanı, və s.	Podratçı aşağıdakı şərtlərin yerinə yetirilməsini təmin edəcəkdir: - Yol oxunun keçmədiyi hissələrin bitki örtüyü əsasən aşağı müxtəlif yarı quru bitkilərdən ibarətdir. Xüsusilə tədqiq olunan bölmə daxilində, təhlükə altında olan və ya nəslə kəsilməkdə olan bitki növləri və ya yaşayış yerləri barədə məlumat yoxdur. - Yol oxu heç bir qorunan ərazidən keçmir. Yolun yaxınlığında təhlükə altında olan fauna növlərinin populyasiyası yoxdur. Yolların bərpasına görə ekologiyaya və vəhşi aləmə təsirlər əhəmiyyətli olmayacaqdır. - Bütün işlər bitki örtüyünə ziyan və ya maneələrin minimuma endiriləcək şəkildə aparılacaqdır. - Ağaclar və kollar ayrılacaq və mühasirəyə alınacaq. - Ağacların kəsilməsi, müvafiq Yerli İdarələrin əvvəlcədən təsdiqi olmadan həyata keçirilməyəcəkdir. - Əkin işləri texniki işlər başa çatdıqdan sonra aparılacaqdır. - Əkin müddəti yaz (mart) və / və ya payız (sentyabr-oktyabr) arasında məhdudlaşdırılacaqdır. - Əkinlər ağac itkisinin baş verdiyi yerlərdə mövcud Yolun Mühafizə Zolağı daxilində olmalıdır; - Əkiləcək ağaclar aşağıdakı parametrlərə sahib olacaq: 1,5 - 2 m hündürlük, yaş 5 - 6 il; Yol tikinti işləri zamanı və ya istifadəsi zamanı heç bir qədim ağac kəsilməyəcək və ya təsirlənməyəcəkdir; - Ağaclar və kollar yalnız daimi işlərə və ya zəruri müvəqqəti işlərə mane olduqda kəsiləcəkdir; - Tikinti ərazisindən kənarda, lakin yol ehtiyatında olan ağaclar və kollar ümumiyyətlə ziyanlardan qorunacaqdır; - Tələb olunan tikinti dəhlizinə birbaşa bitişik ağaclar kəsiləcəkdir; - Tikinti zamanı yaşayış yerlərinin məhvi minimuma endiriləcəkdir;	ƏMSS 1, 3 və 6	<u>Podratçı</u> / Tikinti Mərhələsi zamanı

Aspekt	Təsirlərin təsviri	Potensial təsirlərin azaltma tədbirləri	DB ƏMSS istinad	<u>Öhdəlik / Layihə Mərhələsi</u>
		- Son formalaşma və bitki örtüyü sabitleşdirici yer örtüyünün bərpasından sonra başa çatacaqdır. - Ağac kəsilməsinə gözlənilməz ehtiyac olduqda, Podratçı aşağıdakılar da daxil olmaqla Ağac Kəsmə və Əkin Planını hazırlamalıdır: Podratçı tərəfindən çıxarılan hər ağac müvafiq orqanlar tərəfindən təyin olunduğu kimi uyğun yerlərdə eyni növlərlə (1:3) və ya digər növlərlə əvəz edilməlidir (dəyişdiriləcək ağacların sayı səlahiyyətli şəxslərlə razılaşdırılmalıdır). Ağacların köçürülməsi mümkün olduqda araşdırılmalı və edilməlidir. Ölü tinglər ən qısa müddətdə dəyişdirilməlidir. Mühəndisin yazılı icazəsi olmadan ərazidə heç bir ağac kəsilməməlidir. - İş qrupları, fauna nümayəndələrinin öldürülməməsi və işin icrası zamanı qaçmalarına icazə verilməməsi barədə xəbərdar edilməlidir. Narahatlıq ən yaxşı halda, heyvanların öz-özünə hərəkət etməsinə imkan verəcək qədər qaçış dəhlizini təmin edəcək şəkildə olmalıdır. Heyvanlar istəmədən iş sahəsində / yerlərində tələyə düşərlərsə, işçilər bu heyvanların zərərsiz xilasını üçün yollar tapmalıdırlar.		
	<i>Tikinti mərhələsi - Mahmudçala bataqlığına təsirlər</i>			
Biomüxtəliflik - Yaşayış yerlərinin qorunması	Mahmudçala bataqlığı ərazilərinin yaxınlığında tikinti işləri (quş populyasiyalarına görə Ramsar sahələri kimi təyin edilmişdir) ərazidəki növləri narahat edə və yaşayış sahələrinə təsir edə bilər.	Podratçı aşağıdakılardan cavabdeh olacaqdır: - Qışlama və damazlıq quşların milli əhəmiyyəti və bitki icmalarının regional əhəmiyyəti səbəbindən bataqlıq ərazilərdə işləyərkən xüsusi qayğıya (məsələn, səs əmələ gəlməsinin minimuma endirilməsi, yuva sahələrindən uzaqlaşma, suyun çirkənməsinin qarşısını almaq və s.) ehtiyac duyulur. - Körpü və yol tikinti işlərinə başlamazdan əvvəl və tikinti zamanı vaxtaşırı su keyfiyyəti monitorinqi aparılmalıdır. (Göstərici dəyər: Podratçı büdcəsinin bir hissəsi)	ƏMSS 1, 3 və 6	<u>Podratçı/</u> Tikinti Mərhələsi zamanı
	<i>Tikinti mərhələsi – Nəqliyyatın pozulması</i>			
Nəqliyyatın pozulması	Tikinti mərhələsində yol örtüyündə tikinti işləri, genişləndirmə işləri və drenaj qurğularının inşası və ya yenidən qurulması mövcud nəqliyyat	Podratçı, mümkün olan bütün mənfi halların qarşısını almaq və ya azaltmaq üçün Nəqliyyatın İdarəetmə Planını hazırlayacaq. Lakin, ümumilikdə aşağıdakı təsir azaltma tədbirlərinin qəbul edilməsi mütləqdir:	ƏMSS 1, 2 və 4	<u>Podratçı/</u> Tikinti Mərhələsi zamanı

Aspekt	Təsirlərin təsviri	Potensial təsirlərin azaltma tədbirləri	DB ƏMSS istinad	<u>Öhdəlik / Layihə Mərhələsi</u>
	axınına maneə olacaqdır. Bundan əlavə, tikinti ilə məşğul olan nəqliyyat vasitələri nəqliyyat axınlarını artıracaq. Bunlar tıxac, gecikmə və səs-küy və ifraz olunan qaz tullantılarının artması ilə nəticələnəcəkdir. Tikilmiş ərazilərdə, yol istifadəçisinin təhlükəsizliyini təmin etmək üçün piyada hərəkətinə xüsusi diqqət yetirilməlidir.	- planlaşdırılan yenidənqurma işləri barədə ictimaiyyətə əvvəlcədən məlumatın verilməsi, - fasilələri minimuma endirmək üçün yenidənqurma tədbirlərinin planlaşdırılması və uyğun alternativ marşrutun olmadığı yerdə ən azı bir açıq zolağın saxlanması; - yerli hakimiyyət orqanları ilə sıx əlaqələndirilərək müvəqqəti nəqliyyat yönləndirmələrinin imzalanması; - daralmış ərazilərdə nəqliyyat axınlarına nəzarət etmək üçün bayraqdarlardan və müvəqqəti işıqforlardan istifadə, piyadalar üçün təhlükəsiz keçid, və - böyük yük maşınlarının hərəkət müddətini azaltmaq məqsədilə, nəqliyyatın qeyri-pik sıxlığı zamanı hərəkətdə olmaqla məhdudlaşdırılması		
	<u>Tikinti mərhələsi - İstismardı dayandırılan iş sahələri</u>			
Sahənin bərpa edilməsi	İş düşərgəsi sahələrinin istismardan çıxarılması xüsusi diqqət tələb edir. ƏMSİP həm tikinti sahələri, iş düşərgəsi, anbar və material toplusu olan obyektləri, həm də karxana əraziləri olan iş sahələrinin istismardan çıxarılması üçün yaxşı təcrübələrin yazılması məqsədilə xüsusi qaydalara müraciət edilməlidir.	- Bütün iş sahələrinin istismardan çıxarılmasını təmin etmək üçün Podratçılar ƏMİP-də göstəriləyi kimi vəzifələrin düzgün yerinə yetirilməsinə dair fəaliyyətlərini və həll yollarını təqdim etməli olacaqlar. - İş düşərgəsi sahələrinin istismardan çıxarılması xüsusi diqqət tələb edir. Bütün sanitariya və tullantıların idarə olunması obyektlərinin təmizlənməsi, torpağın təbii zəmin səviyyəsinə uyğunlaşdırılması, təbii bitki örtüyünün və su yollarının bərpası diqqət mərkəzindədir, çünki bunlar əksər hallarda ətraf mühitin çirklənməsi mənbəyi olur və cəmiyyətin diqqətini çəkir. İşçilərin yataqxanalarının, yatacaqdoldurma stansiyasının, emalatxanaların, drenaj qurğuların və s. yerli rəhbərlərin təklif etdiyi digər məqsədlər üçün istifadə olunmasına imkan yaradan zəminlər araşdırılmalıdır. Keçmiş iş düşərgəsi ərazisini yerli icmaların arzuolunan mənzərə estetikasına cavab verəcəyi şəkildə yenidən bərpa edərək müvafiq abadlıq işləri aparılmalıdır.	ƏMSS 1, 2 və 4	<u>Podratçı/</u> Tikinti Mərhələsi zamanı
	<u>İstismar və Texniki baxış mərhələsi – Havanın keyfiyyəti</u>			

Aspekt	Təsirlərin təsviri	Potensial təsirlərin azaltma tədbirləri	DB ƏMSS istinad	<u>Öhdəlik / Layihə Mərhələsi</u>
Havanın keyfiyyəti – nəqliyyatdan gələn hava tullantıları	Nəqliyyat vasitələrinin hərəkətindən hava keyfiyyətinə təsirlər - Yolun istismarı zamanı yoldan keçən nəqliyyat vasitələri zərərli qazlar əmələ gətirəcəkdir.	Yeni körpülərin və yenidən bərpa olunan kənd yollarının istifadəsi ilə əlaqədar potensial təsirlər AAYDA-nın nəzarət dairəsindədir.	ƏMSS 1, və 4	<u>AAYDA/</u> İstismar zamanı
Suyun keyfiyyəti - ümumi çirkənmənin azaldılması	Tullantı suları və bərk tullantıların atılması ilə əlaqədar təsirlər sahədəki qurğulardan lazımi boşalmalar və ya gözlənilməz hallar və ya qəzalar səbəbiylə Tikinti sonrası / İstismar Mərhələsinə qədər uzana bilər.	Çirkab suları və bərk tullantıların atılmasından sonra Tikinti sonrası / İstismar Mərhələsinə qədər uzana bilən potensial təsirləri azaltmaq üçün müqavilələrdə iş müddəti bitdikdən bir il sonra son yoxlamanın aparılması tələb olunmalı və Podratçının son ödənişinin yalnız tam uyğun auditdən sonra verilməsi qeyd edilməlidir. Tullantı suları və bərk tullantıların atılması ilə bağlı təsirlər son yoxlama prosesinin bir hissəsidir və həll olunmamış məsələlər həll olunana qədər son ödənişlər edilməyəcəkdir.	ƏMSS 1 və 4	<u>AAYDA/</u> İstismar zamanı
Flora və Faunaya Təsir	Layihənin Tikinti Sonrası / İstifadə Mərhələsində flora və faunaya ciddi mənfi təsirlərin olması gözlənilmir.	Sürücü, yol nişanları ilə fauna növlərinin mümkün olması barədə xəbərdar edilməli və onlara zərər verməsi qadağan edilməlidir. Qəzaların (növlərin, yerlərin) qeyd edilməsi vəziyyətin daha da yaxşılaşdırılması və əlavə təsir azaltma tədbirlərinin həyata keçirilməsi üçün tövsiyə olunur.	ƏMSS 1, 4 və 6	<u>AAYDA/</u> İstismar zamanı
	Sosial			
İş şəraiti	– <i>İşçilərin sağlamlığı və təhlükəsizliyi</i> Təmiz iş və yaşayış şəraiti təmin edilmədiyi təqdirdə sağlamlıq və həyat üçün risk	- Tikinti düşərgələrində bütün işçilər üçün müvafiq yaşayış təmin edilməli və təmiz yeməkhana / yemək və mətbəx şəraiti yaradılmalıdır. - Kişi və qadın üçün portativ/ mobil ayaqyolları (və ya heç olmasa ucqar ərazilərdə çuxur tualetləri) quraşdırılmalı və ayaqyolları gündəlik təmizlənərək, və kabinələr hər zaman təmiz saxlanılaraq açıq ayaqyolu şəraitinin qarşısı alınmalı və qadağan edilməlidir. - Kişi və qadın işçilər üçün ayrı gigiyenik sanitariya vasitələri / ayaqyolu və kifayət qədər su təchizatı olan hamam sahələri təmin edilməlidir. - Qadınlar üçün ayaqyolu kabinələri iş yerindən əlçatan olmalıdır. - İşçilər üçün şikayətlərə baxılması mexanizmi təsis edilsin	ƏMSS 1, 2 və 4	<u>Podratçı/</u> Tikinti mərhələsində
	<i>İşçilərin təhlükəsizliyi</i>	- CİZ / CZ ilə bağlı bütün işçilərə həssaslıq seminarı verin - CİZ / CZ şikayətlərinin müvafiq qaydada həll olunmasını təmin edin.	ƏMSS 1,2,4 və 10	<u>Podratçı/</u> Tikinti mərhələsində

Aspekt	Təsirlərin təsviri	Potensial təsirlərin azaltma tədbirləri	DB ƏMSS istinad	<u>Öhdəlik / Layihə Mərhələsi</u>
	- İşçilər və ya icma üzvləri üçün potensial cinsi istismar və / cinsi təcavüz (CİZ / CZ) riskləri	• CİZ / CZ –lə əlaqədar kifayət qədər məlumat (broşura, buklet və s.) təmin edin		
	<i>İşçilərin sağlamlığı və təhlükəsizliyi</i> - COVID – 19 ötürülmə riskləri	• Podratçılar bütün işçilərin yerli səviyyədə mümkün qədər işə götürülməsini təmin etməlidirlər. • Podratçılar bütün işçilərə COVID-19 əlamətləri və simptomları, onun necə yayıldığı, özlərini necə qoruyacaqları (müntəzəm əl yuma və sosial məsafələr daxil olmaqla) və özlərində və ya digər insanlarda simptomları varsa nə etməli olduqları, o cümlədən burada sadalanan siyasət və prosedurlar barədə təlimat verməlidirlər. İşçilərin təlimi müntəzəm olaraq aparılmalı, işçilərə necə davranacaqları və iş vəzifələrini yerinə yetirməli olduqları barədə aydın bir məlumat verilməlidir. Təlim, bir işçinin xəstələnməsi halında ayrışdıqı və ya qərzli məsələləri həll etməli və işçilərin işə qayıtdıqlarında virusun trayektoriyasını başa salmalıdır. Təlim, iş yerlərində tələb oluna biləcək bütün məsələləri əhatə etməlidir, bunlar arasında təhlükəsizlik prosedurlarının istifadəsi, inşaat ŞTL-nin istifadəsi, iş sağlamlığı və təhlükəsizliyi məsələləri və davranış qaydaları da daxil olmaqla, iş təcrübələrinin düzəldilmiş ola biləcəyi nəzərə alınmalıdır. • Podratçılar iş yerinin əsas yerlərində sabun, birdəfəlik kağız dəsmal və qapalı tullantı qutuları ilə təchiz olunmuş əl yuma obyektlərinin mövcudluğunu təmin etməlidirlər; tualet, yeməxana və ya yemək paylanılan və ya içməli su ilə təmin olunduğu yerlərdə; işçilərin yerləşməsində; tullantı olan yerlərdə; və ümumi yerlərdə. Əl yuma qurğularının olmadığı və ya uyğun olmadığı yerlərdə bunların qurulması üçün tədbirlər görülməlidir. Alkoqol əsaslı təmizləyici (varsa, % 60-95 al-cohol) də istifadə edilə bilər. • Məktəb rəhbərləri və podratçılar birlikdə ərazidəki COVID-19 məsələləri ilə əlaqədar cəmiyyətlə bir əlaqə strategiyası həyata keçirməlidirlər. • İşçilərin həyatları və ya sağlamlıqları üçün birbaşa və ciddi bir təhlükə yaratdığına inanmaq üçün əqləbatan bir əsas	ƏMSS 1,2,4	<u>Podratçı /</u> Tikinti mərhələsində

Aspekt	Təsirlərin təsviri	Potensial təsirlərin azaltma tədbirləri	DB ƏMSS istinad	<u>Öhdəlik / Layihə Mərhələsi</u>
		gətirdikləri iş vəziyyətindən kənarlaşmalarına icazə verilməkdir (özlərini bildirdikləri və ya çıxardıqları üçün heç bir cəza olmadan).		
İşdə təhlükəsizlik və sağlamlıq	<i>İşlər səbəbindən İşdə təhlükəsizlik və sağlamlıq</i> - İşlə əlaqədar potensial xəsarətlərin alınması (məsələn, qazıntı işləri zamanı yığılma, düşən obyektlər, layihə vasitələrinin və avadanlıqlarının yaratdığı qəzalar və s.) - Avadanlıqların işləməsi nəticəsində alınan xəsarətlər	• tikinti işlərinə başlamazdan əvvəl işçilərə sağlamlıq və əməyin təhlükəsizliyi barədə təlimlərinin keçirilməsi • Gözə çarpan yerlərdə kifayət qədər təhlükəsizlik lövhələri quraşdırılmalıdır • Təhlükəsizliyə dair məlumat materiallarının (broşuralar, bukletlər və s.) Təmin edilməsi • İşçilərə təhlükəsizlik seminarlarının müntəzəm şəkildə keçirilməsi • Kritik tikinti sahələrində təhlükəsizlik tədbirlərinin (təhlükəsizlik xətləri, gözetçilər və ya bayraqqılar və s.) Təmin olunması - Avadanlıqların istifadəsi zamanı operatorların və işçilərin təhlükəsizliyi	ƏMSS 1,2 və 4	<u>Podratçı / Tikinti mərhələsində</u>
<i>İşçilərin sağlamlığı və təhlükəsizliyi</i>	<i>Tikinti mərhələsində əsas risklər aşağıdakı səbəblərdən yarana bilər:</i> – İşçilərin və fərdi şəxslərin iştirakı ilə baş verən qəza və xəsarətlərin qarşısını almaq üçün tədbirlərin həyata keçirilməməsi; – Yerli olmayan işçilər tərəfindən cinsi yolla yayılan və ya digər xəstəliklərin yayılması; – İşçi qüvvəsində malyariya, ishal və s. kimi xəstəliklərin yayılması; – İşçi düşərgəsində qeyri-kafi sanitariya vəziyyəti (İşçi düşərgəsi bölməsində müzakirə olunur; Yerli səviyyədə mövcud sağlamlıq sistemlərinə təzyiqlər.	• Peşəkar Ətraf Mühit Sağlamlığı və Təhlükəsizliyi Mütəxəssisi təyin edilsin (ƏMSTM). • Sağlamlıq və təhlükəsizlik təlimləri keçirilsin (yəni tikinti ilə əlaqədar yaralanmalar, müəssisə və avadanlıqların təhlükəsizliyi, sağlamlıq və təhlükəsizlik tədbirləri, İİVÇ/ QİÇS və ümumi xəstəliklərin qarşısının alınması. COVID-19 virusundan qorunma) • İş sahələrində, tikinti və işçi düşərgələrində kifayət qədər yanğından mühafizə vasitələri təmin edilsin. • İşçilər üçün ilk yardım dəstləri təmin edilsin. Bundan əlavə, podratçı iş yerindən fəvqəladə hallarda işçilərin yerləşdirilməsi üçün yerli sağlamlıq mərkəzləri və ya ən yaxın xəstəxana (xəstəxanalar) ilə razılaşmaları detallandıran təcili yardım prosedurlarını hazırlamalıdır. • İşçilər müvafiq fərdi qoruyucu avadanlıqlarla təmin edilsin. • Tikinti sahələrində və qurğularda lövhələr, işıqlandırma sistemləri quraşdırılsın. • İnşaat vasitələrinə qətiliklə sürət məhdudiyyəti tətbiq edilsin. • Sürücülər təhlükəsiz sürücülük qaydalarını öyrənsin • İşçilərin və sakinlərin müdafiəsi üçün tikinti sahələrində baryerlər (yəni müvəqqəti hasarlar) quraşdırılsın.	ƏMSS 2 və 4	<u>Podratçı (tədbirlərin həyata keçirilməsi üçün) və AAYDA (ƏİP üçün) / Layihə Mərhələsi, Tikinti və texniki xidmət zamanı</u>

Aspekt	Təsirlərin təsviri	Potensial təsirlərin azaltma tədbirləri	DB ƏMSS istinad	<u>Öhdəlik / Layihə Mərhələsi</u>
		Gecə kifayət qədər işıqlandırma və tikinti sahələrində xəbərdarlıq lövhələri təmin edilsin. (Göstərici dəyər: Podratçı büdcəsinin bir hissəsi)		
Əmək hüquqları, gender və ayrıseçkiliyə yol verilməməsi	<i>Riayət olmama riskləri</i> Əmək məcəlləsinə riayət edilməməsi, işçilərə qeyri-adekvat dərəcələr verilməsi, qadınların, əlillərin və ya digər həssas şəxslərin ayrıseçkilik riski.	- AAYDA, Podratçının RYİL üçün ƏİP hazırlamasını tələb edəcəkdir ki, bu da bütün podratçılar / sub podratçılar tərəfindən yerinə yetirilməlidir. - Azərbaycan Əmək Məcəlləsinə riayət olunsun - İşçilərin hüquqlarının qorunmasını təmin edilsin - Daxili işçilərin şikayət mexanizmi yaradılsın (Göstərici dəyər: Podratçı büdcəsinin bir hissəsi)	ƏMSS 2	<u>Podratçı (tədbirlərin həyata keçirilməsi üçün) və AAYDA (ƏİP üçün) / Layihə Mərhələsi, İnşaat və xüsusi texniki xidmət zamanı</u>
	<i>Gender əsaslı zorakılıq riskləri:</i> - İş yerində meydana gələn GƏZ ilə əlaqəli problemlərin meydana çıxma riski CİZ/CT hadisələrinin baş vermə riski	- Podratçı, GƏZ / IEC kampaniyası ilə bağlı tanınmış bir qurum və ya QHT tərəfindən təlimlərin keçirilməsini təşkil etməlidir (məsələn, "Rasional İnkişaf üçün Qadın Birliyi" və ya Azərbaycandakı hər hansı tanınmış və peşəkar qadın təşkilatı). - Kampaniyanın dəyəri podratçı tərəfindən maliyyələşdiriləcəkdir. Podratçı, təqdim olunan materialları nəzərdən keçirməli, hər ay işçilər üçün ən azı bir yeniləmə təliminin keçirilməsini təmin etməlidir. - AAYDA, yerli hökumət və CİZ/CT xidmət təminatçıları kimi podratçılar və digər maraqlı tərəflərlə əməkdaşlıq edərək, CİZ/CT-lə əlaqədar şikayətlərin məxfilik və etik standartlara uyğun olaraq qəbul edilib həll olunmasını təmin etmək üçün layihə şikayətlərinə baxılması mexanizminə (ŞBM) və işçilərin ŞBM-nə müvafiq protokollar, təlimlər və hesabatlılıq mexanizmləri daxil edilməsini təmin edəcəkdir. - Daxili, ŞBM funksiyaları CİZ və CT üçün təhlükəsiz, cinsiyyətə həssas və kontekstə uyğun olmalıdır; və beləliklə, məsələlərin müzakirəsinə başlamazdan əvvəl və müzakirə zamanı bitərəfliyi və məxfiliyi qorumaq. (Göstərici dəyər: Podratçı büdcəsinin bir hissəsi)	ƏMSS 2	<u>Podratçı (tədbirlərin həyata keçirilməsi üçün) və AAYDA (ƏİP üçün) / Layihə Mərhələsi, Tikinti və texniki xidmət zamanı</u>

Aspekt	Təsirlərin təsviri	Potensial təsirlərin azaltma tədbirləri	DB ƏMSS istinad	<u>Öhdəlik / Layihə Mərhələsi</u>
İcma təhlükəsizliyi	<i>İşlərə görə icmaların / sakinlərin sağlamlığı və təhlükəsizliyi</i> Yaralanma ehtimalı olan işlər (məsələn, qazıntı işləri zamanı yığılma, yıxılan obyektlər, layihə avtomobilləri və avadanlıqlarının yaratdığı qəzalar və s.)	• İnşaat işlərinə başlamazdan əvvəl ümumi əhali əvvəlcədən xəbərdar edilməlidir • Gözə çarpan yerlərdə kifayət qədər təhlükəsizlik lövhələri quraşdırılmalıdır • Təhlükəsizliyə dair məlumat materialları (broşuralar, bukletlər və s.) təmin edilməlidir • Kritik tikinti sahələrində təhlükəsizlik tədbirlərinin (təhlükəsizlik xətləri, gözətçilər və ya bayraqçılar və s.) təmin olunmasını təmin etmək	ƏMSS 1,2 və 4	<u>Podratçı (tədbirlərin həyata keçirilməsi üçün) və AAYDA (ƏİP üçün) / Layihə Mərhələsi, Tikinti və texniki xidmət zamanı</u>
	<i>İşlərlə əlaqədar icmaların / sakinlərin sağlamlığı və təhlükəsizliyi</i> - İctimai yerlərə və ya binalara adi ümumi və ya ictimai girişin çətinləşməsi və ya ləğvi	• İnşaata başlamazdan əvvəl ümumi əhali əvvəlcədən xəbərdar edilməlidir • Alternativ giriş yollarını göstərən gözə çarpan yerlərdə kifayət qədər təhlükəsizlik lövhələri quraşdırılmalıdır • Təhlükəsizliyə dair məlumat materiallarının (broşuralar, bukletlər və s.) təmin edilməsi • Sahə tikilmədən əvvəl xalqa alternativ təhlükəs giriş təmin edilsin	ƏMSS 1,2 və 4	<u>Podratçı / Tikinti mərhələsində</u>
İcma şikayətləri	<i>Layihə ilə bağlı şikayətlərin həll olunmaması riski:</i> Layihə təsirinə məruz qalan insanların potensial şikayətləri	• İnşaat işlərinə başlamazdan əvvəl ümumi ictimaiyyət müvafiq məsələlər üçün ŞBM prosesi daxil olmaqla layihə barədə kifayət qədər məlumatlandırılmalıdır • Podratçı ŞBM-in yaradılmasında AAYDA-LİQ ilə əməkdaşlıq edəcək və şikayətlərin həllində bütün tələblərə əməl edəcəkdir (<i>Göstərici dəyər: Podratçı büdcəsinin bir hissəsi</i>)	ƏMSS 1, 2 və 10	<u>Podratçı / Tikinti zamanı / AAYDA/ ŞBM üçün tikinti zamanı</u>
İş müsabiqələri	<i>Yerli olmayan işçi qüvvəsinin axını:</i> – Yerli əhalini iş imkanlarından məhrum etmə – Yerli sakinlərlə düşmənçilik	• Yerli sakinləri işə gətirməni təşviq edərək əmək axını mümkün qədər minimuma endirilsin; • İşçilər ixtisas və ya zəruri bacarıqlara cavab verdikdə yerli əməyə üstünlük verilsin; • Mümkün olduqda yerli işçi qüvvəsi cəlb edilsin.	ƏMSS 1, 2 və 4	<u>Podratçı / Tikinti mərhələsində</u>
Mədəni İrs	<i>Mədəniyyət sahələrində potensial narahatlıq və ya zərər:</i> – Xidmətlərin göstərilməsində maneələr və ya tikililərin zədələnməsi	• AAYDA, Podratçının maddi və ya qeyri-maddi mədəni irsin təsire məruz qaldığını qiymətləndirmək üçün yoxlama aparmasını tələb edəcəkdir; • Mədəni irs nümunəsi təsire məruz qalarsa AAYDA təsirlərin azaldılması tədbirlərinin düzgün müəyyənləşdirilməsini və qiymətləndirilməsini təmin etmək üçün Podratçının Mədəni İrs İdarəetmə Planlarını hazırlamasını tələb edəcəkdir.	ƏMSS 8	<u>Podratçı (tədbirlərin həyata keçirilməsi üçün) və AAYDA (Mədəni İrsin İdarəetmə Planı üçün) / Dizayn</u>

Aspekt	Təsirlərin təsviri	Potensial təsirlərin azaltma tədbirləri	DB ƏMSS istinad	<u>Öhdəlik / Layihə Mərhələsi</u>
		Mədəni irs əsərlərinin təsadüfi tapılması halında bütün inşaat işləri dayandırılacaq və AAYDA bu barədə Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası Arxeologiya və Etnoqrafiya İnstitutuna və Mədəniyyət və Turizm Nazirliyinə məlumat verəcəkdir.		Mərhələsi, Tikinti və ola bilsin texniki baxım mərhələsində
	<u>Tikinti mərhələsi -</u> <u>İstismarı dayandırılan iş sahələri</u>			
Sahənin bərpa edilməsi	İş düşərgəsi sahələrinin istismardan çıxarılması xüsusi diqqət tələb edir. ƏMSİP həm tikinti sahələri, iş düşərgəsi, anbar və material toplusu olan obyektləri, həm də karxana əraziləri olan iş sahələrinin istismardan çıxarılması üçün yaxşı təcrübələrin yazılması məqsədilə xüsusi qaydalara müraciyyət edilməlidir.	Bütün iş sahələrinin istismardan çıxarılmasını təmin etmək üçün Podratçılar ƏMİP-də göstəriləyi kimi vəzifələrin düzgün yerinə yetirilməsinə dair fəaliyyətlərini və həll yollarını təqdim etməli olacaqlar. İş düşərgəsi sahələrinin istismardan çıxarılması xüsusi diqqət tələb edir. Bütün sanitariya və tullantıların idarə olunması obyektlərinin təmizlənməsi, torpağın təbii zəmin səviyyəsinə uyğunlaşdırılması, təbii bitki örtüyünün və su yollarının bərpası diqqət mərkəzindədir, çünki bunlar əksər hallarda ətraf mühitin çirklənməsi mənbəyi olur və cəmiyyətin diqqətini çəkir. İşçilərin yataqxanalarının, yanacaq-durma stansiyasının, emalatxanaların, drenaj qurğuların və s. yerli rəhbərlərin təklif etdiyi digər məqsədlər üçün istifadə olunmasına imkan yaradan zəminlər araşdırılmalıdır. Keçmiş iş düşərgəsi ərazisini yerli icmaların arzuolunan mənzərə estetikasına cavab verəcəyi şəkildə yenidən bərpa edərək müvafiq abadlıq işləri aparılmalıdır.	ƏMSS 1, 2 və 4	<u>Podratçı/</u> Tikinti Mərhələsi zamanı

Daha ətraflı Qiymətləndirmələr ƏMSİP-nin hazırlanması zamanı və KSÇS, ƏİP və MTİP ilə uyğunluğu təmin etmək üçün aparılacaqdır

3.2. Alt komponent 3.1-in təsirləri, riskləri və risklərin azaldılması tədbirləri

Layihənin alt komponenti 3.1 Yenikənd - Biləsuvar yolu boyunca yerləşən yol ətrafı bazarlarının və logistika obyektlərinin planlaşdırılmasına və inkişafına dəstək verəcəkdir. Dəstək, həmçinin layihə icrası zamanı yerli icmalar tərəfindən müəyyən ediləcək və prioritetləşdiriləcək seçilmiş yol kənarındakı bazarların və logistik obyektlərin yaxşılaşdırılmasına investisiyaları nəzərdə tutacaqdır. Bu cür iş, fiziki işlərin həyata keçirilməsi ilə əlaqədar avadanlıqların quraşdırılmasından kiçik həcmli təmir işlərinə qədər müəyyən ehtiyaclardan asılı olaraq müəyyən ətraf mühit və sosial təsirləri və riskləri özündə cəmləşdirə bilər, az miqdarda tullantıların və səs-küyün yaranmasını da əhatə edə bilər və yarada bilər və işdə sağlamlığın və təhlükəsizliyin və icma təhlükəsizliyi tədbirlərin həyata keçirilməsini tələb edə bilər. Bu müdaxilələrin kiçik miqyaslı olması səbəbi ilə əlaqəli təsirlərin və risklərin cüzi olacağı və "Aşağı" risk kimi qiymətləndirilməsi nəzərdə tutulur.

Bu səbəbdən, DB-nin ƏMSÇ və ƏMS Siyasəti maddə 37 (b) istinadən **Əsas Risk, Orta Risk və Aşağı Riskli** alt layihələr üçün Borcalan, müvafiq ətraf mühit və sosial Qiymətləndirməni həyata keçirməli və bu alt layihələri milli qanunvericiliyə və Bankın bu cür alt layihələrlə əlaqəli ƏMSS-in müvafiq hesab etdiyi tələblərinə uyğun hazırlamalı və həyata keçirməlidir. Əlavədə (№ 30) qeyd edildiyi kimi: "Alt layihələrin **ətraf mühit və sosial mənfi risklərin və ya təsirlərin minimal olması və ya olmaması** ehtimalı olduqda, bu alt layihələr ilkin araşdırmadan sonra **əlavə ekoloji və sosial qiymətləndirmə tələb etmir**"

Müfəssəl Layihə Mərhələsi zamanı sahə və layihə yoxlanışına tabe olaraq, AAYDA (onun məsləhətçilərinin dəstəyi ilə) alt layihə 3.1 çərçivəsində layihə müdaxilələri və fəaliyyətləri üçün Əlavə 1-də verilən şablona əsasən ƏMSİP-nin yoxlama vərəqəsini hazırlayacaqdır. Yoxlama prosesi alt komponent 3.1 daxilində fəaliyyət yerlərinin və təbiətinin ekoloji və bioloji cəhətdən əhəmiyyətli yerlərə, mədəni irs obyektlərinə mənfi təsir göstərməyəcəyini, köçürülmə və torpaq alınmasına səbəb olmayacağını və qonşu icmalara mənfi təsir göstərməməsini təmin etməlidir. İqtisadi infrastrukturun təmin olunmasının hədəf alıcıların sosial-iqtisadi rifahına xalis müsbət təsirlərlə nəticələncəyi gözlənilir.

Alt komponent 3.1 dəstəy olaraq, məsləhətçi və təlim təşəbbüsləri alt komponent 3.2 daxilində təmin ediləcəkdir. Bu fəaliyyət zamanı həssas qrupların (məsələn, qadın başçılıq edən ailələr, torpaqsız ailələr, fərqli bir dildə danışan, savadsızlar, əlillər və s.) cəlb olunmasının istisna olma riski var. Şansı az olan və ya həssas olaraq təsbit edilənlərin effektiv daxil edilməsinə imkan verən fərqli tədbirlər görülməlidir. Məsləhət və təlim fəaliyyətlərinə daxil ola bilmək üçün bu cür fərqli təsirlənmiş qruplara müraciət etmək üçün xüsusi yanaşmalara və artan mənbələrə ehtiyac ola bilər. Fəaliyyətlərin onlarla aparılması qaydalarını uyğunlaşdırmaq üçün bu qruplarla əvvəlcədən məsləhətləşmə tələb oluna bilər. Layihə bu qruplara praktik və təsirli yollarla əlaqə saxlamaq üçün yollar hazırlamalıdır. Məsləhət və Təlim Təşəbbüsləri müvafiq ƏMSS, DBQ Ətraf mühit Sağlamlığı və Təhlükəsizliyi Təlimatları (EHSG) və Yaxşı İstehsalat Təcrübəsi standartı (GIIP) tələblərinə uyğun olacaqdır.

3.3. İLÇV / QİÇS -in qarşısının alınması və gender əsaslı zorakılıq (GƏZ)

Bu layihə üçün yerli olmayan layihə işçilərinin yerli icmalarla qarşılıqlı əlaqəsi Borcalan / Sifarişçi tərəfindən təşəbbüskar şəkildə müzakirə edilməli olan bəzi arzuolunmaz məsələlərə səbəb ola bilər. Buna görə, Dünya Bankı tərəfindən maliyyələşdirilən layihələr üçün vurğulanması lazım olan iki vacib mövzu İLÇV / QİÇS -in Qarşısının Alınması və gender əsaslı zorakılıqla (GƏZ) əlaqədirdir. Əsas problemlərin əvvəlcədən tanınması, layihənin maraqlı tərəflərinin müvafiq təsir və risklərlə mübarizə üçün yaxşı hazırlanmasına imkan verəcəkdir.

Hazırlığın bir hissəsi olaraq, layihə müddəti ərzində İLÇV / QİÇS və CƏZ-yə qarşı mübarizə planlarını hazırlamaq üçün lazımı anlayışı və texniki dəstəyi təmin etmək məqsədilə bu iki məsələ ilə bağlı

brifinqlərin keçirilməsi tələb ediləcəkdir. Bundan əlavə, planın icrası da müntəzəm monitoring və hesabat vermə yolu ilə effektivliyi baxımından qiymətləndirilməlidir

3.3.1. İİÇV- QİÇS -in qarşısının alınması

İİÇV / QİÇS aspektləri baxımından mövcud araşdırmalar Azərbaycanın xəstəliklərin aşağı yayılmış ölkələr qrupuna aid olduğunu və təxmin edilən yayılma nisbətinin¹⁷ yüzdə 0,1-0,2-dən az olduğunu göstərdi. Azərbaycanda İİÇV yayılması aşağı hesab olunsa da, tədqiqatlar, sosial-iqtisadi və sosial-mədəni amillərin təsiri ilə sürətli yayılma üçün yüksək potensialın olduğunu bildirir və bunlara: keçid iqtisadiyyatının problemləri, məcburi və əmək miqrasiyası, narkotik istifadəsinin artması, həmçinin bəzi sosial-mədəni davranış normaları, ailə, din və cinsi problemlərini aid edir. Bu məsələnin əhəmiyyəti Milli QİÇS Mərkəzinin təsisçiləri ilə qəbul edilmiş və QİÇS haqqında qanun qəbul edilmişdir - *"İnsan İmmun çatışmazlığı Virusunun (İİÇV) yaratdığı xəstəliklərlə mübarizə haqqında 11 May 2010-cu il tarixli 1001-IIIQ sayılı Qanun"*.

Dünya Bankı tərəfindən İİÇV / QİÇS -lə bağlı məsələlər, İİÇV / QİÇS -in qarşısının alınması üçün ətraflı müddəaların tikinti işləri layihələri üçün standart təklif sənədlərinə daxil edilməsi ilə institusion-alizasiya yolu ilə əsaslandırılmışdır. Bunlar Dünya Bankı tərəfindən maliyyələşdirilən layihələrin həyata keçirilməsinə dair təlimat olmuşdur. Yeni DB ƏMSÇ-də, ƏMSS4, layihə tərəfindən təsire məruz qalan icmalara, sağlamlıq və təhlükəsizlik risklərinə və layihə təsirinə cavab verən müvafiq təlimatlar təqdim edir. Yoluxucu xəstəlik sayılan İİÇV / QİÇS ilə bağlı ƏMSS 4 bənd. 15, Borcalanın həssas qrupların fərqli təsirlənməsini və daha yüksək həssaslığını nəzərə alaraq, layihə fəaliyyətlərindən yarana biləcək yoluxucu və yoluxucu olmayan xəstəliklərə məruz qalma potensialının qarşısını alacağını və ya minimuma endirəcəyini bildirir. Daha sonra ƏMSS4 par. 16, Borcalandan "müvəqqəti və ya daimi layihə işçi qüvvəsinin axını ilə əlaqəli ola bilən yoluxucu xəstəliklərin qarşısını almaq və ya onu minimuma endirmək üçün tədbirlərin görülməsini" tələb edir.

Buna görə tikinti mərhələsində aşağıdakılar tövsiyə olunur:

- Podratçı, tanınmış bir xidmət təminatçısı tərəfindən bir İİÇV-QİÇS Məlumat, Təlim və Məsləhət / Kommunikasiya (TMK) kampaniyasını hazırlayacaq və həyata keçirəcəkdir və müvafiq xərclər iş həcmində şərti məbləğdə göstəriləcəkdir
- Podratçı, ƏMİP də daxil olmaqla, Podratçının işçiləri və yerli icma arasında İİÇ virusunun ötürülməsi riskini azaltmaq, erkən diaqnozu təşviq etmək və təsirlənmiş şəxslərə yardım göstərmək üçün Müqavilədə göstərilən tədbirləri görəcəkdir. Podratçı, təşəbbüsün bir hissəsi olaraq İİÇV / QİÇS müəyyən edilmiş insanlara qarşı ayrışdırılma tətbiq etməyəcək.
- TMK kampaniyası Podratçının ƏMSS4-ə uyğun olaraq mobilizasiya dövründə, risklər, təhlükələr və təsirlərlə əlaqəli müəyyən edilmiş qruplar və xüsusilə cinsi yolla keçən xəstəliklər (CYKX) və İİÇV / QİÇS -lə əlaqəli özünü qoruma davranışı ilə əlaqəli qrupları hədəf olaraq həyata keçiriləcəkdir.
- Hər hansı bir işin həqiqi yerinə yetirilməsindən əvvəl, Podratçı (və müvafiq olaraq xidmət təminatçısı) təsdiq üçün AAYDA / LİQ-ə aşağıdakıları əhatə edən bir fəaliyyət planını təqdim edəcəkdir:
 - Ediləcək təlim fəaliyyətinin növləri və tezliyi;
 - Hədəf qrupları (minimum olaraq Podratçının bütün işçiləri, bütün alt podratçılar və məsləhətçilərin işçiləri, tikinti işləri üçün layihə sahəsinə çatdırılma aparan bütün yük maşını sürücüləri və ekipaj, eləcə də yaxın yerli icmalar);
 - Qoruyucu vasitələrin verilib və ya verilməyəcəyi;
 - Müəyyən olunan milli CYBK və İİÇV / QİÇS proqramına istinadən CİB və İİÇV / QİÇS müayinəsi, test yoxlanması, diaqnoz, məsləhət kimi tədbirlər tikinti sahəsinin bütün heyəti və işçilərinə (başqa cür razılaşdırılmayısa) tətbiq edilib edilməyəcəyi;
 - Büdcə.

¹⁷ Yayılma nisbəti, müəyyən bir vaxtda və ya müəyyən bir müddətdə müəyyən bir xəstəlik və ya xüsusiyyəti olan bir əhalidəki insanların nisbətidir.

3.3.2. Gender Əsaslı Zorakılıq

Dünya Bankının “(i) həddindən artıq yoxsulluğa son qoymaq və (ii) tərəfdaşlıq edilən bütün ölkələrdə ortaqların rifahı təşviq etməkdən” ibarət olan baxışı və yanaşması, digərləri ilə yanaşı, “sosial integrasiyanı təmin etməklə” dəstəklənir və “bərabərlik üçün güclü qayğılarla” vurğulanır. Bu, iş yerində və ya layihə ərazisində yaşayan ailələr tərəfindən yaşana bilən Gender əsaslı Zorakılığa (GƏZ) qarşı tədbirlərin verilməsinin əsasını təşkil edir. GƏZ risklərinin bütün ekoloji və sosial aspektli sənədlərdə əks olunması vacibdir (sahə üzrə spesifik ƏMSİP və Podratçının ƏMSİP (PƏMSİP)¹⁸) hansı ki GƏZ-in müəyyən məqamlarını bu alətlərə daxil edəcəkdir.

Müvafiq olaraq, qadınların gücləndirilməsinə və istismara məruz qalan qadınların ehtiyaclarını ödəməyə kömək edəcək proqramların təşkili üçün layihə işçilərinin əlaqədar qurumlarla əməkdaşlığı layihə üçün lazım olduğu düşünülür. Qadınların gücləndirilməsi proqramları media, təhsil, reklam vasitəsilə, o cümlədən istismara məruz qalan qadınların ehtiyaclarına kömək edəcək və dəstəkləyəcək maliyyələşdirmə proqramları vasitəsilə həyata keçirilə bilər. On səkkiz yaşından yuxarı qadınların təhsil almaqlarına dair fikirlər, uşaqları və ümumilikdə insanları təhsilləndirəcək müəllimlərin, layihəyə və istismara məruz qalan qadınlara kömək edəcək qeyri-hökumət təşkilatlarının vasitəsilə kənd ərazilərinə yayılmalıdır.

Bu baxımdan irəli sürüləcək mülahizələr arasında aşağıdakılar var:

- Tender sənədləri və müqavilələrində Podratçıdan İşin İdarəetmə Planını və Davranış Kodekslərini və Gender Əsaslı Zorakılığın qarşısını almaq üçün Fəaliyyət Planını yerinə yetirməsi tələb olunacaq.
- Podratçı, GƏZ / IEC kampaniyası ilə əlaqədar tanınmış bir qurum və ya QHT tərəfindən təlimlər təşkil etməlidir (məsələn, “Rasional İnkişaf üçün Qadın Dərnəyi” və ya Azərbaycanda tanınmış və etibarlı hər hansı digər qadınlar təşkilatı).
- Kampaniyanın dəyəri podratçı tərəfindən iş həcmələrinin büdcəsindən maliyyələşdiriləcəkdir. Podratçı, təqdim olunan materialları nəzərdən keçirmək məqsədilə hər ay işçilər üçün ən azı bir təkrarlanma keçirilməsini təmin etməlidir.
- AAYDA yerli hökumət və SEA / SH xidmət təminatçıları kimi podratçılar və digər maraqlı tərəflərlə iş birliyində, şikayətlərin həll olmasını təmin etmək üçün layihənin şikayətlərin baxılması mexanizminin (ŞBM) və işçilərin ŞBM-lərinin protokolları, təlimləri və hesabatlılıq mexanizmlərini daxil etməsini təmin edəcəkdir. SEA / SH-yə uyğun məxfilik və etik standartlara uyğun olaraq qəbul edilə bilər.

¹⁸ The CESMP shall be prepared by the Contractor consistent with the SSESMP

4. ƏTRAF MÜHİT VƏ SOSIAL İDARƏETMƏ PROSEDURLARI

4.1. Təklif olunan fəaliyyətlər

Bu ƏMSİÇS-nin əvvəlki hissələrində qeyd olunduğu kimi, layihənin 1.1 və 3.1 alt komponentləri Salyan və Biləsuvar rayonlarında həyata keçirəcəkdir. Yenikənd və Biləsuvar arasındakı mövcud yol oxu boyunca 70 km-lik dəhliz yolunun yenidən qurulması üçün TT-da alt komponent 1.1 göstərilmişdir. Alt komponent 3.1 ayrıca Salyan və Biləsuvar rayonları daxilində seçilmiş kəndlərə köməkçi aqroloji infrastrukturunu və dəstək təmin edəcək bir sosial-iqtisadi araşdırmadan sonra yaradılacaqdır.

Mövcud məlumatlara əsaslanaraq bu ƏMSİÇS ətraf mühit və sosial prosedurlar və layihənin icrası tədbirləri ilə əlaqəli AAYDA və digər müvafiq qurumlar üçün layihənin potensial təsir risklərinin idarə edilməsinə dair təlimat verəcəkdir. Həm də alt komponent 3.1 –nin investisiya fəaliyyətləri üçün ƏMSİP yoxlama vərəqələrinin hazırlanması üzrə prosesinin təfərrüatlarını verəcəkdir.

4.2. Yoxlama, Təsdiqləmə və İş həcmnin müəyyənləşdirilməsi

Yenikənd-Biləsuvar ikinci dərəcəli yolun 1.1-ci hissəsi üzrə təklif olunan bərpa işləri üçün aparılmış İlkin Texniki-İqtisadi Araşdırmaya əsasən, gözlənilən təsirlər müvafiq qabaqlayıcı tədbirlər olduğu təqdirdə əhəmiyyətli olmayan, aradan qaldırıla bilən və idarəolunan olaraq qiymətləndirilir. Buna görə də, bu fəaliyyətlə əlaqəli ətraf mühit və sosial risklər Orta dərəcədə qiymətləndirilib və AAYDA tərəfindən hazırlanan və texniki-iqtisadi araşdırmalara əsaslanan ərazi üzrə xüsusi ƏMSİP çərçivəsində həll edilməlidir.

Müdaxilələrin seçilmiş yol kənarındakı bazarların və köməkçi aqro-logistika infrastrukturunun yaxşılaşdırılması və seçilmiş kəndlərə məsləhət və təlim təşəbbüsləri ilə məhdudlaşacağı alt komponent 3.1 gəldikdə, fəaliyyət miqyasının az olması, minimum əhəmiyyətsiz ətraf mühit və sosial təsirlərdən və ilk növbədə fiziki işlərin yerinə yetirilməsi zamanı, o cümlədən avadanlıqların quraşdırılması və kiçik təmir işləri zamanı baş verən təsirlərdən ibarət olacağı gözlənilir. Buna görə, bu fəaliyyətlərin ətraf və sosial riskləri aşağı səviyyədə qiymətləndirilir və kiçik təmir işlərinin aparıldığı hallar üçün ƏMSİP yoxlama vərəqələrinin hazırlanmasını tələb edir. Kiçik bir təmir tələb edən fəaliyyətlər müəyyən edildikdən sonra, bu fəaliyyətlərin ətraf mühit və sosial risklərinin aşağı qiymətləndirilməsini təmin etmək üçün yoxlanılacaq. Kiçik təmir işləri üçün ƏMSİP yoxlama vərəqəsi üçün şablon Əlavə 1-də əlavə edilmişdir. Ekoloji və sosial yoxlama üçün vərəqə şablonu Əlavə 3-də verilmişdir.

4.3. Kiçik miqyaslı müdaxilələr üçün ƏMSİP-nin yoxlama vərəqələrinin və Yenikənd-Biləsuvar İkinci dərəcəli Yolun bərpası üçün Sahə üzrə Xüsusi Ətraf Mühit və Sosial İdarəetmə Planının (ƏMSİP) hazırlanması və həyata keçirilməsi

İlkin ƏMSİP, ilkin texniki iqtisadi əsaslandırma əsaslanaraq hazırlanmışdır və layihənin icrası zamanı müfəssəl layihənin ilkin variantı mövcud olduqda uyğun olaraq yenidən nəzərdən keçiriləcəkdir. Yenikənd - Biləsuvar yolunun bərpası üçün ƏMSİP müvafiq tikinti işləri təklif sənədləri yekunlaşmadan əvvəl tamamlanacaq və tender paketinə daxil ediləcək və daha sonra Tikinti İşləri Müqavilə Sənədlərinin ayrılmaz hissəsinə çevriləcəkdir.

Alt komponent 1.1 üçün, müvafiq ƏMSS əsasən, ƏMSİP, KSÇS, ƏİP və MTCOP kimi digər sənədlərlə sıx əlaqədə olmalıdır. AAYDA, yerli səviyyədə maraqlı tərəflərdən gələn hər hansı bir narahatlıq və ya təklifi həll etmək üçün bir şikayətlərin baxılması mexanizminin bütün müddət ərzində mövcud olmasını təmin edəcəkdir.

Alt komponent 3.1-ə əsasən, aşağı riskli fəaliyyətlər ətraf mühit və sosial qiymətləndirmə tələb etməyəcəkdir; kiçik miqyaslı təmir işlərinin aparıldığı hallarda, AAYDA faydalanan icmalardan Əlavə 1-də göstərilən şablon əsasında ƏMSİP yoxlama vərəqələrinin hazırlanması və açıqlanmasını tələb edəcəkdir.

4.3.1. ƏMSİP-nin məzmunu və xülasəsi

ƏMSS1 - Əlavə 1. Ekoloji və Sosial Qiymətləndirmə bənd 14, "Bir ƏMSİP mənfi ekoloji və sosial riskləri və təsirləri aradan qaldırmaq, əvəz etmək və ya məqbul səviyyəyə endirmək üçün bir layihənin həyata keçirilməsi və istismarı zamanı yerinə yetiriləcək bir sıra azaltma, izləmə və institusional tədbirlərdən ibarətdir. ƏMSİP bu tələbləri həyata keçirmək üçün lazım olan fəaliyyət və tədbirləri də əhatə edir. Maddə 15 ümumilikdə ƏMSİP üçün tələbləri əks etdirir. ESMP KSÇS, ƏİP və MTCOP kimi digər müvafiq sənədlərlə uyğun koordinasiyanı təmin etməli və bunları əhatə etməlidir:

- a) Son siyahıyaalma və vətəndaş cəmiyyəti təşkilatlarından habelə əraziyə müfəssəl ziyarətlərdən əldə edilən rəsmi məlumatlara əsaslanaraq əhalinin yayılması haqqında, mümkün olduqda az gəlirli icmaların sıxlığı, TZ əhəmiyyətli dərəcədə müdaxiləsi, həssas və / və ya kritik təbii yaşayış yerləri, əsas çaylar və su yolları, qeyd edilmiş mədəni irs sahələri, və digər potensial həssas sahələr haqqında sosial və ətraf mühitin ilkin qiymətləndirilməsi;
- b) Bütün fiziki, ekoloji və sosial risklərin və ya təsirlərin müəyyənləşdirilməsi;
- c) GƏZ və yol təhlükəsizliyi də daxil olmaqla, müəyyən edilmiş bütün təsirlər üçün azaldıcı tədbirlərin müəyyənləşdirilməsi;
- d) Təsirlərin azaldılması tədbirlərinin daxil ediləcəyi ətraf mühit və sosial alətin spesifikasiyaları (yəni, KSÇS, ƏİP, tikinti şərtləri, tender sənədləri, MTDP və s.);
- e) ƏMSİP-də göstərilən qabaqlayıcı və monitoring fəaliyyətlərin həyata keçirilməsinə dair tədbirlər, həmçinin monitoring planı. Buraya mövcud olan və icraçı təşkilat daxilində əlavə olaraq inkişaf etdiriləcək texniki təcrübəni əks etdirən ifadələr daxil olacaqdır;
- f) İcraçı təşkilatın (AAYDA) ekoloji və sosial bilik potensialının və potensialın artırılması ehtiyaclarının qiymətləndirilməsi;
- g) Təsirlərin azaldılması tədbirinin həyata keçirilməsi üçün vaxt (inşaatdan əvvəl, tikinti zamanı, planlaşdırma zamanı və s.);
- h) Təsirin azaldılması və monitoring tədbirinin həyata keçirilməsi üçün büdcə smetası.

ƏMSİP, ətraf mühit və sosial məsələləri həll etmək üçün layihənin MTCOP rəhbər tutaraq xüsusi icma iştirak mexanizmlərini, habelə maraqlı tərəflərin şikayət və ya narahatlıqlarını həll etmək üçün ətraflı şikayətlərin baxılması mexanizmini (ŞBM) müəyyənləşdirməlidir.

4.3.2. Sənədlərin hazırlanması üzrə öhdəliklər və Tender Sənədləri

AAYDA, sahə üzrə xüsusi ƏMSİP-lərin, ƏMSİP-lərin yoxlanış vərəqələrinin və tələb olunan digər sənədlərin (məsələn, KSÇS, ƏİP, MTCOP) hazırlanmasına görə ümumi məsuliyyət daşıyacaq. ƏMSİP, KSÇS, MTCOP və ƏİP Bank tərəfindən nəzərdən keçirilib və yekunlaşdırılıb, ictimaiyyətə müzakirə edilib və yerli dildə (və İngilis dilində) ictimaiyyətə açıqlanıb, o cümlədən tikinti işləri üzrə podratçılar üçün tender sənədlərin bir hissəsinə əlavə edilibdir. ƏMSİP yoxlama vərəqələri seçici əsaslarla Bank tərəfindən əvvəlcədən nəzərdən keçiriləcək və alt komponent 3.1 üçün uyğun olaraq müqavilələrin və texniki şərtlərin bir hissəsi olacaqdır. Podratçı tikinti zamanı təsirləri azaltma tədbirlərinin həyata keçirilməsi, tikintiyə texniki nəzarət edən Mühəndis işə monitoring planının yerinə yetirilməsi üzrə məsuliyyət daşıyacaqlar.

ƏMSİP AAYDA və onun məsləhətçisi tərəfindən hazırlanıracaq (və müfəssəl layihəyi uyğun yenilənəcək); ƏMSİP yoxlama vərəqələri LİQ Ətraf və Sosial məsələlər üzrə Mütəxəssisləri tərəfindən yoxlanılaraq təsdiqlənəcəkdir. Həm ƏMSİP, həm də ƏMSİP yoxlama vərəqələri LİQ tərəfindən müvafiq tender paketlərinə, texniki şərtlərə və müvafiq olaraq müqavilələrə daxil ediləcəkdir.

4.3.3. ƏMSİP Tətbiqinə Nəzarət və Monitoring Öhdəliyi

Üç fəaliyyət istiqamətindən ibarət olan layihə üçün AAYDA, alt komponent 1.1 – də müəyyən edilmiş layihə yolları və alt komponent 3.1 altında köməkçi aqro-logistika infrastrukturu üçün inşaat işlərinin həyata keçirilməsində podratçılara (və onların subpodratçılarına) nəzarət etmək üçün ümumi məsuliyyət daşıyacaqdır. ƏMSİP-lər Müqavilə Sənədlərinin bir hissəsi olacaq və layihə qarşısına qoyulan tələblərdən olacaqlar. Bu tapşırıqda AAYDA-ya AAYDA-nın Ətraf Mühit və Sosial Məsələlər üzrə Mütəxəssisinin (ƏMSMM) təlimindən və ƏSMİP-nin tətbiqi və Podratçı tərəfindən riayət edilməsi ilə bağlı yardımdan cavabdeh olan MLİN kömək edəcəkdir.

4.3.4. Potensialın Qiymətləndirilməsi və Ehtiyaclar

Azərbaycan Avtomobil Yolları Dövlət Agentliyi (AAYDA), Ətraf Mühit və Sosial Təhlükəsizliyin tələblərinə riayət etməyi tələb edən bir sıra beynəlxalq maliyyə institutları ilə (məsələn, AİB, DB, AYİB və s.) əməkdaşlıq edib. Bu təşkilatlarla coxillik təcrübə və təyin olunmuş layihə məsləhətçiləri AAYDA-nı mürəkkəb tələblərin incəlikləri ilə tanış edirlər. Əvvəlki DB-nin Təhlükəsizlik Siyasəti və Əməliyyat Prosedurlarının bir sıra oxşar yol tikintisi və ya bərpası layihələrində tətbiqi vasitəsilə AAYDA daxilində prosedurlara uyğunluq sistemi təlimat və tələblərlə tanış olan işçilərlə inkişaf etdirilmişdir. Keçmiş fəaliyyətə əsasən AAYDA, DB-nin və digər maliyyə institutlarının Ətraf Mühit və Sosial Təhlükəsizlik siyasətinə əməl etməkdə qənaətbəxş icra nümayiş etdirmişdir. Keçmiş layihələr çərçivəsində ŞBM-lər insanlara hüquqları barədə düzgün məlumat verildikdə və layihə işçiləri problemlərin həllinə dair öhdəliklərini izah etdikdə düzgün istifadə edilirdi. Görünən odur ki, effektivliyin açarlarından biri maraqlanan hər kəsə məlumat verməkdir.

Bununla birlikdə, DB ƏMSÇ ƏMSS-ləri uyğunluğun əsasını təşkil edərək Borcalanlar üçün kifayət qədər yenidir. AAYDA işçiləri ilə yaxşı bir idarəetmə və nəzarət səviyyəsini təmin etmək üçün bu tələblər haqqında yaxşı biliklərə sahib olması lazımdır. Buna, Dünya Bankının ətraf mühit və sosial mütəxəssisləri tərəfindən layihənin həyata keçirilməsinin ilk mərhələsində LİQ-ə veriləcək hədəflənmiş ƏMSÇ təlimləri vasitəsilə nail olunacaqdır. Əlavə olaraq AAYDA, ƏMSÇ ƏMSS-lərini AAYDA-ın gündəlik praktikasına tətbiq etmək üçün layihənin icrası boyunca MLİN-in ixtisaslaşmış ətraf mühit və sosial məsələlər üzrə mütəxəssislərindən və ya fərdi məsləhətçilərindən dəstəyə ehtiyac duyacaqdır.

Bu mərhələdə, Təhlükəsizlik məsələləri üzrə Məsləhətçilər tərəfindən verilən təlimin vahid olması və layihənin bütün aspektlərini əhatə etməsi lazım olduğu düşünülür (lakin genişləndirilə bilər)

- a) Layihə ilə əlaqəli ƏMSS-lər;
- b) ƏMSİP, ƏİP və MTDP nin həyata keçirilməsi;
- c) Hesabat daxil olmaqla, ƏM&S şərtlərə uyğunluğun monitoringi;
- d) Gender əsaslı zorakılıq, bu mövzuda məlumatlandırma işinin necə aparılacağı da daxil olmaqla;
- e) Uşaqlara qarşı Şiddət, bu mövzuda məlumatlandırma işinin necə aparılacağı da daxil olmaqla;
- f) İİV / QİÇS haqqında məlumatlandırma, o cümlədən bu mövzuda maarifləndirmə işinin aparılması;
- g) İş Sağlamlığı və Təhlükəsizliyi, bu aspektin necə izlənəcəyi və tətbiq olunacağı da daxil olmaqla (Covid 19 təhlükəsizlik tədbirləri daxil olmaqla);
- h) Əməyin İdarəetmə Prosedurları, o cümlədən bu aspektin necə izləniləcəyi və tətbiq olunacağı;
- i) ŞBM-ə nəzarət və tətbiqetmə qaydaları daxil olmaqla Şikayətlərin həlli;
- j) Yol təhlükəsizliyi və bu mövzuda məlumatlandırma işinin necə aparılması;
- k) İnfrastrukturun davamlılığını artırmaq üçün tədbirlər daxil olmaqla İqlim Dəyişikliyi;
- l) Bioloji müxtəlifliyin qorunması, növlərin yayılması və yaşayış mühitinin qorunması da daxil olmaqla.

Rayon səviyyəsində, Yol İstismar İdarələri və ya Yerli İcra Hakimiyyətləri işçilərinin, xüsusilə icma təhlükəsizliyi, təsirə məruz qalan tərəflərin şikayətləri, əməklə əlaqəli məsələlər, əhalinin rifahı, əmlaka təsirlə bağlı yerli səviyyədə yarana biləcək məsələlərin koordinasiyası üçün DB-nin yeni ƏMSÇ siyasətləri ilə tanış olması lazım ola bilər. Bu məqamda MLİN-in və ya Məsləhətçinin layihəyə

daha yaxşı uyğunluğu və layihə ilə əlaqəli məsələlərə operativ reaksiya və həmin məsələlərin həllinin təmin edilməsi üçün müvafiq heyətə təlim keçməsi lazımdır

4.4. İnstitusional razılaşmalar

Layihə hazırlığının bu mərhələsi üçün, Azərbaycanda və DB ƏMSÇ daxilində adi yerli tələblərə uyğun olaraq bir sıra institusional razılaşmalar və öhdəliklər nəzərdə tutulur. Köçürülmə Çərçivəsində və Maraqlı Tərəflərin Cəlb olunması Planında kifayət qədər əldə edilmiş məlumatları verməklə, Yenikənd-Biləsuvar yolu üçün ƏMSİP-də komponentin xüsusi fəaliyyətlərinə aid bir o qədər çox müəyyən razılaşmalar yer alacaqdır.

4.4.1. Azərbaycan Avtomobil Yolları Dövlət Agentliyi (AAYDA)

AAYDA Dünya Bankı tərəfindən maliyyələşdirilən layihənin alt komponentləri üçün ümumi məsuliyyət daşıyacaq. Bu, dolanışığın bərpası, layihə MTCOP-nin hazırlanması və ƏİP-yə nəzarət kimi sosial tədbirlərlə əlaqəli fəaliyyətlərin hazırlanması, həyata keçirilməsi və maliyyələşdirilməsindən ibarətdir. Əlavə olaraq, AAYDA müvafiq dövlət idarələri ilə hər hansı qurumlararası koordinasiya məsul olacaqdır. AAYDA öz funksiyalarını Layihə İdarəetmə Grupu (LİQ) vasitəsilə həyata keçirəcək, bu qrup da öz növbəsində rayon / alt layihə səviyyələrində layihə icrası və gündəlik layihə fəaliyyətlərinə nəzarət etməkdən məsul olacaqdır. AAYDA-LİQ, təhlükəsizlik tədbirləri ilə əlaqədar KSÇS və digər AAYDA ilə əlaqəli fəaliyyətləri əlaqələndirəcək bir Təhlükəsizlik Məsələləriylə məşğul olan ştat işçisi cəlb edəcəkdir. Ətraf Mühit və Sosial Öhdəlik Planına (ƏMSÖP) uyğun olaraq AAYDA-LİQ, ən azı bir Ətraf və Sosial məsələlər üzrə Mütəxəssis, bir Əmək məsələləri üzrə, Sağlamlıq da daxil olmaqla ekoloji və sosial risklərin idarə olunmasına dəstək vermək üçün ixtisaslı işçilərdən ibarət bir təşkilati quruluş (layihə icra qrupu) təsis edəcəkdir və Təhlükəsizlik Mütəxəssisi və ƏMSS, ƏMSÖP və müvafiq sənədlərə tam uyğunluğun təmin edilməsindən məsul olan bir İcma Əlaqələndirmə Mütəxəssisi cəlb edəcəkdir.

4.4.2. Müfəssəl Layihə İcrası və Nəzarət (MLİN) Məsləhətçisi

Layihə üçün MLİN məsləhətçisi, müfəssəl layihənin məqsədləri və iş həcminə, tikintiyə nəzarət işlərinə, tətbiqetmə monitorinqi, habelə Məsləhətçinin Texniki Tapşırığında daha ətraflı təsvir ediləcək layihə icrasının monitorinqi və qiymətləndirilməsi işlərinə cavabdeh olacaqdır. Ətraf Mühit və Sosial məsələlər üzrə məsləhətçi MLİN heyətinin üzvü olaraq aşağıdakı vəzifələri yerinə yetirəcəkdir:

- 1) AAYDA –ya ƏMS Mütəxəssisinin müvafiq vəzifəsini yerinə yetirməsinə, o cümlədən potensialın artırılması təlimlərinin aparılması, iş planlarına kömək, hesabatların monitorinqi, ərazi səfərlərinin aparılması və s. daxil olmaqla yardım etmək;
- 2) Ehtiyac duyulduqda, sahə üçün xüsusi ƏMSİP-lər, ƏMSİP yoxlama vərəqələri, KP-lərin hazırlanması və ƏİP-lərin və MTDP-lərin yenilənməsi kimi tələb olunan ətraf mühit və sosial aspektli sənədlərin hazırlanmasında rəhbərlik etmək və Podratçıların tikinti işləri müqaviləsində nəzərdə tutulduğu kimi özlərinə aid sənədlərin tərtib etmələrini təmin etmək;
- 3) Lazım gəldikdə ETSN ilə sıx əməkdaşlıq;
- 4) Tikinti işlərinin ətraf mühitə və yerli icmalara təsirinin monitorinqi və AAYDA-a aylıq tərəqqi hesabatlarının verilməsində yardım daxil olmaqla, ƏMSİP-nin həyata keçirilməsinə dair podratçıların iş bəyannaməsi / metodologiyasının təsdiqlənməsi ilə ətraf mühitə və yerli icmalara minimum təsir / zərərin təmin edilməsi;
- 5) Layihə dizaynına layihə / inşaat əvvəlində ƏMSİP-də müəyyən edilmiş ətraf mühitin qorunması və azaldılması tədbirlərini daxil etmək;
- 6) ƏMSİP-ə dair bütün ətraf mühit və sosial tələblərin və təsir azaltma tədbirlərinin tikinti işləri tender sənədləri və müqavilələrində yer almasını təmin etmək üçün AAYDA-ya yardım;
- 7) MTCOP-də təsvir edilmiş və bu ƏMSÇ-də ümumi olaraq verildiyi kimi Şikayətlərin baxılması Mexanizminin yaradılmasında AAYDA-a kömək etmək;
- 8) ƏMSİP-da MLİN-nin tapşırıqları kimi müəyyən edilmiş müxtəlif layihə mərhələləri üçün bütün azaldıcı və izləmə tədbirlərini ƏSMF-də göstərilən təlimatlara əsasən həyata keçirmək;

- 9) Tələb olunduqda AAYDA / LİQ üçün ətraf mühit və sosial idarəetmə potensialının artırılması fəaliyyətlərini həyata keçirmək
- 10) ESMP-də planlaşdırıldığı kimi podratçının ətraf mühit və sosial fəaliyyətinin müntəzəm monitorinqini həyata keçirmək;
- 11) Podratçının sahəyə aid ƏSMİP və ƏMSİP yoxlama vərəqələrinə uyğunluğunu yoxlamaq və ehtiyac olduqda bütün layihə sahələrinə baxış ezamiyyələrini təşkil etmək;
- 12) Davam edən hər bir alt komponent üçün Layihə Tərəqqi hesabatları daxil olmaqla Ətraf mühit və Sosial Monitorinq Hesabatlarını hazırlanmaq;
- 13) Mütəmadi nəzarət missiyalarında iştirak etmək və DB və AAYDA-nın tələblərinə cavab vermək.

4.4.3. Tikinti İşləri Podratçısı

Tikinti işləri podratçıları DB və Azərbaycan Hökumətinin satınalma qaydalarına əsasən seçiləcəkdir. Püşkatmalardan asılı olaraq, bu Podratçılar əvvəlki layihələrdə normal tətbiq olunduğu tikinti sahəsinin büdcəsindən asılı olaraq beynəlxalq və ya yerli podratçılar ola bilərlər. Alt komponent 1.1 beynəlxalq rəqabət təklifi olaraq təqdim edilə bilər, alt komponent 3.1 isə milli rəqabət təklifi olaraq təklif edilə bilər. Alt komponent 1.1 və alt komponent 3.1 üçün qalib gələn podratçılar müvafiq olaraq xüsusi ƏMSİP-yə və ərazi üçün, ƏMSİP yoxlama vərəqələrinə sahib olacaqlar. Hər bir alt komponent üzrə podratçıların ətraf mühit və sosial təsirləri azaltmaq üçün ƏMSİP/ ƏMSİP Yoxlama vərəqələrində tövsiyə olunan müvafiq tədbirlərin həyata keçirilməsindən məsul olacağı gözlənilir. Podratçının KP, ƏİP və MTCOP kimi digər sənədlərlə əlaqəli məsuliyyəti də ola bilər. Beləliklə, podratçıların edəcəkləri işlərə daxildir:

- a) Müqavilə ilə ştat üzrə bir ətraf mühit, sosial, sağlamlıq və təhlükəsizlik məsələləri üzrə işçi təyin edilsin;
- b) AAYDA və DB tərəfindən təsdiqlənməsi, MLİN Məsləhətçisi tərəfindən nəzərdən keçirməsi üçün alt komponent və sahə üzrə bir ƏMSİP və tələb olunarsa digər layihə sənədləri hazırlansın (KP, ƏİPs, MTCOP və s.); ƏMSİP-lərə əlavə ediləcək digər xüsusi planlar tələb oluna bilər;
- c) ƏMSİP-nin tətbiqi, xüsusən də parametrik monitorinq üçün kifayət qədər maliyyə və insan resursları təmin edilsin;
- d) EMSİP-də tələb olunan tikinti əvvəli və tikinti zamanı olan təsirlərin azaldılması tədbirlərinin düzgün və vaxtında həyata keçirilməsi təmin edilsin;
- e) Biri işçilərə və digəri ümumi olaraq ictimaiyyət üçün olan iki şikayətlərin həlli sisteminin qurulması və ƏMP və MTCOP-dəki digər tədbirlərə riayət olunması da daxil olmaqla, zəruri hallarda əlavə ekoloji və / və ya sosial təsir azaltma tədbirlərini həyata keçirsin.

4.4.4. Maliyyə Nazirliyi

Azərbaycan Respublikasında maliyyə sektorunu tənzimləyən məsul qurum olaraq Maliyyə Nazirliyi (MN) Borcalanın Nümayəndəsi olacaqdır. Həm DB-dən, həm də Azərbaycan Hökumətindən alınan maliyyədən, MN AAYDA-nın layihə üçün hesabına ayrılmış vəsaitin ödəməsini təmin edəcəkdir. KP-lərə uyğun olaraq, MN hesablanmış kompensasiyanı AAYDA-ın hesabına ayıracaq və təzminatı təsirə məruz qalan insanların hesablarına köçürəcəkdir. Bu fəaliyyət üçün kompensasiya ödənişinin icrası məqsədilə DB-yə əlavə bir hesabat təqdim ediləcəkdir.

4.4.5. Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyi

Azərbaycanda ətraf mühitlə bağlı əsas təşkilat Ekologiya və Təbii Sərvətlər Nazirliyidir (ETSN). Prezidentin 2001-ci il fərmanı ilə keçmiş Ekologiya və Təbii Sərvətlərdən İstifadəyə dair Dövlət Komitəsi (ETSİDK) ETSN-ə çevrildi. ETSN SCENRU-ya məxsus mandatı ilə yanaşı, Hidrometeorologiya, Geologiya, Meşəçilik və Balıqçılıq şöbələri kimi bir sıra digər dövlət orqanlarının funksiyalarını üzərinə götürdü. ETSN-nin funksiyaları və fəaliyyətləri aşağıdakı əsas sahə sahələrə bölünür:

- Ətraf mühit siyasətinin inkişafı
- Ətraf mühitin mühafizəsi
- Suyun monitorinqi və idarəedilməsi

- Dənizin (Xəzər dənizi) bio-ehtiyatlarının qorunması
- Meşə idarəetməsi
- Bio-resurslar və qorunan ərazilərin idarə olunması

ETSN-nin nəzdində Dövlət Ekoloji Ekspertiza (SEE) İdarəsinə nəzarət edən Ətraf Mühit Siyasəti və Ətraf Mühitin Mühafizəsi Departamenti (ƏMSƏMM) fəaliyyət göstərir. Ətraf Mühitə Təsirin Qiymətləndirilməsi (ƏMTQ) layihə təklifləri tərəfindən təqdim olunan hesabatların nəzərdən keçirilməsindən və təsdiqlənməsindən məsul tərəf SEE-dir.

Hər hansı bir layihənin tikintisi zamanı iddiaçı / tərtibatçı (bu halda AAYDA) təsdiqə əlavə edilmiş şərtlərin yerinə yetirilməsini təmin etməli və ETSN-ə müntəzəm və vaxtında hesabat verməklə yanaşı layihələrin inkişafını izləməyə cavabdeh olmalıdır. Təşəbbüskar / tərtibatçının monitoring proqramı, şərtlər pozulmadan əvvəl aydın göstərişlər verməklə tərtib edilməlidir. İcazədə göstərilən şərtlərin pozulmaması üçün təşəbbüskar / tərtibatçı tərəfindən praktik düzəliş tədbirləri görülməlidir.

ETSN şərtlərin pozulduğunu müşahidə etdikdə təşəbbüskar / tərtibatçıya xəbərdarlıq etmək səlahiyyətinə malikdir. Şərtlərin pozulması halında, təşəbbüskar / tərtibatçı pozuntuya səbəb olan hər hansı bir işi dayandırmaq məcburiyyətindədir. Belə hallarda, ETSN, bəlkə də Ətraf Mühitə Nəzarət Ekspert Qrupunun iştirakı ilə təsdiqləməni yenidən nəzərdən keçirər və təsdiq şərtlərinə yenidən baxıla bilər.

5. MƏŞVƏRƏTLƏR VƏ MARAQLI TƏRƏFLƏRİN CƏLB OLUNMASI

ƏMSS10 əsasən: Maraqlı tərəflərin iştirakı və Məlumatların açıqlanması və Azərbaycanda Maraqlı Tərəflərin cəlb edilməsi ilə əlaqədar qüvvədə olan qanun və qaydalara uyğun olaraq, layihənin alt komponentləri 1.1 və 3.1 üçün ictimai bildiriş və məsləhətləşmələr AAYDA tərəfindən aparılmalıdır. Bu, Salyan və Biləsuvar sakinlərinə və potensial maraqlı tərəflərə rəsmi bildirişlər vasitəsilə həyata keçiriləcəkdir. İctimai məsləhətləşmənin istənilən nəticələri layihənin hazırlıq mərhələsində nəzərə alınmalıdır.

Layihənin Maraqlı Tərəflərin Cəlb Olunması Planına uyğun olaraq, AAYDA məsləhətləşmə fəaliyyətləri və maraqlı tərəflərin iştirakı ilə məşğul olacaqdır. MTCOP, imkansız və həssas qruplar daxil olmaqla potensial fərqli tərəfləri müəyyənləşdirmək, alt qrupların hər birinə çatmaq üçün bir yanaşma inkişaf etdirmək, Layihədən Təsirlənən Tərəflərin (LTT) və Digər Maraqlı Tərəflərin (DMT) narahatlıqlarını çatdırma biləcəyi, rəy verə biləcəyi və ya şikayət etmək üçün, o cümlədən təklif olunan layihə ilə əlaqədar ətraf mühit və sosial riskləri minimuma endirmək və azaltmaq məqsədilə bir mexanizm yaratma yollarını təqdim edir. Bu Maraqlı tərəflərin Cəlb Olunması Planının ümumi məqsədi, ƏMSS10 paraqraf 3də (aşağıda verilir) göstərilən hədəflərə istinadən bütün layihə müddəti ərzində ictimai məlumatların açıqlanması və məsləhətləşmələr də daxil olmaqla maraqlı tərəflərin iştirakı üçün müəşəkkil bir proqram yaratmaqdır.

- Borcalanlara maraqlı tərəfləri müəyyənləşdirməyə və onlarla, xüsusən də layihədən təsirlənən tərəflərlə konstruktiv əlaqələr qurmağa və davam etdirməyə kömək edəcək maraqlı tərəflərin cəlb edilməsinə sistemətik bir yanaşma yaratmaq;
- Layihə üçün maraqlı tərəflərin maraq və dəstək səviyyəsini qiymətləndirmək və layihə dizaynında və ətraf mühit və sosial fəaliyyətində maraqlı tərəflərin fikirlərini nəzərə almağa imkan vermək;
- Layihədən təsirlənə biləcək məsələlərdə layihənin təsirləndiyi tərəflərlə layihə müddəti ərzində təsirli və əhatəli əlaqələr qurmağı təşviq etmək və təmin etmək; və
- Ətraf mühit və sosial risklər və təsirlər barədə müvafiq layihə məlumatlarının maraqlı tərəflərə vaxtında, anlaşıqlı, əlçatan və uyğun şəkildə açıqlanmasını təmin etmək və maraqlı tərəflərin iştirakı və məlumatların açıqlanmasını formatlaşdırmaq; və
- Layihədən təsirlənən tərəfləri problem və şikayətlərini çatdırmaq üçün əlçatan və əhatəli vasitələrlə təmin etmək və Borcalanlara bu şikayətlərə cavab verməyə və idarə etməyə imkan yaratmaq.

Ümumiyyətlə, iki növ təsirə məruz qalan və maraqlı tərəflər mövcuddur - Layihədən Təsirlənən Tərəflər və Digər Maraqlı Tərəflər. **Layihədən Təsirlənən Tərəflər (LTT)**, layihədən təsirlənən və ya təsirə məruz qalma ehtimalı olan və xüsusi vəziyyətləri əlverişsiz, durumları həssas ola biləcək tərəflərdir. Bu qrup layihənin mənfi təsirinə məruz qalan, və / və ya layihənin faydalarından istifadə etmək qabiliyyətinə görə digərlərindən daha məhduddur (ƏMSS10 bəndlər 5 və 11). **Digər Maraqlı Tərəflər (DMT)** layihədə marağı ola bilən və layihə təsirləri, təsir azaltma mexanizmləri və faydaları ilə bağlı fərqli narahatlıq və prioritetləri olan və fərqli və ya ayrılıqda qoşulma formaları tələb edə biləcək şəxslərdir (ƏMSS10 bəndlər 5 və 11). Bu maraqlı tərəflərin hər ikisi barədə MTDP-də ətraflı məlumat verilmişdir.

Alt komponent 1.1, Yenikənd-Biləsuvar yolu üçün bu maraqlı tərəflər əsas dəhlizin yenidən qurulması ilə əlaqədar təsirləri yaşayanlar kimi müəyyən edilə bilər. MTCOP-i yeniləmək AAYDA və MLİN-in vəzifəsi olacaq. Layihənin maraqlı tərəfləri haqqında daha ətraflı məlumat və təhlillər, təklif olunan metodlar və iştirak üçün vaxt MTCOP-də verilmişdir. Alt komponent 3.1 üçün maraqlı tərəflər yerli istehsalçılardır (məsələn, torpaq sahibi olan fermerlər, icarəçi fermerlər, muzzdlu təsərrüfat işçiləri, uzun məsafəyə səyahət edənlər, yerli məhsul istehsalçıları, kənd təsərrüfatı məhsulları üçün qablaşdırıcılar, yol alverçiləri, yol layihəsinin yerli sakinləri, və s.), xidmət təminatçıları (məsələn, məhsul alverçiləri və satıcıları, məhsul satanlar, bazar satıcıları, təsərrüfat məhsulları satanlar, təsərrüfat məhsulları üçün emal müəssisələrinin sahibləri, turistlər üçün xüsusi otellər, bazarlar (həm rəsmi, həm də qeyri-rəsmi ticarətçilər), digər xidmətlər və s.) və təsərrüfatlarla əlaqəli müəssisələr.

(sakinlər və icma üzvləri, bazarlar (həm rəsmi, həm də qeyri-rəsmi ticarətçilər), otel və restoranlar, digər xidmətlər və s.)

5.1. Layihənin hazırlanması zamanı məsləhətləşmələr

ƏMSÇ sənədlərinin işlənməsinə dair Ətraf Mühit və Sosial Təhlükəsizlik tələblərinin bir hissəsi olaraq, 18 və 19 fevral 2021-ci il tarixlərində Salyan və Biləsuvar rayonlarında, bu bölgələrdən maraqlı tərəflərin nümayəndələri ilə İctimai Müzakirələr aparıldı. Başlanğıcda Ətraf Mühit və Sosial Çərçivə (ƏMSÇ) Sənədlərinin rəqəmsal surətləri AAYDA və Salyan və Biləsuvar İcra Hakimiyyətinin rəsmi internet səifələrində 7, 16 və 18 fevral 2021 tarixlərində yerləşdirilmişdir (müvafiq veb bağlantılar üçün baxın Əlavə 1). COVID-19 pandemiya vəziyyəti ilə əlaqədar kütləvi icaslardakı məhdudiyyətlər səbəbindən maraqlı tərəflərlə məhdud sayda görüş keçirilməsinə qərar verildi. Biləsuvar bölgəsində yaşayan maraqlı tərəflərlə "Zoom" tətbiqi ilə bir görüş, Salyan rayonunda yaşayan maraqlı tərəflərlə üç (3) qrup görüşü keçirildi. İctimai Müzakirələrin Protokolları Əlavə 4-də verilmişdir.

5.2. Layihənin icrası zamanı məsləhətləşmələr

ƏMSS10 bənd. 2 qeyd edir: "Maraqlı tərəflərin iştirakı layihənin müddəti ərazində həyata keçirilən hərtərəfli bir prosesdir. Düzgün tərtib və tətbiq olunduğu təqdirdə, layihənin ətraf mühit və sosial risklərinin müvəffəqiyyətlə idarə olunması üçün vacib olan güclü, konstruktiv və həssas münasibətlərin inkişafını dəstəkləyir". Bundan sonra məsləhətləşmələrin və məlumatların açıqlanmasının MTDP-də göstəriləndiyi kimi layihə üçün davamlı bir proses olacağı gözlənilir. Təsirə məruz qalan insanlar, layihə işçiləri, yerli hakimiyyət orqanları və həssas insanlar və digərləri ilə davamlı yerli məşvərlər aparılacaqdır. Müşavirələr layihənin ətraf mühit və sosial təsirlərinə, potensial torpaqalma təsirlərinə, dolanışığın bərpası planlarına və cinsi əsaslı şiddətə, İşçinin davranış kodeksi, əmək hüquqları və mövcud iş imkanları və s. dair təlimlərə yönəlməlidir. Maraqlı tərəflər haqqında xüsusi məlumatlar, məşvəret metodları və keçirilmə tarixləri daxil olmaqla xüsusi detallar MTDP-də verilmişdir.

Alt komponent 1.1 üçün müfəssəl layihələr hazır olduqda MTCOP MLİN tərəfindən yenilənməlidir. Alt komponent 3.1 üçün yeniləmə, müvafiq kənd / üçüncü dərəcəli yol hissələri müəyyənləşdirildikdən sonra edilə bilər və bu səbəbdən xüsusi maraqlı tərəflər, habelə layihə işləri və məsləhətləşmə və açıqlama fəaliyyətləri üçün vaxt müəyyənləşdirilir. Komponent 3.2 üçün ilkin variant kiçik infrastruktur layihələri müəyyən edildikdən sonra hazırlana, tamamlama işləri isə yekun dizayn hazır olduqda edilə bilər. Gələcəkdə yenilənmiş MTİP, digər ƏMSÇ sənədləri ilə birlikdə müzakirə ediləcək və ictimaiyyətə açıqlanacaqdır.

COVID pandemiya şərtləri səbəbi ilə, maraqlı tərəflərin cəlb olunması fəaliyyətləri təşkilatçılarla görüşlərdən əvvəl kifayət qədər təhlükəsizlik hazırlığı, əllərin tez-tez dezinfeksiyası barədə xatırlatmalar, fiziki məsafələr, özünü infeksiyadan müdafiə vasitələri barədə xatırlatmalar, infeksiya haqqında yeniləmələrdən xəbərdarlıq, iclas otaqlarında kifayət qədər ehtiyat tədbirləri və s. kimi təhlükəsizlik tədbirlərini bilənlər ilə olduqca ehtiyatla aparılmalıdır.

5.3. Maraqlı tərəflərə geri hesabat vermək

Maraqlı tərəflərə hesabat vermək və maraqlı tərəflərin prosesini qiymətləndirmək, AAYDA-LİQ-in müəyyən edilmiş məsələlərə cavab verə bilməsi və əlaqələndirici fəaliyyətlərin cədvəlini və xarakterini dəyişdirərək daha təsirli olmasını təmin etmək üçün həyati hesab olunur. Bütün məsələlərin bütün səviyyələrdə və peşəkar şəkildə həll edilməsi arzu edilir. Aydın və anlaşılan tərzdə baxılması üçün hər şey məlumatlı tərzdə və təqdimat şəklində çatdırılmalıdır. Bütün maraqlı tərəflər bütün mərhələlər ərzində və bütün problemlərin həlli barədə məlumatlandırılmalıdır.

TTNM-in Təhlükəsizlik Mütəxəssisi, ilk növbədə layihənin təsirləndiyi ərazilərdə və / və ya kəndlərdə ictimai görüşlər yolu ilə LTMQT-lərə və digər maraqlı tərəf qruplarına hesabat verəcəkdir. İclasların protokolları növbəti ictimai görüşlər zamanı paylaşılacaqdır. ŞBM vasitəsilə alınan rəylər yazılı və şifahi olaraq mümkün qədər cavablandırılacaqdır. SMS və telefon zəngləri, telefon nömrələri olan

maraqlı tərəflərə cavab vermək üçün istifadə ediləcəkdir. Əsas Layihə yeniləmələri layihənin veb saytında yerləşdiriləcək. Sosial mediadan (ilk növbədə LTMQT və digər maraqlı tərəflər üçün Layihə veb sahifəsi (və ya sosial media platforması vasitəsilə) da lazım olduqda istifadə ediləcəkdir.

Məsləhətləşmələr vasitəsilə maraqlı tərəflər məlumatlandırılmalı və rəylər əldə edilə bilər. AAYDA, MLİN-in dəstəyi ilə, maraqlı tərəflərlə hər hansı bir layihə ilə əlaqəli görüşlərin aparılması və tətbiq olunan şərhlərin yeri gəldikdə layihə sənədlərinin bir hissəsini təşkil etməsini təmin edəcəkdir. Hər hansı bir fikir və ya ideya, xüsusən də maraqlı tərəflərin şikayətləri müvafiq qaydada qeyd ediləcək və izlənəcəkdir.

Layihə məlumatları aşağıdakılar vasitəsilə ictimaiyyətə açıqlanacaqdır:

- **İctimai / icma iclasları** – Layihə ilə əlaqəli digər fəaliyyətlərdən əvvəl, müvafiq layihə sənədlərinin açıqlanması zamanı AAYDA, maraqlı tərəf qurumlarının iştirakı ilə yerli səviyyədə bir layihə brifinq iclası təşkil edəcəkdir. Ehtiyac olarsa brifinq iclası başlanğıcda bir dəfə təşkil oluna bilər və təkrar ehtiyac yaranarsa və ya layihədə böyük bir dəyişiklik baş verərsə, digər görüşlər təşkil oluna bilər. Bu iclaslar məhdudlaşdırılmayacaq, lakin həssas qruplar üçün olanlara üstünlük verilə bilər və həmin icaslarda geniş ictimaiyyət narahatlıqlarını bildirə və şərhlər edə bilər. Layihəyə, xüsusən alt komponent 3.1 olan maraq səviyyəsindən asılı olaraq, qadınlar üçün və vacib məsələlər üzrə ayrıca və daha əhəmiyyətli müzakirələrin keçirilməsi tövsiyə edilir. Bu iclaslar yarım illik olaraq təyin edilə bilər.
- **Əlaqə materialları** – Layihə ilə əlaqəli məlumat və yeniliklər broşur, buklet, afişalar və s. dən ibarət çap materialları vasitəsilə ictimaiyyətə açıqlanacaq. Əlaqə materialları AAYDA-LİQ tərəfindən hazırlanacaq və Salyan və Bilasuvar rayonları İcra Hakimiyyətlərində əldə oluna biləcəkdir. "İctimaiyyətlə əlaqələr dəsti" xüsusi olaraq hazırlanmış və həm çap, həm də onlayn formada təqdim ediləcəkdir. AAYDA / LİQ internet sahifəsi (<http://www.aayda.gov.az/az>) mütəmadi olaraq həm Azərbaycan, həm İngilis dillərində (ən azı rüblük qaydada) əsas layihə yenilikləri və layihənin icrası barədə hesabatlarla yeniləyəcəkdir. Layihə ilə bağlı şikayət mexanizminə dair məlumatları təmin etmək üçün internet sahifədən də istifadə edilə bilər.
- **Kütləvi / sosial media əlaqə** - Sosial təhlükəsizlik mütəxəssisi (AAYDA-LİQ heyəti və ya xarici məsləhətçi tərəfindən) layihənin icrası zamanı maraqlı tərəflər, o cümlədən LTMQT-lər, icma liderləri ilə sıx ünsiyyət qurmaq üçün çalışacaqdır. Sosial təhlükəsizlik mütəxəssisi, əsas Yerli Əlaqə Şəxsi (YƏŞ) olaraq, layihə müddəti ərzində, həmçinin, layihənin xüsusi veb saytında, sosial media kanallarında (Facebook və s.) və məlumat lövhələrində müvafiq məlumatların yerləşdirilməsi üçün tapşırıq alacaqdır. Əlavə olaraq, zəruri hallarda, layihə video materialların (video paylaşma platforması üçün, məsələn YouTube üçün) və ya televiziya / kabel televiziyasında sənədli yayımlanmasını təşkil edə bilər ki, bu da layihənin təsvirinə, qarşıdakı ictimai tədbirlərin əvvəlcədən elan edilməsinə və ya xüsusi Layihə fəaliyyətlərinin başlanması haqqında məlumatların paylaşımına səbəb olacaqdır.
- **Məlumat masaları** – layihənin başlanması zamanı yerli sakinlərə maraqlı tərəflərin cəlb olunması fəaliyyətləri, layihə təsirləri, Yerli Əlaqə Şəxsinin (YƏŞ) əlaqə məlumatları və s. məlumatları rayon ofislərində (Salyan və Bilasuvar) qurulacaq masalardan əldə etmək imkanı təmin ediləcəkdir. YƏŞ, rayon ofislərində bu məlumat masalarını quracaq və burada layihə barədə məlumatları LTMQŞ-lərlə və digər maraqlı tərəflərlə bölüşəcəkdir. Layihə ilə əlaqəli müxtəlif sosial və ekoloji mövzulara dair RƏİL broşuraları və bukletləri bu məlumat masalarında təqdim ediləcəkdir.
- **Maraqlı tərəflər / faydalananlar / TMQŞ Rəyi / Anlaşma Anketləri** - Layihənin başlanğıcında, maraqlı tərəflərdən yaxşı bir nümunə götürmək üçün layihə ilə əlaqəli bir Maraqlı Tərəflər / Faydalananlar / TMQŞ Rəyi / Anlaşma Anketlərinin dizaynını və pilotunu maliyyələşdirəcəkdir. Layihənin keyfiyyət və kəmiyyət göstəriciləri götürüləcək və maraqlı tərəflər haqqında ilkin məlumatlar rolunu oynayacaqdır. Bu məqsədlə AAYDA-LİQ tərəfindən sosial təhlükəsizlik məsələləri üzrə məsləhətçi cəlb edilə bilər. Bu, həyata keçirmə zamanı və layihənin AAYDA-LİQ-a təhvil verilməsindən əvvəl müəyyən bir zamanda qarşılıqlı şəkildə təsdiqlənə bilər.

6. ŞİKAYƏTLƏRİN HƏLLİ

ƏMSS10 C - Şikayət Mexanizminə uyğun olaraq Borcalanın layihədən təsirlənən tərəflərin layihənin ətraf mühit və sosial göstəriciləri ilə bağlı narahatlıqlarına və şikayətlərinə vaxtında cavab verməsi gözlənilir (ƏMSS10 bənd 26). Əsas mülahizələr aşağıdakılardır:

- (a) Şikayət mexanizminin narahatlıqları dərhal və effektiv şəkildə, mədəni cəhətdən uyğun və layihədən təsirlənən bütün tərəflər üçün asanlıqla əldə edilə bilən şəffaf şəkildə, heç bir xərc ödəmədən və cəzasız həll etməsi gözlənilir. Mexanizm, proses və ya prosedur məhkəmə və ya inzibati vasitələrə müraciət edilməsinə mane olmaya-cadır. Borcalan, icmalar ilə əlaqəli fəaliyyətlər zamanı şikayətlər prosesi barədə layihədən təsirlənən tərəfləri məlumatlandıracaq və alınan bütün şikayətlərə cavabları sənədləşdirərək ictimaiyyətə təqdim edəcək; və
- (b) Şikayətlərin baxılması obyektiv, həssas, təmkinli, mədəni bir şəkildə aparılacaq və layihədən təsirlənən tərəflərin ehtiyaclarına və narahatlıqlarına cavab verəcəkdir. Mexanizm, həmçinin anonim şikayətlərin qaldırılmasına və ünvanlanmasına imkan verəcəkdir.

Şifahi (şəxsi görüş və ya telefon / SMS), kağız üzərində (yerli icma qeydlərində sənədləşdirilmiş şəkildə, və ənənəvi poçt) və ya elektron (e-poçt, veb sayt, WhatsApp) kimi qəbul vasitələri ilə Layihə üçün Şikayətlərin Baxılması Mexanizmi (ŞBM) MTCOP-də ətraflı şəkildə təsvir edilmişdir.

6.1. Şikayətlərin Baxılması Mexanizmi

Layihə MTİ Planı üçün tərtib olunan Şikayətlərin Baxılması Mexanizmi (ŞBM) layihənin KSÇS-də tətbiq olunan ŞBM-nə bənzərdir və bəzi hallarda məsələlərin həlli üçün hər iki ŞBM paralel işləyə bilər. Heyət və mütəxəssislər praktikliyi və hətta müvafiqliyi təmin etmək üçün hər hansı bir və ya hər iki ŞBM-nə təyin oluna bilərlər. ƏMSS10 tələblərinə uyğun olaraq MTİP çərçivəsində şikayətləri həll etmək üçün tətbiq olunacaq addımlar bunlardır:

Addım 1 Şikayətlərin Baxılması Komissiyası (ŞBK): ŞBK-l zərər çəkmiş tərəflər arasında vasitəçi rolunu oynayacaq və qarşıdurmaların qarşılıqlı razılıq yolu ilə həll edilməsi üçün səy göstərəcəkdir.

Addım 2 AAYDA-LİQ: ŞBK-nin tövsiyələri AAYDA-LİQ-ə göndərilir. AAYDA-LİQ LHTMT-lərin şikayətlərini həll etməklə məsuldur və zəruri hallarda bu şikayətləri tədbir görülməsi üçün müvafiq qurumlara / ofislərə göndərəcəkdir. LTMQT telefon, e-poçt, birbaşa görüşlər və məktublar vasitəsilə AAYDA-LİQ ilə əlaqə qura biləcəklər. AAYDA-LİQ (Əlaqə saxlanılan şəxs) ilə əlaqə məlumatları LTMQŞ-lərə paylanacaq və layihənin həyata keçirilməsinə başlanmazdan əvvəl icmalardakı əsas yerlərdə yerləşdiriləcəkdir. Əlavə olaraq, LTMQŞ ilə həll edilməmiş problemlər olarsa, AAYDA-LİQ bir seçim olaraq "vasitəçiliyə" müraciət edə bilər (ƏMSS10 Əlavə 1 par 3)

Addım 3 (Məhkəmə): Məhkəmə LTMQT üçün son müraciət ünvanı olacaq. Layihə təsirinə Məruz Qalan Tərəflər, AAYDA-LİQ-in qərarı ilə razılaşmadıqları təqdirdə məhkəməyə müraciət edə bilərlər

ƏMSS10 Əlavə 1 maddə 2 (a) -ya uyğun olaraq, ŞBM, layihədən təsirlənən tərəflər, icma üzvləri, vətəndaş cəmiyyəti, media və digər maraqlı tərəflər daxil olmaqla layihədə maraqlı olan bütün tərəflər üçün əlçatan olmalıdır. Maraqlı tərəflər ŞBM-dən layihənin ümumi rəhbərliyi və tətbiqi ilə əlaqədar şikayətlər, rəylər, sorğular, təkliflər və ya hətta iltifat təqdim etmək üçün istifadə edə bilərlər. ŞBM, digər maraqlı tərəflərdən gələn problemləri və şikayətləri səmərəli, vaxtında və qənaətli şəkildə həll etmək məqsədi daşıyır. İşçilərin şikayətləri üçün ayrıca bir mexanizm istifadə ediləcəkdir. AAYDA-LİQ, hesabatın əvvəlki hissəsində qeyd edilən öhdəlik və vəzifələrinə riayət edərək maraqlı tərəflərin ŞBM-nin idarə edilməsindən məsul olacaqdır.

6.2. Şikayətlərin qeydiyyatı

ƏMSS10 Əlavə 1 bənd 2 “Şikayətlərin qeydləri və məlumat bazası”nın saxlanılmasına dair tələbin bir hissəsi kimi, AAYDA-LİQ, MTİP-nin icrası çərçivəsində ən azı aşağıdakı məlumatları əhatə edən şikayət jurnalını aparacaqdır:

- Fərdi istinad nömrəsi;
- Şikayət, sual və ya digər rəyləri təqdim edən şəxsin ünvanı və / və ya əlaqə məlumatları (şikayət anonim göndərilmədikdə)
- Şikayətin təfərrüatları, rəy və ya sual, şikayətçinin yeri və şikayətinin təfərrüatları;
- Şikayətin tarixi;
- Şikayətlə məşğul olmaq üçün təyin edilmiş şəxsin adı (şikayətçiyə cavab vermək, araşdırmaq, qərarlar təklif etmək və s.);
- Təklif olunan həllin bir hissəsi olan düzəldici tədbirlərə icazə verilməsi və həyata keçirilməsindən məsul olan şəxs (lər) daxil olmaqla təklif olunan həllin təfərrüatları;
- Təklif olunan qətnamənin şikayətçiyə bildirildiyi tarix (anonim olmadıqda);
- Şikayətçinin, mümkün olduğu təqdirdə, təklif olunan həll barədə məlumatlı olduğunu yazılı şəkildə etiraf etdiyi tarix;
- Şikayətçinin qətnamədən razı olub-olmamasının və şikayətin bağlanıb-bağlanmayacağıının təfərrüatları; və
- Təklif olunan həll yolu (qətnamə) yerinə yetirildiyi tarix (hər hansı).

7. NƏZARƏT VƏ HESABAT

Layihə komponentlərinin tikinti mərhələsində yarana biləcək müəyyən layihə riskləri və təsirlərinə müvafiq cavab tədbirlərini və təsirlərin azaldılmasını təmin etmək üçün ətraf mühitin monitoringi aparılacaqdır. Tikinti işlərinə başlamazdan əvvəl MLİN-in köməyi ilə AAYDA LİQ-in Ətraf Mühit və Sosial Məsələlər üzrə Mütəxəssisi aşağıdakıları yerinə yetirəcəkdir:

- Tikinti müddəti üçün ətraf mühitin yoxlanılması protokolunun, habelə ətraflı monitoring və hesabat planının hazırlanması;
- Dövri ətraf mühit və sosial tərəqqi hesabatlarının hazırlanmasında podratçı tərəfindən təlimat kimi istifadə ediləcək bir hesabat konturunun hazırlanması; və
- Monitoring proqramına uyğun olaraq tikinti mərhələsində podratçının təsirlərin azaldılması tədbirlərinin həyata keçirilməsinə dair müntəzəm və dövri monitoringin keçirilməsi və AAYDA-LİQ-ə rüblük monitoring hesabatlarının təqdim edilməsi. Ekoloji əhəmiyyətli bir hadisənin meydana gəlməsi təqdirdə xüsusi hesabatların hazırlanması.

AAYDA-LİQ vaxtaşırı DB-yə monitoring nəticələrinin xülasəsini təqdim edəcəkdir. Bundan əlavə, ətraf mühitin idarəedilməsi fəaliyyətləri Daxili İzləmə Sisteminin bir hissəsini təşkil etməlidir. Bu sistemin məqsədi tikinti işi fəaliyyətindəki irəliləyişləri və dəyişiklikləri izləmək, habelə Layihədən Təsirlənən Tərəflərə və digər maraqlı tərəflərə təsirlərini müşahidə etməkdir. AAYDA, MLİN və tikinti işləri podratçısının köməyi ilə monitoring sisteminin qurulmasından məsul olacaqdır; iş həcmi müqavilənin texniki tapşırığında göstəriləcəkdir.

Layihə sahələrində baş verə biləcək hər hansı bir işdə Sağlamlıq və Təhlükəsizlik (İST) qəzaları, icma daxili və ya digər hadisələr, müntəzəm tərəqqi hesabatlarına qədər təxirə salınmadan dərhal DB-yə bildirilməlidir. Bu məqsədlə AAYDA, işlərin podratçıları və işə nəzarəti məsləhətçiləri ilə imzalanan müqavilələrdəki hadisələr barədə dərhal məlumat vermə tələbini daxil etməlidir. AAYDA-a bir hadisə barədə bildiriş gəldikdən sonra, hesabat anında bilinən kifayət qədər detal daxil edilərək dərhal Dünya Bankına yazılı şəkildə bildirilməlidir. Hadisənin baş verməsindən sonra AAYDA hadisənin səbəblərini və meydana gələn qəzadan doğan nəticələri qiymətləndirmək və bu kimi qəzaların bir daha təkrarlanmaması üçün düzəliş tədbirləri daxil olmaqla düzəldici tədbirlər planı hazırlamaq və hər hansı bir hadisənin qarşısını almaq və kompensasiya etmək üçün əsas səbəb təhlilini həyata keçirəcəkdir.

7.1. Daxili Monitoring

Layihənin həyata keçirilməsi zamanı AAYDA, müəyyən edilmiş ekoloji və sosial risklərə və təsirlərə qarşı təsir azaltma tədbirlərinin effektivliyini müəyyənləşdirmək üçün üç fəaliyyət istiqamətinə aid ƏMSİP-lər üzrə aylıq daxili monitoring işləri aparacaqdır. Monitoring hesabatları layihə AAYDA-LİQ direktoru tərəfindən nəzərdən keçiriləcək və araşdırılması üçün Dünya Bankına təqdim ediləcəkdir. MLİN AAYDA-LİQ-ə hesabat hazırlanmasında kömək edəcəkdir.

Layihənin həyata keçirilməsi zamanı AAYDA-LİQ DDIS-in köməyi ilə Podratçının ƏMSİP-lərə uyğunluğuna nəzarət edəcəkdir. Rüblük olaraq AAYDA, DB və digər müvafiq qurumlara Podratçılar tərəfindən ətraf mühit və sosial təsir azaltma tədbirlərinin həyata keçirilməsinin vəziyyətini izah edən hesabatlar hazırlanmalıdır. Hesabata, həyata keçirilməli ola biləcək əlavə təsirləri azaltma tədbirləri, tətbiq olunan ekoloji icazələrə uyğun gəlməyən hadisələr, yerli sakinlərdən, QHT-lərdən daxil olan şikayətlər və bunlara yanaşma və ya həll edilmə üsulları və vasitələri daxil ediləcəkdir.

ƏMSS-lərə uyğun olaraq MLİN şirkətinə ətraf mühit baxımından tikintinin gedişinin izlənilməsində AAYDA-ya kömək etmək üçün bir beynəlxalq ətraf mühit və sosial məsələlər mütəxəssisinin (mülki mühəndislik / ətraf mühitin idarəedilməsinə dair) cəlb edilməsi tövsiyyə edilir. MLİN, ətraf mühit və sosial mütəxəssisi vasitəsi ilə AAYDA-ya tikintinin müxtəlif mərhələlərində praktik təlimlər təqdim edəcəkdir. MLİN, AAYDA-ya, müqavilə müddəalarına uyğun olaraq, müvafiq milli ekoloji qaydalara, keyfiyyət standartlarına və ətraf mühit şərtlərinin yerinə yetirilməsi baxımından podratçıların fəaliyyətinə dair monitoring hesabatlarının hazırlanmasında kömək edəcəkdir. Ətraf mühit üzrə

ƏTRAF MÜHİT VƏ SOSIAL İDARƏETMƏ ÜZRƏ ÇƏRÇİVƏ SƏNƏDİ (ƏMSİÇS)

mütəxəssisin vəzifələrini əhatə edən texniki tapşırıq (TT) layihə üçün MLİN tərəfindən hazırlana-cadır. Layihənin icrası zamanı AAYDA ƏMSS / TTNM və Podratçı tərəfindən təqdim olunan moni-torinq hesabatlarına əsasən layihənin gedişi barədə Dünya Bankına-BYİB-yə hesabat veriləcəkdir.

Daxili monitoringdə istifadə edilə bilən bəzi göstəricilərə aşağıdakılar daxildir:

- Hazırlanmış ƏMSİP yoxlama vərəqələrinin sayı;
- Məsləhətləşmə iclaslarının sayı;
- Qəbul edilmiş şikayətlərin sayı;
- həll edilmiş və ya həll olunmayan şikayətlərin sayı;
- ŞBM-dəki addımların hər biri üçün müddətlər
- ŞBM icrası zamanı öyrənilən dərslərin sayı
- və s.

8. BÜDCƏ

Üç fəaliyyət istiqamətindən ibarət olan layihə üçün ƏMSİÇS-nin icrası, ehtiyac duyulduqda digər so-sial alətlərlə birlikdə komponent və sahə spesifik ƏMSİP-lərin hazırlanmasına səbəb olacaqdır. Aşağıdakı Cədvəldə AAYDA tərəfindən təsdiqlənəcək təxmini büdcə təqdim olunur:

Cədvəl 12: ƏMSİÇS Tətbiqi üçün Təxmini Büdcə

Maddə	Təxmini büdcə (ƏMSİP-da dəqiqləşdiriləcək)
ƏMSÇ tələbləri üzrə beynəlxalq məsləhətçilər:	
Alt komponent 1.1 ¹⁹ üçün xüsusi sahə üzrə ƏMSİP-i hazırlamaq	ABŞ dolları 42,500
Alt komponent 3.1 üçün xüsusi sahə üzrə Yoxlanış Vərəqələri və ƏMSİP-i hazırlamaq	ABŞ dolları 1,000
Komponent 3.2 üçün xüsusi sahə üzrə ƏMSİP-i hazırlamaq	ABŞ dolları 20,000
KSÇS, ƏİP və MTCOP-i yeniləmək	ABŞ dolları 20,000
AAYDA üçün təlim aparılacaq sahələr (lakin genişləndirilə bilər):	
ƏMSİP-nin həyata keçirilməsi;	ABŞ dolları 50,000
Hesabat daxil olmaqla ətraf mühit və sosial tələblərin icrasına nəzarət;	
Bu mövzuda maarifləndirmə işinin aparılması da daxil olmaqla Gender əsasında Zorakılıq;	
Uşaqlara qarşı şiddət, bu mövzuda maarifləndirmə işinin necə aparılacağı da daxil olmaqla;	
İİV/QİÇS haqqında məlumatlandırma, bu mövzuda maarifləndirmə işinin necə aparılacağı da daxil olmaqla;	
İşin Sağlamlığı və Təhlükəsizliyi və bu aspektin izlənilməsi və tətbiqi detalları daxil olmaqla;	
Əməyin İdarəetmə Prosedurları və bu aspektin izlənilməsi və tətbiqi detalları daxil olmaqla;	
ŞBM-yə nəzarət və təbiiqetmə qaydaları da daxil olmaqla Şikayətlərin həlli;	
Yolun Təhlükəsizliyi, bu mövzuda maarifləndirmə işinin aparılması da daxil olmaqla;	
İnfrastrukturun davamlılığını artırmaq üçün tədbirlər daxil olmaqla İqlim Dəyişikliyi	
Bioloji müxtəlifliyin qorunması, və yaşayış mühitinin qorunması da daxil olmaqla növlərin yayılması	

¹⁹ Məsləhətçi Xidmətləri - Kiçik Tapşırıqlar üçün birdəfəlik ödənişlərdə nəzərdə tutulub MÜQAVİLƏ NO: AHP 3, IC 8

ƏTRAF MÜHİT VƏ SOSIAL İDARƏETMƏ ÜZRƏ ÇƏRÇİVƏ SƏNƏDİ (ƏMSİÇS)

Madde	Təxmini büdcə (ƏMSİP-da dəqiqləşdiriləcək)
AAYDA-ın rayonlara nəzarət, təlim fəaliyyətləri və s. məqsədlərlə səyahət etməsi üçün büdcə.	ABŞ dolları 30,000
Məşvərətlər və ya təlimlər üçün ekoloji və sosial sənədlərinin, çapı və / və ya materialların tərcüməsi	ABŞ dolları 15,000
Salyan və Biləsuvar rayon üzrə məşvərətlər, həmçinin layihə müddəti ərzində əlavə yerli səviyyədə məşvərətlər	ABŞ dolları 30,000
Yerli Məsləhətçi	ABŞ dolları 20,000
ƏMSİP-nin tikinti mərhələsində təsirlərin azaltma tədbirləri	ƏMSİP-da hesablanacaq
Torpaqalma üçün büdcə	KP daxilində hesablanacaq (tətbiq edilərsə)
Əlaqəli təlimlər və tələb oluna biləcək hər hansı əlavə işçi heyəti daxil olmaqla şikayətlərin baxılması mexanizminin həyata keçirilməsi üçün büdcə	ABŞ dolları 20,000
Nəzərdə tutulmayan xərclər (10%)	ABŞ dolları 22,850
Ümumi	USD 251,350 + ƏMSİP, KP təsirlərin azaltması tədbirləri üçün nəzərdə tutulan xərclər

Əlavə 1: Tikinti və bərpa işləri üçün ƏMSİP-nin yoxlama vərəqəsi

HİSSƏ A: LAYİHƏ VƏ SAHƏ ÜZRƏ ÜMUMİ MƏLUMAT

İNSTITUSİONAL VƏ İNZİBATI				
Ölkə	Azərbaycan			
Layihənin adı				
Layihənin miqyası və fəaliyyəti	ŞD layihəsi çərçivəsində binaların bərpası üçün kiçik tikinti işləri			
Institusional razılaşmalar (Ad və əlaqə məlumatları)	DB (Layihə Rəhbəri)	Layihənin idarə olunması	Yerli partnyor	
Institusional razılaşmalar (Ad və əlaqə məlumatları)	Təhlükəsizliyə nəzarət	Yerli partnyorlar tərəfindən nəzarət	Yerli Müfəttiş nəzarəti	Podratçı
ƏRAZİNİN TƏSVİRİ				
Ərazi necə adlanır				
Sahə yerinin təsviri	Əlavə 1: Sahə xəritəsi []B [] X			
Torpaq kimə aiddir?				
Coğrafi, fiziki, bioloji, geoloji, hidroqrafik və sosial-iqtisadi kontekstin təsviri				
Xüsusilə qurğular, su, daş material mənbələri üçün yerlər və məsafə?				
QANUNVERİCİLİK				
Layihə fəaliyyətinə aid olan milli və yerli qanunvericilik və icazə sənədlərini müəyyənləşdirin				
İCTİMAİ MƏŞVƏRƏTLƏR				
İctimai məsləhətləşmə prosesinin nə vaxt və harada keçirildiyini müəyyənləşdirin				
İNSTITUSİONAL İMKANLARIN QURUCULUĞU				
Potensial imkanların artırılması üçün hər hansı imkan olacaqmı?	[] X ya []B Olarsa, Əlavə 2-də imkanların artırılması üçün proqram əlavə edilib			

HİSSƏ B: TƏHLÜKƏSİZLİK MƏSƏLƏLƏRİLƏ ƏLAQƏDAR MƏLUMAT

EKOLOJİ /SOSIAL YOXLAMA			
Sahə fəaliyyətinə aşağıdakılardan hər hansı biri daxildirmi?	Fəaliyyət	Status	Görülməyən işlər
	A. Binanın bərpası	☒ Bəli ☐ Xeyr	Aşağıda hissə A-ya bax
	B. Yeni tikili	☐ Bəli ☒ Xeyr	Aşağıda hissə A-ya bax
	C. Fərdi çirkab sularının təmizlənməsi sistemi	☐ Bəli ☒ Xeyr	Aşağıda hissə B-ya bax
	D. Tarixi bina və ərazilər	☐ Bəli ☒ Xeyr??	Aşağıda hissə C-ya bax
	E. Torpaqalma ²⁰	☐ Bəli ☒ Xeyr	Aşağıda hissə D-ya bax
	F. Təhlükəli və ya zəhərli materiallar ²¹	☒ Bəli ☐ Xeyr	Aşağıda hissə E-ya bax
	G. Meşələrə və / və ya qorunan ərazilərə təsirlər	☐ Bəli ☒ Xeyr	Aşağıda hissə F-ya bax
	H. Tibbi tullantıların idarə olunması	☐ Bəli ☒ Xeyr	Aşağıda hissə G-ya bax
	I. Nəqliyat və Piyada Təhlükəsizliyi	☒ Bəli ☐ Xeyr	Aşağıda hissə H-ya bax

²⁰ Torpaqalmaya insanların köçürülməsi, özəl əmlakdan dolanışıq imkanlarının dəyişilməsi daxildir ki, bu alınan-satılan / köçürülən və yaşayan və / və ya qanunsuz istifadə və / və ya əldə edilən ərazidə bir iş (köşk) işlədən insanlara təsir göstərən torpaqlardır.

²¹ Zəhərli / təhlükəli materiallara asbest, zəhərli boyalar, zərərli həlledicilər, qurğuşun boyasının çıxarılması və s. daxildir, lakin bunlarla məhdudlaşmırlar.

HİSSƏ C: QABAQLAYICI TƏDBİRLƏR

FƏALİYYƏT	PARAMETR	QABAQLAYICI TƏDBİRLƏRİN YOXLANIŞ VƏRƏQƏSİ
A. Ümumi şərtlər	Bildiriş və İşçi Təhlükəsizliyi	(a) Yerli tikinti və ətraf mühit müfəttişliklərinə və icmalara gələcək fəaliyyətlər barədə məlumat verildi (b) Kütləvi informasiya vasitələri və / və ya ictimaiyyətə açıq sahələrdə (iş sahələri daxil olmaqla) müvafiq bildiriş vasitəsilə işlər barədə məlumat verilmişdir. (c) Tikinti və / və ya bərpa işləri üçün qanuni tələb olunan bütün icazələr alınmışdır (d) Podratçı bütün işlərin qonşu sakinlərə və ətraf mühitə təsirləri azaldılması üçün hazırlanmış təhlükəsiz və intizamlı bir şəkildə həyata keçiriləcəyini rəsmən qəbul edir. (e) İşçilərin ŞQC beynəlxalq təcrübəyə uyğundur (hər zaman sərt geyimlər, lazım olan maskalar və təhlükəsizlik eynəkləri, qoruyucu kəmərlər və təhlükəsizlik botları) (f) Sahələrdə müvafiq işarələrin qoyulması işçiləri riayət etməli olduqları əsas qayda və qanunlar barədə məlumatlandıracaqdır
B. Ümumi bərpa və / və ya tikinti işləri	Havanın keyfiyyəti	(a) Daxili söküntü işləri zamanı birinci mərtəbə üzərində olan tullantı ötürücülərindən istifadə olunmalıdır (b) Söküntü zibilləri nəzarət olunan ərazidə saxlanmalı və zibil tozunu azaltmaq üçün su ilə püskürdülməlidir (c) Pnevmatik qazma / divar söküntüsü edilməsi zamanı toz davamlı su çiləmə üsulu ilə və / və ya ərazidə toz basan qoruyucular quraşdırılaraq basdırılmalıdır. (d) Ətrafdakı ətraf mühit (səkilər, yollar) tozları minimuma endirmək üçün dağıntılardan təmizlənməlidir (e) Sahədə tikinti / tullantı materialının açıq şəkildə yandırılması olmayacaqdır (f) Sahələrdə inşaat maşınlarının həddindən artıq boş dayanması olmayacaqdır
	Səs-küy	(g) Tikinti səs-küyü, icazə ilə razılaşdırılmış müəyyən vaxtlarla məhdudlaşacaqdır (h) İstifadə zamanı generatorların, hava kompressorlarının və digər güclə işləyən mexaniki avadanlıqların mühərrik qapaqları bağlanmalı və avadanlıq yaşayış yerlərindən mümkün qədər uzaqda yerləşdirilməlidir.
	Suyun Keyfiyyəti	(a) Sahə çöküntülərinin sahədən kənara çıxması və yaxınlıqdakı bulaq və çaylarda həddindən artıq bulanıqlığa yol verilməməsi üçün ot bağlamaları və / və ya lil hasarları kimi müvafiq eroziya və çöküntülərə qarşı mübarizə tədbirləri həyata keçiriləcəkdir.
	Tullantıların İdarəedilməsi	(a) Tullantıların yığılması və zərərsizləşdirilməsi yolları və sahələri söküntü və tikinti işlərindən gözlənilən bütün əsas tullantı növləri üçün müəyyən ediləcəkdir. (b) Mineral tikinti və söküntü tullantıları yerdəki çeşidləmə ilə ümumi zibil, üzvi, maye və kimyəvi tullantılardan ayrılacaq və müvafiq qablarda saxlanılacaqdır. (c) Tikinti tullantıları lisenziyalı kollektorlar tərəfindən düzgün şəkildə toplanacaq və atılacaqdır (d) Tullantıların atılması qeydləri, nəzərdə tutulduğu kimi düzgün idarəetmə üçün bir sübut kimi qorunacaqdır. (e) Mümkün olduqda, podratçı uyğun və yararlı materialları (asbest istisna olmaqla) təkrar istifadə edəcəkdir
C. Fərdi çirkab sularının təmizlənməsi sistemi	Suyun keyfiyyəti	(a) Tikinti sahələrindəki sanitariya tullantıları və çirkab suları ilə işləmə yanaşması (quraşdırma və ya yenidən qurulması) yerli hakimiyyət orqanları tərəfindən təsdiqlənməlidir (b) təbii hövzələrə axıdılmazdan əvvəl, çirkab sularının keyfiyyəti və çirkab sularının təmizlənməsi üzrə milli təlimatlarla müəyyən edilmiş minimal keyfiyyət meyarlarına cavab vermək üçün ayrı-ayrı çirkab su sistemlərindən çıxan tullantılar təmizlənməlidir. (c) Yeni çirkab su sistemlərinin (əvvəl / sonra) monitorinqi aparılacaqdır (d) İnşaat maşınları və mexanizmləri yalnız tullantı suların təbii yerüstü su obyektlərini çirkəndirməyəcəyi yerlərdə yuyulacaqdır.

FƏALİYYƏT	PARAMETR	QABAQLAYICI TƏDBİRLƏRİN YOXLANIŞ VƏRƏQƏSİ
D. Tarixi binalar	Mədəni irs	(a) Bina tarixi bir tikilidirsə və ya müəyyən bir tarixi bölgədə yerləşirsə bildiriş veriləcək və milli qanunvericiliyə uyğun olaraq yerli icra hakimiyyəti orqanlarından planlaşdırılan və həyata keçirilmiş bütün inşaat işlərindən təsdiq / icazə alınacaqdır (b) Qazıntı və ya inşaat işində rast gəlinən əsərlər və ya digər mümkün "şans tapıntıları" qeyd edilərək qeydiyyatla alınmalı, məsul vəzifəli şəxslərlə əlaqə qurulmalı və işlərin təxirə salınması və ya bu tapıntıları nəzərə alaraq dəyişdirilməsi üçün müddəaların qoyulması təmin ediləcəkdir.

FƏALİYYƏT	PARAMETR	QABAQLAYICI TƏDBİRLƏRİN YOXLANIŞ VƏRƏQƏSİ
E. Torpaqalma	Torpaqalma Planı/ Çərçivə	(a) Torpağın özgeninkiləşdirilməsi gözlənilməsə də, tələb olunarsa və ya qanuni və ya qanunsuz torpaq istifadəçilərinin gəlirlərinə çıxışın itirilməsi gözlənilmirsə, lakin baş verə bilərsə, Bankın Tapşırıq Qrupunun rəhbərinə dərhal müraciət ediləcəkdir. (b) Təsdiq edilmiş Torpaq Alma Planı / Çərçivə (layihə tərəfindən tələb olunarsa) həyata keçiriləcəkdir
F. Zərərli materiallar	Asbestin idarəedilməsi	(a) Layihə sahəsində asbest varsa, açıq şəkildə təhlükəli material kimi qeyd olunmalıdır (b) Mümkün olduğu təqdirdə, asbest təsirinə məruz qalmağı minimuma endirmək üçün lazımi şəkildə saxlanılacaq və möhürlənəcəkdir (c) Sökülməzdən əvvəl asbest (sökülməsi zəruridirsə) asbest tozunu minimuma endirmək üçün bir islatma maddəsi ilə işlənəcəkdir (d) Asbest, bacarıqlı və təcrübəli mütəxəssislər tərəfindən idarə ediləcək və atılacaqdır (e) Asbest materialı müvəqqəti olaraq saxlanılırsa, tullantılar qapalı qabların içərisinə etibarlı şəkildə daxil edilməli və uyğun şəkildə qeyd edilməlidir. Sahədən icazəsiz çıxarılmasına qarşı təhlükəsizlik tədbirləri görülməcəkdir. (f) Çıxarılan asbest təkrar istifadə olunmayacaqdır
	Zəhərli / təhlükəli tullantıların idarə olunması	(a) Bütün təhlükəli və ya zəhərli maddələrin yerində müvəqqəti saxlanması tərkibi, xüsusiyyətləri və işləmə məlumatları yazılmış təhlükəsiz qablarda olacaqdır. (b) Təhlükəli maddələrin qabları, tökülmənin və yuyulmanın qarşısını almaq üçün sızdırmaz bir qaba qoyulmalıdır (c) Tullantılar xüsusi lisenziyalı daşıyıcılar tərəfindən daşınır və lisenziyalı bir müəssisədə yerləşdirilir. (d) Zəhərli maddələr və ya həlledicilər olan boyalar və ya qurğuşun əsaslı boyalar istifadə edilməyəcəkdir
G. Təsirə məruz qalan meşələr, bataqlıqlar və / və ya qorunan ərazilər	Mühafizə	(a) İş fəaliyyəti yaxınlığındakı bütün tanınmış təbii yaşayış yerləri, bataqlıq ərazilər və qorunan ərazilər zərər görməyəcək və istismar edilməyəcək; bütün işçilərin ov etməsi, ağac kəsməsi və ya digər zərərli fəaliyyətlər qadağan ediləcəkdir. (b) Tikinti fəaliyyətinin yaxınlığında böyük ağaclar üçün bir araşdırma və inventar hazırlanmalı, böyük ağaclar işarələnməli və çəpərlə ilə əhatə olunmalı, kök sistemi qorunmalı və ağacların zədələnməsinin qarşısı alınmalıdır. (c) Bitişik bataqlıq sahələri və bulaqlar, yalnız ot bağlamaları və lil çəpərlər daxil olmaqla müvafiq eroziya və çöküntüyə nəzarət xüsusiyyəti ilə tikinti sahəsindən axar sulardan qorunmalıdır. (d) Bitişik ərazilərdə, xüsusən qorunan ərazilərdə lisenziyasız material mənbələri, daş karxanaları və tullantı zibilxanaları olmayacaqdır.
H. Tibbi tullantıların atılması	Tibbi tullantıların idarə olunması üçün infrastruktur	(a) Podratçı, milli qaydalara uyğun olaraq, yeni inşa edilmiş və / və ya bərpa olunan səhiyyə müəssisələrinin tibbi tullantıların idarə olunması və zərərsizləşdirilməsi üçün kifayət qədər infrastrukturun olmasını təmin edəcəkdir; buraya daxildir və bunlarla məhdudlaşmır: - Digər tullantıların atılmasından ayrılmış səhiyyə tullantıları (çirkli alətlər "iti" və insan toxuması və ya mayelər daxil olmaqla) üçün xüsusi qurğular; və - Tibbi tullantılar üçün müvafiq saxlama yerləri mövcuddur; və

		Fəaliyyətə müəssisəyə əsaslanan müalicə daxildirsə, müvafiq kənarlaşdırma variantları mövcuddur və fəaliyyət göstərir
I. Nəqliyyat və Piyada Təhlükəsizliyi	Tikinti fəaliyyətlərinin kütləvi nəqliyyat və piyadalar üçün birbaşa və ya dolayı təhlükəsi	(b) Podratçı milli qaydalara uyğun olaraq tikinti sahəsinin düzgün bir şəkildə qorunmasını və tikinti ilə əlaqədar nəqliyyatın tənzimlənməsini təmin edəcəkdir. Bura daxildir, ancaq bunlarla məhdudlaşmır: - İşarə, xəbərdarlıq nişanları, baryerlər və nəqliyyatın dəyişdirilməsi: ərazi aydın görünəcək və ictimaiyyət bütün potensial təhlükələrdən xəbərdar olacaq - Xüsusilə sahəyə giriş və əraziyə yaxın sıx nəqliyyat üçün nəqliyyatın idarəetmə sistemi və işçi heyəti təlimi. Tikinti nəqliyyatı narahatlıq yaradan yerlərdə piyadalar üçün təhlükəsiz keçidlərin və keçidlərin təmin edilməsi. - İş vaxtının yerli nəqliyyat qaydalarına uyğunlaşdırılması, məsələn, qarışıq vaxtlarda və ya heyvandarlıq hərəkəti zamanı böyük nəqliyyat fəaliyyətlərindən qaçınmaq - İnsanlar etibarlı və rahat keçidə tələbatı olan hallarda, sahədəki təlim keçmiş və görünən işçilər tərəfindən aktiv trafik idarəçiliyi. - Təmir işləri zamanı binalar insanlar üçün açıq qalsa, ofis obyektlərinə, dükanlara və yaşayış yerlərinə təhlükəsiz və davamlı girişin təmin edilməsi.

HİSSƏ D: MONITORINQ PLANI

Mərhələ	Nə (monitörinq olunacaq parameter NƏdir?)	Harda (monitörinq olunacaq parameter HARDAdır?)	Necə (monitörinq olunacaq parameter NECƏdir?)	Nə zaman (Təzliyi / və ya davamlı olaraq təyin edin)	Nədən (parameter NƏDƏN monitorinq olunacaq?)	Xərclər (layihə büdcəsinə daxil olunmayıbsa)	Kim (Monitorinqə cavabdehdir?)
Fəaliyyətə hazırlıq zamanı	Sahəyə giriş Nəqliyyatın idarəedilməsi Tullantıların atılması qurğularının mövcudluğu	Sahədə Sahədə Yaxınlıqda	Dizayn və layihənin planlaşdırılması labüd olan prosedurları nəzərə aldığı yoxlanılsın	inşaat başlamazdan əvvəl	ümumi əhəlinin təhlükəsizliyi, tullantıların atılması ilə bağlı çatışmazlıqların vaxtında aşkarlanması	büdcə daxilində marjinal	Podratçı, Mühəndis
Fəaliyyətlərin həyata keçirilməsi zamanı	təhlükəli tullantıların ehtiyatı (asbest) tikinti materialının keyfiyyətinə nəzarət (məs. boyalar / həlledicilər)	Sahədə Podratçının ərazisi/düşərgəsi	vizual / əyər analitik şübhəlidirsə vizual / zəhərli materialların məlumat bazalarında tədqiqat	bərpa işlərinə başlamazdan əvvəl materiallardan istifadə təsdiqlənmemişdən əvvəl	ictimai və iş yerində sağlamlıq və təhlükəsizlik	büdcə daxilində marjinal; (LIQ-da təhlillər üçün xüsusi hesab hazırlayın?)	Podratçı, Mühəndis
Fəaliyyətlərə nəzarət zamanı	Tozun yaradılması Səs-küy tullantı sularının həcmi və keyfiyyəti tullantı növləri və həcmi	ərazidə və yaxınlıqda, potensial təsirə məruz qalan sakinlərin yaxınlığında	vizual yerli sakinlərlə məsləhətləşmə vizual / əyər analitik şübhəlidirsə ərazidən kənar tullantıların nəqlinin sayı	Gündəlik Gündəlik Gündəlik / davamlı hər partiyayı	ictimai narahatçılığın qarşısını almaq yeraltı / yerüstü sulara mənfi təsirlərin qarşısını almaq tullantıların düzgün idarə edilməsi və zərərsizləşdirilməsinin təmin edilməsi	büdcə daxilində marjinal;	Podratçı, Mühəndis

Əlavə 2: Nümunə şans tapmaq proseduru**A. Prosedurların məqsədləri**

Şans tapmaq proseduru, əvvəllər aşkarlanmayan miras ehtiyatları, xüsusən, arxeoloji mənbələr, layihənin tikintisi və ya istismarı zamanı qarşılaşdıqda, tələb olunan tədbirləri əks etdirən bir layihəyə xas prosedurdur. Beynəlxalq Maliyyə Korporasiyasının İcra Standartı 8-də təsvir edildiyi kimi bir Şans Tapma Proseduru, səlahiyyətli bir mütəxəssis tərəfindən qiymətləndirmə aparılmayana və tələblərə uyğun hərəkətlər edilənə qədər tapıntıların narahat edilməsinin qarşısını alan bir müddətdir.

B. Tapıntı prosedurunun əhatə dairəsi

Bu prosedur, miras əşyalarını / sahələrini aşkar etmək potensialı olan podratçılar da daxil olmaqla işçilər tərəfindən həyata keçirilən bütün fəaliyyətlərə tətbiq olunur. Prosedur tikinti işləri zamanı əvvəllər müəyyən edilməmiş və potensial miras əşyası / ərazisi aşkar edildikdə görülməli tədbirləri ətraflı şəkildə əks etdirir. Prosedur həm layihə işçilərindən, həm də hər hansı bir müvafiq mirasla məşğul olan qurumdan tələb olunan rolları və öhdəlikləri və cavab tədbirləri görülməli müddəti əks etdirir.

C. Prosedurlar

Hər hansı bir şəxs qazıntı və ya inşaat işləri zamanı arxeoloji sahələr, tarixi yerlər, qalıqlar və əşyalar və ya qəbiristanlıq və / və ya ayrı-ayrı qəbirilər kimi (lakin bunlarla məhdudlaşmadan) fiziki bir mədəni qaynaq aşkar edərsə, aşağıdakı addımlar atılacaqdır:

1. Bu əsərlərin qorunması üçün bir həll tapılana və ya müvafiq qurumlardan məsləhət alınana qədər tapıntı yaxınlığında bütün işlər dayandırılmalı;
2. Dərhal ustaya xəbər verilsin. Daha sonra usta tikinti menecerinə xəbər verəcəkdir ki, o da öz növbəsində AAYDA təhlükəsizlik tədbirləri mütəxəssisi ilə əlaqə saxlasın;
3. Hadisə Hesabatında təfərrüatları qeyd edin və tapıntıların fotolarını çəkin;
4. Kəşf edilmiş sahə və ya ərazi müəyyənləşdirilsin; çıxarıla bilən əşyaların zədələnməsinin və ya itirilməsinin qarşısını almaq üçün sahə təhlükəsizləşdirilsin. Çıxarıla bilən antik əşyalar və ya həssas qalıqlar məsul yerli hakimiyyət orqanları təhvil alana qədər bir gecə gözetçisinin nəzarətində qalacaqdır;
5. AAYDA Təhlükəsizlik Mütəxəssisi və lazım olduqda hökumət arxeoloqları tərəfindən tapıntıların ilkin qiymətləndirilməsi; AAYDA Təhlükəsizlik Mütəxəssisi sahənin sürətli qiymətləndirməsini aparmalı və ya əhəmiyyətini müəyyənləşdirməlidir. Bu qiymətləndirmə əsasında müvafiq strategiya icra oluna bilər. Tapıntıların əhəmiyyəti və mahiyyəti, tapıntıya aid estetik, tarixi, elmi və ya tədqiqat, sosial və iqtisadi dəyərlər kimi mədəni irslə əlaqəli müxtəlif meyarlara görə qiymətləndirilməlidir.;
6. Kiçik əhəmiyyətə malik yerlər (təcrid olunmuş və ya aydın olmayan xüsusiyyətlər və təcrid olunmuş tapıntılar kimi) dərhal arxeoloq tərəfindən qeyd ediləcək və beləliklə Podratçının iş qrafikinə minimum pozulmasına səbəb olacaqdır. Bütün arxeoloji işlərin nəticələri tamamlandıqdan sonra Nazirliyə / Agentliyə bildirilməlidir.
7. Əhəmiyyətli bir tapıntı olduğu təqdirdə, Agentliyə / Nazirliyə (Mədəniyyət Nazirliyi, bundan sonra Miras qrupu kimi istinad ediləcək) tapıntıdan sonra 7 gün ərzində dərhal və yazılı məlumat veriləcəkdir (irsi qoruma qanunu)..
8. Sahədəki arxeoloq, Miras qrupuna fotosəkilləri, irs əşyalarının əhəmiyyətini müəyyənləşdirmək və qiymətləndirmək üçün lazım olan digər məlumatları təqdim edəcəkdir.
9. Nazirlik, bildiriş tarixindən etibarən 2 həftə ərzində araşdırmalı və yazılı cavab verməlidir.
10. Tapıntının necə aparılacağına dair qərarlar məsul orqanlar tərəfindən qəbul edilir. Buraya yerləşimdeki dəyişikliklər (məsələn, mədəni və ya arxeoloji əhəmiyyətə sahib çıxılmaz bir qalıq taparkən) qorunma, mühafizə, bərpa və qurtarma daxil ola bilər;
11. Tikinti işləri yalnız məsul orqanlardan icazə alındıqdan sonra davam etdirilə bilər.
12. Yuxarıda göstərilən 2 həftə müddətində bir cavab alınmazsa, bu, dayandırılmış tikinti işlərinə davam etmək üçün icazə kimi qəbul edilir.

Prosedurun əsas tələblərindən biri qeydlərin aparılmasıdır. Bütün tapıntılar qeydiyyatata alınmalıdır. Fotoloq, qərar qəbul edən orqanlarla ünsiyyət nüsxələri, nəticələr və tövsiyələr / rəhbərlik, tətbiq hesabatları – bütün bu sənədlər saxlanılır.

D. Giriş təlimatı

Layihənin təqdimatı və müntəzəm müzakirələr zamanı, xüsusən də torpaq işləri və qazıntılara cəlb olunan bütün heyət potensial miras obyektlərinin / sahələrinin müəyyənləşdirilməsinə və bu prosedurla əlaqədar onlar üçün müvafiq tədbirlərə cəlb edilməlidir.

E. Əlavə məlumat

Arxeoloji sahə üçün idarəetmə variantları

Sahədən yayınma. Sahənin sərhədləri müəyyənləşdirilibsə, ərazidən yayınmaq üçün təklif olunan tədbirlərin yenidən dizaynına cəhd edilməlidir. (Ən sürətli və ən səmərəli idarəetmə seçimi)

Azaltma. Sahənin yenidən layihələndirmə yolu ilə təsirin qarşısını almaq mümkün deyilsə, itkisindən əvvəl məlumat toplama proqramından istifadə edərək nümunə götürmək lazımdır. Buraya səth məlumatlarının toplanması və / və ya qazılması daxil ola bilər. (Ən bahalı və vaxt tələb edən idarəetmə seçimi.)

Sahənin mühafizəsi. Hazırlıq işləri zamanı və / və ya daha uzun müddətə baryerlərin quraşdırılması yolu ilə sahənin mühafizəsi mümkün ola bilər. Buraya sahənin ətrafında yüksək çəpərlərin quraşdırılması və ya ərazinin sahəsini geotekstil ilə örtmək və sonra dolğu ilə doldurmaq daxil ola bilər. Dəqiq yanaşma sahə üçün xüsusi olaraq tərtib olunacaqdır.

Əvəz oluna bilən və əvəz olunmayan mədəni irs nümunələrinin idarə edilməsi

Əvəz oluna bilən və əvəz olunmayan irs nümunələrinə fərqli yanaşmalar tətbiq oluna bilər.

Əvəz oluna bilən irs

Əvəz oluna²² bilən və kritik olmayan maddi mədəni irsə rast gəldikdə, təsirin azaldılması tədbirləri tətbiq ediləcəkdir.

Zərər azaltma iyerarxiyası aşağıdakı kimidir:

- Qaçınma;
- Mənfi təsirlərin minimuma endirilməsi və yerində bərpa tədbirlərinin həyata keçirilməsi;
- Fərqli bir yerdə mədəni irsin funksionallığının bərpası;
- Tarixi və arxeoloji əsərlərin və tikililərin birdəfəlik uzaqlaşdırılması;
- Zərərin kompensasiyası - mənfi təsirlərin minimuma endirilməsi və bərpası mümkün olmadıqda.

Əvəz olunmayan irs

Əksər mədəni irs nümunələri yerində qalmaqla ən yaxşı şəkildə qorunur, çünki yer səthindən çıxarılması mədəni irsin bərpa olunmayan ziyanı və ya məhvi ilə nəticələnə bilər.

Aşağıdakı şərtlərin hamısı yerinə yetirilmədikdə əvəz olunmayan mədəni irsə²³ toxunulmamalıdır:

- Qaldırılmağa texniki və ya maliyyə baxımından mümkün alternativ yoxdur;

²² Əvəz olunan mədəni irs, özləri başqa bir yere köçürülə bilən və ya mədəni dəyərlərin müvafiq tədbirlərlə köçürülə biləcəyi oxşar bir quruluş və ya təbii xüsusiyyətlərlə əvəz edilə bilən maddi mədəni irs formaları kimi müəyyən edilir. Arxeoloji və ya tarixi yerlər, təmsil etdikləri ərazilər və mədəni dəyərlərin digər ərazilər və / və ya tikililər tərəfindən yaxşı təmsil olunduğu hallarda əvəz oluna bilən hesab edilə bilər.

²³ Əvəz olunmayan mədəni irs keçmiş insanların sosial, iqtisadi, mədəni, ekoloji və iqlim şəraiti, onların inkişaf edən ekologiyaları, uyğunlaşma strategiyaları və (i) mədəni irsin unikal və ya nisbətən unikal olduğu ətraf mühitin idarə edilməsinin ilkin formaları ilə əlaqəli ola bilər. təmsil etdiyi dövr və ya (ii) mədəni irs eyni ərazidə bir neçə dövrü birləşdirmək baxımından unikal və ya nisbətən unikalıdır. Əvəz olunmayan mədəni irs nümunələri arasında qədim bir şəhər və ya məbəd və ya təmsil etdiyi dövrdə bənzərsiz bir yer ola bilər

- Layihənin ümumi faydaları, gözlənilən mədəni irsin silinməsindən itkisini qətiliklə üstələyir; və

Hər hansı bir mədəni irsin çıxarılması, müvafiq orqan tərəfindən tövsiyə olunan və arxeoloq tərəfindən nəzarət edilən mövcud olan ən yaxşı texnika ilə aparılmalıdır.

İnsan Qalıqlarının İdarəedilməsi Seçimləri

Arxeoloji xarakter daşıdığı düşünülməyən insan qalıqları ilə işləmək yuxarıda göstərilən prosedura uyğun olaraq əlaqələndirmə tələb edir.

İki mümkün hərəkət istiqaməti var:

Yayınma. Tapılan qalıqların tamamilə qarşısını almaq üçün inkişaf layihəsi yenidən hazırlanmalıdır. Qalıqların inkişaf əlaqəli işlər nəticəsində qalıcı və ya yığıcı təsirlərdən təsirlənə biləcəyi və hərtərəfli idarəetmə planı ilə lazımi şəkildə həll oluna biləcəyi üçün bir qiymətləndirmə aparılmalıdır.

Ekskvamasiya. Qalıqların ekskvamasiya qərar qəbul edənlər tərəfindən uyğun hesab edilən şəkildə aparılmalıdır. Bu, qalıqların yenidən basdırılması üçün uyğun bir sahənin əvvəlcədən təyin edilməsini də daxil edəcəkdir. Tapıntı olan ərazidəki inkişaf fəaliyyətlərinin tövsiyə edilməsindən əvvəl müəyyən mərasim və ya prosedurların yerinə yetirilməsinə ehtiyac ola bilər.

Əlavə 3: Ətraf mühit və sosial yoxlama vərəqəsinin şablonu

Bu şablon AAYDA və MLİN tərəfindən Layihənin alt komponenti 3.1 altında müəyyən ediləcək fəaliyyətlərin ətraf və sosial risklərinin təsirinin aşağı olmasını təmin etmək üçün potensial ekoloji və sosial təsirləri yoxlamaq üçün istifadə edilməlidir. Şablon ümumi xarakter daşıyır və müəyyən fəaliyyət miqyasını və fəaliyyət növlərini əks etdirmək üçün dəyişdirilə bilər.

Yol hissəsi:	<u>Rayon/ Qəsəbə/ Kənd</u>
Tarix:	

Sual	Cavab			Tələb olunan fəaliyyət	Dünya Bankının ƏMSS (misal)	Tələb olunan ƏM və S sənədlər (misal)	Riskin səviyyəsi ²⁴
İşlər hər hansı bir ailəyə məxsus tikililəri (evlər, kiçik dükənlər, və s.) yoldan geri çəkilməsini və / və ya onların sökülməsini tələb edəcəkmi?	Bəli	Xeyr	Müəyyən olunmalıdır	<u>Edəcəksə, torpaq almanı yoxlayan vərəqə (KSÇS baxın) doldurulmalı və KSÇS-dəki prosedurlara riayət edilməlidir.</u>	ƏMSS 5	KP	
İşlər ağacların (meyvə və ya digər ağaclar) çıxarılmasını tələb edəcəkmi?					ƏMSS <u>5</u> və 1	KSÇS, ƏMSİP	
Mədəniyyət abidələri olan ərazilərin yaxınlığında işlər gedirmi? Və ya qəbirstanlıq, məbədər və ya digər müqəddəs yerlərin yanında?				Uyğun olmayan / mənfi siyahıya uyğun yoxlayın	ƏMSS 8	ƏMSİP	
İşlər qorunan ərazinin yaxınlığında və ya (və ya mühafizə olunan ərazinin təhkim zolağında) qorunan ərazidə aparılacaqımı?				Uyğun olmayan / mənfi siyahıya uyğun yoxlayın	ƏMSS6	ƏMSİP	
Bölgədə nəslə kəsilməkdə olan flora və ya fauna növləri varmı?				Uyğun olmayan / mənfi siyahıya uyğun yoxlayın	ƏMSS 1 və <u>6</u>	ƏMSİP	
İşlər üçün yeni karxanalar və ya daş karyerlərinin					ƏMSS1	ƏMSİP	

²⁴ Yüksək, Əhəmiyyətli, Orta və ya Aşağı

Sual	Cavab			Tələb olunan fəaliyyət	Dünya Bankının ƏMSS (misal)	Tələb olunan ƏM və S sənədlər (misal)	Riskin səviyyəsi ²⁴
açılması tələb oluna- caqmı?							
Hər hansı çay, su hövzəsi və ya su kanalları yaxınlığında işlər aparıla- caqmı?					ƏMSS1	ƏMSİP	
İşlər yoldan istifadə edən nəqliyyatın artması və ya növündə dəyişikliklərlə nəticələnəcəkmi?					ƏMSS1 və 4	ƏMSİP	
İşlərdən hər hansı biri zəhərli kimyəvi maddələr, herbisdilər və / və ya partlayıcı maddələrin isti- fadəsini tələb edəcəkmi?					ƏMSS1 və 3	ƏMSİP	
İşlər ətrafdakı səs-küy səviyyəsini artıracaqmı (nəqliyyat vasitələri, işlər və s. səbəblə)?					ƏMSS1	ƏMSİP	
İşlər üçün bir fəhlə düşərgəsi qurmaq lazımdırmı? Əks təqdirdə, işçilərin harada yaşaması gözlənilir?					ƏMSS4	ƏMSİP	
İşlərin havaya və / və ya suyun keyfiyyətinə əhəmiyyətli dərəcədə mənfi təsir göstərə biləcəyi ehtimalı varmı?					ƏMSS3	ƏMSİP	
Məktəblər, xəstəxanalar və ya məscidlər kimi hər hansı bir ictimai obyekt ti- kintidən mənfi təsirlənə bilərmı?					ƏMSS ⁴	ƏMSİP	
Layihə ərazisində yaşayan icmalar xaricindən işçi axını gözlənilirmi? İşçilər yerli və ya xarici olacaqlar? İşçilərdən ic- maların səhiyyə xid- mətlərindən istifadə etmələri gözlənilirmi? Mövcud icma xidmətlərinə (su, elektrik, sağlamlıq, istirahət, digərləri) təzyiqlər yaradılacaqmı?					ƏMSS ² və ⁴	ƏMSİP	
Layihə işlərinə uşaqların cəlb olunma riski varmı?					ƏMSS ²	ƏMSİP	
Layihə işləri nəticəsində İİV / QİÇS və digər cinsi yolla keçən xəstəliklərin artma riski varmı?					ƏMSS ⁴	ƏMSİP	
Layihə işləri nəticəsində GƏZ-in artması riski varmı?					ƏMSS ⁴	ƏMSİP, Gen- der İdarəetmə Planı	

Sual	Cavab			Tələb olunan fəaliyyət	Dünya Bankının ƏMSS (misal)	Tələb olunan ƏM və S sənədlər (misal)	Riskin səviyyəsi ²⁴
Layihə nəticəsində yol qəzalarının və ölümlərin artması riski varmı?					ƏMSS <u>4</u>	ƏMSİP _L Yolun Təhlükəsizliyi Planı	
Layihədən qadınların və digər həssas qrupların faydalana bilməməsi və / və ya daha çox mənfi təsirə məruz qalma riski varmı?					ƏMSS <u>4</u> , <u>5</u> , <u>7</u>	ƏMSİP _L MTCOP _L və KSÇ	
Layihə inşaatında işləyərkən kişilərlə müqayisədə qadınların az maaş ala biləcəyi riski varmı?					ƏMSS <u>2</u>	ƏMSİP	
Ehtimal olunan tikinti işçilərinin sayı nə qədərdir?					ƏMSS <u>1</u> , <u>2</u> , <u>4</u>	ƏMSİP	
Yerli icma üçün layihə işlərində məşğul olma ehtimalı varmı? Bunlardan qadınlar üçün nə qədər iş gözlənilir?					ƏMSS <u>2</u>	ƏMSİP	
Ətrafdakı əhali arasında ixtisaslı işçilər olacaqmı? Beynəlxalq işçilərə ehtiyac olacaqmı?					ƏMSS <u>2</u>	ƏMSİP	
Yol hissəsi ilə əlaqəli ola biləcək digər məlumatlar:							

Əlavə 4. İctimai Müzakirələrin Xülasəsi

Regional Yollar və İnkişaf Layihəsi
Salyan-Biləsuvar yolunun seçilmiş hissələrinin bərpası layihəsi
Sosial və ətraf mühitə təsirlər barədə sənədlərin ictimai müzakirələri

(18 və 19 fevral 2021-ci il tarixlərində Salyan və Biləsuvar rayonlarından olan maraqlı tərəflərin nümayəndələri ilə aparılmışdır)

Xülasə:

ƏMST sənədlərinin hazırlanması üçün Ətraf Mühitə və Sosial Təhlükəsizlik tələblərinin bir hissəsi olaraq, Salyan və Biləsuvar rayonlarında İctimai Müzakirələr keçirilmişdir.

İctimai Müzakirələrin Məqsədləri:

- Layihə haqqında (ümumi göstəricilər, məqsədlər, komponentlər və s.) məlumat vermək;
- Layihənin sosial və ətraf mühitə mümkün təsirlər və bu təsirləri aradan qaldırılması üzrə təklif edilən fəaliyyətləri əks etdirən sənədlərin **(ƏSMÇS, KŞÇ, MTCOP, ƏİP və Yenikənd-Biləsuvar yolu üçün xüsusi hazırlanan ilkin ƏMSİP)** təqdimatı;
- Adları qeyd edilən sənədlərlə əlaqədar sualların cavablandırılması;
- Sosial və ətraf mühitə mümkün təsirlər barəsində hazırlanmış sənədlərin yekun versiyasına əlavə etmək məqsədilə tövsiyə və təkliflərin toplanılması.

Metodologiya:

Digital copies of Environmental and Social Framework (ESF) Documents have been posted on the official websites of SAAAR and Salyan and Bilasuvar Executive Power Offices on February 7, 16 & 18, 2021 respectively (see Appendix 1 for relevant weblinks). Əlavə olaraq, AAYDA rəsmi veb sayfəsində maraqlı tərəflərin təşkilatın rəsmi əlaqə məlumatlarını (telefon xətti, e-poçt və poçt ünvanları) əlavə rəy və təkliflər göndərmək üçün istifadə edə biləcəyinə dair əlavə məlumat var.

COVID-19 virusu ilə əlaqədar elan edilmiş mövcud pandemiya vəziyyəti ilə əlaqədar geniş ictimai görüşlərə məhdudiyyətlər qoyulması səbəbindən maraqlı tərəflərlə məhdud sayda görüşlərin keçirilməsi qərara alınmışdır. Biləsuvar rayonunun ərazisində yaşayan maraqlı tərəflərin nümayəndələri ilə "Zoom" proqram təminatı vasitəsilə, Salyan rayonunun ərazisində yaşayan maraqlı tərəflərin məhdud sayda nümayəndələri ilə 3 görüş keçirilmişdir.

Görüşlər, RƏİL İctimai Müzakirələrinin təbliğat işləri çərçivəsində yerli vətəndaşlara tədbirlə bağlı məlumat verən Rayonların Yerli İcra Hakimiyyətlərinin köməyi ilə təşkil edildi. İM zamanı təqdim olunan Layihə sənədlərinə dair gələcək şikayətlər, təkliflər və əlaqələr üçün LİQ-in əlaqə məlumatları verilmişdir. Şikayət Mexanizmi faktiki işə başlamazdan əvvəl maraqlı tərəflərin və geniş ictimaiyyətin rəhbərliyi üçün yuxarıda göstərilən veb saytlarda da paylaşılacaqdır.

Location: Salyan rayonu, Yenikənd kəndi ²⁵

Tarix və saat: 19 fevral 2021-ci il, saat 10:00

İştirakçılar: 14 nəfər (Yenikənd, Həsənli və Çuxanlı kəndlərində yaşayan maraqlı tərəflərin təmsilçiləri)

- Ərazi icra nümayəndələri;
- Bələdiyyə üzvləri;
- Ziyalılar;
- Xidmət təşkilatının nümayəndəsi.

Görüşün protokolu

Elnur Abbaszadə (AAYDA, 2 sayılı LİQ-nun nümayəndəsi) məlumat verdi ki, Azərbaycan Hökuməti Dünya Bankının maliyyə dəstəyi ilə Salyan-Biləsuvar yolunun seçilmiş hissələrinin bərpasını nəzərdə tutan Regional Əlaqələr və İnkişaf Layihəsi hazırlayır.

Bu layihə çərçivəsində həyata keçiriləcək fəaliyyətlərin sosial və ətraf mühitə təsirləri barəsində müvafiq sənədlərin ilkin versiyaları hazırlanmış və Dünya Bankının Ətraf mühit və sosial çərçivə prinsiplərinə və Azərbaycan Respublikasının müvafiq qanunvericiliyinə əsasən bu sənədlər rəy və suallar üçün ictimaiyyətə açıqlanmalıdır. Bu məqsədlə, E.Abbaszadə sözügedən layihə haqqında ümumi məlumatı, habelə, layihə nəticəsində sosial və ətraf mühitə mümkün təsirlər və bu təsirləri qabaqlamaq üçün təklif edilən tədbirlərə dair hazırlanmış sənədlər barəsində təqdimat etdi. Əlavə olaraq məlumat verildi ki, sənədlərin tam məzmunu ilə Azərbaycan Avtomobil Yolları Dövlət Agentliyinin rəsmi internet sahifəsində və Salyan İcra Hakimiyyətinin rəsmi internet sahifələrində tanış olmaq olar.

Görüş suallar və cavablar sessiyası ilə davam etdi.

Suallar	Cavablar (LİQ)
P.Cəfərdov (Yenikənd kənd icra nümayəndəsi) – Bu layihəni biz səbirsizliklə gözləyirdik. Yeni yol inşa edildikdən sonra mövcud yola diqqət nisbətən azalmışdır. Sualım yolun tikintisi zamanı yaranacaq toz-dumanla bağlıdır. Bunun qarşısını almaq üçün konkret hansı fəaliyyət nəzərdə tutulur?	E.Abbaszadə – Təqdimatda deyildiyi kimi inşaat sahəsi boyunca, o cümlədən, asfaltlanmamış yerlərə və giriş-çıkış yollarına müntəzəm qaydada su səpiləcəkdir.
Z.Vahidov (Çuxanlı bələdiyyəsinin sədri) – İnşaat sahəsi işıqlandırılсын və baryerlər qoyulsun ki kənar şəxslər, o cümlədən ev heyvanları o ərazilərə daxil olmasınlar.	E.Abbaszadə - tikinti müddətində təhlükəsizlik baryerlərin-dən geniş istifadə ediləcəkdir. Habelə, yerli əhali arasında da təbliğat vasitəsilə təhlükəsizlik tədbirlərinə diqqət artırılacaqdır.
T.Rəhmanov (Həsənli kənd icra nümayəndəsi) – bəzi yerlərdə biz görürük ki, yolların tikinti zamanı mövcud asfaltın üst	E.Abbaszadə - Əvvəlcə onu bildirim ki, hazırlanmış sənədlərə əsasən tikintidən əvvəlki mərhələdə böyük həcmli tullantıların atılması üçün ərazilər müəyyən

²⁵ Mövcud pandemiya vəziyyətini nəzərə alaraq, müxtəlif icmaları təmsil edən nümayəndələri yaxın bir məkanda görüşə dəvət edilməmişlər.

Suallar	Cavablar (LİQ)
təbəqəsi götürülür və yolun kənarına atılır. Bu isə torpaqlara ciddi təhlükədir.	olunacaqdır. Tullantıların atılması üçün bütün təfərrüatları ilə tullantıların idarə olunması planı podratçılar tərəfindən hazırlanacaq və tikintiyə texniki nəzarət məsləhətçisi tərəfindən təsdiqlənəcəkdir. Podratçı heç bir halda torpaq sahibinin icazəsi və Mühəndisin razılığı olmadan artıq materialları fərdi torpaq sahələrinə tökməyəcəkdir.
P.Gözəlov (müəllim) – tikinti müddətində rəy və təkliflərimizi “Şikayətlərin Baxılması Mexanizmi” vasitəsilə Sizə çatdıracaq?	E.Abbaszadə - İstər layihənin hazırlıq, istərsə də, bilavasitə tikinti müddətində bizimlə mütəmadi əlaqə yarada bilər, öz rəy və təkliflərinizi bizə bildirə bilərsiniz.
A.Hüseynov (məktəb direktoru) – təqdimatdan belə başa düşdüm ki, layihə çərçivəsində yolkənarı bazarların inkişafı, dolayısı ilə yeni iş yerlərinin yaradılması da nəzərdə tutulur. Bu çox vacib istiqamətdir. Bu bazarlar kəndimizin əhalisinin öz məhsulunu satmaqla gəlir əldə etmək üçün çox yaxşı imkandır.	E.Abbaszadə - Tamamilə doğru anlamısınız. Layihənin 3-cü komponenti çərçivəsində belə bazarların inkişafı nəzərdə tutulur. Amma bu fəaliyyətin həyata keçirilməsindən öncə ciddi araşdırmanın aparılmasına zərurət vardır. Müvafiq araşdırmanın, o cümlədən, yerli əhali ilə aparılacaq məsləhətləşmənin nəticələrinə müvafiq olaraq qərar qəbul ediləcəkdir.
M.Abasov (Həsənli bələdiyyəsi) – Tikinti zamanı torpaq ərazilərinin alınması gözlənilirmi?	E.Abbaszadə - Bu yolun bərpası mövcud yol oxu üzrə aparılması nəzərdə tutulduğundan yeni ərazilərin alınması gözlənilmir. Amma buna baxmayaraq, beynəlxalq standartlara uyğun olaraq, Köçürülmə Siyasəti üzrə Çərçivə Sənədi (KSÇS) hazırlanmışdır ki, bu sənəd qeyd etdiyiniz məsələləri tənzimləyir.

Azərbaycan Avtomobil Yolları Dövlət Agentliyi
Regional Yollar və İnkişaf Layihəsi
Salyan-Biləsuvar yolunun seçilmiş hissələrinin bərpası
Sosial və ətraf mühitə təsirlər barədə sənədlərin ictimai müzakirəsi

Salyan R-Nu, Yenikənd k. 19.02.21 10⁰⁰
yaşayış məntəqəsi (rayon, kənd) tarix və vaxt

İştirakçıların siyahısı

S.s.	Adı və soyadı	İş yeri və tutduğu vəzifə	İmza	Əlaqə nömrəsi
1.	Bərdəli Cəfər	Yenikənd i.ə.ə. rəhbəri	[İmza]	050-221-14-78
2.	Əbasov Həsəbə	Yenikənd kənd bələdiyyə sədri	[İmza]	050-350-45-70
3.	Rəhimov Tofiq	Həsəbəli i.ə.ə. d.ə.ə.	[İmza]	050-632-23-22
4.	Çobanov Faiq	Qazilı, Ə.ə. d.ə.ə.	[İmza]	050-646-60-77
5.	Əbasov Əliqasım	Həsəbəli bələdiyyə sədri	[İmza]	050-479-44-13
6.	Səlimov Bəqir	Əliqasım	[İmza]	055-749-49-20
7.	Gözləli Fəxrət	Əliqasım	[İmza]	050 361-14-84
8.	Əfəndi Həsə	Əfəndi D.ə.ə.ə.	[İmza]	050-632-22-96
9.	Hüseynov Əliqasım	Direktor müavini	[İmza]	050-324-27-38
10.	Dünnəliyev Sədrəddin	Su agentli	[İmza]	050-574-87-38
11.	Kərimov Fəxrət	Çoxbəli bələdiyyə sədri	[İmza]	050-325-53-75
12.	Səfərov Əliqasım	Yenikənd i.ə.ə. müavini	[İmza]	050-380-60-89
13.	Nəzirova Səhən	Əliqasım	[İmza]	050-362-03-07
14.	Səfərova Zəminə	İctimai bəqar	[İmza]	070 340-57-56
15.				
16.				
17.				
18.				
19.				
20.				

Yenikənd kəndi, Salyan Rayonu, Fevral 19, 2021

Yenikənd kəndi, Salyan Rayonu, Fevral 19, 2021

Məkan: Salyan rayonu, Arbatan kəndi

Tarix və saat: 19 fevral 2021-ci il, saat 11:30

İştirakçılar: 11 nəfər (Arbatan, Marışlı, Seyidsadıqlı, Sarvan kəndlərində yaşayan maraqlı tərəflərin təmsilçiləri)

- Ərazi icra nümayəndələri;
- Bələdiyyə üzvləri;
- Sakinlər.

Görüşün protokolu

Elnur Abbaszadə (AAYDA, 2 sayılı LİQ-nun nümayəndəsi) məlumat verdi ki, Azərbaycan Hökuməti Dünya Bankının maliyyə dəstəyi ilə Salyan-Biləsuvar yolunun seçilmiş hissələrinin bərpasını nəzərdə tutan Regional Əlaqələr və İnkişaf Layihəsi hazırlayır.

Bu layihə çərçivəsində həyata keçiriləcək fəaliyyətlərin sosial və ətraf mühitə təsirləri barəsində müvafiq sənədlərin ilkin versiyaları hazırlanmış və Dünya Bankının Ətraf mühit və sosial çərçivə prinsiplərinə və Azərbaycan Respublikasının müvafiq qanunvericiliyinə əsasən bu sənədlər rəy və suallar üçün ictimaiyyətə açıqlanmalıdır. Bu məqsədlə, E.Abbaszadə sözügedən layihə haqqında ümumi məlumatı, habele, layihə nəticəsində sosial və ətraf mühitə mümkün təsirlər və bu təsirləri qabaqlamaq üçün təklif edilən tədbirlərə dair hazırlanmış sənədlər barəsində təqdimat etdi. Əlavə olaraq məlumat verildi ki, sənədlərin tam məzmunu ilə Azərbaycan Avtomobil Yolları Dövlət Agentliyinin rəsmi internet sahifəsində və Salyan İcra Hakimiyyətinin rəsmi internet sahifələrində tanış olmaq olar.

Görüş suallar və cavablar sessiyası ilə davam etdi.

Suallar	Cavablar (LİQ)
F.Qafarov (Arbatan kənd icra nümayəndəsi) – Tikinti müddətində kəndimiz yollarından istifadə nəticəsində kənd sakinləri üçün təhlükə yarana bilər. Bununla bağlı nə kimi tədbirlər nəzərdə tutulur?	E.Abbaszadə – Dediğiniz mənfi halların qarşısını almaq məqsədilə Nəqliyyatın İdarəetmə Planını hazırlayacaq. Bununla yanaşı, bəzi tədbirlər də icra ediləcəkdir ki, bunlara əhalinin planlaşdırılan işlər barəsində qabaqcadan məlumatlandırılması, təhlükəli hesab edilən ərazilərdə bayraqdarlardan və müvəqqəti işıqforlardan istifadə, piyadalar üçün təhlükəsiz keçidlərin qurulması və böyük yük maşınlarının hərəkət müddətini xüsusən pik saatlarda azaltmaq.
Ə.Hüseynov (Marışlı bələdiyyəsinin sədri) – tikinti müddətində yük maşınlarından tökülən inşaat materialları və ya tullantılar yollarda təhlükə mənbəyidir. Xahiş edirəm buna ciddi nəzarət olsun.	E.Abbaszadə - Torpaq, çınqıl və daş daşıyan yük maşınlarının yükü tentlə və ya düşmənin qarşısını effektiv ala biləcək hər hansı bir materialla örtüləcəkdir. Sürüclər və podratçılar materialların yüklənməsinə və xüsusən yaşayış ərazilərindən keçərkən təhlükəsiz daşınmasına cavabdehirlər.

Suallar	Cavablar (LİQ)
İ.Məmmədov (Sarvan kənd sakini) – Tikinti başlayanda bu ərazidə yaşayanları işə götürəcəklər ya digər ərazilərdən işçilər cəlb ediləcəkdir?	E.Abbaszadə - işçilərin işə cəlb olunması üçün iş müsabiqələri təşkil ediləcəkdir. İxtisas və zəruri bacarıqlara malik olduğu təqdirdə əlbəttə ki yerli əmək qüvvəsinə üstünlük veriləcəkdir.
A.Fərəcov (Arbatan bələdiyyəsinin sədri) – bu layihə çərçivəsində kəndimiz üçün daha hansı işləri görməyi nəzərdə tutursunuz?	E.Abbaszadə - Layihənin 3-cü komponenti müəyyən sosial və iqtisadi fəaliyyətlərin icrasını nəzərdə tutur. Belə ki, bura yol kənarı bazarın və logistika obyektlərinin planlaşdırılmasına və inkişafına dəstək daxildir. Digər tərəfdən, tədris planının hazırlanması və daha sonra layihə ərazisində fəaliyyət göstərən kiçik kənd təsərrüfatı məhsulları istehsalçılarına və aqro-logistika üçün xüsusi təlim və məsləhət xidmətləri göstərilməsi nəzərdə tutulur. Təlimlər layihə ərazisində yaşayan icmalardakı hər kəs üçün açıq olacaqdır.

Azərbaycan Avtomobil Yolları Dövlət Agentliyi
Regional Yollar və İnkişaf Layihəsi
Salyan-Biləsuvar yolunun seçilmiş hissələrinin bərpası
Sosial və ətraf mühitə təsirlər barədə sənədlərin ictimai müzakirəsi

Salyan r-nu, Arbatan k. 19.02.21 11 30
yaşayış məntəqəsi (rayon, kənd) tarix və vaxt

İştirakçıların siyahısı

S.s.	Adı və soyadı	İş yeri və tutduğu vəzifə	İmza	Əlaqə nömrəsi
1.	Dəfərov Fiqar	Arbatan r-nu	[İmza]	051413001
2.	Fəroq Əsədov	Arbatan r-nu	[İmza]	05175315-00
3.	Kərimov Məhəmməd	Arbatan r-nu	[İmza]	050451-05-67
4.	Usubov Vüqar	Arbatan r-nu	[İmza]	050-391-22-89
5.	Səfərov Ərif	Arbatan r-nu	[İmza]	059-390-84-0.
6.	Məmmədov İntiqam	Sarıvan 13812	[İmza]	0503635799
7.	Səfərov Elmiz	Sarıvan 13812	[İmza]	0507803536
8.	Nəbiyev Fərid	Sarıvan 13812	[İmza]	0513265064
9.	Əsədov Cəmal	Sarıvan 13812	[İmza]	0513497301
10.	Səmədov Arar	Sarıvan 13812	[İmza]	0515534808
11.	Məhəmmədov Əmin	Sarıvan 13812	[İmza]	0514262987
12.				
13.				
14.				
15.				
16.				
17.				
18.				
19.				
20.				

Arbatan kəndi, Salyan Rayon, Fevral 19, 2021

Arbatan kəndi, Salyan Rayonu, Fevral 19, 2021

Arbatan kəndi, Salyan Rayonu, Fevral 19, 2021

Marişli kəndi, Salyan Rayonu, Fevral 19, 2021

Məkan: Salyan rayonu, Sarvan kəndi

Tarix və saat: 19 fevral 2021-ci il, saat 13:30

İştirakçılar: 10 nəfər (Şorsulu, Boranıkənd, Sarvan və Qızılağac kəndlərində yaşayan maraqlı tərəflərin təmsilçiləri)

- Ərazi icra nümayəndələri;
- Bələdiyyə üzvləri;
- Ziyalılar.

Görüşün protokolu

Elnur Abbaszadə (AAYDA, 2 sayılı LİQ-nun nümayəndəsi) məlumat verdi ki, Azərbaycan Hökuməti Dünya Bankının maliyyə dəstəyi ilə Salyan-Biləsuvar yolunun seçilmiş hissələrinin bərpasını nəzərdə tutan Regional Əlaqələr və İnkişaf Layihəsi hazırlayır.

Bu layihə çərçivəsində həyata keçiriləcək fəaliyyətlərin sosial və ətraf mühitə təsirləri barəsində müvafiq sənədlərin ilkin versiyaları hazırlanmış və Dünya Bankının Ətraf mühit və sosial çərçivə prinsiplərinə və Azərbaycan Respublikasının müvafiq qanunvericiliyinə əsasən bu sənədlər rəy və suallar üçün ictimaiyyətə açıqlanmalıdır. Bu məqsədlə, E.Abbaszadə sözügedən layihə haqqında ümumi məlumatı, habelə, layihə nəticəsində sosial və ətraf mühitə mümkün təsirlər və bu təsirləri qabaqlamaq üçün təklif edilən tədbirlərə dair hazırlanmış sənədlər barəsində təqdimat etdi. Əlavə olaraq məlumat verildi ki, sənədlərin tam məzmunu ilə Azərbaycan Avtomobil Yolları Dövlət Agentliyinin rəsmi internet sahifəsində və Salyan İcra Hakimiyyətinin rəsmi internet sahifələrində tanış olmaq olar.

Görüş suallar və cavablar sessiyası ilə davam etdi.

Suallar	Cavablar (LİQ)
Q.Həsənov (Qızılağac kənd icra nümayəndəsi) – Yol kənarında orta məktəb binaları mövcuddur. Tikinti zamanı əhalinin, əsasən də məktəblilərin təhlükəsizliyi necə təmin olunacaqdır?	E.Abbaszadə – Ərazidə artan hərəkətililiyi tənzimləmək məqsədilə Nəqliyyatın İdarəetmə Planını hazırlayacaq. Bununla yanaşı, bəzi tədbirlər də icra ediləcək. Məsələn, məktəblərdə əlavə təbliğat işləri aparıla bilər ki, bu zaman uşaqları tikinti müddətində təhlükəsizlik qaydaları ilə tanış etmək olar. Digər tərəfdən, təhlükəli hesab edilən ərazilərdə bayraqdarlardan və müvəqqəti işıqforlardan istifadə, piyadalar üçün təhlükəsiz keçidlərin qurulması və böyük yük maşınlarının hərəkət müddətini xüsusən pik saatlarda azaltmaq kimi əlavə tədbirlər də görülməlidir. O cümlədən, gözəçarpan yerlərdə təhlükəsizlik lövhələri quraşdırılacaqdır.
Ş.Cavadov (Şorsulu kənd icra nümayəndəsi) – Hesab edirəm ki, elə bir ciddi problem olmayacaqdır. Sadəcə	E.Abbaszadə - Layihə çərçivəsində görülməli bütün işlərin ətraf sosial və ekoloji mühitə mənfi təsirlərinin olmamasına

Suallar	Cavablar (LİQ)
ərazimiz kənd təsərrüfatı zonası olduğu üçün maksimum səviyyədə torpağa və ətraf mühitə təsirləri azaltmağa çağırıram	çalışılacaq. Yarana bilən bütün təsir növləri üçün təqdimatdan gördüyünüz kimi qabaqlayıcı işlər aparılacaqdır.
F.Məmmədov (Şorsulu bələdiyyəsinin sədri) – Bizim layihənin texniki tərəfləri ilə əlaqədar bəzi təkliflərimiz vardır. Onları necə təqdim edə bilərik?	E.Abbaszaadə - Dünya Bankının Ətraf Mühit və Sosial Standartlarının (ƏMSS) 10-cusu maraqlı tərəflərin cəlb olunması və məlumatların açıqlanmasını ehtiva edir. Habelə, “Ətraf mühitə təsirin qiymətləndirilməsi haqqında” və “İctimai iştirakçılıq haqqında” Qanunların tələblərinə uyğun olaraq ictimai dinləmələr keçirməlidir. Bu zaman layihədə maraqlı tərəflərin arasında açıq və şəffaf bir əlaqənin olmasını təqdirəlayiq beynəlxalq təcrübənin vacib elementi kimi qəbul edir. Maraqlı tərəflərin səmərəli iştirakı layihələrin ətraf və sosial davamlılığını yaxşılaşdırır bilər, layihənin daha uğurlu dizaynı və həyata keçirilməsinə əhəmiyyətli töhfə verə bilər. Bu məqsədlə, layihənin hazırlığı dövründə sizinlə əlavə məsləhətləşmələr keçiriləcəkdir. Bundan əlavə layihədə iştirak edən maraqlı tərəflər arasında bütün layihə boyunca davamlı məlumat mübadiləsi mexanizmi qurulacaq və fəaliyyət göstərəcəkdir.
B.Sadiqov (Qızılağac bələdiyyəsinin üzvü) – Bəzi kənd əhalisinin pay torpaqları yola yaxındır. İstərdik ki, tikinti zamanı bu torpaq sahələrinə ziyan minimuma endirilsin.	E.Abbaszaadə - Təqdimatdan gördüyünüz kimi tikinti işlərinin ətraf mühitə təsirini minimallaşdırmaq üçün çoxsaylı qabaqlayıcı tədbirlər nəzərdə tutulmuşdur. Tikinti müddətində iş icraçıları heç bir halda torpaq sahibinin icazəsi olmadan artıq materialları fərdi torpaq sahələrinə tökə bilməzlər. Müvəqqəti təsirə məruz qalmış bütün ərazilər layihənin sonunda bərpa edilməlidir.
İ.Həsənov (müəllim) – Dediğiniz kimi təsir görmüş ərazilərin bərpa edilməsi planı varsa, o zaman mümkündürmü ki, bitki qatı, məsələn ağaclar kəsiləcək?	E.Abbaszaadə - Layihə ərazisində mövcud ağaclar təsirə məruz qalarsa, yetkin ağaclar yenidən əkilmələri üçün çıxarılacaq və ya hər kəsilən ağacın yerinə iki yeni ağac əkənlə əvəz olunacaqdır.

Azərbaycan Avtomobil Yolları Dövlət Agentliyi
Regional Yollar və İnkişaf Layihəsi
Salyan-Biləsuvar yolunun seçilmiş hissələrinin bərpası
Sosial və ətraf mühitə təsirlər barədə sənədlərin ictimai müzakirəsi

Salyan R-nu, Salyan R. 19.02.2021 13³⁰
yaşayış məntəqəsi (rayon, kənd) tarix və vaxt

İştirakçıların siyahısı

S.s.	Adı və soyadı	İş yeri və tutduğu vəzifə	İmza	Əlaqə nömrəsi
1.	Məmmədov Fəxr	Sorsulu kəndi Bələdiyyə sədri		050-055 393-33-23
2.	Həliyev Binyad	Qızılgöç kəndi Bələdiyyə sədri		051-421-41-00
3.	Cavadov Şahmən	Sorsulu kəndi Nəməndənin müdirləri		0509336757
4.	Həsənov Əliqası Qasımlı qızı	Qızılgöç kəndi T.Ş.Ş.Ş. N-5		0503743941
5.	İsmayilov Fəxrət Rəis	Sorsulu kəndi Məməndənin		0506407009
6.	Bəyralı Rəis Hidayət	Sorsulu kəndi M.Ş.Ş.Ş.Ş.Ş.		0505030960
7.	Sadıqov Bəhram Məmmədov	Qızılgöç kəndi M.Ş.Ş.Ş.Ş.Ş.		050-552-17-37
8.	Həsənov İsmayil M.	Müəllim		05058249-12
9.	Dadaşov Şamxat Ə.	Müəllim		0503404571
10.	Həsənov Cəmilə Rəis	Məməndənin		0505030960
11.				
12.				
13.				
14.				
15.				
16.				
17.				
18.				
19.				
20.				

Yuxarıda sadalanan qrup iclaslarına əlavə olaraq Salyan İcra Hakimiyyəti Aparatı rəhbərinin müavini cənab Etibar Hüseynov və Salyan Bələdiyyəsinin başçısı cənab

Sarvəddin Cəfərovla daha iki fərdi görüş keçirildi.

Sarvan kəndi, Salyan Rayonu, Fevral 19, 2021

Sarvan kəndi, Salyan Rayonu, Fevral 19, 2021

Sarvan kəndi, Salyan Rayonu, Fevral 19, 2021

Sarvan kəndi, Salyan Rayonu, Fevral 19, 2021

Məkan: AAYDA-nin inzibati binası (Zoom proqram təminatı vasitəsilə görüş)

Tarix və saat: 18 fevral 2021-ci il, saat 15:00

İştirakçılar: 26 nəfər (Biləsuvar rayonu, Xidmandalı, Bəydili və Aşağı Cürəli kəndlərində yaşayan maraqlı tərəflərin təmsilçiləri)

- Ərazi icra nümayəndələri;
- Bələdiyyə üzvləri;
- Sakinlər.

Görüşün protokolu

Elnur Abbaszadə (AAYDA, 2 sayılı LİQ-nun nümayəndəsi) məlumat verdi ki, Azərbaycan Hökuməti Dünya Bankının maliyyə dəstəyi ilə Salyan-Biləsuvar yolunun seçilmiş hissələrinin bərpasını nəzərdə tutan Regional Əlaqələr və İnkişaf Layihəsi hazırlayır.

Bu layihə çərçivəsində həyata keçiriləcək fəaliyyətlərin sosial və ətraf mühitə təsirləri barəsində müvafiq sənədlərin ilkin versiyaları hazırlanmış və Dünya Bankının Ətraf mühit və sosial çərçivə prinsiplərinə və Azərbaycan Respublikasının müvafiq qanunvericiliyinə əsasən bu sənədlər rəy və suallar üçün ictimaiyyətə açıqlanmalıdır. Bu məqsədlə, E.Abbaszadə sözügedən layihə haqqında ümumi məlumatı, habelə, layihə nəticəsində sosial və ətraf mühitə mümkün təsirlər və bu təsirləri qabaqlamaq üçün təklif edilən tədbirlərə dair hazırlanmış sənədlər barəsində təqdimat etdi. Əlavə olaraq məlumat verildi ki, sənədlərin tam məzmunu ilə Azərbaycan Avtomobil Yolları Dövlət Agentliyinin rəsmi internet sahifəsində və Biləsuvar İcra Hakimiyyətinin rəsmi internet sahifələrində tanış olmaq olar.

Görüş suallar və cavablar sessiyası ilə davam etdi.

Suallar	Cavablar (LİQ)
A.İmanov (Xirmandalı kənd sakini) – Yeni inşa edilmiş yoldan ev heyvanlarının keçirilməsi mümkün deyildir. Ümid edirəm bu yolda belə bir qadağa olmayacaqdır. Yolun tikinti müddətində bu məqsədli xüsusi müvəqqəti keçidlərin olması vacibdir.	E.Abbaszadə – Layihə barəsində ilkin texniki sənədlərə əsasən deyə bilərəm ki, bu yol 2-ci dərəcəli kateqoriyalı yol olacaqdır və heyvanların müəyyən olunmuş yerlərdən keçirilməsini məhdudiyyət tətbiq edilməyəcəkdir. Tikinti müddətində qoyulacaq müvəqqəti təhlükəsizlik baryerləri və yol nişanları hərəkətin təşkil olunmasına yardım edəcəkdir.
A.Cəfərov (Bəydili kənd icra nümayəndəsi) – Görüləcək işlər nəticəsində ərazidə yaşayan insanların hərəkət imkanları artacaqdır. Bu səbəbdən də öhdəmizə düşən işləri görməyə hazırıq. Sualım yerli əmək qüvvəsindən istifadə ilə bağlıdır. Mümkün qədər kənd əhalisinin tikinti işlərinə cəlb edilməsinə diqqət artırılmalıdır.	E.Abbaszadə - İxtisas və zəruri bacarıqlara malik olduğu təqdirdə əlbəttə ki yerli əmək qüvvəsinə üstünlük veriləcəkdir.
İ.Əzizov (Xirmandalı bələdiyyəsinin sədri) – Mövcud yol bizim kəndin lap	E.Abbaszadə - Səs-küyün azaldılması və sakinlərə narahatçılıq yaratmaması üçün

Suallar	Cavablar (LİQ)
yaxınından keçir. Tikinti zamanı yaranacaq səs-küy kənd sakinlərini narahat edəcəkdir. O üzdən, xahiş edirəm bu işə nəzarət edilsin.	bəzi tədbirlər icra edilə bilər. Məsələn, günün müəyyən saatlarında iş saatlarına məhdudiyyətin tətbiq edilməsi və ya müəyyən norma çərçivəsindən artıq səs yaranması imkan verməmək. Bundan əlavə, əgər zərurət yarandığı hallarda yerli əhali yüksək səsi yarada biləcək işlər barəsində əvvəlcədən xəbərdar ediləcəkdir.
Q.Bağırov (Aşağı Cürəli kənd icra nümayəndəsi) – inşaat tullantıları hara daşınacaq?	E.Abbaszadə -Tikintidən əvvəlki müddətdə böyük həcmli tullantıların yığılması üçün ərazi müəyyən ediləcəkdir. Hər bir iş sahəsi üçün zibil qabları təmin ediləcək və tullantıların və təhlükəli olmayan tullantılar müəyyən edilmiş zərərsizləşdirmə sahələrinə toplanacaqdır. Tullantıların zərərsizləşdirilməsi üçün yerlər yerli bələdiyyə orqanları və aidiyyəti qurumlarla razılaşdırılacaq.

 Elnur Abbaszade, PIU2	 Galib Baghirov, Ashaghi Jurali Executive Power local Representative, Bilasuvar Rayon
 Azad Imanov, resident of Khirmandali village, Bilasuvar Rayon	 Rahib Hajiye, Khirmandali village Executive Power local Representative, Bilasuvar Rayon
 İlqar Karimov, Head of Beydili municipality, Bilasuvar Rayon	 Adil Jafarov, Beydlil village Executive Power local Representative, Bilasuvar Rayon
 Salamat Rahimov, resident of Ashaghi Jurali village, Bilasuvar Rayon	 Gabil Baghirov, resident of Ashaghi Jurali village, Bilasuvar Rayon

Azərbaycan Avtomobil Yolları Dövlət Agentliyi
Regional Yollar və İnkişaf Layihəsi
Salyan-Biləsuvar yolunun seçilmiş hissələrinin bərpası
Sosial və ətraf mühitə təsirlər barədə sənədlərin ictimai müzakirəsi

Biləsuvar rayonu, Aşağı Cürəli kəndi
 yaşayış məntəqəsi (rayon, kənd)

18 fevral 2021-ci il saat 15:00
 tarix və vaxt

İştirakçıların siyahısı

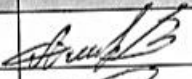
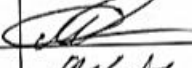
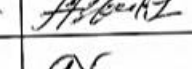
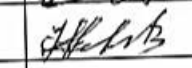
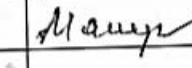
S.s.	Adı və soyadı	İş yeri və tutduğu vəzifə	İmza	Əlaqə nömrəsi
1.	Bağırzadə Qalib Nədir	Əhlişəfəli Cürəli kəndi		050 344 9884
2.	Sirudov Əli Rəşad	Əhlişəfəli Cürəli kəndi		051 308 7801
3.	Bağırzadə Qabil Nədir	kənd sakinisi		050 546 7616
4.	Rəhimov Səlamət Əli	kənd sakinisi		050 743 8585
5.	Rəyis Əliyev Hüseyn	kənd sakinisi		050 614 9137
6.	Hüseynov Əbdullə Əli	kənd sakinisi		051 854 8847
7.	Əliyev Ələz Əli	kənd sakinisi		050 370 0481
8.	Rəzadə Büsəli Nəzər	kənd sakinisi		051 768 4346
9.	Məmmədov Məhəmməd Səyid	kənd sakinisi		070 215 1284
10.	Əliyev Təpdiş Qədir	kənd sakinisi		050 580 5395
11.				
12.				
13.				
14.				
15.				

Azərbaycan Avtomobil Yolları Dövlət Agentliyi
Regional Yollar və İnkişaf Layihəsi
Salyan-Biləsuvar yolunun seçilmiş hissələrinin bərpası
Sosial və ətraf mühitə təsirlər barədə sənədlərin ictimai müzakirəsi

Biləsuvar rayonu, Xırmandalı kəndi
 yaşayış məntəqəsi (rayon, kənd)

18 fevral 2021-ci il saat 15:00
 tarix və vaxt

İştirakçıların siyahısı

S.s.	Adı və soyadı	İş yeri və tutduğu vəzifə	İmza	Əlaqə nömrəsi
1.	İmranov Arad	Mülkiyyətçi		070-900-94-30
2.	Muradov Əlim	Mülkiyyətçi		057-845-39-85
3.	Əzizov İlqar	Bələdiyyə Sədri		070-677-18-84
4.	Bəşirə Təhriq	KİT-də Məmur		010-258-45-38
5.	Məmmədov Eldən	Mülkiyyətçi		051-772-11-46
6.	Abdullayev Bələdiyyə	Mülkiyyətçi		051-592-48-49
7.	Abdullayev Bələdiyyə	Mülkiyyətçi		050-583-25-02
8.	Məmmədov Tehran	Mülkiyyətçi		050-578-44-64
9.				
10.				
11.				
12.				
13.				
14.				
15.				

Azərbaycan Avtomobil Yolları Dövlət Agentliyi
Regional Yollar və İnkişaf Layihəsi
Salyan-Biləsuvar yolunun seçilmiş hissələrinin bərpası
Sosial və ətraf mühitə təsirlər barədə sənədlərin ictimai müzakirəsi

Biləsuvar rayonu, Bəydili kəndi 18 fevral 2021-ci il saat 15:00
yaşayış məntəqəsi (rayon, kənd) tarix və vaxt

İştirakçıların siyahısı

S.ə	Adı və soyadı	İş yeri və tutduğu vəzifə	İmza	Əlaqə nömrəsi
1.	Cəfərov Adil Vəkil	İcra nümayəndəsi	<i>[İmza]</i>	0708927132
2.	Kərimov İsmayil Səlim	Bələdiyyə sədri	<i>[İmza]</i>	0509735057
3.	Bəyqulov Kərim Kərim oğlu	Bələdiyyə mühafizə	<i>[İmza]</i>	0513560955
4.	Məmmədov Adil Kərim	Bələdiyyə operator	<i>[İmza]</i>	0514271235
5.	Bəyqulov Rəşad Qurban oğlu	İN-yə mühafizə	<i>[İmza]</i>	0558165050
6.				
7.				
8.				
9.				
10.				
11.				
12.				
13.				
14.				
15.				

Biləsuvar r/n Bəydili kənd İnzibati
 Mərkəzi üzrə nümayəndəsi
[İmza]
 A.V. Cəfərov

Yuxarıda sadalanan qrup iclaslarına əlavə olaraq Biləsuvar Rayon İcra Hakimiyyətinin məmarlıq şöbəsinin nümayəndəsi cənab Rövşən Bədəlovla fərdi məsləhətləşmə aparıldı.

Əlavə #1.

7 fevral 2021-ci ildə AAYDA-nın rəsmi saytında yayımlanan ƏMSÇ sənədləri

<http://www.aayda.gov.az/az/pages/287/>

AAY
DÖVLƏT AGENTLIYI

Yol - iqtisadiyyat, mədəniyyət, bir sözlə
hayat deməkdir!
Heydər Əliyev

Baş sahifə Azərbaycan Haqqımızda Sənədlər Yollar Xəbərlər Galereya Fəaliyyət Əlaqə Zəfər yolu

Regional Yollar və İnkişaf Layihəsi

Təsnifat

Layihələr

Respublika əhəmiyyətli

Yerli əhəmiyyətli

Avtomobil yollarının xəritəsi

Layihələr barədə təqdimat ▼

1. Ətraf Mühit və Sosial İdarəetmə Üzrə Çərçivə Sənədi (ƏMSİÇS)
2. Köçürülmə Siyasəti Üzrə Çərçivə Sənədi (KSÇS)
3. Maraqlı Tərəflərin Cəlb Olunması Planı (MTCOP)
4. Əməyin İdarəedilməsi Prosedurları (ƏİP)
5. İlk Ətraf Mühit və Sosial İdarəetmə Planı (ƏMSİP)
1. Preliminary Environmental and Social Management Plan (PreESMP)
2. Stakeholder Engagement Plan (SEP)
3. Resettlement Policy Framework (RPF)
4. Labor Management Procedures (LMP)
5. Environmental and Social Management Framework (ESMF)

Sənədlərlə bağlı sual və təkliflərinizi AAYDA-nın rəsmi elektron ünvanlarına göndərə bilərsiniz.

16 fevral 2021-ci il tarixdə Biləsuvar Rayon İcra Hakimiyyətinin rəsmi saytında yayımlanan ƏMSÇ sənədləri

<http://salyan-ih.gov.az/news/997.html>

 AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI
SALYAN RAYON
İCRA HAKİMİYYƏTİ

Ana sahifə İcra Hakimiyyəti Qanunvericilik Xəbərlər Elektron xidmətlər Əlaqə Foto qalereya

Rayon haqqında
İcra Hakimiyyəti
İnfrastruktur
Qanunvericilik
Azərbaycan
İnternet linkləri
Etik davranış
Qələbə qəzeti
Apellyasiya şurası
Ölkə Başçısı Salyanda
Yaşilliq xəritəsi
Könüllülük fəaliyyəti
Yenidənqurma işləri

Ünvan: AZ-6200, Salyan şəhəri,
T.Xəlilbəyli küçəsi, 130
Faks: 021-265-60-31
E-mail: mail@salyan-ih.gov.az

 Heydər Əliyev
Cümhurbaşkanı Ulduz

 Azərbaycan
Prezidenti

 Heydər Əliyev
fondunun veb saytı

 Azərbaycan

Xəbərlər
Regional Yollar və İnkişaf Layihəsi
2021-02-16

AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASI

AZƏRBAYCAN AVTOMOBİL YOLLARI DÖVLƏT AGENTLİYİ

Regional Yollar və İnkişaf Layihəsi

Fevral 2021

Ətraflı sənədlər

[Köçürülmə Siyasəti üzrə Çərçivə Sənədi \(KSÇS\)](#)

[Ətraf Mühit və Sosial İdarəetmə üzrə Çərçivə Sənədi \(ƏMSİÇS\)](#)

[İlkin Ətraf Mühit və Sosial İdarəetmə Planı \(ƏMSİP\)](#)

[Marşrutlu Tərəflərin Cəlb Olunması Planı \(MTCOP\)](#)

[Əməyin İdarəedilməsi Prosedurları \(ƏİP\)](#)

← əvvəlki

© 2021 All right reserved www.salyan-ih.gov.az

16 fevral 2021-ci il tarixdə Biləsuvar Rayon İcra Hakimiyyətinin rəsmi saytında yayımlanan ƏMSÇ sənədləri

<http://www.bilesuvar-ih.gov.az/news/940.html>